

Улсын бүртгэлийн
дугаар:

Нууцын зэрэглэл: Б

Аравтын бүрэн
ангилалын код

Төсөл хэрэгжүүлэх гэрээний
дугаар: ШУСс-2017/47

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ ФИЛОСОФИЙН ХҮРЭЭЛЭН

«МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН ҮЙЛ ЯВЦЫН ХӨГЖИЛД УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ГҮЙЦЭТГЭХ ҮҮРЭГ»

Суурь судалгааны төслийн тайлан

2017-2019

Гүйцэтгэгч:

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн

Удирдагч:

Дугаржавын Баасансүрэн, доктор (Ph.D)
Улс төр, эрх зүйн салбарын эрхлэгч

Санхжүүжүүлэгч байгууллага:

Шинжлэх ухаан, технологийн сан

Захиалагч байгууллага:

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам

Тайлан өмчлөгч:

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн
Улаанбаатар хот 15141, Чингэлтэй дүүрэг, Баруун Сэлбийн
гудамж-15, ШУА-ийн Хүрээлэнгүүдийн нэгдсэн II байр.
Шуудангийн салбар 38, Шуудангийн хайрцаг-266
Э-хаяг: info@ip.ac.mn
Утас: 33-08-46; 33-08-47
Факс: (976)-11-33-08-46

Улсын бүртгэлийн
дугаар:

Нууцын зэрэглэл: Б

Аравтын бүрэн
ангилалын код

Төсөл хэрэгжүүлэх гэрээний
дугаар: ШУСс-2017/47

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ ФИЛОСОФИЙН ХҮРЭЭЛЭН

«МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН ҮЙЛ ЯВЦЫН ХӨГЖИЛД УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ГҮЙЦЭТГЭХ ҮҮРЭГ»

Суурь судалгааны төслийн тайлан

2017-2019

Гүйцэтгэгч:

Ойдовын Хатанболд, ЭШДэА, доктор (Ph.D)

Аюушийн Хишигдаваа, ЭШДэА, магистр

Цогтсайханы Жаргал, ЭШДэА, магистр

Мэндбаярын Долгорсүрэн, ЭШДэА, магистр

Цэнджавын Баянмөнх, ЭШДаА, магистр

Болд-Эрдэнийн Мягмарцэрэн, ЭШДаА, магистр

Дэлгэрийн Энхболд, магистр

Төслийн гэрээт ажилтан

Даваадоржийн Номун-Эрдэнэ, магистр

Социологи, нийгмийн сэтгэл зүйн салбарын ЭШДэА

Дагвын Болд-Эрдэнэ, ЭШТА, доктор (Sc.D), профессор

Намсрайн Баяр, ЭШАА, магистр

Захиалагч байгууллага: Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яам

Санхүүжүүлэгч байгууллага: Шинжлэх ухаан, технологийн сан

Тайлан өмчлөгч: ШУА-ийн Философийн хүрээлэн

Улаанбаатар
2019

РЕФЕРАТ

Монгол Улсын Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэнгийн улс төр, эрх зүйн салбараас 2017-2019 онд «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» суурь судалгааны төслийг хэрэгжүүлсэн болно.

Улс төрийн соёлын талаар судалгаа хийхийн тулд түүний талаар ядахдаа ажлын тодорхойлолттой байх хэрэгтэй. Түүнчлэн улс төрийн соёлын нийгэмд гүйцэтгэдэг үүргийг тодорхойлж тодорхой үзүүлэлтээр хэмжих хэрэгтэй байдаг. Улс төрийн шинжлэх ухааны салбарт хийсэн судалгааны үр дүнд улс төрийн соёл гэж юу болох тухай онолын үзэл баримтлал, тодорхойлолт олон гарсан байдаг. Эдгээр тодорхойлолтын хувьд ерөнхийд нь ангилан үзэхүл өргөн ба явцуу гэсэн хоёр ангид хувааж болох юм. Өргөн ангилалд багтах тодорхойлолтууд нь иргэдийн улс төрийн мэдлэг, үнэлэмж, хандлага, үйл ажиллагааны загвар, улс төрийн байгууллагууд, хууль тогтоомж гэх мэт маш олон зүйлийг хамруулан тоочсон тодорхойлолтууд байдаг. Ийм тодорхойлолтууд нь чухам яг улс төрийн соёл гэдэг үзэгдлийн мөн чанарыг бүдгэрүүлэх учраас судалгаанд ашиглах боломжгүй гэж үзэж байна.

Суурь судалгааны төслийн хүрээнд улс төрийн соёл бол хүн төрөлхтний нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн соёлын хүрээ бөгөөд улс төр, улс төрийн үйл ажиллагаа, хүмүүсийн зан байдал, ухамсартай шууд холбоотой юм. Улс төрийн соёлыг улс төрийн чиг баримжаа, хувь хүн, жижиг, том бүлгүүдийн улс төрийн зан төлөв, төлөвшилд нөлөөлдөг үндэсний буюу үндэстэн дамнасан нийгэмлэгийн түүхэн болоод нийгмийн баялаг туршлага хэмээн ойлгодог.

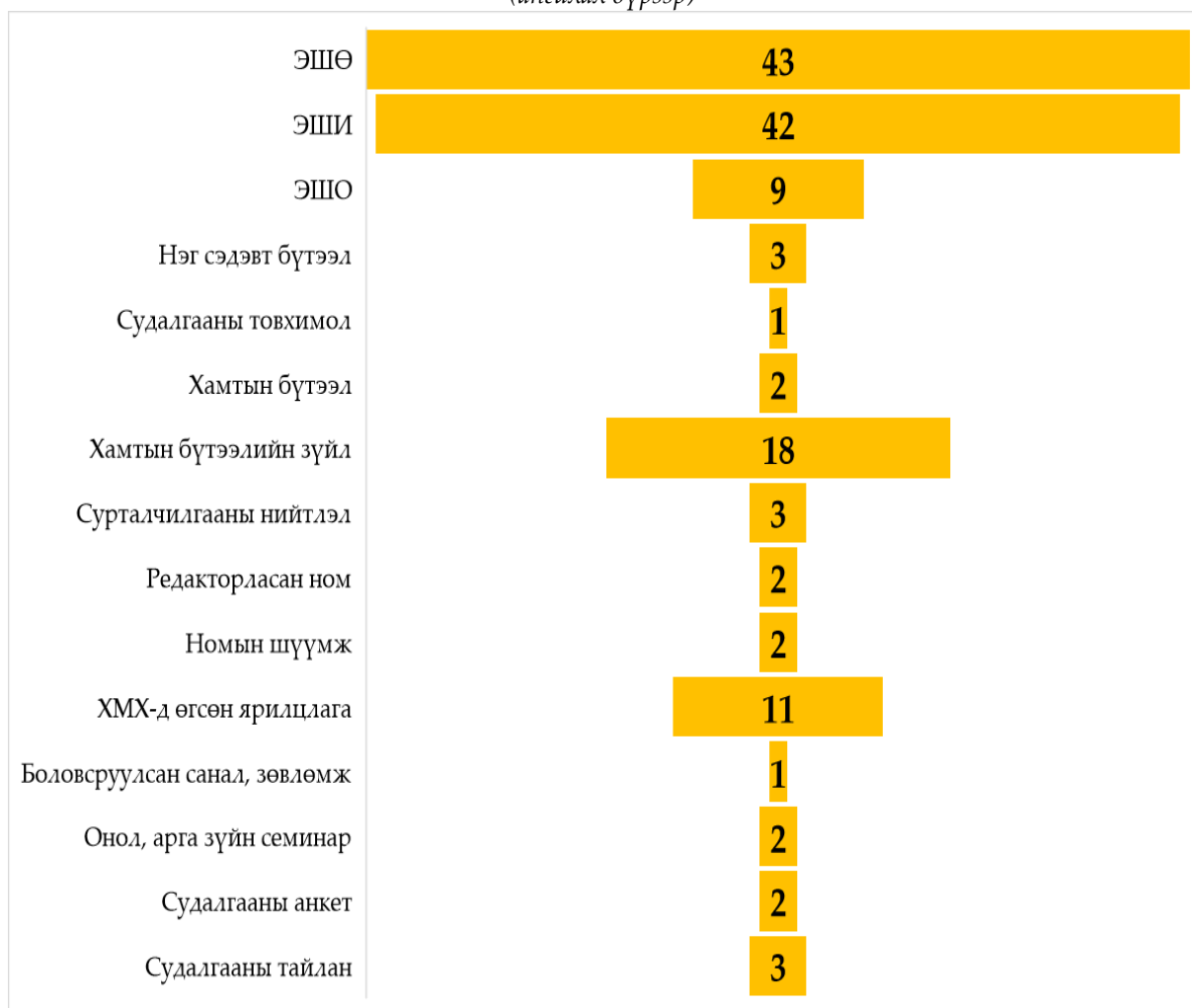
Нөгөөтээгүүр, орчин үеийн улс төрийн шинжлэх ухаан улс төрийн соёлын талаарх мэдлэгийг системчилсэнээр улс төрийн чиг баримжаа, хувь хүний хандлага, зан үйлийн талаарх олон нарийн тайлбаруудыг тодорхойлох; хоёрдугаарт улс төрийн бодлоготой холбоотой нийгмийн ерөнхий соёлын элементийг ойлгоход чухал үүрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл, аливаа улс үндэстэн оршин тогтнож, хөгжих явцдаа оюуны болон биет асар их өвийг бий болгож, улмаар хойч үе нь залгамжлан авч явдаг. Олон үндэстний соёл дотроос оюуны соёл маш чухалд тооцогддог бөгөөд анх философи сэтгэлгээний хүрээнд боловсорсон түүхтэй ажгуу.

«Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» хэмээх энэхүү суурь судалгааны төслийн зорилго нь Монгол Улс дахь ардчиллыг бэхжүүлэх, иргэдийн улс төрийн боловсролыг дээшлүүлэх, тэдний улс төрийн ухаалаг сонголт хийхэд нь туслах зорилготой. Тус төсөл нь 1990-ээд оноос хойших иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүхэлд нь нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээн дэх сорилт, бэрхшээл, тулгамдаж буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судлан боловсруулах, иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг санал болгож, энэ хүрээний хэтийн төлөв хандлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулснаараа онцлогтой.

Тухайлбал, манай орны хувьд соёлыг зарим судлаачид уламжлалтай холбож нийгмийн өв гэж үздэг бол нөгөө хэсэг нийгмийн амьдралыг тодорхойлох хэм хэмжээ гэж тодорхойлсон байдаг.

Бид, «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» суурь судалгааны төслийг хэрэгжүүлэх (2017-2019) хугацаанд гүйцэтгэх үр дүнгийн даалгаварын хүрээнд нийт 144 бүтээгдэхүүнийг нийлүүлсэн. Тэдгээрийг дараах зургаар харуулж байна.

Зураг 1. Үр дүнгийн даалгаварын хүрээнд нийлүүлсэн бүтээгдэхүүн
(ангилал бүрээр)

Түлхүүр үг:

Улс төрийн соёл, соёл, төлөвшил, улс төр, улс төрийн үйл ажиллагаа, үйл явц, хувь хүний зан төлөв, нийгмийн туршлага, иргэдийн улс төрийн оролцоо, уламжлал.

Гарчгийн мэдүүлэг

РЕФЕРАТ	2
Оршил.....	6
Нэг. Үндсэн хэсэг.....	10
1. Суурь судалгааны төслийн зорилго, үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага, ач холбогдол	10
Суурь судалгааны төслийн зорилго	10
Төсөл хэрэгжүүлэх үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага	11
Суурь судалгааны төслийн нийгмийн болон шинжлэх ухааны ач холбогдол	11
Суурь судалгааны төслийн ач холбогдол	11
Хоёр. Улс төрийн соёлын тухай судалгааны үзэл баримтлал.....	12
Сэдвийн судлагдсан байдал	16
Судалгааны онол арга зүйн үндэс	17
Судалгааны арга зүй, аргачлал	18
Гурав. Суурь судалгааны төслийн хүрээнд хийгдсэн ажил, явцын үр дүн, үр дүнгээс гарсан дэвшилтэт талууд	21
Суурь судалгааны төслийн хүрээнд хийгдсэн ажлууд	23
Дөрөв. Суурь судалгааны төслийн үр дүнд суурилсан дүгнэлт	26
Тав. Суурь судалгааны төслөөс гарсан санал, зөвлөмж	29
Хавсралт 1. “Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг” Суурь судалгааны төслийн үр дүнгийн даалгавар	32
Хавсралт 2. “Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг” Суурь судалгааны төслийн үр дүнгийн даалгаврын дагуу хэвлэн нийтлүүлсэн бүтээлийн хураангуй танилцуулга	35
Хавсралт 3. «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» Суурь судалгааны төслийн үр дүнг олон нийтэд түгээсэн байдал	38
Хавсралт 4. Суурь судалгааны төслийн гүйцэтгэх ажлын календарьчилсан төлөвгөөний хүрээнд 2019 онд хийгдсэн эрдэм шинжилгээний бүтээлийн жагсаалт (Төслийн гүйцэтгэгч тус бүрээр)	40
Хавсралт 5. Суурь судалгааны төслийн гүйцэтгэх ажлын календарьчилсан төлөвгөөний хүрээнд 2018 онд хийгдсэн эрдэм шинжилгээний бүтээлийн жагсаалт (Төслийн гүйцэтгэгч тус бүрээр)	132

Хавсралт 6. Суурь судалгааны төслийн гүйцэтгэх ажлын календарьчилсан төлөвгөөний хүрээнд 2017 онд хийгдсэн эрдэм шинжилгээний бүтээлийн жагсаалт (*Төслийн гүйцэтгэгч тус бүрээр*) 168

Оршил

Монгол Улсын Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яамны захиалгаар Шинжлэх ухаан, технологийн сангийн санхүүжилтээр Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарт хэрэгжсэн «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» (2017-2019) хэмээх энэхүү суурь судалгааны төслийн зорилго нь Монгол Улс дахь ардчиллыг бэхжүүлэх, иргэдийн улс төрийн боловсролыг дээшлүүлэх, тэдний улс төрийн ухаалаг сонголт хийхэд нь туслах зорилготой. Эл төсөл нь 1990-ээд оноос хойших иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүхэлд нь нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээн дэх сорилт, бэрхшээл, тулгамдаж буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судлан боловсруулах, иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг санал болгож, энэ хүрээний хэтийн төлөв хандлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулах явдал байв.

Нөгөө талаар, иргэд улс төрийн соёлын талаар шинжлэх ухааны үндэстэй зохих мэдлэг боловсрол эзэмшихэд нь тус дэм үзүүлснээр Монголын улс төрийн амьдрал, үйл явцын мөн чанарыг зөв бодитой ойлгож төсөөлөх болон сонголт хийх чадвар дээшлэх учиртай. Түүнчлэн улс төрийн оролцооны хууль ёсны хэлбэрийг зохистой хэрэгжүүлэх соёлд суралцах, улс төрийн шийдвэр хэрэгжих боломж дээшилж, ардчилсан тогтолцоо төлөвших, иргэний нийгэм бэхжих зэрэгт эергээр нөлөөлөх үр дүн гаргах болно. Иргэдийн улс төрийн ухамсар, соёл, ёс суртахуун дээшлэн, тэдний улс төрийн зөв сонголт хийх, ардчиллыг бэхжүүлэх, улс төрийн идэвхтэй оролцоог хэрэгжүүлэх үйл явцыг боловсронгуй болгох ач холбогдолтой юм. Тодруулбал, иргэдийн ухамсарт ардчиллын үзэл санааны үнэт зүйлийн талаарх ойлголтыг гүнзгийрүүлэх, анархизм руу чиглэсэн үйлдлүүдийг хууль эрх зүйн зохистой бодлогоор хазаарлан барих явдал нийгмийн сэтгэл зүйн таатай орчныг бүрдүүлэх ач холбогдолтой. Улс төрийн үйл явцад оролцож буй субъектуудын улс төрийн соёлын төлөвшил нь үндэсний эв нэгдлийг бэхжүүлэх, ёс зүйн хэм хэмжээг сахин биелүүлэх, төрт ёсоо хүндэтгэх, ардчилал шударга ёсыг бэхжүүлэхэд чухал хүчин зүйл болж буйгаараа ихээхэн анхаарал татаж буй юм. Энэ бүхэн улс төрийн соёлын төлөвшлийн үйл явцыг тусгайлан судлах шаардлага хэрэгцээг нөхцөлдүүлдэг жамтай.

Энэ утгаараа, нүүдлийн иргэншил бүхий Монголчуудыг «бүдүүлэг», «зэрлэгүүд» байсан мэтээр ярьж бичдэг тал бийг утгаа тэд соёлын тэр дундаа улс төрийн соёлын онцлог хэрнээ аугаа уламжлалтай ард түмэн билээ. Монголчууд бидний уламжлалт улс төрийн соёл нь тал нутагтаа нүүдэллэн мал сүргээ адгуулан аж төрж, төр улсаа төвхнүүлж ирсэн түүхэн үйл явцтай нягт холбоотой байснаараа өрнийн суурин иргэншил соёлоос ялгагддаг. Монгол хүн аливаад хэрсүү холч ухаанаар уужуу тайван ханддаг, эв эеийг эрхэмлэдэг, төрд хандах хандлага нь тогтсон үнэт зүйлс-ёс суртахууны үнэлэмж бүхий байжээ гэж хэлж болно. Монголчуудын төр ёсны сэтгэлгээ тал нутгийн нүүдэлчдийн сэтгэхүй, үзэл бодол, хамтран аж төрөх, ёс заншлаас уг сурвалжтай билээ. Монголчуудын улс төрийн соёлын илэрлийн нэг онцлог нь ёс суртахуун, зан заншил

нүүдэлчдийн хамтаар аж төрөх өвөрмөц байдлаас үүдсэн хамтач харилцааг зохицуулах үнэлэмж юм. Эдүгээ цагт монголчуудын уламжлалт нүүдлийн соёл, суурин соёлын хүчтэй түрэлтэнд орж, нийслэл Улаанбаатар хотдоо хүн амын бараг тал хувь нь ажиллаж амьдарч байна. Монголын өнөөгийн улс төрийн өөрчлөлт хувьслын сонирхолтой үедээ ороод байна. Үүнтэй уялдан улс төрийн соёлын хүрээнд шийдвэрлэж хариу өгвөл зохих олон асуудал хуримтлагдаж байна. Иймд иргэдийн улс төрийн соёлын өөрчлөлт, шинэчлэлт, төлөвшлийн хүрээний асуудлыг нарийвчлан судлаж хариу өгөх нь нэн чухал билээ.

Дээр дурдсан агуулгын хүрээнд төслийн судалгааны багийн гүйцэтгэгчид «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» (2017-2019) суурь судалгааны төслийн хүрээнд гүйцэтгэсэн ажлын үр дүнг дараах байдлаар товчоолон тайлагнаж байна.

1. Монгол Улс дахь ардчиллыг бэхжүүлэх, иргэдийн улс төрийн боловсролыг дээшлүүлэх, тэднийг улс төрийн ухаалаг сонголт хийхэд нь туслах зорилгоор иргэдийн ухамсарт ардчиллын үзэл санааны үнэт зүйлийн талаарх ойлголтыг гүнзгийрүүлэх, анархизм руу чиглэсэн үйлдлүүдийг хууль эрх зүйн зохистой бодлогоор хазаарлан барих явдал нийгмийн сэтгэл зүйн таатай орчныг бүрдүүлэх хүчин зүйлийг үндэсний хэмжээнд санамсаргүй түүврийн аргаар зохион байгуулсан социологийн судалгаагаар үр дүнг тодорхойлсон.
2. Улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэгч гол институциудын нөлөөлөл сөрөг, төлөвшөөгүй байгаа тул гол институц болох улс төрийн намын санхүүжилт, ил тод, хариуцлагатай байдлыг сайжруулах, хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслийн хараат бус байдлыг хангаж, хариуцлагатай хэвлэл мэдээллийг болгох, төрийн байгууллагууд, түүний албан тушаалтнуудад тооцох хариуцлагыг эрчимтэй болгох ажлыг нэн яаралтай хэрэгжүүлэх шаардлагатай болохыг өндөр төвшний шинжээчид дэвшүүлэн гаргасан. Энэ нь нийгмийн давхраа бүрийн улс төрд хандах хандлагыг тодорхойлох, ардчилсан нийгмийн тогтвортой байх чухал нөхцлийн нэг болох монголын улс төрийн соёлын хэв маягчлалыг тодорхойлсон нь энэхүү үнэлгээний гол үр дүн юм.
3. Суурь судалгааны төслийн эцсийн үр дүн бол «Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал, орчин үе» хэмээх хамтын бүтээлийг гаргах явдал юм. Эл хамтын бүтээлд 1990-ээд оноос хойших иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүхэлд нь нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээн дэх сорилт, бэрхшээл, тулгамдаж буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судлан боловсруулснаараа онцлогтой. Түүнчлэн иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг санал болгож, энэ хүрээний хэтийн төлөв хандлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулах явдал байв. Энэ хүрээнд Монголын өнөөгийн улс төрийн өөрчлөлт хувьсалтай уялдуулан улс төрийн соёлын хүрээн дэх иргэдийн улс төрийн соёлын өөрчлөлт, шинэчлэлт, төлөвшлийн хүрээний асуудлыг нарийвчлан судалж хариу өгөх

- зорилгоор «Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал, орчин үе» (Уб., 2020) сэдэвт хамтын бүтээлийг суурь судалгааны төслийн үр дүн болгон туурвиж хэвлүүлсэн.
4. «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» сэдэвт суурь судалгааны хүрээнд «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд үзүүлэх эдийн засаг, засаглалын зохистой нөлөөллийн асуудал» сэдэвт бичил судалгааны товхимол (Уб., 2019)-ыг боловсруулан гаргасан.
 5. Монголын нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг тодруулж, улмаар улс төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд тулгуурлан дүгнэлт гаргах, таамаглалаа шалгах, онолын шинжтэй шинэ санаа дэвшүүлэн эл зорилгоо батлах үүднээс олон нийтийн болон шинжээчдийн судалгаа, чанарын судалгааг зохион байгуулж үр дүнг нэгтгэсэн «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага» (Уб., 2019) иж бүрэн судалгаа (олон нийтийн санаа бодлын, шинжээчдийн болон чанарын судалгаа)-ны тайланг боловсруулан гаргасан болно.
 6. Төслийн багийн гишүүн, ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд «Монгол дахь ардчиллын мөн чанар, төлөвших үйл явцын онцлог» (тус бүр 400 нүүр, 3 хэсэгтэй 34.5-35 хх, Уб, 2019) Эрдэм шинжилгээний бүтээлийн эмхэтгэл I, II ботийг хэвлүүлэн гаргасан. Бүтээл нь Монгол оронд өрнөсөн ардчиллын үйл явцаар манай нийгэмд улс төрийн үзэл бодол, иргэний ашиг сонирхол, улс орноо хөгжүүлэхэд оролцох арга хэлбэр зэргээрээ ялгаа бүхий нийгмийн бүлгүүд үүсэн бий болсноороо монголчууд өөрсдийн үзэл баримтлал, итгэл үнэмшлээ дагасан улс төрийн үйл ажиллагаа явуулах, олон намын тогтцолоо цоо шинээр бүрэлдэн тогтох чухал үйл явцын эхлэлийг тавьсан юм. Энэ үйл явцын тусгал болж түүнтэй нягт холбоотойгоор монголын нийгмийн улс төрийн амьдралд олон ургальч ардчиллын хэлбэр хөгжиж, ардчилсан үйл явцын өрнөл, нийгмийн улс төрийн амьдралын шинэчлэл, өөрчлөлтийн агуулгыг тодорхойлох болсон.
 7. Суурь судалгааны төслийн эхний шатанд төслийн багийн үндсэн гишүүн, Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд «Ардчилал судлал: онол, арга зүй» (Уб, 2017) нэг сэдэвт бүтээлийг туурвисан. Бүтээл 3 бүлэг, 11 зүйлээс бүтсэн, нийт 180 нүүр, 14.75 хх бөгөөд бүтээлд ардчилал бол бидний ихэвчлэн бодож төсөөлдөг шиг зөвхөн тухайн улс эсвэл төр засгийн хүрээнд хамаатай зүйл биш бөгөөд гагцхүү ардчилсан зарчмууд нь аль ч төрлийн эвлэл холбооноос хамтын шийдвэр гаргахтай холбоотой байдгыг тодорхойлохыг хичээсэн.
 8. Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд «Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй: Монголын жишээн дээр» (Уб, 2017) нэг сэдэвт бүтээлийг туурвисан бөгөөд бүтээл 3 бүлэг 8 зүйлээс бүртсэн, нийт 170 нүүр, 14.16 хх болно. Бүтээл бүхэлдээ монголын нийгмийн өөрчлөлтийн сонирхолтой мөртлөө ээдрээтэй асуудал болох ардчилал, ардчиллын төлөвшил, түүнд гарсан өөрчлөлтийг чиглэл болгон сонгож, эл нарийн төвөгтэй үзэгдэл үйл явцын

талаарх ойлголт, хандлагыг өөрийн судалгааны хүрээнд ардчиллын онолын болоод практикийн харьцуулсан судалгааны аналитик шинжилгээг ардчиллыг сонирхон судлагчид, их дээд сургуулиудын магистр, докторантурт суралцагчид болон энэ чиглэлээр судалгаа шинжилгээ хийдэг бүгдэд зориулан үр дүн болгон хэвлүүлсэн.

Нэг. Үндсэн хэсэг

1. Суурь судалгааны төслийн зорилго, үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага, ач холбогдол

Улс төрийн соёлын талаар судалгаа хийхийн тулд түүний талаарх наад захын ажлын тодорхойлолттой байх хэрэгтэй. Түүнчлэн улс төрийн соёлын нийгэмд гүйцэтгэдэг үүргийг тодорхойлж, тодорхой үзүүлэлтээр хэмжих хэрэгтэй байдаг. Улс төрийн шинжлэх ухааны салбарт хийсэн судалгааны үр дүнд улс төрийн соёл гэж юу болох тухай онолын үзэл баримтлал, тодорхойлолт олон гарсан юм. Тиймээс, бид судалгааны эрх ашгийн үүднээс шинжлэх ухааны янз бүрийн дэг сургуулийн судалгаа, тодорхойлолтыг авч үзэж харьцуулахгүйгээр улс төрийн шинжлэх ухааны хүрээгээр хязгаарлаж, улс төрийн соёлд юуг хамруулан үзэж болохыг нэрлэвэл судлах зүйл тодорхой болно хэмээн үзэж дараах томъёоллоор гурвалсан судалгааны аргаар улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлагыг тодорхойлохыг оролдсон болно. Тухайлбал,

1. иргэдийн улс төрийн мэдлэг.
2. Улс төрийн үнэлэмж
3. Төр, улс төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа, улс төрийн үйл явдлын талаарх үнэлгээ
4. Улс төрийн хүрээ, үйл ажиллагааны үе дэх зан үйл зэргийг хамруулан үзэж болох юм.

Улс төрийн соёлыг ийм бүрэлдэхүүнтэйгээр авч үзэх нь хүмүүсийн улстөрд хандах байдал болон улс төрийн үйл ажиллагааны оролцогч болохын хувьд ямар дүр төрхтэй вэ гэдгийг тодорхойлох боломж олгоно. Улс төрийн соёл нь соёл хэмээх ойлголтод багтах учир соёлын нийгмийн үүргийг гүйцэтгэж байдаг нь ойлгомжтой.

Суурь судалгааны төслийн зорилго

«Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» хэмээх энэхүү суурь судалгааны төслийн зорилго нь Монгол Улс дахь ардчиллыг бэхжүүлэх, иргэдийн улс төрийн боловсролыг дээшлүүлэх, тэдний улс төрийн ухаалаг сонголт хийхэд нь туслах зорилготой. Тус төсөл нь 1990-ээд оноос хойших иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүхэлд нь нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээн дэх сорилт, бэрхшээл, тулгамдаж буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судлан боловсруулах, иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг санал болгож, энэ хүрээний хэтийн төлөв хандлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулах явдал байв.

Төсөл хэрэгжүүлэх үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага

- ❖ Улс төрийн соёл бол улс төрийн шинжлэх ухааны тулгуур асуудал бөгөөд өрнөдийн зарим томоохон судлаачид ардчиллын эцсийн хамгийн бодит хэмжүүр нь улс төрийн соёлын төлөвшил хэмээн үздэг.
- ❖ Соёлын элементийг агуулаагүй улс төр, нийгмийн ямар нэг үзэгдэл, үйл явц гэж байдаггүй.
- ❖ Нүүдлийн иргэншил бүхий Монголчууд соёлын тэр дундаа улс төрийн соёлын онцлог уламжлалтай ард түмэн.
- ❖ Эдүгээ цагт монголчуудын уламжлалт нүүдлийн соёл, суурин соёл болон улс төрийн соёлын хүрээнд шийдвэрлэж хариу өгвөл зохих олон асуудал хуримтлагдсан.
- ❖ Иймд иргэдийн улс төрийн соёлын өөрчлөлт, шинэчлэлт, төлөвшлийн хүрээний асуудлыг нарийвчлан судалж хариу өгөх нь нэн чухал юм.

Суурь судалгааны төслийн нийгмийн болон шинжлэх ухааны ач холбогдол

Эл судалгааг хэрэгжүүлэх, судалгааны мэдээллийн үндсийг бүрдүүлэх гол туршилт сорилтын түшиц бааз нь иргэд, иргэний нийгэм, улс төрийн нам, төрийн болон орон нутгийн байгууллага байсан болно.

Суурь судалгааны төслийн ач холбогдол

Иргэдэд улс төрийн соёлын талаар шинжлэх ухааны үндэстэй зохих мэдлэг боловсрол зэмшихэд нь тус дэм үзүүлснээр монголын улс төрийн амьдрал, үйл явцын мөн чанарыг зөв бодитой ойлгож төсөөлөх болон сонголт хийх чадвар дээшлэх учиртай. Түүнчлэн улс төрийн оролцооны хууль ёсны хэлбэрийг зохистой хэрэгжүүлэх соёлд суралцах, улс төрийн шийдвэр хэрэгжих боломж дээшилж, ардчилсан тогтолцоо төлөвших, иргэний нийгэм бэхжих зэрэгт эерэгээр нөлөөлөх үр дүн гаргах болно. Иргэдийн улс төрийн ухамсар, соёл, ёс суртахуун дээшлэн, тэдний улс төрийн зөв сонголт хийх, ардчиллыг бэхжүүлэх, улс төрийн идэвхтэй оролцоог хэрэгжүүлэх үйл явцыг боловсронгуй болгоход ач холбогдолтой. Иймээс эл хэрэгцээ шаардлагыг удирдлага болгон:

- ❖ Улс төрийн соёлын талаарх онол, практикийн олон талт асуудлыг судалгааны эргэлтэд оруулах;
- ❖ Улс төрийн соёлын талаарх онол, үзэл баримтлалын оновчтой хувилбарыг санал болгох;
- ❖ Иргэдийн улс төрийн соёлыг дээшлүүлэх, ухамсартай, ёс зүйтэй, боловсролтой иргэдийг төлөвшүүлэх боломжит арга замын зохистой хувилбарыг судлан боловсруулах;
- ❖ Улс төрийн соёлын талаарх социологи, нийгмийн сэтгэл зүйн судалгааны мэдээллийн сан бүрдүүлэх;
- ❖ Судалгааны үр дүнгээр хамтын бүтээл гаргах зорилт тавьж ажилласан болно.

Хоёр. Улс төрийн соёлын тухай судалгааны үзэл баримтлал

Улс төрийн шинжлэх ухааны салбарт хийсэн судалгааны үр дүнд улс төрийн соёл гэж юу болох тухай онолын үзэл баримтлал, тодорхойлолт олон байдаг. Тодорхойлолтын хувьд ерөнхийд нь ангилах юм бол өргөн ба явцуу гэсэн хоёр ангид хувааж болох юм. Өргөн ангилалд багтах тодорхойлолтууд нь иргэдийн улс төрийн мэдлэг, үнэлэмж, хандлага, үйл ажиллагааны загвар, улс төрийн байгууллагууд, хууль тогтоомж гэх мэт маш олон зүйлийг хамруулан тоочсон тодорхойлолтууд байдаг. Ийм тодорхойлолтууд нь чухам яг улс төрийн соёл гэдэг үзэгдлийн мөн чанарыг бүдгэрүүлэх учраас судалгаанд ашиглах боломжгүй гэж үзэж байна. Харин явцуу тодорхойлолтууд нь судалгааны хэрэгсэл болох боломжтой. Тэдгээр нь хэдийгээр хоорондоо ялгаатай боловч үндсэн санаагаараа ижил бөгөөд олон янзын тодорхойлолтыг харгалзан ерөнхий байдлаар хэлэх юм бол улс төрийн соёл гэдэг бол иргэдийн улстөр, улс төрийн системд хандах хандлага мөн гэдгийг хүлээн зөвшөөрч байгаа юм.

Улс төрийн соёл нь ер нь соёл хэмээх ойлголтод багтах учир соёлын нийгмийн үүргийг гүйцэтгэж байдаг нь ойлгомжтой юм. Тэгэхээр улс төрийн соёл нь соёлын нийгмийн үүргийн хүрээнд дараах өвөрмөц үүргүүдийг гүйцэтгэж байдаг хэмээн үзэж болох юм. Үүнд:

- *Танин мэдэхүйн үүрэг.* Тухайн үед нийгэмд үйлчилж байгаа улс төрийн соёл нь нийгмийн гишүүдэд тодорхой мэдрэмж хандлагыг төлөвшүүлэхэд нөлөөлж нийгэмшүүднэ. Өөрөөр хэлбэл, улс төрийн тухай мэдлэг, түүнд оролцох дадлага эзэмшүүддэг.
- *Үнэлгээ буй болгох.* Улс төрийн байгууллага, улстөрчид, улс төрийн үйл явдлын талаар нийгмийн болон нийгмийн бүлгүүдийн санаа бодол төлөвшихөд нөлөөлдөг.
- *Сэтгэл зүйн үүрэг.* Иргэн, улс төрийн намын гишүүн, бусад бүлгийн гишүүний хувьд адилсах, улс төрийн аливаа, чиг шугам, үйл явдлыг дэмжих сэдэл, сэтгэл хөдлөл буй болох буюу буй болсон байдал, эсвэл энэ бүхнийг эсэргүүцэх, өөрөөсөө тусгаарлах, үгүйсгэхэд хүргэдэг сэтгэл хөдлөл буй болгох зэргийг эл үүрэгт хамааруулан үзэж байна.
- *Нийгмийн улс төрийн байдлыг тогтворжуулах үүрэг.* Энэхүү үүргийн хүрээнд улс төрийн соёл нь эерэг утгаараа улс төрийн аль нэг дэглэмийг төлөвшүүлэх, улс төрийн аливаа хямрал гарахгүй юмуу гүнзгийрэхгүй байхад нөлөө үзүүлднэ. Гэвч нөгөө талаас эсрэгээр тогтвор алдагдуулах, байнгын зөрчил тэмцэлтэй байх нэг хүчин зүйл ч болж болно.

Улс төрийн соёлын бүрэлдэхүүн болон нийгмийн үүрэг тухайн нийгэмд, тодруулбал, эл судалгааны хувьд Монгол улсад ямар байгааг судалж дүгнэхэд ашиглах үзүүлэлтүүдийг тодорхойлох нь судалгааны үзэл баримтлалын бас нэг зорилго мөн. Уламжлал ёсоор улс төрийн соёлыг ангийн ухамсар, ангийн

сонирхолтой холбон үздэг байсан билээ. Гэвч ХХ зууны 60- аад онд Европт, ялангуяа Францад өрнөсөн эсэргүүцлийн хөдөлгөөн огт өөр дүр зургийг харуулсан байна. Түүнийг судласан эрдэмтэд тухайлбал, Рональд Инглхарт уламжлалт ангич үзлийн дагуу судалгааны таамаглалыг гаргасан боловч судалгааны үр дүн огт өөр зүйлийг харуулсан байна. Ажилчин анги зүүний намыг, хөрөнгөтнүүд Де Голлийн намыг дэмжинэ хэмээн үзэж байсан боловч ажилчин ангийн дийлэнх нь Де Голлийн намыг дэмжиж сонгуулийн ялалтанд хүргэсэн байна.

Нээлттэй асуултуудын шинжилгээ болон бусад судалгаанаас ахмад ажилчид өндөр цалинтай болохыг хүсэж байгаа нь харагдсан бол залуус илүү их эрх чөлөөтэй, бие даасан байдалтай байх, санаа бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж болдог нийгэмд амьдрахыг хүсэж байгаа нь харагджээ. Энэ нь дэлхийн хоёрдугаар дайны дараах эдийн засгийн өсөлт, хүмүүсийн аж амьдралын дээшлэлттэй холбоотойгоор дайны дараах үеийнхэний үнэлэмж өөр болсны үр дүн байжээ.¹ Европын орнуудад болж өнгөрсөн болон одоо өрнөж байгаа үйл явц, түүнээс үүдсэн хүмүүсийн үнэлэмжийн өөрчлөлт манай оронд өөр байх нь мэдээж юм. Гэвч ардчиллын хөгжил болон иргэний улс төрийн соёл хоёрыг ямар нэг байдлаар шалтгаант холбоотой хэмээн үзвэл ерөнхий хандлага байж болохыг үгүйсгэж болохгүй юм.

Нэг. Иймээс улс төрийн соёлын судалгааны нэг үндсэн таамаглал бол улс төрийн соёлд хэрэгцээ, түүний хангалт нөлөөтэй гэдэг юм. Хүмүүсийн амьдралын төвшин хэтэрхий дорой байх үед ардчилал тэдэнд хамаатай биш байна. Тухайн үед хүний аль нэг хэрэгцээ хамгийн чухал байхад бусад дээд шатны хэрэгцээ «нуугдаж буй» мэт байдаг. Үүнийг А.Масловын хүмүүний хэрэгцээний шатлалын онол («Онол сэтгүүл») нотолсон байдаг нь үнэмшилтэй гэж үзэж байна. Амьдралын төвшин дээшлэхийн хэрээр үнэлэмж өөрчлөгдөнө. Тэгэхдээ үүнд боловсролын байдал тодорхой хэмжээгээр нөлөө үзүүлнэ гэж таамаглаж байна. Өөрөөр хэлбэл амьдралын төвшин нь дунд давхаргад хүрээгүй ч гэсэн эрх чөлөө мэтийн үнэлэмжтэй болсон байх магадлал бий. **Хэрэгцээ, түүний хангамжтай холбогдон хүний үнэлэмж хоорондын хамаарал манай орны хувьд ч үйлчилнэ хэмээн үзэж болох юм.**

Хоёр. Улс төрийн соёлыг судлахдаа ерөнхийдөө ямар байна гэдэг талаар бус түүний шинж чанарууд нь манай оронд нэгэнт буй болсон ардчилсан ёсыг дэмжих болон үл дэмжих талаасаа ямар нөлөөтэй болохыг судлах нь зүйтэй юм. Эдгээр шинжийн ямар байгаагаас ардчилал бүрэн, тал хагас, хуурамч байгаа эсэх нь хамаарах юм. Үүнтэй холбоотойгоор хүмүүсийн улс төрийн соёлын чухам ямар шинж нь ардчилалтай холбоотой вэ гэдэг асуулт гарна. Рональд Инглхарт, Христиан Велцель нар *ардчиллын хөгжилтэй шууд холбоотой шинж бол хүмүүсийн өөрийгөө илэрхийлэх*

¹ Russell J. Dalton, Christian Welzel. The Civic Culture Transformed. Cambridge University Press, 2014, p. XVI

эрмэлзэл юм¹ гэж үзжээ. Хүний улс төрийн соёлын энэхүү шинж нь хүн нийгэмд баригдахгүй, илүү их чөлөөтэй байх, бие даах, хүсэл эрмэлзэлдээ нийцүүлэн сонголт хийх явдлаар илэрхийлэгддэг байна. **Ерөнхий хандлага болохын нь хувьд үүнийг монголчуудын хувьд ч байж болох үзүүлэлт хэмээн үзэж болох юм.**

Дээрх судлаачид хүмүүсийн улс төрийн соёлын энэхүү шинж давамгайлваас нийгмийн ардчилал тогтох юмуу улам бэхжинэ гэж үзсэн байна. Гэвч тэдний үзэлд эргэлзээ төрүүлэх зарим зүйл байгаа нь тэд ингэснээр юм бүхний төвд хүн байж, нийгэм улам бүр хүмүүнлэг болно гэж үзсэн нь юм. Хүний өөрийгөө илэрхийлэх эрмэлзэл нь ардчилалд нөлөөтэй байж болох боловч, нийгмийн хүмүүнлэг шинж бүрэлдэхтэй ийм шууд хамаарал байна гэдэг нь эргэлзээтэй юм. Европ, Америкийн олон оронд явуулсан улс төрийн соёлын судалгааны дүнгээс харахад иргэд бие даасан, илүү чөлөөтэй байдлыг эрмэлзэхийн зэрэгцээ улс төрийн амьдралаас хөндийрэх байдалтай байгаа юм. Хамгийн гол нь төрийн үйл ажиллагаанд сэтгэл дундуур, төрд итгэх нь сул болсон байгаа юм. Үүнийг судлаачид нэг талаас ардчиллын эрэлт их байхад нөгөө талаас нийлүүлэлт бага байна гэх мэтээр тайлбарлаж байна. Энэ нь институтцийн алдаа хэмээн үзэж байна. Ийм байдлыг ардчилсан тогтолцооны гажиг хэмээсэн дүгнэлт одоогоор байхгүй боловч ардчилсан тогтолцоо хямралд орж байгаа эсэх талаар яриа хэлэлцүүлэг өрнөдөг болсон байна.

Гурав. Онцлон тэмдэглэвэл зохих зүйл бол төрийн үйл ажиллагаа, түүний үр дүн, төр энгийн иргэдийн төлөө ажилладаг эсэхэд эргэлзсэн байдал дэлхий нийтэд түгээмэл байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл, өмнө нь ардчилсан гэгдэж байсан болон ардчиллын шинэ давалгаа гэж нэрлэгддэг өөрчлөлтийн үед ардчилсан тогтолцоотой болсон орнуудын аль алинд нь төстэй байдал ажиглагдаж байна. **Судалгааны ажлын дараагийн таамаглал бол манай оронд энэхүү хандлага бас байгаа гэдэг юм.**

Дөрөв. Улс төрийн соёл нь хэдийгээр орон бүрт, үндэстэн бүрд өөр өөрийн онцлогтой байдаг боловч бодит, нийтлэг үзэгдлийг илэрхийлдэг шинжлэх ухааны ойлголт болохын хувьд нийтлэг гэж болмоор хэмжигдэхүүнүүдтэй байдаг. Тэдгээрийг ашиглах нь судалгааг тодорхой, чиглэлтэй болгох бөгөөд аль ч нийгмийн гишүүдийн улс төрийн соёлын ерөнхий дүр зураг, нийгмийн бүлгүүдийн ялгарал гэх мэтийг тодорхойлж болно. Судлаачдын явуулсан судалгааг үзэхэд улс төрийн соёлын дараах шинжүүдэд анхаарал хандуулсан байдаг. Үүнд:

- уламжлалт болон модерн шинж (иррациональ болон рациональ хандлага)
- шашны болон шашингүйн үзэл
- хамт олонч болон хувьч шинж
- Үндэсэрхэг үзэл ба космополитанизм

¹ Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence. Cambridge University Press, NY, 2005

- улс төрийн байр суурь (улс төрийн аль нэг чиглэлийг байнга дагах, намд хамаарагдах г.м.)

Тав. Улс төрийн соёлын судалгаанд **улс төрийн оролцооны асуудал чухал байр эзэлнэ.** Габриел Алмонд, Сидней Верба нар дэлхийн хоёрдугаар дайны дараа дэлхий дахины улс төрийн амьдралд хувьсгал гарсан нь иргэдийн оролцооны дэлбэрэлт болсон явдал хэмээн¹ үзсэн байдаг. Оролцоо нь нэг талаас иргэний соёлын, нөгөө талаас системийн шинж чанарыг илэрхийлдэг учраас улс төрийн соёлын чухал үзүүлэлт байдаг. Иргэний оролцоо идэвхтэй болон идэвхгүй байж болох бол системийн зүгээс оролцооны бололцоог хангадаг болон хангадаггүй байж болно. Үүнтэй холбоотойгоор:

- оролцооны хэмжээ (оролцдог болон оролцдоггүй, давтамж)
- оролцооны шинж (нийцтэй хэлбэрийн болон нийцгүй хэлбэрийн оролцоо)
- оролцооны сэдэл (өөрөө сонирхлоо хамгаалж зориуд оролцдог, бусдыг дагалддаг, хөлсөөр оролцдог г.м.)

Зургаа. Анхаарал татах өөр нэг асуудал бол социалист нийгэм иргэдийн улс төрийн соёлд хэрхэн нөлөөлснийг тодорхойлох явдал юм. Энэ үед хүмүүст буй болсон шинж нь дээр дурдсан шинжүүдэд багтах боловч хүнийг бүхэлд нь авч үзвэл монгол хүн ямар байгаад ардчиллын үед ямар болсон бэ гэдэг асуудал сонирхол татаж байгаа юм. Үүнийг социалист байсан зарим орны судлаачид өөрийн орны жишээн дээр судлаад хүн «Homo sovieticus» байснаа «Homo democraticus» болж хувирсан тухай бичсэн тохиолдол байна. **Монгол хүн монгол чигээрээ үлдэж зарим шинж нь өөрчлөгдсөн боловч ийнхүү хэв шинжийн хувьд бүрэн өөрчлөгдөөгүй хэмээх таамаглалыг дэвшүүлж болох юм.**

Долоо. Улс төрийн соёлын бас нэг чухал үзүүлэлт бол иргэний иргэнлиг байдал юм. Энэ нь манай орны хувьд иргэний эрх үүргийг аль алиныг нь харгалзсан үзүүлэлт бөгөөд магадгүй онцлог үзүүлэлт байж болох юм. Сүүлийн жилүүдэд манай оронд социаль капитал тодорхой хэмжээгээр буурсан нь хямралыг хамтын хүчээр шийдвэрлэх чадвар дутмаг буйг харуулж байна.

Найм. Улс төрийн соёлын эерэг болон сөрөг өөрчлөлтөд нөлөөлж буй хүчин зүйлийн шинжилгээ хийх нь зайлшгүй юм. Үүнд:

- ардчиллын үед хувь хүн улс төрийн эрх чөлөөтэй болсон явдал
- мэдээлэл авах боломж нэмэгдсэн явдал
- мэдээллийн хэрэгслийн агуулга
- өрнөдийн олон нийтийн соёлын түрэлт
- төр засгийн иргэдээ хүмүүжүүлэх, нийгэмшүүлэх талаар явуулж буй үйл ажиллагаа
- улс төрийн намууд, ТББ-ын үйл ажиллагаа
- хүмүүсийн аж амьдралын төвшин
- сургууль, хүүхдийн байгууллагын үйл ажиллагаа
- гэр бүлийн нөлөө

¹ Gabriel A. Almond, Sidney Verba. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. 1989, Sage Publications, p.2

Сэдвийн судлагдсан байдал

Улс төрийн соёл гэдэг нэр томъёог анх XVIII зуунд Германы философич Иоганн Гердер бүтээлүүддээ дурдсан байдаг. Улс төр судлаач Э.Вятра, А.Боднар нарын үзэж байгаагаар улс төрийн соёл бол төр засаг, иргэдийн хоорондын харилцааны талаархи байр суурь, үнэт зүйл, ёс зүйн дүрмийн хослол юм. Боднарын үзэж буйгаар улс төрийн соёл бол амьдралын янз бүрийн асуудлын талаар ил болон далд санаагаар тогтсон түүхэн цогц юм. Үүнд:

- ❖ улс төрийн хэм хэмжээ;
- ❖ улс төрийн байгууллагууд;
- ❖ улс төрийн хэв маяг;
- ❖ хувь хүн ба нийгмийн бүлгүүдийн улс төрийн үйл ажиллагааны арга.

Чингэвэл, Фрэнсис Фукуяма “соёл” хэмээхүй гүн утга бүхий ойлголт бөгөөд өөртөө гэр бүлийн бүтэц, шашин шүтлэг, үнэт зүйлс, ухамсар, иргэншил, түүхэн уламжлал гэх үзэгдлүүдийг багтаадаг гэжээ. Соёлыг уламжлалаар дамжсан оюунлаг ёс зүйн зуршил гэж тайлбарлаж болно. Хэдийгээр үзэл суртал, институтууд, иргэний нийгмийн түвшинд болж буй үйл явдалд соёл нь шууд нөлөөлдөг боловч, хамгийн удаан өөрчлөгдөх хандлагатай байдаг хэмээн үзсэн нь бий. Улс орон бүр өөрсдийн түүхэн уламжлалт соёлын тогтоцтой. Энэ ч утгаараа соёл гэх ухагдахуун нь өөрөө хүн, байгаль, нийгмээс үүдсэн нэгдмэл ойлголт бөлгөө. Монгол хүний уламжлалт сэтгэхүй, байгаль хүн хоёрын харилцаа холбоо, түүнийгээ дээдэлж ойлгох мэдрэхүйн онцлог чанарынхаа хувьд тогтсон соёл гэх ойлголт бусад орны судлаачдын анхаарлыг татсаар ирсэн байдаг. Үүний тод жишээ бол, профессор Ё.Довчин, профессор Э.Тамир зэрэг эрдэмтэд улс төрийн соёлын төлөвшилөөр эрдмийн зэрэг хамгаалсан бол, Д.Содномгомбо, Ч.Найдансүрэн нар «Улс төрийн соёл, түүний Монгол дахь төлөвшилийн асуудал» сэдвээр хамтын бүтээлийг, Г.Алмонд, Ж.Пауэлл нарын туурвисан «Харьцуулсан улс төр (онолын хүрээ)» бүтээлийг Ё.Довчин, Ш.Содном нар англи хэлнээс орчуулан хэвлэсэн байдаг. Гэвч улс төрийн соёлын асуудлыг онол, практикийн түвшинд иж бүрэн нарийвчилсан суурь судалгаа хийж нухацтай судалсан явдал дутмаг байсаар ирсэн. Энэ удаад ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажилтнууд, эрдэмтэн судлаачид улс суурьтайгаар тоон болон чанарын судалгааны аргаар нарийвчлан судалсаны дээр агуулгын хийгээд харьцуулсан улс төрийн судалгааны аргаар цогцоор судалсан нь нэг талаас шинжлэх ухааны болон нийгмийн чухал ач холбогдолтой ажил болсон. Энэ хүрээнд судлаачид маань судалгаа, шинжилгээний үр дүнгээр хамтын бүтээл туурвисан нь эл хөндөн буй судалгааны чиглэлийг нэг шатаар ахиулсан хэмээн үзэж болно.

Судалгааны онол арга зүйн үндэс

“Улс төрийн соёл” хэмээх ойлголтыг XVIII зуунд германы гүн ухаантан И.Гердер (1744-1803) анхлан хэрэглэсэн гэж үздэг. “Хүн төрөлхтөний философийн үзэл санааны тухайд” хэмэх бүтээлдээ тэрээр энэхүү хос үгийг хэрэглэснээс гадна улс төрийн соёл болон түүнийг тээн явагчдын асуудлыг хөндөж тавьсан байдаг. Тэрээр эл бүтээлдээ хүн төрөлхтөний соёлын түүх, шашин, яруу найраг, урлаг, шинжлэх ухааныг авч үзэн улс орон бүрийн үндэсний өвөрмөц соёл үнэ цэнэтэй болох тухай үзэл санааг дэвшүүлж, улс төрийн байгууллага чухал боловч соёлын хүчин зүйл анхдагч болдог үндсэн дүгнэлтэд хүрсэн ажээ.

Улмаар, улс төрийн соёлын талаарх онол парадигм үүсэн бий болоход Н. Макиавелли, Ш.Монтескье, Ж.Ж.Руссо, А.Токвиль, Г.Моска, В.Парето, Р.Михельс, К.Маркс, М.Вебер нарын эрдэмтэн судлаачдыг үнэтэй хувь оруулснаар XIX-XX зуун гэхэд тус ойлголтыг шинжлэх ухааны түвшинд өргөнөөр хэрэглэх болсон. Жишээлбэл, улс төрийн субъектүүд болох бие хүн, бүлэг, нийтлэгүүдийн улс төрийн талаарх төсөөлөл, үнэт зүйлс болон бодит улс төр харилцан хамааралтай болохыг сэргэн мандалтын үеийн төлөөгчид болох *Н.Макиавелли, М.Монтень нар ч мөн адил* үзэж байжээ.

Хожим нь XX зуун бол бол улс төрийн соёлын талаарх онол парадигмын төлөвшил болон цэцэглэлтийн эрин зуун гэж хэлж болно. Энэ зуун дахь улс төрийн соёлын талаарх онол парадигмын хөгжлийн үндсэн гурван үед хувааж авч үздэг. Нэгдэх үе нь 1920 оноос 1940-өөд он хүртэл үргэлжилсэн бол улс төрийн соёлын талаарх эрэл хайгуулын хоёр дахь давалгаа 1950-1960 оныг хамарч, 1980 оны сүүлчээс 90 оныг дуустал гурав дахь үе үргэлжилсэн байдаг.

Улс төрийн соёлын онол парадигмын хөгжлийн хоёр дахь давалгаа өрнөхөд 1950-1960 онуудад Ази, Африкийн орнуудад өрнөсөн колонийн эрхшээлээс гарах үндэсний эрх чөлөөний хөдөлгөөн ихээхэн түлхэц өгсөн гэж үздэг. XX зууны 50-аад оноос улс төр судлалын хүрээнд улс төрийн соёлын үзэл баримтлалыг боловсруулах ажил өрнөсөн түүхтэй. Өрнөдийн зарим томоохон судлаачид ардчиллын эцсийн хамгийн бодит хэмжүүр нь улс төрийн соёлын төлөвшил хэмээн үздэг. Орчин үеийн улс төр шинжлэлийн томоохон онолчид Г.Алмонд, С.Верба, Л.Пай нар улс төрийг соёлын хэмжүүрээр хэмжиж, улс төрийн соёлын тодорхой загвар, үнэт зүйлс, итгэл үнэмшлийн бүхэл тогтолцоот үзэл баримтлалыг санал болгосон байдаг. Үүнийгээ тэд: *“нийгмийн улс төрийн соёлын тухай бид ярихдаа түүний гишүүдийн мэдлэг мэдрэмж, үнэлэмж болж хувирсан улс төрийн системийг авч үзэж байгаа хэрэг”*¹ хэмээн тодотгосон байдаг. Түүнчлэн судлаач Л.Пай “улс төрийн соёл бол улс төрийн системийн агуулга хэлбэрийг тодорхойлж байдаг тулгуур үнэт зүйлс, мэдрэмж, мэдлэгийн нийлбэр цогц мөн. Ингэхлээр улс төрийн соёлыг бүрдүүлэгч элементүүд нь хувь иргэдийн төр засагт чиглэсэн итгэл бишрэл, санаа бодол, сэтгэл хөдлөл байх болно”² хэмээсэн байдаг. Энэ

¹ Almond. G and Verba. S. The Civic Culture Revisited, Boston: Little Brown, 1980

² Сморгунов Л.В. Третья волна демократизации как проблема сравнительной политологии (Политические процессы в России в сравнительном измерении. СПб., 1997)

агуулгаараа тэд улс төрийн соёлыг “улс төрийн объектуудад хандах улс төрийн субъектын итгэл үнэмшил, чиг баримжааны цогц” хэмээн тодорхойлсон байна. Соёлын элементийг агуулаагүй улс төр, нийгмийн ямар нэг үзэгдэл, үйл явц гэж байхгүй.

Монголын өнөөгийн улс төрийн өөрчлөлт хувьслын сонирхолтой үедээ ороод байна. Үүнтэй уялдан улс төрийн соёлын хүрээнд шийдвэрлэж хариу өгвөл зохих олон асуудал хуримтлагдаж байна. Иймд иргэдийн улс төрийн соёлын өөрчлөлт, шинэчлэлт, төлөвшлийн хүрээний асуудлыг нарийвчлан судлаж хариу өгөх нь нэн чухал юм. Чингэхлээр, “*төлөвшил*” хэмээх ойлголт нь улс төрийн соёлын хувьд өргөн дэлгэр хэрэглэгддэг суурь томъёо юм. “*Улс төрийн соёлын төлөвшил*” хэмээх ойлголт нь харьцуулсан улс төр судлалын шинжлэх ухаанд улс төрийн соёлын хувьсал, өөрчлөлтийн үйл явцын хүрсэн түвшин, түүний хүрээнд илрэх, тэдгээрийн үйлчлэн орших динамик шинжийн илэрхийлэл гэдэг утгаар тайлбарладаг. Улс төрийн соёлын төлөвшлийн үйл явц нь бүхий л цаг үед үргэлжлэн хэрэгжиж байдаг үзэгдэл юм. Улс төрийн соёл нь нийгмийн оюун санаанд бүрэлдсэн итгэл үнэмшил, ёс заншил, уламжлалт сэтгэлгээтэй холбоотой байдаг учраас түүний өөрчлөлт удаан явагддаг. Нийгмийн давхраа бүрийн улс төрд хандах хандлага харилцан адилгүй байна. Ардчилсан нийгмийн тогтвортой байх чухал нөхцлийн нэг нь улс төрийн соёлын идэвхтэй оролцоо давамгайлсан хэв маягийг бүрдүүлэх явдал бөгөөд энэхүү суурь судалгааны төслийн гол цөм оршино.

Судалгааны арга зүй, аргачлал

«Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» (2017-2019) суурь судалгааны төслийн хүрээнд «*Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл: төлөв байдал, чиг хандлага*» сэдэвт олон нийтийн санал асуулгыг Улаанбаатар хотын 6 дүүрэг болон Дундговь, Дорнод, Орхон, Сэлэнгэ, Ховд аймгуудад зохион байгуулсан. Чингэхдээ бид монголын нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг тодруулж, улмаар улс төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд тулгуурлан дүгнэлт гаргах, таамаглалаа шалгах, онолын шинжтэй шинэ санаа дэвшүүлэхийг зорьсон болно. Мөн дараах асуудлын хүрээнд өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл хийгээд түүний төлөв байдал, чиг хандлага, төсөөлөл, иргэдийн санаа бодлыг тодруулснаараа энэхүү тоон болон чанарын судалгааны гол зорилго оршив.

Санал асуулгын үндсэн асуултууд

1. Улс төрийн мэдлэг
 - Манай улсад хэн хууль гаргадаг вэ?
 - Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал ямар байгууллага вэ?
 - Иргэний улс төрийн үндсэн эрх чөлөөг нэрлэнэ үү
 - Та хувь хүний орлогын албан татварыг хэдэн хувиар төлдөг вэ?
 - Та улс төрийн мэдлэгээ ямар эх үүсвэрээс авдаг вэ?
2. Төр засагт хандах хандлага
 - Төр засгийн бодлогот таны адил хүмүүс нөлөө үзүүлж чадах уу?
 - Засгийн газар, УИХ аливаа шийдвэр гаргахдаа жирийн хүмүүсийн тухай боддог гэж та боддог уу?
 - Манай улсад төрийн томчууд зөвхөн өөрийгөө л боддог гэсэн яриа байдаг. Та зөвшөөрч байна уу?
 - Та зөвхөн энэ удаагийн ч биш, ер нь Засгийн газар танд тусгай зүйл хийнэ гэдэгт итгэдэг үү?

- Та манай төрийн тогтолцоо болон Хятад улсын төрийн тогтолцоог харьцуулбал аль нь дээр гэж үздэг вэ?
3. Улс төрийн үнэлэмж
- Та чөлөөтэй байж амьдралаа өөрөө авч явах болон төр туслаж дэмжиж байвал ажил, амьдралд оролцож байх хоёрын алийг нь илүүд үзэх вэ?
 - Та хэвлэл мэдээллийг төрөөс сайн зохицуулж байх ёстой гэж үзэж байна уу, эсвэл хэвлэл мэдээлэл чөлөөтэй ажиллаж байх ёстой гэж үзэж байна уу?
 - Та өөрийнхөө эрхийг эдлэхдээ бусдын эрхээ эдлэх боломжийн тухай боддог уу?
4. Уламжлалт болон модерн шинж
- Ямар нэг асуудлаар Та хамт олноосоо юмуу нутгийнханаасаа өөр саналтай байх тохиолдолд Та өөрийнхөө саналаар шийдвэр гаргадаг уу, эсвэл бусдыгаа дагадаг уу?
 - Элдэв уламжлал, заншлыг заавал дагах ёстой гэж Та үздэг үү?
 - Гэр бүлд эцэг шийдвэрлэх үүрэгтэй гэдэгтэй Та санал нэгдэх үү?
 - Уул, усанд эзэн байдаг гэдэгт та итгэдэг үү?
 - Та өөрт чинь ашигтай байвал муу гэж үзсэн хүнтэйгээ хамтран ажиллах уу?
 - Ардчилал болон дэг журам хоёрын аль нэгийг сонго гэвэл аль нь танд чухал вэ?
 - Та телевиз радио, олон нийтийн сүлжээ зэргийн талаар ямар сэтгэгдэлтэй байдаг вэ?
5. Шашин шүтлэг
- та ямар нэг шашин шүтдэг үү?
 - Та лам багштай юу?
 - Та хувь заяагаа даатгах, хүсэлт тавих зэргээр аль нэг шашны бурханд ханддаг уу
 - Та сонгуульд өрсөлдөж байгаа хүний аль нэгийг сонгохдоо өөрөөс чинь өөр шашин шүтдэг хүнийг сонгох уу?
 - Та шашин шүтлэгийнхээ төлөө тэмцэх ёстой гэж боддог уу?
 - Таны охин юмуу хүү өөр шашинтай хүнтэй гэрлэх гэвэл та яах вэ?
6. Хамт олонч болон хувьч үзэл
- танд хамт олны эрх ашгийн төлөө өөрийнхөөсөө татгалзсан удаа бий юу?
 - Ер нь хамт олны эрх ашиг хувийн эрх ашиг хоёрын алийг нь та ихэвчлэн илүүд үздэг вэ?
 - Хамт олноосоо тасарсан, хувиа бодсон хүнийг хараад та юу гэж боддог вэ?
 - Онцгой байдлын үед хүн амиа бодох нь зөв үү
 - Та чөлөөт цагийнхаа хэдэн хувийг хүмүүстэй уулзах, тоглох, аялж зугаалах, дуулж хөгжих байдлаар өнгөрөөдөг вэ?
7. Үндсэрхэг үзэл
- Та үндсэрхэг хүн үү?
 - Таны охин гадаадын хүнтэй гэр бүл болох гэвэл та зөвшөөрөх үү?
 - Үндэсний үзэлтэй байх гэж чухам юуг хэлэх вэ? (нээлттэй байж болно)
 - Та уртын дуунд хэр дуртай вэ? Хэр байнга сонсдог вэ?
 - Та малд хайртай юу?
 - Зарим хүн сайхан л амьдарч байвал заавал Монголдоо амьдрах албагүй гэж үздэг. Та үүнтэй хэр санал нийлэх вэ?
8. Улс төрийн байр суурь хандлага
- Та аль нэг намын гишүүн мөн үү?
 - Та аль нэг намыг сонгуульд ялуулахын тулд түүний өмнөөс ухуулга сурталчилгаа хийж байсан уу?
 - Танд аль нэг намын байр суурийг хамгаалж бусадтай маргах явдал гарч байсан уу?
 - Та үр хүүхдээ өөрийнхөө дэмждэг намыг дэмждэг болоосой гэж хүсдэг үү?
 - Та аль нэг намын нэрээр ямар нэг сонгуульд өрсөлдөж байсан уу?
 - Хүмүүс сонголт хийхдээ намуудын мөрийн хөтөлбөрийг уншиж ойлгосоны үндсэн дээр сонголт хийдэг үү?
9. Улс төрийн оролцоо
- Та УИХ-ын сонгуульд байнга оролцож саналаа өгдөг үү
 - Та орон нутгийн сонгуульд байнга оролцож саналаа өгдөг үү
 - Та аль нэг шатны сонгуульд нэрээ дэвшүүлж байсан уу
 - Та жагсаал, цуглаан, суултад оролцдог уу
 - Та өлсгөлөн зарлах мэтийн үйл ажиллагаанд оролцож байсан уу
 - Та УИХ-ын гишүүн, сайд, дарга нарт улс, орон нутгийн амьдралын асуудлаар захиа бичиж байсан уу
 - Та албаны хүмүүстэй хийдэг уулзалтуудад оролцдог уу
 - Та хурал цуглаанд оролцохдоо үг хэлдэг үү

- Та өлсгөлөн зарлах, өөрийгөө шатах мэтийн аргыг юу гэж үздэг вэ
- Том албаны хүмүүст хандан асуулт, хүсэлт тавьснаар үр дүн гарна гэдэгт та итгэдэг үү

10. Иргэнлиг байдал

- Та Монгол улсын иргэн гэдгээрээ бахархдаг уу
- Та иргэний хувьд улсынхаа хуулинд захирагдах ёстой гэж үздэг үү
- Та гадаадад явахдаа эх орныхоо нэрийг бодох ёстой гэж боддог уу
- Та улсынхаа бусад иргэдтэй холбоотой байж , тэднийг тусалж дэмжих ёстой гэж боддог уу
- Та хийж байгаа ажлараа эх орондоо хувь нэмэр оруулах ёстой гэж боддог уу
- Та иргэний хувьд төрийн янз бүрийн шатны байгууллагаас гаргаж байгаа шийдвэрт өөрөө нөлөөлөх ёстой гэж боддог уу
- Та иргэний хувьд төрийн аль ч байгууллагаас гаргаж байгаа шийдвэрийг биелүүлэх ёстой гэж боддог уу
- Манайд иргэнийхээ эрхийг эдлэх, үүргийг биелүүлэх боломж хэр байдаг гэж үздэг вэ
- Та эх орныхоо түүх, соёлыг хэр сайн мэдэх вэ

11. Лидер

- Та хэнийг хамгийн том лидер гэж бодож байна вэ (нээлттэй асуулт)
- Яагаад

12. Манай оронд байсан өмнөх нийгэм буюу социализмын талаар ямар бодолтой байдаг вэ?

Улс төрийн соёлын дээр дурдсан шинжүүдийг тодорхойлж Монгол улсын иргэдийн улс төрийн соёлын талаар дүгнэлт хийхийн тулд эдгээр асуултад хариулт авах нь зүйтэй гэж үзэж байна. Эдгээрийг социологийн мэргэжилтнүүдийн тусламжтайгаар анхдагч мэдээллийн боловсруулалт хийж, улмаар боловсруулсан мэдээлэлд төслийн багийн гишүүд шинжилгээ хийж судалгааны тайланг боловсруулсан. Эдгээрээс гадна хүн ам зүйн мэдээлэл, зарим зүйлийн шалтгаан нөхцөл зэргийг тодруулах асуултыг оруулна. Түүнчлэн асуултууд аль болохоор олон шатлалтай хариулттай байхаар зохиомжилсон билээ.

Гурав. Суурь судалгааны төслийн хүрээнд хийгдсэн ажил, явцын үр дүн, үр дүнгээс гарсан дэвшилтэт талууд

Судалгааны багийн гишүүд, түүний удирдагчийн зүгээс “Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг” суурь судалгааны төслийн ажлыг хэрэгжүүлэх календарьчилсан төлөвлөгөөг нарийвчлан шинэчлэн боловсруулж баталсан. Чингэхдээ, салбарын нийт эрдэм шинжилгээний ажилтнуудын эрдэм шинжилгээний жилийн ажлын төлөвлөгөөнд тусгайлан заасан даалгавраар гүйцэтгэх ажлыг үүрэгжүүлсэн нь эл төслийг амжилттай хэрэгжихэд чухал ач холбогдолтой болсон.

Төслийн удирдагчийн хувьд ШУТС-д тухай бүр суурь судалгааны төслийн явцын тайланг хүлээлгэн өгч, үр дүнг тайлагнаж ирсэн.

Мөнхүү суурь судалгааны төлсийн зорилтын хүрээнд, багийн гишүүд дараах бодит нөхцөл байдлыг таван үндсэн хэсэгт ангилан шинжлэх ухааны үндэслэлтэй тодорхойлон судалсан нь эл судалгааны дэвшилтэт тал болно. Үүнийг тодруулбал,

Хэсэг I

Цаг хугацаа өнгөрөхийн хэрээр нийгэм, эдийн засгийн байдал ч хувьсан өөрчлөгдөж байдаг учраас бид тоон болон чанарын судалгааны аргыг хослуулан хэрэглэвэл өнөөгийн өөрчлөгдөж буй нийгэм дэх улс төрийн соёлын үзэгдлийн учир шалтгааныг илүү тод томруунаар харуулснаараа онцлогтой. Чингэхдээ манай орны улс төрийн бодит нөхцөл байдлыг үндэслэлтэй тодорхойлох, улмаар судлаач респонденттой тухайн асуудлаар холбоо харилцаанд орохдоо өөрийн нөөлөөллийг оруулахгүй байхыг гол зорилго болгон Монголын нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг тодруулж, улмаар улс төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд тулгуурлан дүгнэлт гаргах, таамаглалаа шалгах, онолын шинжтэй шинэлэг санааг дэвшүүлсэн.

Хэсэг II

Улс төрийн соёлын талаарх ойлголт, төсөөллийг тоон болон чанарын судалгааны арга зүйгээр тодруулан гаргахдаа чанарын хувьд фокус бүлгийн болон гүнзгийрүүлсэн ганцаарчилсан ярилцлагын хэлбэрээр ИНБ-ууд, хараат бус өндөр төвшний экспертүүдийн төлөөллийг хамруулан судалгааг гүйцэтгэсэн. Эндээс улс төрийн амьдралд ямар байр сууринаас оролцож буй талаар тодруулан асуухад тэдний дийлэнх нь улс төрд идэвхтэй байр сууринаас оролцохыг хичээдэг боловч залуучуудын хувьд эл асуудал төдийлэн хангалттай бус төвшинд оролцдогын зэрэгцээ өөрсдийн дуу хоолойгоо илэрхийлэхийг зорьдог ч энэ нь амжилтыг эс олдог талаар сонирхолтой дүр зургийг энд агуулсан. Бид, чанарын судалгаандаа дараах асуудлын хүрээнд буюу өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл хийгээд түүний төлөв байдал, чиг хандлага, төсөөллийг иргэдийн болон тодорхой зорилтод бүлгүүдийн санаа бодлыг давхар тодруулах оролдлого хийснээрээ эл суурь судалгаа онцлогтой болно.

Хэсэг III

Улс төрийн соёлын төлөншлийн үйл явц нь бүхий л цаг үед үргэлжлэн хэрэгжиж байдаг үзэгдэл юм. Улс төрийн соёл нь нийгмийн оюун санаанд бүрэлдсэн итгэл үнэмшил, ёс заншил, уламжлалт сэтгэлгээтэй холбоотой байдаг учраас түүний өөрчлөлт удаан явагддаг. Энэ утгаараа, иргэдийн ухамсарт ардчиллын үзэл санааны үнэт зүйлийн талаарх ойлголтыг гүнзгийрүүлэх, анархизм руу чиглэсэн үйлдлүүдийг хууль эрх зүйн зохистой бодлогоор хазаарлан барих явдал нийгмийн сэтгэл зүйн таатай орчныг бүрдүүлэх ач холбогдлыг тодруулсан.

Хэсэг IV

Улс төрийн соёл нь хэдийгээр орон бүрт, үндэстэн бүрд өөр өөрийн онцлогтой байдаг боловч бодит, нийтлэг үзэгдлийг илэрхийлдэг шинжлэх ухааны ойлголт болохын хувьд нийтлэг гэж болмоор хэмжигдэхүүнүүдтэй байдаг. Тэдгээрийг ашиглах нь судалгааг тодорхой, чиглэлтэй болгох бөгөөд аль ч нийгмийн гишүүдийн улс төрийн соёлын ерөнхий дүр зураг, нийгмийн бүлгүүдийн ялгарал гэх мэтийг тодорхойлох шинжилгээг хийсэн.

Хэсэг V

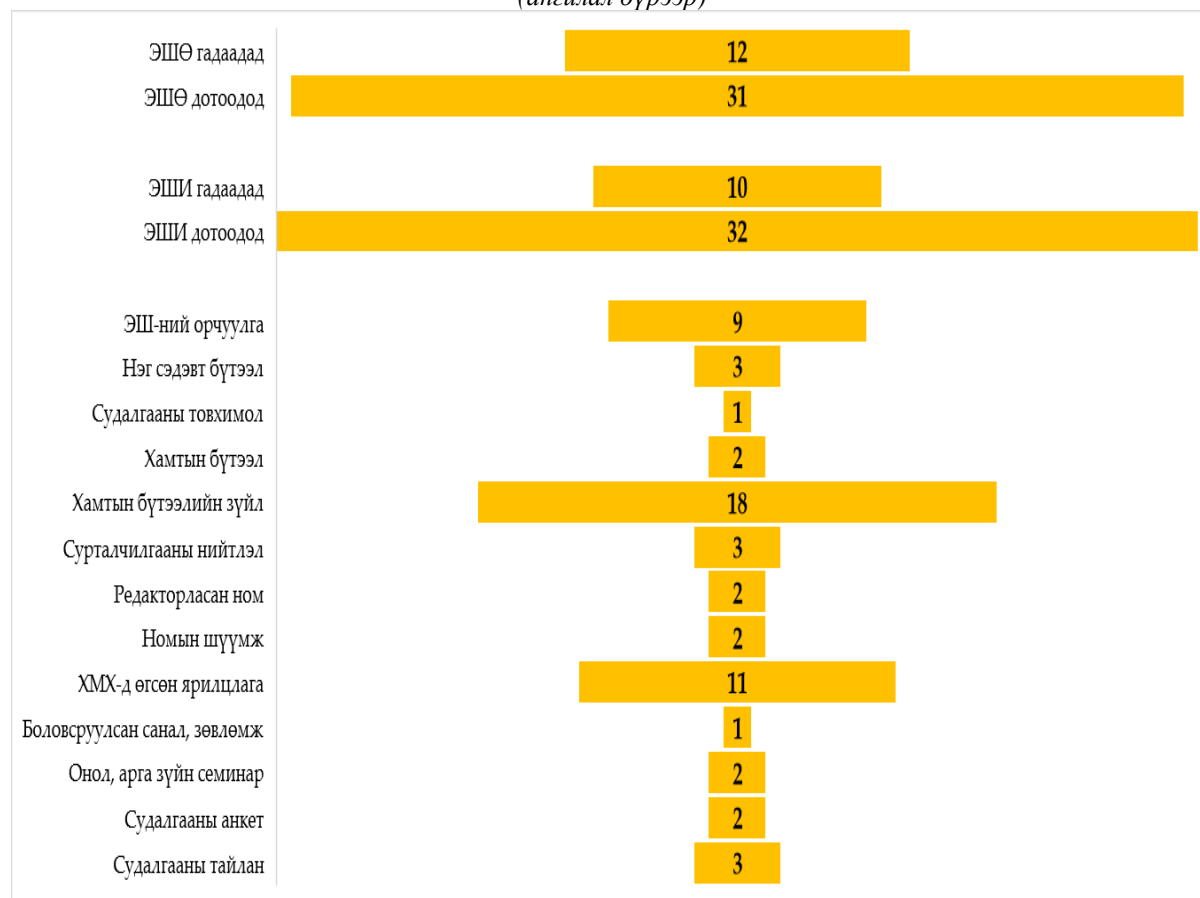
Ардчилал, эрх чөлөөний талаарх хэт ерөнхий, гэнэн төсөөлөл, улс төрийн соёлын доогуур төвшингөөс хамаарч эрх зүйт төр, ардчиллын хөгжилд бэрхшээл, хүндрэл гарч, улмаар гажуудал, завхрал алхам алхамаар газар авах боллоо. Энэ нь өнөөгийн Монгол Улсад иргэний нийгмийн хяналтын үүргийг бэхжүүлж, урамшуулах цаг үеийн шаардлага бий болсныг харуулахын зэрэгцээ ИНБ-уудын ажлын үр нөлөөг нэмэгдүүлэх боломжийг дурдсан дүгнэлт, зөвлөмжийг агуулсан «Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал, орчин үе» хамтын бүтээлийг туурвисан болно.

Дээрхийг багцлан үзэхэд, Монголын хөгжилд үзүүлж буй улс төр, засаглалын нөлөөллийн хүрээнд улс төрийн соёлын нөлөөллийн байдал төлөв, үүрэг ямар байна, хөгжилд үзүүлэх соёлын зохистой хүчин зүйл, нөлөөлөл түүний онол-арга зүй чиг баримжааг боловсруулан томъёолж, практик нөлөөллийн үр ашиг, түүний зохистой загвар хувилбарыг боловсруулан санал болгоход оршсон бөлгөө. Товчоор хэлбэл хөгжил, улс төрийн соёлын харилцан хамаарал, тэдгээрийн эргэж нөлөөлөх зүй тогтлыг судлан тодорхойлоход суурь судалгааны төслийн гол зорилго оршиж, ийнхүү үр дүнтэй хэрэгжихэд чухал нөлөө үзүүлсэн болно. Түүнчлэн суурь судалгааны төслийн хүрээнд хийх ажлын чиглэл, хариуцаж хэрэгжүүлэх сэдэв, асуудлын тоймыг хамтран хэлэлцэж, судалгааны онол-арга зүйн ерөнхий чиг баримжааг гаргах, холбогдох мэдээллийн санг бүрдүүлэх ажлыг бүрэн гүйцэтгэсэн нь судалгааны багийн оролцогчдын хичээл зүтгэл, идэвх санаачлагын үр дүнд бий болсныг онцлон тэмдэглэх нь зүйтэй.

Суурь судалгааны төслийн хүрээнд хийгдсэн ажлууд

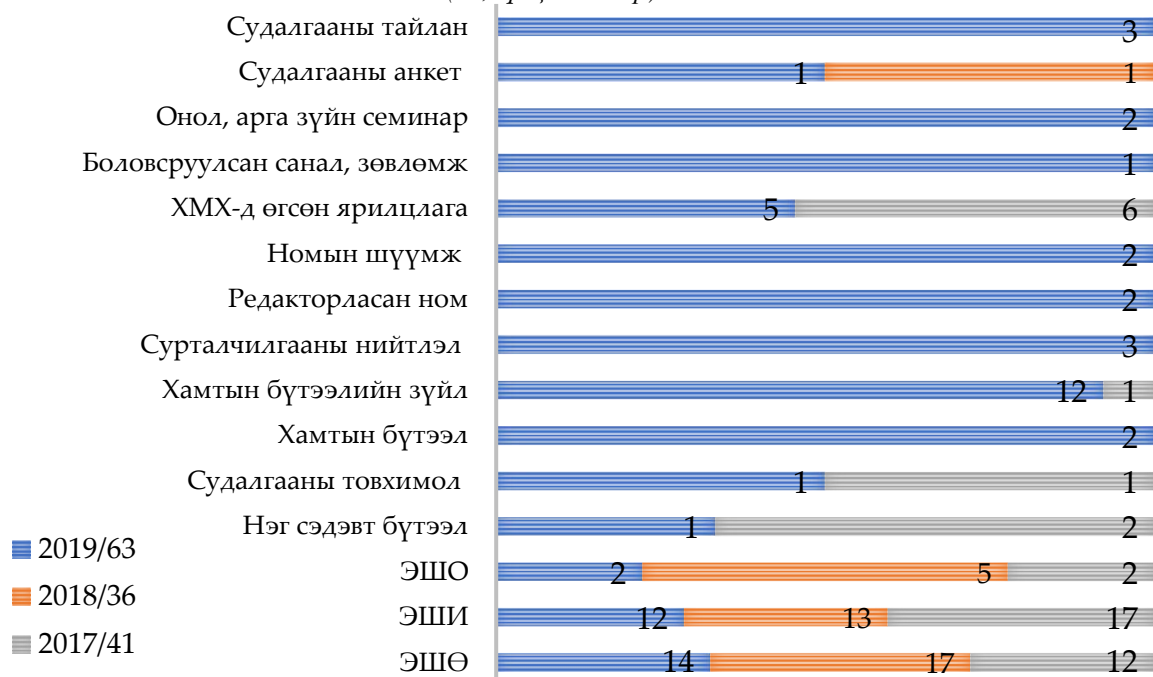
Суурь судалгааны төслийн хүрээнд хийх ажлын чиглэл, хариуцаж хэрэгжүүлэх сэдэв, асуудлын тоймыг хамтран хэлэлцэж, судалгааны онол-арга зүйн ерөнхий чиг баримжааг гаргах, холбогдох мэдээллийн санг бүрдүүлсэн. Тухайлбал, (i) тус суурь судалгааны төслийн хүрээнд хийгдсэн олон нийтийн санаа бодлын судалгаанд нийт 1039 иргэд хамрагдсан бөгөөд тэдгээр иргэдийн судалгааны анкет хэрэглэгдэхүүнд боловсруулалт хийж, судалгааны тайланг боловсруулсаны дээр суурь-дата мэдээллийн баазыг бүрдүүлсэн; (ii) өндөр төвшний 40 гаруй шинжээчдийн дунд экспертийн судалгааг зохион байгуулж мөн тооны мэдээллийн санг цуглуулж, мэдээлэлд шинжилгээ хийж тусгайлсан тайланг боловсруулсан; (iii) чанарын судалгааг таван үндсэн референт бүлгийн дунд зохион байгуулж 40 орчим респондентуудтай бүлгийн болон гүнзгийрүүлсэн ганцаарчилсан ярилцлага хийж, түүндээ шинжилгээ хийж тайлан боловсруулсан; (iv) судалгааны тухайлсан үзэл баримтлалыг боловсруулж түүний хүрээнд хамтын бүтээлийг боловсруулах, тоон болон чанарын судалгааг зохион байгуулсан болно. Бид, эл суурь судалгааны төслийн хэрэгжсэн (2017-2019) хугацаанд гүйцэтгэх үр дүнгийн даалгаварын хүрээнд 144 бүтээгдэхүүнийг нийлүүлсэн. Тэдгээрийг дараах байдлаар тайлагнаж байна.

Зураг 1. Үр дүнгийн даалгаварын хүрээнд нийлүүлсэн бүтээгдэхүүн
(ангилал бүрээр)

Суурь судалгааны төслийн хүрээнд нийлүүлсэн бүтээгдэхүүнийг он тус бүрээр ангилан үзвэл, суурь судалгаа хэрэгжиж эхэлсэн эхний жилд төслийн багийн гишүүд 41 бүтээгдэхүүн нийлүүлснээс эрдэм шинжилгээний өгүүлэл 12, илтгэл 17 хэлэлцүүлснээс 3 нь гадаадад хэвлэгдсэн байна. 2018 онд төслийн багийн гишүүд нийт 36 бүтээгдэхүүн гүйцэтгэснээс эрдэм шинжилгээний өгүүлэл 17 хэвлүүлснээс 6 өгүүллийг гадаадад хэвлүүлсэн бол эрдэм шинжилгээний 14 илтгэлээс 3-ыг гадаадад хэлэлцүүлжээ.

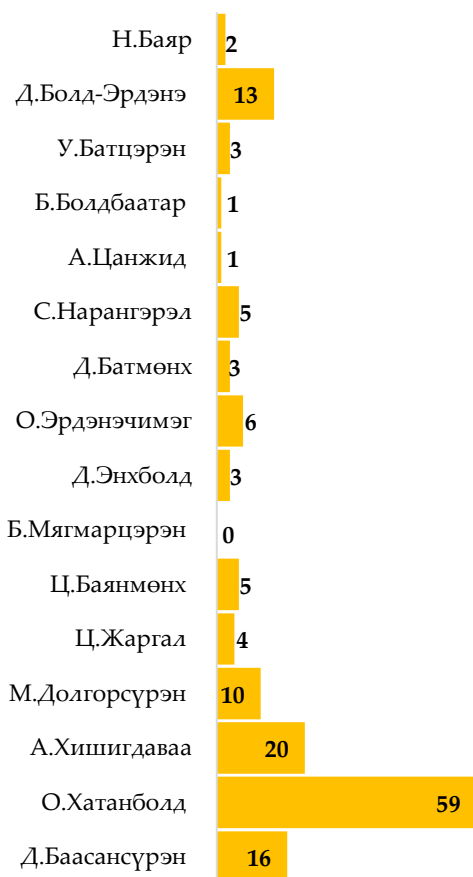
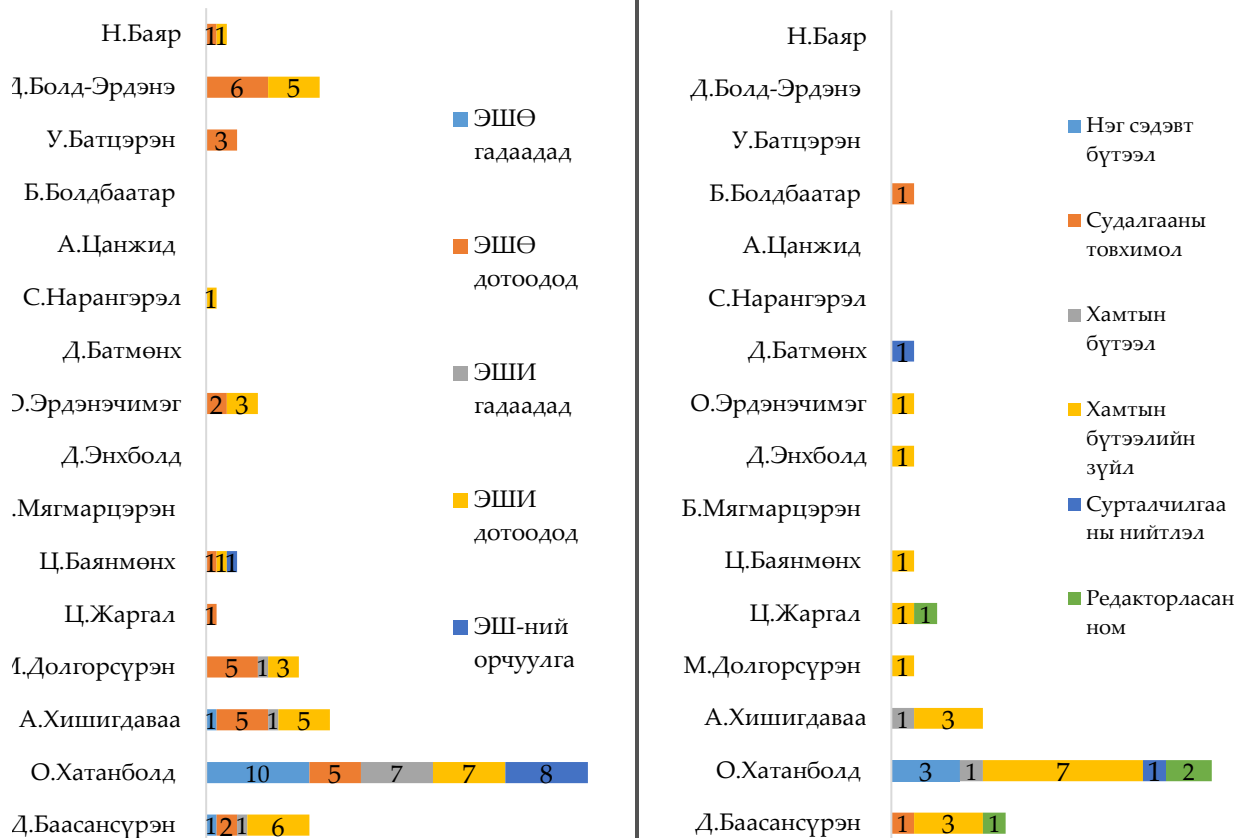
Зураг 2. Үр дүнгийн даалгаврын хүрээнд нийлүүлсэн бүтээгдэхүүн (он, гүйцэтгэлээр)

Нөгөөтгээгүүр, суурь судалгааны хэрэгжилтийн сүүлийн жилд төслийн багийн гишүүд өмнөх 2017 онд нийлүүлсэн бүтээгдэхүүнээс 1.5 дахин, 2018 оныхоос 1.7 дахин илүү бүтээгдэхүүн нийлүүлсэн нь төслийн багийн удирдагчийн зүгээс багийн нийт гишүүдийн ажлын ачаалал, үр дүн, хариуцлагыг өндөржүүлсэнтэй шууд холбоотой. Түүнчлэн тоон үзүүлэлтээс чанарын үзүүлэлт рүү түлхүү анхаарч ажилласан нь эл суурь судалгааны төслийг амжилттай хэрэгжүүлэхэд чухал алхам болсныг онцлон тэмдэглэх нь зүйтэй.

Төслийн багийн гишүүдийн нийлүүлсэн бүтээгдэхүүний жагсаалтыг (Хавсралт 1)-, техникийн ажлын даалгаварын биелэлтийг (Хавсралт 2)-оос тус дэлгэрүүлэн үзэж болно. Нийлүүлсэн бүтээгдэхүүнийг эрдэм шинжилгээний ажилтан тус бүрээр ангилан үзвэл:

Зураг 2. Үр дүнгийн даалгаврын хүрээнд нийлүүлсэн бүтээгдэхүүн (ЭША-нуудаар)

Дөрөв. Суурь судалгааны төслийн үр дүнд суурилсан дүгнэлт

Ардчилсан засаглалтай дийлэнх улсад засгийн эрхийг зөвхөн ард түмэн эрхлэнэ хэмээн тусгайлан зааж өгсөн байдаг. Хувь хүний эрх чөлөөний зарчим нь иргэдийн нийгэм болон төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцох эрхээр баталгаажиж байдаг. Ийм оролцоог бодитой болгохын тулд аливаа ардчилсан улс нь иргэдийнхээ үндсэн эрх, эрх чөлөөг хамгаалах үүрэгтэй. «Монголын ардчиллын үнэлгээ» (Уб., 2016) шинжээчдийн үнэлгээгээр 59.4 хувь нь «...ардчилал бол ард түмэн төр засгийн удирдлагыг чөлөөт сонгуулиар сонгож, тэгш ёсыг эрхэмлэж, улс төрд ёс суртахууны соёлтой оролцож, эрх баригчидтай тооцоо хийх боломж олгоно»¹ гэжээ. Төрийн шийдвэр боловсруулах, хэлэлцэх, батлах, хэрэгжилтийг нь хянах бүхий л үйл ажиллагаанд иргэд оролцож, үзэл бодлоо илэрхийлэх, шийдвэрт саналаа тусгах боломж, нөхцлийг бүрдүүлэх нь ардчиллыг хүртээмжтэй болгох чухал нөхцөл билээ. Гэтэл иргэдийг бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргах албан ёсны ажиллагаанд хангалттай оролцуулж чадахгүй байна. Түүнчлэн өнөөдрийн байдлаар иргэдийн өгсөн санал төрийн байгууллагын гаргасан хууль, тогтоомж, шийдвэрт хэрхэн туссан нь тодорхойгүй, иргэд өөрийн саналын үндэслэлээ тайлбарлах, хамгаалах, шийдвэр гаргагчид иргэдийн бичгэн саналд байгаа ойлгомжгүй зүйлийг асууж, тодруулах, саналын үндэслэлүүдийг нягтлан шалгах боломжгүй байна.

Ардчилал өндөр хөгжсөн улсуудад хууль тогтоох үйл ажиллагаанд төдийгүй парламентаас гүйцэтгэх эрх мэдлийг хянах, захиргааны байгууллагаас хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэр гаргах болон татвар, байгаль орчин, нийгмийн зэрэг олон нийтийн эрх ашгийг хөндсөн асуудлаар шийдвэр гаргахдаа иргэдийн үзэл бодлыг сонсох, саналыг нь тусгах зорилгоор нийтийн сонсгол зохион байгуулах нь ердийн үзэгдэл болжээ.

Өнөөгийн монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд, засаглал эрх мэдлийн харилцаа нь улс төрийн хошуучлагчдын үйл ажиллагаа, үйлдлээс ихээхэн хамаарах болсон. Улс төрийн албан тушаал, эрх мэдэл, эдийн засгийн ашиг сонирхлын зөрчил төр засгийн үйл ажиллагааг гацаах болсон билээ. Хамгийн сүүлийн жишээ гэхэд л эрх баригч намын лидерүүдийн зөрчил УИХ-ын үйл ажиллагааг бойкотчилж, улмаар парламент, төдийгүй засаг төрийн ажил олон сар хоногоор зогссоноор эдийн засаг, ард түмний амьдралд сөргөөр нөлөөлөх болсон. Учир нь улс төрийн хошуучлагчдын зөрчил болон улс төрийн лидерийн хомсдол гэж улс төр судлаачид сүүлийн үед дүгнэх болсон нь эл судалгааны дүнгээс тодорхой нотлогдож буйг харж болохоор байна.

Ардчилсан төрийн үйлдлийн хууль ёсны байдал нь эцсийн дүндээ ардчилсан зөв дэг дээр бус, хуулийн дэг журмаас дээгүүр байдаг ёс суртахууны хүрээнээс үүссэн энэ

¹ Хатанболд О. Монголын ардчиллын үнэлгээ: арга зүй ба кейс. /Улс төрийн ухааны доктор (Ph. D)-ын зэрэг горилсон бүтээл. «Адмон» ХХК. Уб., 2016. 94 дэх тал.

тэргүүний эрх, хэм хэмжээн дээр суурилна. Зөвхөн төр л хууль ёсыг сахиулах хүчийг нэгтгэж, зүй зохистой байршуулж¹ чадна. Эдгээр хүч нь улс оронд хууль дээдлэх ёсыг сахиулахад ч зайлшгүй хэрэгтэй. Бид ардчилал, өөрийгөө удирдах ёс, хүний эрхийг дээдлэх ёсыг сахиулан бататгах, мөн түүнчлэн өөр ард түмнийг захирах аливаа оролдлого бол эзэрхийлэх санаархал бус ердөө шилжилтийг хэрэгжүүлэх санааг нотлохын зэрэгцээ төрийг төвхнүүлэх урлаг үндэсний хүч чадлын нэн чухал бүрэлдэхүүн хэсэг байх болно.

Дээр дурдсан үндэсний хүч чадлыг бэхжүүлэхэд шаардлагатай хариуцлагатай төр гэдэг нь засаглаж байгаа ард түмнийхээ өмнө хариуцлага хүлээж байгаа гэдэгт эрх баригчид нь итгэдэг, ард түмнийхээ ашиг сонирхлыг өөрийнхөөсөө дээгүүр тавьдаг засаглал гэсэн үг. Энэ нь ямар ч хүн хуульд захирагдахаас гадна хамгийн чухал нь нийтийн хууль бүхий санал өгөх эрхтэй цөөнхөөс сонгогддог парламентын баталсан хууль тогтоомжоос бүрдэх улс төрийн хариуцлагын хамгийн эхний хэлбэр бүхий ард түмний өмнөх хариуцлага биш харин нийгмийн зөвшилцлийг илэрхийлсэн уламжлалт хууль болон олигархийн хууль тогтоомжийн өмнө хүлээх хариуцлага байх ёстой² хэмээн Ф.Фукуяама «Улс төрийн тогтолцооны сурвалж» бүтээлдээ онцлон тэмдэглэсэн байна. Түүнийхээр бол, ардчиллын мандал, хуулийн засаглалын мандал хоёр биентэйгээ салшгүй нягт уялдаатай болохыг дурдаад хуулийн засаглал цаашаа улам олон иргэнд хүртээлтэй болон дэлгэрэх нь ардчиллын өөрийнх нь нэг чухал элемент мөн бөгөөд ардчиллын гуравдугаар давалгаа дэгдэн коммунист дарангуйлал нуран сонгуулийн ардчилал гарч ирснээр, үндсэн хуульт төр хувь хүмүүсийн эрхийг хамгаалах болсноор цааш үргэлжлэх алхам³ бий болоход хүргэсэн.

Энэ утгаараа шударга зан, найдвартай байдал, хамтарч ажиллах чадвар, бусдын өмнө үүрэг хүлээх мэдрэмж зэргийг оролцуулан нийгмийн буян хувийн буяныг төлөвшүүлэхэд зарчмын ач холбогдолтой⁴ гэж дүгнэхэд хүргэж байна. Ер нь төрийн хууль бол нийт иргэдэд зориулагдсан байх ёстой, аль нэг нам, хэсэг бүлгийн сонирхолд нийцүүлж зориулсан хуулийг төрийн хууль, улсын хууль гэж үзэх үндэсгүй юм. Төрийн хуулийн оронд намын хууль, өөрөөр хэлбэл, хэсэг бүлгийн эрх ашгийг хамгаалсан, дундажаас хэлбийсэн хууль шургачихаж болохгүй. Түүний хамт, төрийн хууль цаазыг сахиулдаг шүүх засаглал бүрнээ бие даасан байх ёстой. Шүүх эрх мэдэл жинхэнээсээ хараат бус болж чадсан цагт л төрийн хуулийг өрөөсгөлдөхгүй, нугалаа завхрал гаргахгүй, туйлшрахгүй хэрэгжүүлэх үндэс бүрдэнэ.

¹ Фукуяма Ф. Төрийг төвхнүүлэхүй: XXI зууны засаглал, дэлхийн дэг журам. орч. Гомбосүрэн Ц. Нэпко хэвлэлийн газар. УБ., 2014. 142 дахь тал.

² Фукуяама Ф. Улс төрийн тогтолцооны сурвалж: Хүний үүслийн өмнөхөөс Францын хувьсгал хүртэл. орч. Ариунсанаа Т. Нэпко хэвлэлийн газар. УБ., 2014. 401-402 дахь тал //Fukuyama Francis. The Origins of Political Order. 2011//

³ Фукуяама Ф. Улс төрийн тогтолцооны сурвалж: Хүний үүслийн өмнөхөөс Францын хувьсгал хүртэл. орч. Ариунсанаа Т. Нэпко хэвлэлийн газар. УБ., 2014. 511 дэх тал.

⁴ Фукуяама Ф. Итгэлцэл: нийгмийн буян, хөгжин цэцэглэх зам. орч. Гомбосүрэн Ц. Нэпко хэвлэлийн газар. УБ., 2014. 59-60 дахь тал //Fukuyama Francis. Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. 1995//

Нөгөөтээгүүр, эл суурь судалгаа нь манай оронд улс төрийн соёлын төлөвшил ямар түвшинд байгааг, хэрхэн илрэн гарч буйг олон нийтийн болон шинжээчийн үзэл бодлыг чанарын болон тоон судалгааны аргыг хэрэглэн, харьцуулан дүгнэснээрээ ихээхэн ач холбогдолтой хэмээн үзэж буй болно.

Тав. Суурь судалгааны төслөөс гарсан санал, зөвлөмж

Улс төрийн соёл бол аливаа улс төрийн систем дэх объектын талаарх үнэт зүйлс, хандлага, үнэмшлийн хуваарилалт хэмээн тодорхойлогддог. Энэ ойлголт маш өргөн хандлагатай бөгөөд түргэн хувьсах хандлага үнэлэмжид биш тодорхой бодлогын дэмжлэг, улс төрчийн рейтинг гэх мэт хүмүүс багаасаа өөриймшүүлдэг удаан хувьсдаг тэрхүү хэм хэмжээ, үнэт зүйлсийг сонирхдог явдал мөн учраас тэдгээр нь **нийгмийн уламжлалт үнэт зүйлс юм.**

Энэ мэтчилэн, ардчиллын талаар хэрэгжиж буй байдалд иргэд санаа бодол доогуур үнэлгээтэй байгаа ч Монгол Улсад ардчилал тохирох эсэхэд иргэд тааламжтай байгаа дүр зураг олон арван судалгааны үр дүнгээс ажиглагддаг нь чухамдаа иргэдийн дунд ардчиллын талаарх мэдлэг хомс, улс орноос хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаа хэрэгжихгүй байгаа нь ардчиллыг дан ганц **эрх, эрх чөлөө мэтээр ойлгож буйтай холбоотой.**

Гэхдээ ардчилсан итгэл үнэмшил хийгээд түүний соёл, практикаас харахад, улс болгон эрт орой хэзээ нэгэн цагт улс төрийн систем бодитоор оршин тогтнож хөгжихийн хэрээр хямрал, бэрхшээл гардаг учиртайг ухамсарлах болно. Чингэснээр тогтвортой ардчилалд хүрэх аялал ямагт шуургад **өртөх нь эргэлзээгүй.**

Нийгэмд тохиолддог ужиг хямралын үед түүнийг арилгахаар манлайлагчид ардчиллыг нураах аюулыг өсгөдөг ч, энэ аажимдаа ардчилсан үндсэн институт дэг журмыг зайлуулахыг шаардах нь ХХ зууны туршид ардчилсан дэглэмүүд унах явдал ердийн үзэгдэл байсаар ирсэнтэй холбоотой. Учир иймд улс төрийн соёлыг бүх шатанд төлөвшүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаа төрийн төвшинд бодлоготойгоор зохион байгуулж хэрэгжүүлэхгүйгээр бодит хөгжил, зөв ёс суртахуун оршин тогтноход хүндрэл учирч байна.

Өнөөгийн байдлаар улс төрийн намууд болон нийгмийн байгууллагууд эл хандлагыг нэр төдий байдлаар авч үзэх нь эцэстээ дээр нэгэнт дурдсанчлан ардчилсан улс төрийн соёлыг хямралд хүргэх эрсдэлтэй. Үүнээс улбаалан, улс төрийн намууд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, судалгаа шинжилгээний байгууллагууд иргэдийн улс төрийн болон ардчиллын боловсролыг шат дараалалтай системтэйгээр авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Тиймээс л, сайн хөгжсөн ардчилал нь ард түмэндээ чиглэсэн, сайн үйл ажиллагаатай улс төрийн намуудаас ихээхэн хамаардаг боловч шинэ ардчилал гэдэг нь шинэ бодлогын зөв шударга хариуцлагын тогтолцоо бүхий нам гэсэн үг юм. Эдгээр намууд нь улс төрийн боловсрол, төрөл бүрийн сонирхлын бүлгийг дайчлан тэднийг төлөөлөх уламжлалт үйл ажиллагаагаа бүрэн гүйцэд явуулж чадахгүй л байгааг харуулж буй. Нөгөө талаар, улс төрийн намуудын дотоод ардчилал, шударга зөв засаглалыг сайжруулах явдал чухлаар тавигдаж байна. Чингэхдээ засаг төрөөс иргэний нийгэм санаа бодлоо илэрхийлэх, зохион байгуулагдах, хөгжлийн үйл явц зэргийг хянахад оролцох, улсын салбарын үйл ажиллагааг хянах үүргийг биелүүлэх бүрэн боломж нээгдэнэ.

Иргэдийн улс төрийн соёл, ардчиллын боловсролыг дээшлүүлэх түншлэлийн сүлжээ байгуулах, зөвлөх үйлчилгээ, нөөц баялгийн ашиглалтын талаар зөвлөл байгуулан сургалт, сурталчилгааны ажлыг эхлэлийг тавьж хэвшүүлэх цаг үеийн шаардлага бидний өмнө сорилт болон тулгарч байна.

Энэ хүрээндээ иргэд, төрийн болон иргэний нийгмийн байгууллагуудын улс төрийн хүсэл зоригийг дэмжих, сурталчлах, түүний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ хийх, нийгмийн бүлэг, ялангуяа эмзэг, гадуурхагдсан хэсгийг дайчлах зэрэгт зориулан эрх зүй, улс төр, институцийн орон зайг бий болгон санаачлан ажиллах ёстой.

Энэхүү хариуцлагатай байдлын үндэс бол иргэдийн итгэл ба нийгмийн тогтвортой үйл ажиллагаа, түүний үр нөлөөг дээшлүүлэх явдал юм. Чингэхийн тулд, судалгааны багийн гишүүд дараах бодлогын зөвлөмжийг авч хэрэгжүүлэхийг бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргах төвшний байгууллагуудад санал болгож байна. Тухайлбал, БСШУСЯ, СЕХ, ШУА, НЗДТГ, иргэдийн болон сонгогчдын боловсролыг дээшлүүлэх зорилгоор сургалт, эрдэм шинжилгээ, олон нийтийг соён гэгээрүүлэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг хэвлэл мэдээллийн, төрийн болон төрийн бус байгууллагуудад дараах багц зөвлөмжийг түгээн дэлгэрүүлэх болно.

1. Ёс зүйн хэм хэмжээ, сургалт, сахилга бат, санхүүгийн сайн менежмент, ил тод байдал, дотоод ардчилал гэх мэт зүйлс бүрэн гүйцэт төлөвшихгүй байгаатай адил хувирч байна. Энэ бол улс төрийн намуудад ардчиллын соёлыг бий болгох нь маш чухал бөгөөд ядаж л намын удирдлагын төлөө нээлттэй, өрсөлдөөнтэй сонгуулийг явуулах, улс төрийн соёл, сэтгэлгээний өндөр ёс суртахуунтай байхыг шаардаж байна.
2. Ардчилсан байгууллагуудыг бэхжүүлэх нь зайлшгүй боловч зөвхөн олон нийтийн идэвхтэй оролцоо болон эрх мэдэлтнүүдийг хариуцлагатай шийдвэр гаргахыг уриалж, хамтын түншлэлийг бий болгон эрчимжүүлэх.
3. «Түгшүүр өгөгч иргэн» нь ардчилсан байгууллагуудыг ажиллуулж, үйл явцыг үргэлжлүүлж байдаг зүйл юм. Доод шатнаас гарсан улс төрийн дарамт нь өөрчлөлт хийхэд хүргэдэг хамгийн үр дүнтэй, гол хүчин зүйл мөн бөгөөд сүүлийн хоёр зууны туршид хүний хөгжилд маш их ахиц дэвшил гарч боолчлох ёсыг халж, эмэгтэйчүүдийн тэгш эрхийг хүлээн зөвшөөрөх, ардчиллын өөрийнх нь дэвшил зэрэг нь дээрээс бэлэглэсэн зүйл биш юм. Ард түмэн өөрсдөө үүнийхээ төлөө тэмцэх шаардлагатай болсон цагт л эл боломж туйлын сайшаалтай хийгээд зориг тэвчээр шаардсан үйл хэрэг болно.
4. Ардчилал, эрх чөлөөний талаарх хэт ерөнхий, гэнэн төсөөлөл, улс төрийн соёлын доогуур төвшингөөс хамаарч эрх зүйт төр, ардчиллын хөгжилд бэрхшгээл, хүндрэл гарч, улмаар гажуудал, завхрал алхам алхамаар газар авах боллоо. Энэ нь өнөөгийн Монгол Улсад иргэний нийгмийн хяналтын үүргийг бэхжүүлж, урамшууллын тогтолцоог бүрдүүлэх.

5. Иргэний нийгмийн байгууллагуудын ажлын үр нөлөөг нэмэгдүүлэх, чингэхдээ тэдний үйл ажиллагаанд хариуцлага, ил тод байдлын зарчмыг нэвтрүүлэх явдлыг дэмжих.
6. Төрийн институциудын албан ёсны тогтолцоо бүхий механизмыг түншлэлийн бүх хэлбэрээр зохион байгуулж хөгжүүлэх.
7. Улс төрчдийн мэдлэг боловсрол, төрийн үйл хэргийг удирдан явуулах чадвар, ёс зүйн өндөр соёлыг төлөвшүүлэх, төрийн албаныханы гүйцэтгэх зөөлөн болон хатуу ур чадварыг дээшлүүлэх,
8. Улс төрийн нам, улс төрчдийн ёс суртахууны хэм хэмжээг сахин мөрдүүлэх дадал соёлыг бүрдүүлэх, төрийн бодлого энэ чиглэлээр үндэсний хэмжээний хөтөлбөр боловсруулан дагаж мөрдүүлэх дадлыг эзэмшүүлэх,
9. Улс төрчдийн зөв, шударга манлайлалыг төлөвшүүлж, тэдний үндэсний эрх ашгийнхаа төлөө ажиллах санал санаачлагыг өрнүүлж, үнэнч, хүнлэг чанарыг төлөвшүүлэх, ил тод, нээлттэй байдлыг бүх шатанд мөрдүүлэх, хариуцлагын хэм хэмжээг чанд баримтлуулах,
10. Хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах, улс төрийг мөнгө, санхүүгийн бүлэглэлээс ангижруулж, түүнээс салгах, мэргэшсэн чадварлаг шинж чанарыг өөртөө бүрдүүлсэн шударга, зөв улс төрчдийн хэв маягийг нийгэмд бий болгох,
11. Бүх шатны төлөөллийг үнэн зөв мэдээ мэдээллээр хангаж, ил тод, шударга ардчилсан зарчмыг баримтлах нийгмийн сэтгэл зүйг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн сурталчилгааны ажлыг системтэйгээр зохион байгуулах,
12. Төрийн албан хаагчид, улс төрийн болон төрийн өндөр албан тушаалтнууд алдаа дутагдал гаргасан бол хуулийн хариуцлага хүлээдэг шударга, ёс зүйн механзм бүхий тогтолцоог бий болгох. Ингэхдээ, тэдний төрд учруулсан аливаа хохиролыг тухан албан хаагч, улс төрчдөөр нөхөн төлүүлдэг ёс зүйн бодит хариуцлагыг бий болгон төлөвшүүлэх.
13. Иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэхэд чиглэгдсэн үндэсний хэмжээний кампанит ажлыг төр, иргэний нийгэм-эрдэм шинжилгээний байгууллагуудн түншлэлийн хэлбэрэрэ зохион байгуулж ерөнхий боловсролын болон их, дээд сургуулиудад тусгайлсан хичээлийн эсвэл сургалтын хөтөлбөр боловсруулан сургалт явуулах,
14. Сонгогчдын улс төрийн болон ардчиллын боловсролыг дээшлүүлэх зорилгоор улс төрийн соёлын зөв төлөвшлийг бий болгож бодит амьдралд нийцсэн хяналтын тогтолцоог төлөвшүүлэхийг зөвлөмж болгож байна.

Хавсралт 1. “Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг” Суурь судалгааны төслийн үр дүнгийн даалгавар

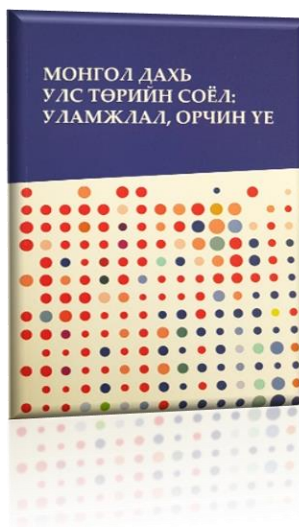
“Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг” нэртэй суурь судалгааны төсөл хэрэгжүүлэх, санхүүжүүлэх 2017 оны 06 дугаар сарын 15-ны өдрийн ШУСс-2017/47 дугаар гэрээний 1 дүгээр хавсралт

д/д	Төслөөр бий болох үр дүн	Тоо хэмжээ	Үр дүнгийн биелэлт	Үр дүнг хүлээлгэн өгөх хугацаа (он, сар)
1.	Монгол дахь ардчиллыг бэхжүүлэх, иргэдийн улс төрийн боловсролыг дээшлүүлэх, үнэлэмж, үнэ цэнийг өсгөх, улс төрийн ухаалаг сонголт хийхэд нь туслах, оролцооны субъектив хүчин зүйлийг түлхүү судлан тогтооно.	Судалгааны тойм – 1 (20 хуудас)	<p>1. Бид улс төрийн соёлын нийгэмд гүйцэтгэдэг үүргийг тодорхойлж тодорхой үзүүлэлтээр хэмжих зорилгоор шинжлэх ухааны янз бүрийн дэг сургуулийн судалгаа, тодорхойлолтыг авч үзэж харьцуулалт хийсэн. Эл зорилтоо улс төрийн шинжлэх ухааны хүрээгээр хязгаарлаж улс төрийн соёлд юуг хамруулан үзэж байна вэ гэдгээ эхлээд нэрлэвэл судлах зүйл тодорхой болно хэмээн үзсэн. Чингэхдээ, улс төрийн соёлд дараах зүйлийг юуны өмнө хамруулсан. Тухайлбал,</p> <ol style="list-style-type: none"> ¹ иргэдийн улс төрийн мэдлэг. ² Улс төрийн үнэлэмж ³ Төр, улс төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа, улс төрийн үйл явдлын талаарх үнэлгээ ⁴ Улс төрийн хүрээ, үйл ажиллагааны үе дэх зан үйл зэргийг хамруулан үзэх судалгааны үзэл баримтлалыг боловсруулсан. <p>2. Хатанболд О. «Ардчилал судлал: онол, арга зүй» (150 ш).14.75хх. Соёмбо принтинг. Уб., 2017.</p> <p>3. Хатанболд О. «Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй (Монголын жишээн дээр)» (150 ш). 14.16 хх. Соёмбо принтинг. Уб., 2017 зэрэг нэг сэдэвт бүтээл.</p>	2017 он 12 сар
2.	1990-ээд оноос хойшхи иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүхэлд нь нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээн дэх бэрхшээл сорилт, тулгамдаж буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судлан боловсруулна.	Бичил судалгаа – 1 ОНСБ-ын судалгаа - 1	<p>1. Болдбаатар Б. «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд үзүүлэх эдийн засаг, засаглалын зохистой нөлөөллийн асуудал» сэдэвт бичил судалгааг гүйцэтгэсэн.</p> <p>2. «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага» сэдэвт олон нийтийн санаа бодлын судалгааг зохион байгуулж, мэдээлэл цуглуулах, боловсруулалт хийх ажлыг гүйцэтгэсэн.</p>	2017 оны 8 сар – 2018 оны 1 дүгээр сар 2018 оны 7-10 дугаар сар
3.	Иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг санал болгож, хэтийн төлөв хандлагын талаарх санааг	Экспертийн судалгаа – 1 Судалгааны тайлан – 3	<p>1. «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага» сэдэвт олон нийтийн санаа бодлын судалгааны эцсийн тайланг боловсруулсан.</p> <p>2. «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага»-ыг тодорхойлох</p>	2019 оны 3 дугаар сар

	дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулна.		<p>зорилгоор өндөр төвшний шинжээчдийн судалгааг 2018 оны 5 дугаар сард зохион байгуулж, шинжээчдийн судалгааны тайланг 11-12 дугаар сард боловсруулсан.</p> <p>3. «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага»-ыг тодорхойлох чанарын судалгааг зохион байгуулж, тайланг боловсруулсан.</p> <p>4. «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага» сэдэвт судалгааны эцсийн нэгдсэн тайланг боловсруулж, хэвлэн нийтлүүлсэн.</p> <p>5. Иргэдийн улс төрийн соёл, ардчиллын боловсрол, соёл, эрх зүйн соёлын чиглэлээр эрдэм шинжилгээний өгүүдэл, илтгэл, орчуулгыг дараах байдлаар хийж гүйцэтгэв.</p> <p>2019 он: ЭШӨ – 14 (гадаад - 6, дотоод 8) ЭШИ – 12 (гадаад – 5, дотоод 7) ЭШО – 2 Нэг сэдэвт бүтээл – 1 Судалгааны товхимол - 1 Хамтын бүтээл – 2 (бүлэг 4, зүйл-12) Сурталчилгааны нийтлэл – 3 Редакторласан ном – 2 Номын шүүмж – 2 ХМХ-д өгсөн ярилцлага – 5 Боловсруулсан санал, зөвлөмж – 1 Онол, арга зүйн семинар - 2 Судалгааны анкет – 1 Судалгааны тайлан – 3</p> <p>2018 он: ЭШӨ – 17 (гадаад - 6, дотоод 11) ЭШИ – 13 (гадаад - 2, дотоод 11) ЭШО – 5 Судалгааны анкет – 1</p> <p>2017 он: ЭШӨ – 12 (гадаад - 0, дотоод 12) ЭШИ – 17 (гадаад - 3, дотоод 14) ЭШО – 2 Нэг сэдэвт бүтээл - 2 Илтгэлийн эмхэтгэл – 1 Хамтын бүтээлийн зүйл – 1 ХМХ-д өгсөн ярилцлага - 6</p> <p><i>Бүтээлийн жагсаалтыг хавсаргав.</i></p>	<p>2019 оны 4-5 дугаар сар</p> <p>2019 оны 5 – 12 дугаар сар</p> <p>2019 оны 10 -11 дүгээр сар</p> <p>2019 оны 12 дугаар сар</p> <p>2017-2019 он</p>
4.	«Хөгжил ба улс төрийн соёл» сэдэвт хамтын бүтээлийг хэвлүүлнэ.	Хамтын бүтээл - 1	<p>1. «Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал ба орчин үе» сэдэвт хамтын бүтээлийн эхний бичилтийг хүлээн авч, хяналтын уншилт хийсэн.</p> <p>2. Хамтын бүтээлийг хэвлүүлсэн..</p>	<p>2019 оны 12 сараас 2020 оны 2 дугаар сар</p> <p>2020 оны 3 дугаар сар</p>

5.	«Хөгжил, нийгэм, бие хүнийн зан төлөв, үйл байдалд улс төрийн соёлыг хэрэгжүүлэх боломж, арга зам» судалгааны нэгдмэл зөвлөмж боловсруулсан.	Зөвлөмж	«Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал ба орчин үе» сэдэвт хамтын бүтээлийн хүрээнд хийсэн судалгааны үр дүнд тулгуурласан шинжилгээ бүхий зөвлөмжийг салбар хоорондын уялдааг тодруулах зөвлөмжийг боловсруулсан. Зөвлөмжийг хамтын бүтээлд тусгайлан хэвлэх болно.	2019 он 12 дугаар сар
6.	Нийлүүлсэн нийт бүтээгдэхүүн	144 бүтээгдэхүүн	Үүнийг ангилан үзвэл: ЭШӨ – 43 (гадаад - 12, дотоод 31) ЭШИ – 42 (гадаад – 10, дотоод 32) ЭШ-ний орчуулга – 9 Нэг сэдэвт бүтээл – 3 Судалгааны товхимол - 1 Хамтын бүтээл – 2 Хамтын бүтээлийн зүйл-13 Сурталчилгааны нийтлэл – 3 Редакторласан ном – 2 Номын шүүмж – 2 ХМХ-д өгсөн ярилцлага – 11 Боловсруулсан санал, зөвлөмж – 1 Онол, арга зүйн семинар - 2 Судалгааны анкет – 2 Судалгааны тайлан – 3	

Хавсралт 2. “Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг” Суурь судалгааны төслийн үр дүнгийн даалгаврын дагуу хэвлэн нийтлүүлсэн бүтээлийн хураангуй танилцуулга

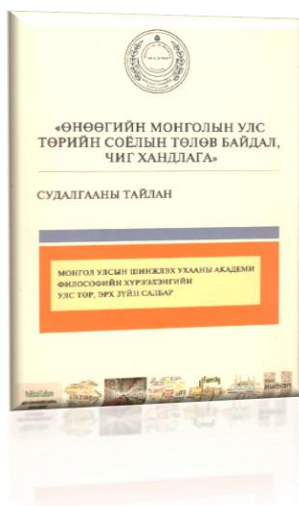

Энэхүү хамтын бүтээл нь Монгол дахь улс төрийн соёлыг түүхэн уламжлал ба орчин үетэй нь харьцуулан авч үзэж, Монголын улс төрийн соёлын өнөөгийн төлөв байдал, улс төрийн соёлын орчин үеийн хэв маяг, нийгмийн үүрэг, үр нөлөө, улс төрийн болон эрх зүйн соёлын харилцан хамаарал болон цаашдын хөгжлийн чиг хандлага зэргийг иж бүрэн байдлаар гарган харуулахыг хичээсэн болно. Хамтын бүтээл 4 бүлэг, 12 зүйл, дүгнэлт, зөвлөмж, товч хураангуй, ном зүй хэсгээс бүрдэнэ.

Хэвлэсэн газар: «Соёмбо принтинг». ХХК. Уб., 2020. 26.5 хх.

Редактор: Баасансүрэн Д., Хатанболд О.,

Рецензи өгсөн: Ганболд Ц, (МУИС), Төгөлдөр Я (ШУТИС)

Судалгааны нэгдсэн тайланд Монголын нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг тодруулж, улмаар улс төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд тулгуурлан дүгнэлт гаргах, таамаглалаа шалгах, онолын шинжтэй шинэ санааг нотлохыг зорьсон болно. Мөн өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл хийгээд түүний төлөв байдал, чиг хандлага, төсөөллийг иргэдийн төсөөлөл, шинжээчдийн үнэлгээ, чанарын судалгааны шинжилгээгээр дамжуулан иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг тодорхойлж, энэ хүрээний хэтийн төлөв хандлагыг тодорхойлох оролдлого хийснээрээ эл дурдсан судалгаануудын үр дүн чиглэгдсэн.

Редактор: Баасансүрэн Д., Хатанболд О., Хишигдаваа А., Энхболд Д.

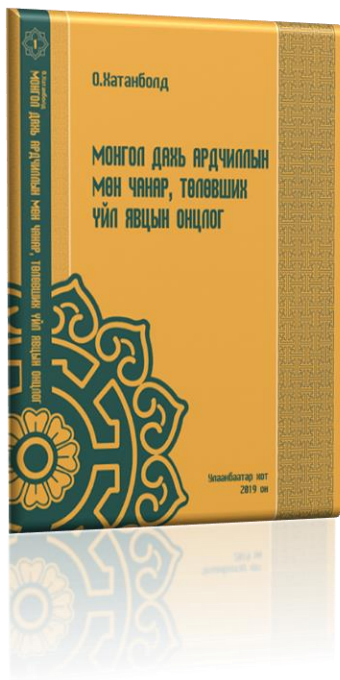
«Тод бичиг» ХХК. Уб., 2019. 28.6 хх

Энэхүү бичил судалгааны товхимол д улс төрийн үйл явцын хөгжилд үзүүлж буй эдийн засаг, засаглалын зохистой нөлөөллийг үнэлэхэдээ хүний хөгжлийн индексийн өсөлт нь зөвхөн нэг хүнд ногдох, ДНБ-ний өсөлтөөр хангагдаж байгаа бөгөөд дундаж нас, боловсролын индекс нь нэг түвшинд байгаа учраас хүмүүн капитал бүрэлдэх үндсэн хүчин зүйлийн нэг болсон хүн амын амьдралын түвшин, чанарын судалгааг илүү нарийн түвшинд бодитой гаргах шаардлага тулгарч буйг онцолсон. Хүмүүн капиталын хэмжээг шинжлэх ухааны үндэслэлтэйгэрээ тооцож, цаашид тогтвортой хөгжлийн талаар төрөөс баримтлах бодлогод тусгай зайлшгүй шаардлага буйг төр засгийн удирдлагын анхааралд хүргэхийг зорьсон Товхимол 3 бүлэг, 8 зүйл, дүгнэлт, ном зүй хэсгээс бүрдэнэ.

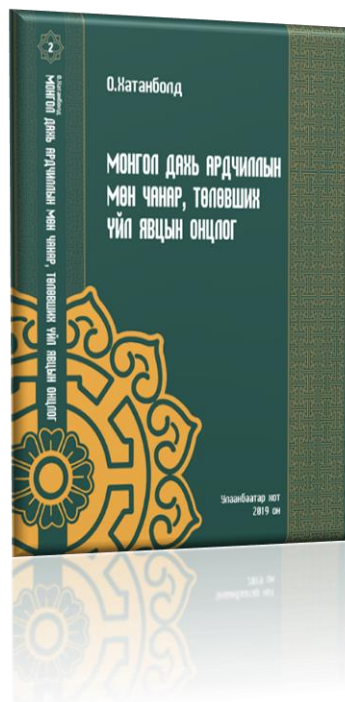
Зохиогч Болдбаатар Б., Ред. Баасансүрэн Д., Хатанболд О. «Тод

бичиг» ХХК. Уб., 2019. 12.1 хх

Ардчилал гэдэг нь өөрчлөгдөж хувиршгүй мэдээж үнэний эмхэтгэл биш, харин хувь хүмүүс, байгууллагууд санал бодлоо уралдуулан, харилцан буулт хийх замаар боловсронгуй биш ч гэсэн үнэнд хүрэх механизм болох учиртай. Бидний итгэж, найдаж бас төсөөлдөгчлөн ардчилал нь ажил хэрэгч бөгөөд амьдралд дөт байдаг аливаа асуудлыг шийдэхдээ аль нэг үзэл сурталыг турших биш харин түүнийг жинхэнэ амьдрал дээр туршиж гэмээ нь түүний ашигтай, ашиггүйг нь үзэх бодит үнэ цэнэтэй авч бас хэврэг, нандин эрхэмлэл юм. Үүгээрээ ардчилал бол нийгмийг шинэчлэлд хүргээд зогсохгүй ардчилсан тогтолцоо нь алдаа дутагдал гаргасан эсвэл хэрэгцээгүй болсон бодлого, улс төрчдийг тогтмол, тайван аргаар халж өөрчлөх боломж олгож нийгмийн бүлгийн болон үе хоорондын шинэчлэлийг хэрэгжүүлдэг. Энэ утгаараа бүх нийтийн хэрэгцээ, жирийн иргэдийн хэрэгцээ шаардлагыг хангахдаа ардчилсан төр засаг бусад төрлүүдээсээ илүү юм.

*Зохиогч Хатанболд О., «Соёмбо принтинг» ХХК. Уб.,
2019. 34.5 хх*

Монголд хийгдсэн судалгааны үр дүн хийгээд монголын ардчиллын мөн чанар, төлөвших үйл явцын онцлогийг гадаад ертөнцөд таниулахыг хичээсэн эрдэм шинжилгээ, судалгааны оролдлоо юм. Энэ зорилгын хүрээнд II ботид (i) *Ардчилал ба улс төрийн соёлын төлөвшил*; (ii) *Монголын ардчилалд тулгарч буй сорилт бэрхшээлийг тодорхойлохыг зорьсон* гадаад хэл дээр хэвлүүлсэн өгүүлүүдийг багтаасан хэсэг; (iii) *Ардчиллын болон улс төрийн соёл, иргэний нийгэм, авлига, улс төрийн нам зэрэг орчин үеийн улс төрийн шинжлэх ухааны шинэ хандлагын талаарх* гадны сулаачдын туурвисан бүтээлийг орчуулах байдлаар мэдлэг түгээхийг зорьсон эрдэм шинжилгээний орчуулгыг багтаасан юм. Өөрөөр хэлбэл, адчилал бол монголын нийгмийн өөрчлөлтийн сонирхолтой мөртлөө ээдрээтэй асуудал бөгөөд түүний төлөвшил хийгээд гарсан өөрчлөлтийг судалгааныхаа чиглэл болгон сонгон судалж, эл нарийн төвөгтэй үзэгдэл үйл явцын талаарх ойлголт, хандлагыг өөрийн судалгааны хүрээнд бичиж нийтлүүлсэн ардчиллын онолын болоод практикийн харьцуулсан аналитик шинжилгээ бүхий гадаад дотоодод хэвлэгдсэн эрдэм шинжилгээний өгүүлэл, олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлуудад хэлэлцүүлсэн илтгэл болон эрдэм шинжилгээний орчуулга (*англи хэлнээс монгол хэлэнд*) зэргийг эмхэтгэсэн болно.

*Зохиогч Хатанболд О., «Соёмбо принтинг» ХХК. Уб.,
2019. 39 хх*

Эл нэг сэдэвт бүтээл нь 3 бүлэг, 8 зүйлээс бүтсэн, нийт 200 нүүр, 12.5 хх юм. Бүтээл бүхэлдээ монголын нийгмийн өөрчлөлтийн сонирхолтой мөртлөө ээдрээтэй асуудал болох ардчилал, ардчиллын төлөвшил, түүнд гарсан өөрчлөлтийг чиглэл болгон сонгож, эл нарийн төвөгтэй үзэгдэл үйл явцын талаарх ойлголт, хандлагыг өөрийн судалгааны хүрээнд ардчиллын онолын болоод практикийн харьцуулсан судалгааны аналитик шинжилгээг ардчиллыг сонирхон судлагчид, их дээд сургуулиудын магистр, докторантурт суралцагчид болон энэ чиглэлээр судалгаа шинжилгээ хийдэг бүгдэд зориулан гаргахаар зорьсон болно. Судалгааны үндсэн хэрэглэгдэхүүнээ ардчиллын чиглэлээр үндэсний болон олон улсын төшинд хийгдсэн томоохон судалгааны үр дүнд харьцуулалт шинжилгээ боловсруулалт хийсний зэрэгцээ өөрийн хамгаалсан сэдвийн хүрээнд хийсэн шинжээчдийн асуулгын дүнг түлхүү ашигласан.

*Зохиогч Хатанболд О., «Соёмбо принтинг» ХХК. Уб.,
2017. 14.75 хх*

Эл нэг сэдэвт бүтээл нь 3 бүлэг, 8 зүйлээс бүтсэн, нийт 200 нүүр, 12.5 хх юм. Бүтээл бүхэлдээ монголын нийгмийн өөрчлөлтийн сонирхолтой мөртлөө ээдрээтэй асуудал болох ардчилал, ардчиллын төлөвшил, түүнд гарсан өөрчлөлтийг чиглэл болгон сонгож, эл нарийн төвөгтэй үзэгдэл үйл явцын талаарх ойлголт, хандлагыг өөрийн судалгааны хүрээнд ардчиллын онолын болоод практикийн харьцуулсан судалгааны аналитик шинжилгээг ардчиллыг сонирхон судлагчид, их дээд сургуулиудын магистр, докторантурт суралцагчид болон энэ чиглэлээр судалгаа шинжилгээ хийдэг бүгдэд зориулан гаргахаар зорьсон болно.

Судалгааны үндсэн хэрэглэгдэхүүнээ ардчиллын чиглэлээр үндэсний болон олон улсын төшинд хийгдсэн томоохон судалгааны үр дүнд харьцуулалт шинжилгээ боловсруулалт хийсний зэрэгцээ өөрийн хамгаалсан сэдвийн хүрээнд хийсэн шинжээчдийн асуулгын дүнг түлхүү ашигласан.

*Зохиогч Хатанболд О., «Соёмбо принтинг» ХХК. Уб.,
2017. 14.16 хх*

Хавсралт 3. «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» Суурь судалгааны төслийн үр дүнг олон нийтэд түгээсэн байдал

f t i y

НҮҮР	УЛС ТӨР	ЭДИЙН ЗАСАГ	НИЙГЭМ	ДЭЛХИЙ	ТЕХНОЛОГИ	COVID-19	АМЬДРАЛ	БИЗНЕС	БОЛОВСРОЛ	1072	C
------	---------	-------------	--------	--------	-----------	----------	---------	--------	-----------	------	---

PEAK TODAY ӨЧИГДӨР 2

О.Хатанболд: Бид улс төрийн соёлын эрсдэлтэй, зааг үе дээрээ байна

Хэрвээ нэр дэвшигч мөнгө өгдөг, түүнийг нь авдаг сонгогчидтой бол тухайн улсын улс төрийн соёл доошилж л байна гэсэн үг

peak

САНАЛ БОЛГОХ МЭДЭЭ

- 2020 оны зургаадугаар сард цаг агаар ямар байх вэ
- Ц.Эрдэнэбаяр: А92 бензинийг 2020 он дуустал Улаанбаатарын хэмжээнд 1320-1400 төгрөгөөр борлуулна
- Хүлээлт үүсгэсэн 1072 ширхэг хувьцааны ногдол ашиг үлгэр болов уу
- Д.Нямхүү: Дахин дөрвөн хүн эдгэрч, өнөөдөр ХӨСҮТ-өөс гарлаа

 НИЙТЭЛСЭН Ц.ЦЭРЭНДОЛГОР 2020-05-25 10:03
1 МИН ҮНШИХ

 Facebook 2 Twitter LinkedIn More 2

ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажилтан, улс төрийн ухааны доктор (Ph.D) О.Хатанболдтой улстөрийн соёл, сонгогчийн боловсрол сэдвээр ярилцлаа.

peak™

НҮҮР УЛС ТӨР ЭДИЙН ЗАСАГ НИЙГЭМ ДЭЛХИЙ ТЕХНОЛОГИ COVID-19 АМЬДРАЛ БИЗНЕС БОЛОВСРОЛ

1072 АМЬДРАЛ ЭДИЙН ЗАСАГ

Монгол дахь улс төрийн соёл, уламжлал, орчин үе

**МОНГОЛ ДАХЬ
УЛС ТӨРИЙН СОЁЛ:
УЛАМЖЛАЛ, ОРЧИН ҮЕ**

САНАЛ БОЛГОХ МЭДЭЭ

- 2020 оны зургадугаар сард цаг өнгөрчид байгаа
- Ц.Дорноддор АРЗ Бичигийг 2020 он сардтай Лийвдөөрчин санхүүгчид 1000-1000 нэрлээр баруулах
- Хувьтат хувьцаа 1072 ширээт зургадугаар нэрлэлтэй хувьцаа болж уу
- Д.Минзуу Дорноддор АРЗ Бичигийг 2020 он сардтай Лийвдөөрчин санхүүгчид 1000-1000 нэрлээр баруулах

НИЙТЭЛЭН ХОРОНГ
2 МИЛ УНШИЖ

Facebook Twitter LinkedIn More 1

Монгол Улсын Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажилтнууд «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» (2017-2019) сэдэвт суурь судалгааны төслийн үр дүн болгож «Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал, орчин үе» хэмээх хамтын бүтээлийг уншигч Танаа толилуулж байна.

Суурь судалгааны төслийн зорилго нь 1990-ээд оноос хойшхи иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүрэлдэх нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээнд улс төрийн соёлыг түлгэмдэн буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судлан боловсруулах, иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг санал болгож, хэтийн төлөв хандлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулах явдал байв. Судалгааныхаа зорилгыг биелүүлэхийн тулд манай судлаачдын баг Монголын нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг боловсруулж, улмаар улс төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд тулгуурлан дүгнэлт гаргах, таамаглалаа шалгах, онолын шинжтэй шинэ санаа дэвшүүлэхийг зорьсон болно.

«Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын

← → ↻ https://ip.ac.mn/?id=830913

Apps Bookmarks Amarjargal R Open Journal of Philo Open Journal of Polit Bolor Dictionary Google Translate Munkh-Erdene L

📅 2020-05-05 02:26

«Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал, орчин үе» хэмээх хамтын бүтээлийн тухай товч танилцуулга

Монгол Улсын Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажилтнууд «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» (2017-2019) сэдэвт суурь судалгааны төслийн үр дүн болгож «Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал, орчин үе» хэмээх хамтын бүтээлийг уншигч Танаа толилуулж байна.

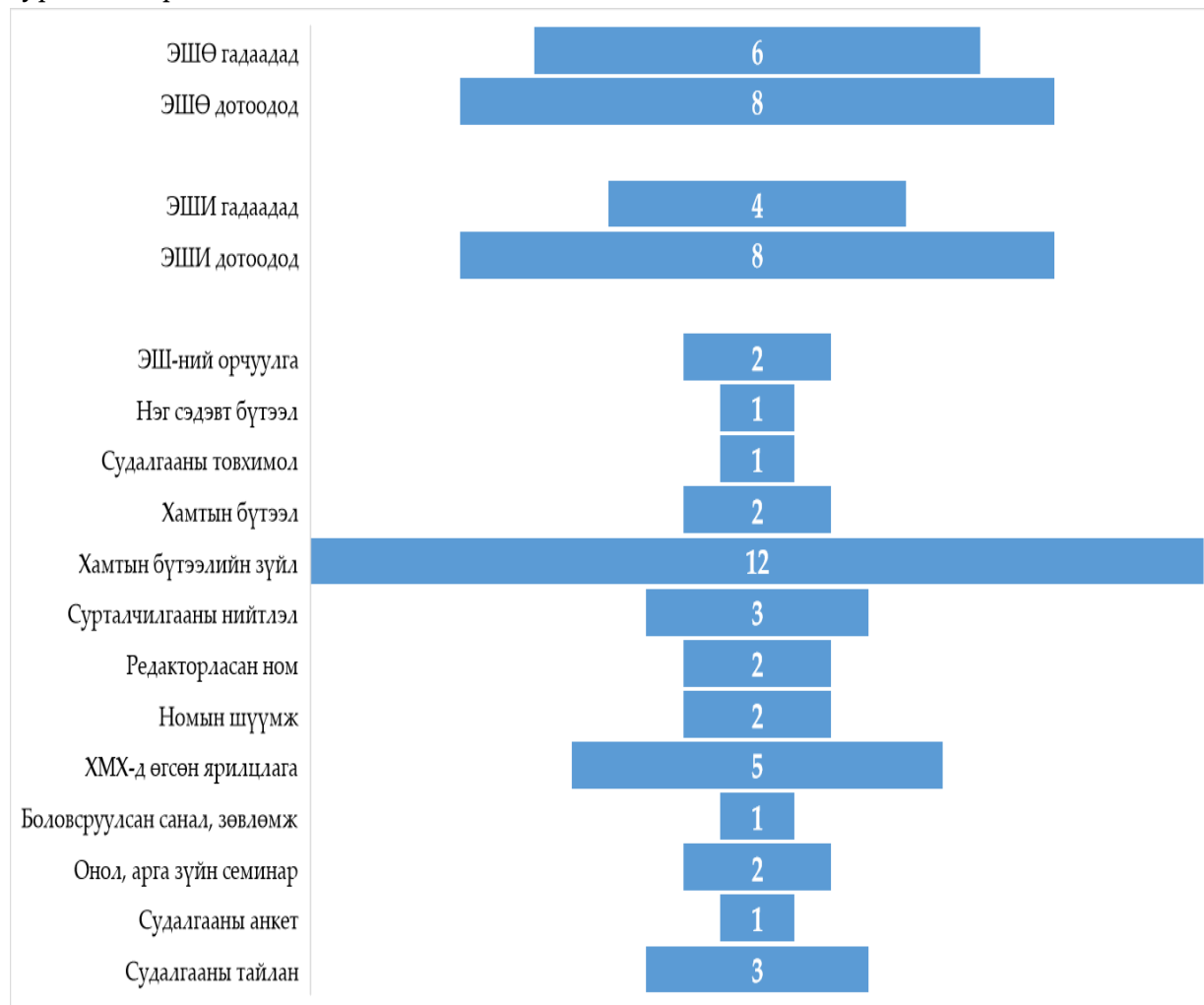
**МОНГОЛ ДАХЬ
УЛС ТӨРИЙН СОЁЛ:
УЛАМЖЛАЛ, ОРЧИН ҮЕ**

Суурь судалгааны төслийн зорилго нь 1990-ээд оноос хойшхи иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүрэлдэх нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээнд улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судлан боловсруулах, иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг санал болгож, хэтийн төлөв хандлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулах явдал байв. Судалгааныхаа зорилгыг биелүүлэхийн тулд манай судлаачдын баг Монголын нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг боловсруулж, улмаар улс төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд тулгуурлан дүгнэлт гаргах, таамаглалаа шалгах, онолын шинжтэй шинэ санаа дэвшүүлэхийг зорьсон болно.

«Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын

Хавсралт 4. Суурь судалгааны төслийн гүйцэтгэх ажлын календарьчилсан төлөвгөөний хүрээнд 2019 онд хийгдсэн эрдэм шинжилгээний бүтээлийн жагсаалт (Төслийн гүйцэтгэгч тус бүрээр)

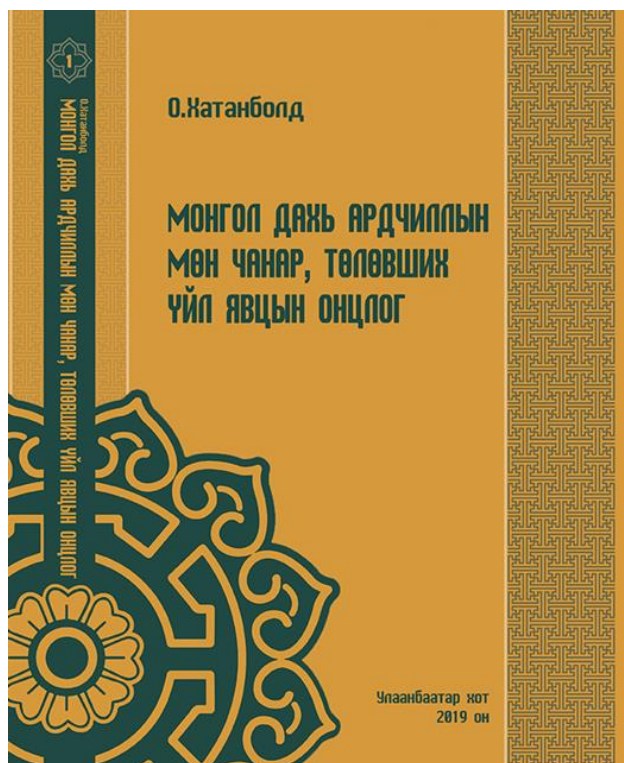
Төслийн багийн гишүүдийн хэвлэн нийтлүүлсэн болон төслийн техникийн ажлын даалгаварт заасан хийж гүйцэтгэсэн ажил үйлчилгээг тоон утгаар илэрхийлвэл дараах зураглал гарч байна.

Эрдэм шинжилгээний бүтээлийн жагсаалтыг төслийн багийн гишүүд тус бүрээр гаргасан дараах жагсаалтаар дэлгэрэнгүй танилцуулж байна.

i. Нэг сэдэвт бүтээл- 1

- 1.Хатанболд О. «Монгол дахь ардчиллын мөн чанар, төлөвших үйл явцын онцлог» (эрдэм шинжилгээний бүтээлийн эмхэтгэл) I, II боть. Уб., 2019

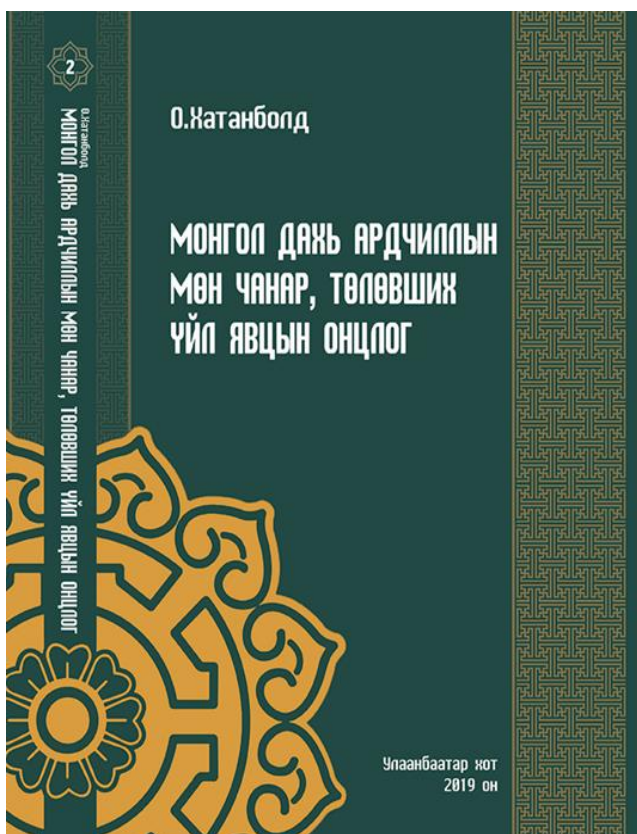

Ардчилал гэж чухам юуг хэлэх талаар бидний ихэнх нь урьд нь хэзээ ч энэ асуултанд тодорхой хариулт болох зүйлийг томъёолох гэж үзэж байгаагүй бөгөөд «ард түмэн засгийн эрх барих» гэдгээс цааш хэтэрдэггүй бөлгөө. Гэтэл наанадаж «ард түмэн» гэж хэнийг (юуг хэлэх вэ?) ард иргэд «засгийн эрх барина» гэдэг нь удирдлагыг хэрхэн яаж хэрэгжүүлэхийг хэлэх вэ? гэсэн асуултуудыг тодруулахыг өнөөдөр хүртэл бид эрэлхийлсээр байна.

Угтаа ардчилал бол түүхийн бэрхшээл, сорилт цаг үеийг туулан хөгжиж боловсорсон үйл ажиллагаа, дэг журмын арга хэмжээ юм. Нэг үгээр хэлбэл, ардчилал гэдэг нь эрх чөлөөг хуульчлан баталгаажуулахыг хэлж буй тул орчин үеийн төр, нийгмийн хөгжил дэх хамгийн чухал асуудлууд бүгд л ардчилал, ардчилсан зарчимтай шууд холбогддог. Эл

утгаараа ардчилал нь өөрийн тогтносон аль ч үедээ хамтын шийдвэр гаргахад бүх нийтийн хяналтыг тогтоох, энэхүү хамтын хяналтад бүгд эрх тэгш байдалтай оролцох гэсэн хос зарчмыг агуулна. Тиймээс зөв, шударга шийдвэр хэдий чинээ амьдралд хэрэгжинэ, бид түүнийг төдий чинээ ардчилсан гэж үзэж, бас хэлж болох юм. Нөгөө талаар ардчилал бол нээлттэй мэтгэлцээн, ятган үнэмшүүлэх, харилцан буулт хийхэд тулгуурладаг бидний өдөр тутмын ардчилсан зарчим бүхий шударга үйл ажиллагаа юм. Тэгэхлээр мэтгэлцээний тухай ардчилсан хариуцлагатай бодлогын ихэнх асуултуудад үзэл бодол, ашиг сонирхлын зөрүү байдаг авч мэтгэлцэгч талуудын аль нь ч энэхүү зөрүүнүүдийг илэрхийлэн гаргах, сонсох эрхтэй. Тиймээс ардчилалд нийгэм дэх хүмүүсийн олон янзын үзэл, олон ургальч байдал төдийгүй иргэдийн эрх тэгш байдлыг урьдаас тооцсон таамаглал байх учиртай. Энэ мэт олон янзын байдал илэрхийлэгдээд ирэхэд үүсэх ялгааг шийдвэрлэх ардчилсан арга бол хүчээр тулгах эсвэл эрх мэдлээ нотлон харуулах бус харин ятган үнэмшүүлэх, харилцан буулт хийх арга юм. Чингэхлээр ардчилал бол хий хоосон яригчдын мухлаг бус харин бодлогыг хүлээн зөвшөөрүүлэх олон нийтийн мэтгэлцээнийг өрнүүлэгч талбар буюу.

Ардчилал гэдэг нь өөрчлөгдөж хувиршгүй мэдээж үнэний эмхэтгэл биш, харин хувь хүмүүс, байгууллагууд санал бодлоо уралдуулан, харилцан буулт хийх замаар боловсронгуй биш ч гэсэн үнэнд хүрэх механизм болох учиртай. Бидний итгэж, найдаж бас төсөөлдөгчлөн ардчилал нь ажил хэрэгч бөгөөд амьдралд дөт байдаг аливаа асуудлыг шийдэхдээ аль нэг үзэл сурталыг турших биш харин түүнийг жинхэнэ амьдрал дээр туршиж гэмээ нь түүний ашигтай, ашиггүйг нь үзэх бодит үнэ цэнэтэй авч бас хэврэг, нандин эрхэмлэл юм. Үүгээрээ ардчилал бол нийгмийг шинэчлэлд хүргээд зогсохгүй ардчилсан тогтолцоо нь алдаа дутагдал гаргасан эсвэл хэрэгцээгүй болсон бодлого, улс

төрчдийг тогтмол, тайван аргаар халж өөрчлөх боломж олгож нийгмийн бүлгийн болон үе хоорондын шинэчлэлийг хэрэгжүүлдэг. Чингэхдээ ардчилсан бус дэглэмийн үед шаардлагатай, хүч чадалтай боловсон хүчнийг шахан зайлуулснаас үүдэн гардаг шиг томоохон төрийн хямрал үүсгэхгүйгээр шинэчлэлийг хийх чадвартай. Тиймээс эрх тэгш байдлын зарчимд төр засгийн бодлогоор хүмүүсийн ашиг сонирхолд адил тэгш хандахыг шаардаад зогсохгүй тэдний үзэл бодол ч адил тэгш үнэ цэнэтэй байхыг шаарддаг. Энэ утгаараа бүх нийтийн хэрэгцээ, жирийн иргэдийн хэрэгцээ шаардлагыг хангахдаа ардчилсан төр засаг бусад төрлүүдээсээ илүү юм.

Чухам иймийн тул, 1990-ээд оноос эхлэн Монгол орон улс төр, эдийн засаг, нийгмийн бүхий л салбарт нэгэн зэрэг шинэчлэл явуулж, бүс нутагтаа

ардчилсан хөгжлийн загварыг харьцангуй тогтвортой, тайван замаар хөгжүүлж буй улс бөгөөд чингэхдээ улс төр, эдийн засгийн шинэтгэлийг ядуу буурай оронд нэгэн зэрэг хийх нь, тэр тусмаа Азийн орны явах зам биш гэсэн ойлголтыг эвдэж чадсан юм.

Монгол оронд өрнөсөн ардчиллын үйл явцаар манай нийгэмд улс төрийн үзэл бодол, иргэний ашиг сонирхол, улс орноо хөгжүүлэхэд оролцох арга хэлбэр зэргээрээ ялгаа бүхий нийгмийн бүлгүүд үүсэн бий болсноороо монголчууд өөрсдийн үзэл баримтлал, итгэл үнэмшлээ дагасан улс төрийн үйл ажиллагаа явуулах, олон намын тогтцолоо цоо шинээр бүрэлдэн тогтох чухал үйл явцын эхлэлийг тавьсан юм. Энэ үйл явцын тусгал болж түүнтэй нягт холбоотойгоор монголын нийгмийн улс төрийн амьдралд олон ургалч ардчиллын хэлбэр хөгжиж, ардчилсан үйл явцын өрнөл, нийгмийн улс төрийн амьдралын шинэчлэл, өөрчлөлтийн агуулгыг тодорхойлох болсон.

Монголчууд ардчилал, эрх чөлөөнийхөө ололтоор бахархахын зэрэгцээ түүний ардчилах үйл явцыг баруунжих гэсэн үгээр үл ойлгохын сацуу сайн муугаа нээлттэй хэлэлцдэг хэдий авч, ардчиллын соёлыг бэхжүүлэн дэлгэрүүлэх, ялангуяа ардчиллын боловсрол, залуучуудын идэвхийг дээшлүүлэх, авлигатай тэмцэх зэрэг асуудалд үе үеийн төлөөлөл хоорондын яриа хэлэлцээг эрчимжүүлэх, залуучууд ардчиллын үзэл санааг тууштай дэмжих, үндэснийхээ соёл, онцлогт хэрхэн нийцүүлэн хөгжүүлэх талаар өөрсдийн санаа бодол, туршлагаасаа хуваалцах боломж бололцоо өнөөдрийг хүртэл хангалттай бус байна.

Бидэнд ардчиллын талаар бүхэнд нийцэх хэт ерөнхий, улс орон бүрд таарч сценари, жор болохуйц тийм загвар байх боломжгүйг зөвшөөрч байгаа боловч орчин үеийн ардчилал, ялангуяа төлөөллийн ардчиллын (Роберт А.Даль) тулгуур үзэл санаа, үндсэн зарчим, гол нөхцөл, шаардлагыг тодруулахад ардчиллын суурь онолуудын судалгаа чухал гэж үзсэн бөлгөө. Чухам иймийн тулд, Монгол Улсад ардчилсан хөдөлгөөн үүсэн байгуулагдсанаас хойш эдүгээ 30 жил өнгөрсөн буй. Хэдийгээр монголчууд бид ардчилалд шилжин орсноос хойш монголын ардчилал бэхжиж, тогтворжиж чадсан эсэхийг

тодруулахыг зорин олон жилийн судалгаа хийж, түүний мөн чанар хаана оршин буйг олж танихын төлөөх эрэлхийллийн явцад эргэцүүлэн бодож туурвисан эрдэм шинжилгээний өгүүллүүдээ эмхэтгэж энэхүү бүтээлдээ багтаасан болно.

Өнөөдөр ардчиллын тухай хагас сая гарсан тооны тодорхойлолт байдгийг судлаачид тэмдэглэсэн боловч шинжлэх ухааны хувьд нэг мөр тогтож чадаагүй байгааг бас онцолсон буй. Толилуулан буй бүтээлд ардчиллын тухай монголчуудын ойлголтын агуулга тодорхой бодит кейс дээр хэрхэн хэрэгжиж буйг болон Монгол дахь ардчиллын мөн чанар, төлөвших үйл явцын онцлог, тэдгээрийн талаарх иргэдийн ойлголт, төсөөллийн өөрчлөлтөд үнэлгээ хийх судалгааны ойлголт, үзэл баримтлалын талаар судлаачийн цуглуулсан мэдээлэл, судалгааны баримтад түшиглэн гаргахыг хичээн бүтээлийн эхний эмхэтгэлээ (i) *Ардчилал: Монголчуудын улс төр, төр ёсны уламжлалт сэтгэлгээ ба орчин үе*; (ii) *Монголын нийгэм ба ардчилал, ардчилсан засаглалын төлөв байдал*; (iii) *Ардчилал бол оролцоо хэмээх гурван үндсэн хэсэгт багтаасан болно*.

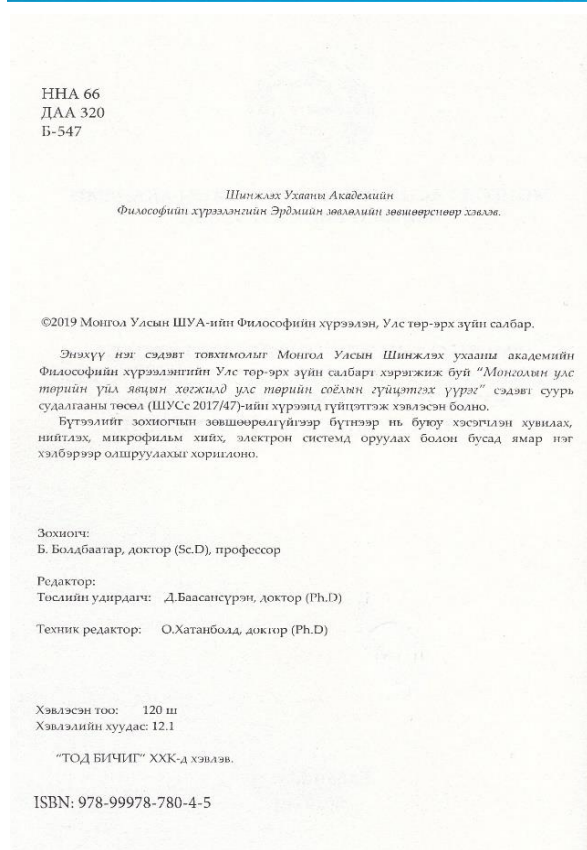
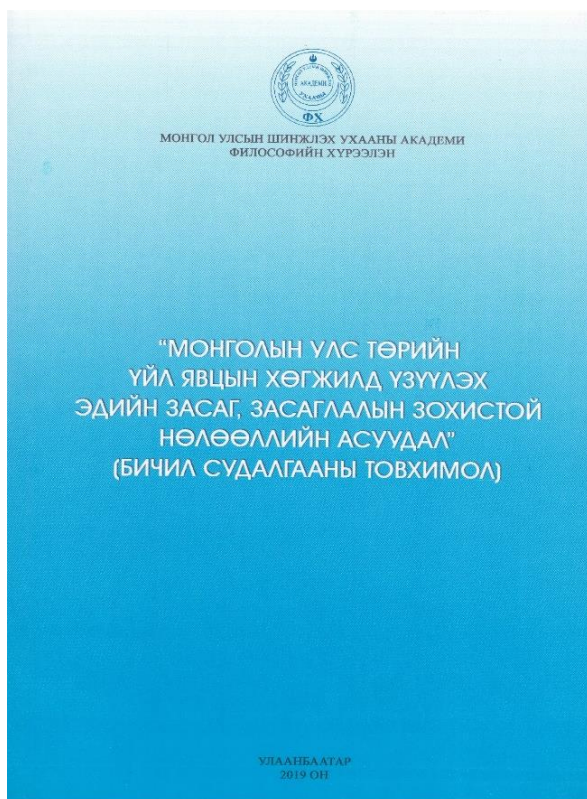
Мөнхүү эрэл хайгуулын өөрийн судалгааны үндсэн чиглэл болгон 2000 оноос хойш ардчиллын энэхүү үйл явцын төлөвшил, илрэл ямар байх ёстой юм бол гэлгийг сонирхон судалсаар ирсэн. Чингэхдээ ардчиллыг дэмжин хөгжүүлэхэд тулгарч буй нөхцөл байдлыг ухаж ойлгох, түүний учир шалтгаан, үр дагаврыг нээн танихын тулд олон жилийн судалгаа, тасралтгүй эрэл хайгуул хийх шаардлагатайн дээр дэлхий дахинд бидний авч хэрэгжүүлж ирсэн ардчиллын ирээдүй бидэнд хэрхэн харагдаж буйг бид ухамсартайгаар судлах учиртай.

Монголд хийгдсэн судалгааны үр дүн хийгээд монголын ардчиллын мөн чанар, төлөвших үйл явцын онцлогийг гадаад ертөнцөд таниулахыг хичээсэн эрдэм шинжилгээ, судалгааны оролдлого юм. Бидний мэдэхээр ардчилал дэлхийн даяар хэдэн арван мянган жилийн түүхтэй болохыг олон хүн бичиж тэмдэглэсэн бий. Харин Монголд ардчилал хэрхэн оршин тогтнож буйг энэхүү эмхэтгэлдээ багтаахыг хичээсэн юм. Түүнчлэн өөрийн анхдагч мэргэжлийн давуу талыг ашиглан гадаадад хэвлэгдсэн шилдэг бүтээлүүдийг монголчуудад танилцуулж шинэ арга хандлагыг олж таних боломжийг бага ч болов бүрдүүлэх гэсэн чинхүү эрмэлзлийн хүрээнд гадаад хэлнээс танин мэдэхүйн хийгээд шинжлэх ухааны тухайлсан зорилтот бүтээлээс орчуулга хийж бусдад таниулж, мэдүүлээд зогсохгүй мэдлэгийг хуваалцахыг зорьж ирсэн маань эл бүтээлийн нэгээхэн хэсэг болсон орчуулгаас та бүхэн бэлхнээ харна.

Энэ зорилгын хүрээнд II ботид (i) *Ардчилал ба улс төрийн соёлын төлөвшил*; (ii) *Монголын ардчилалд тулгарч буй сорилт бэрхшээлийг тодорхойлохыг зорьсон* гадаад хэл дээр хэвлүүлсэн өгүүллүүдийг багтаасан хэсэг; (iii) *Ардчиллын болон улс төрийн соёл, иргэний нийгэм, авлига, улс төрийн нам зэрэг орчин үеийн улс төрийн шинжлэх ухааны шинэ хандлагын талаарх* гадны сулаачдын туурвисан бүтээлийг орчуулах байдлаар мэдлэг түгээхийг зорьсон эрдэм шинжилгээний орчуулгыг багтаасан юм. Өөрөөр хэлбэл, ардчилал бол монголын нийгмийн өөрчлөлтийн сонирхолтой мөртлөө ээдрээтэй асуудал бөгөөд түүний төлөвшил хийгээд гарсан өөрчлөлтийг судалгааныхаа чиглэл болгон сонгон судалж, эл нарийн төвөгтэй үзэгдэл үйл явцын талаарх ойлголт, хандлагыг өөрийн судалгааны хүрээнд бичиж нийтлүүлсэн ардчиллын онолын болоод практикийн харьцуулсан аналитик шинжилгээ бүхий гадаад дотоодод хэвлэгдсэн эрдэм шинжилгээний өгүүлэл, олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлуудад хэлэлцүүлсэн илтгэл болон эрдэм шинжилгээний орчуулга (*англи хэлнээс монгол хэлэнд*) зэргийг эмхэтгэн их дээд сургуулиудын магистрантур, докторантурт суралцагчид болон энэ чиглэлээр судалгаа шинжилгээ хийдэг бүгдэд зориулан гаргахаар зорьсон минь Монгол Улсад ардчилсан хөдөлгөөн үүссэний 30 жилийн ойтой тохиож буйгаар онцлогтой, бас билэгшээлтэй хэмээн үзмүй.

ii. Товхимол-1

1. Болдбаатар Б. «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд үзүүлэх эдийн засаг, засаглалын зохистой нөлөөллийн асуудал» (бичил судалгааны товхимол). Редактор. Баасансүрэн Д., Хатанболд О. Тод бичиг ХХК. Уб., 2019. 12.1 хх

“Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг” сэдэвт суурь судалгааны төслийн хүрээнд Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд үзүүлэх эдийн засаг, засаглалын зохистой нөлөөллийг үнэлэхэд оршино.

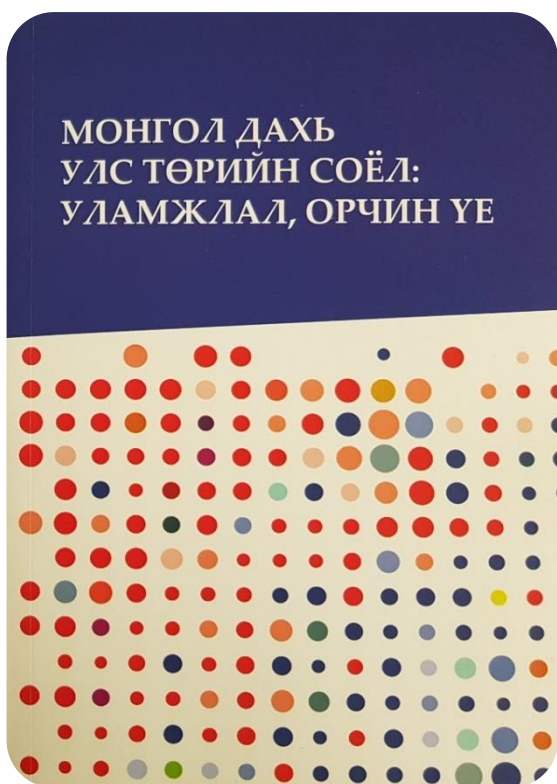
Эдүгээ Монгол улс эдийн засаг, санхүү, засаглалын ноцтой хямралд орж, улс төрийн хийрхэлд нэрвэгдэн, нийгэмд нь хариуцлага, шударга ёс, ёс суртахууны эрүүд бус уур амьсгал бий болжээ. Эмзэг бөгөөд өвөрмөц байгаль орчин нь цаашдаа улс орон, хүн ардынхаа эрх ашигт сөргөөр нөлөөлж, үйлдвэрлэл, эдийн засаг, мал аж ахуй, газар тариалангийнхаа ирээдүйн хөгжилд саад бэрхшээл учруулж болохуйцаар хувисан өөрчлөгдөөд байна. Түүнчлэн дэлхий нийтийн байдал таагүй болж байгаа, сүүлийн жилүүдэд бий болж буй шинжлэх ухааны шинэ онол, хандлага, Монголчуудын уламжлалт соёл, сэтгэлгээний өөрчлөлтийн шинж байдал зэрэг нь улс орныхоо хөгжлийн шинэ номлол боловсруулж дэвшүүлэх зайлшгүй шаардлагатай болгож байгаа нь энэхүү судалгааны ажлын ач холбогдлыг тодорхойлж байна гэж үзэж болох юм. Юуны түрүүнд яагаад хямралд хүрэв? гэдгийг тодорхойлж байж, хөгжилд сөрөг нөлөө үзүүлж буй шалтгааныг судлах шаардлагатай билээ.

Манай орон эдийн засаг, санхүүгийн ноцтой хямралд орсныг, нэгдүгээрт, дэлхийн зах зээл дээр эрдэс баялаг, түүхий эдийн үнэ унасантай холбон тайлбарлаж болно. Гэхдээ зарим судлаачдын үзэж буйгаар энэ бол “Голланд өвчин”-ий зөвхөн эхлэл төдий байсан, цаашид энэхүү хямрал улам лавших төлөвтэй байна; хоёрдугаарт, төр, засгийн удирдлага эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг хангаж чадахуйц нэмүү өртөг бүтээх үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх бодлого хэрэгжүүлж чадаагүйгээс улбаалан нийгмийн хөгжлийг урагшлуулах засаглалын чадавх хэтэрхий сул байна;

зуравдугаарт, мөн л засаглалын эдийн засгийн бодлого буруу байсантай холбоотойгоор түүхий эдийн үнийн өсөлтөөс шалтгаалан улсын төсөв түр хугацаагаар огцом нэмэгдсэн мөчлөгийн үеэр “хүний хөгжил” нэрээр баахан мөнгө үр дүнгүй тарааж, “бүтцийн өөрчлөлт” нэрээр олон тооны яам, агентлаг байгуулан, орон тоог их хэмжээгээр нэмэгдүүлж, үрэлгэн байдал газар авсан; дөрөвдүгээрт, төгрөгийн валюттай харьцах ханш огцом унасан, гадаад зээл, бондын хөрөнгийг зүй зохистой зарцуулж чадаагүйн улмаас тэдгээрийн эдийн засгийн үр өгөөж бага байсан, бодит эдийн засгийн оновчтой бүтцийг бий болгоогүй, олонтаа солигдсон Засгийн газрын бодлогын залгамж чанар алдагдсан нь урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлж чадаагүйг харуулж байна. Монгол Улсын Их Хурлаас 2005 онд Мянганы хөгжлийн зорилтуудыг баталж, “Мянганы хөгжлийн зорилтуудад суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого (2008-2021 он)”-ыг 2008 онд баталсан хэдий ч Ардчилсан нам засгийн эрхэнд гарсан 2012-2016 онд энэхүү цогц бодлогыг хэрэгжүүлэх талаар ямар ч арга хэмжээ аваагүй нь улс төрийн намууд төрийн дээр гарч, манай орны улс төрийн тогтолцоо засаглалын хямралд орсны тод жишээ юм. Үүнийг, нэгдүгээрт, тогтвортой хөгжлийн урт хугацааны үзэл баримтлалыг оновчтой тодорхойлолгүй сонгуулийн дөрвөн жилийн мөчлөгт баригдсаар ирсэнтэй холбон тайлбарлаж болно; хоёрдугаарт, урт хугацааны хөгжлийн бодлого нь манай орны уламжлалт соёл, бодит байдалд тулгуурлаагүй, гадаадын ижил төстэй баримт бичгүүдийн үзэл баримтлал, зарчмын тааруухан хуулбар болсон, тунхаглалын шинжтэй, уялдаа холбоо сул, хэт ерөнхий төдийгүй хэрэгжих механизм, хөрөнгийн эх үүсвэр нь тодорхойгүй байгаатай холбоотой юм. Товхимол 3 бүлэг, 8 зүйл, дүгнэлт, ном зүй хэсгээс бүрдэнэ.

iii. Хамтын бүтээл - 2

1. Д.Баасансүрэн, О.Хатанболд, Д.Энхболд, А.Хишигдаваа, Ц.Баянмөнх, М.Долгорсүрэн, Ц.Жаргал нар. «Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал ба орчин үе» Соёмбо принтинг ХХК. Уб, 2020. 29.5 хх

Монгол Улсын Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажилтнууд «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» (2017-2019) сэдэвт суурь судалгааны төслийн үр дүн болгож «Монгол дахь улс төрийн соёл: уламжлал, орчин үе» хэмээх хамтын бүтээлийг уншигч Танаа толилуулж байна.

Суурь судалгааны төслийн зорилго нь 1990-ээд оноос хойшхи иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүхэлд нь нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээн дэх бэрхшээл сорилт, тулгамдаж буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судлан боловсруулах, иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг санал болгож, хэтийн төлөв хандлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулах явдал байв. Судалгааныхаа зорилгыг биелүүлэхийн тулд манай судлаачдын баг Монголын

нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг боловсруулж, улмаар улс

төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд тулгуурлан дүгнэлт гаргах, таамаглалаа шалгах, онолын шинжтэй шинэ санаа дэвшүүлэхийг зорьсон болно.

«Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» сэдэвт суурь судалгааны төсөлт ажлын хүрээнд Улаанбаатар хотын 6 дүүрэг болон Дундговь, Дорнод, Орхон, Сэлэнгэ, Ховд аймгуудын 1039 иргэдийн дунд олон нийтийн санаа бодлын судалгааг зохион байгуулж, «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд үзүүлэх эдийн засаг, засаглалын зохистой нөлөөллийн асуудал» сэдэвт эрдэм шинжилгээний бичил судалгааг хэрэгжүүлж, «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага» сэдэвт экспертийн судалгаа, (40 орчим экспертийн дунд) чанарын судалгааг тус тус зохион байгуулж, гарсан үр дүн, судалгааны шинэлэг тоо баримт, үнэлэлт, санал дүгнэлт зэрэгт тулгуурлан энэхүү хамтын бүтээлийг туурвилаа.

Судалгааны багийн гишүүд эл хамтын бүтээлийг бичихдээ Монгол дахь улс төрийн соёлыг түүхэн уламжлал ба орчин үетэй нь харьцуулан авч үзэж, Монголын улс төрийн соёлын өнөөгийн төлөв байдал, улс төрийн соёлын орчин үеийн хэв маяг, нийгмийн үүрэг, үр нөлөө, улс төрийн болон эрх зүйн соёлын харилцан хамаарал, цаашдын хөгжлийн чиг хандлага зэргийг иж бүрэн байдлаар гарган харуулахыг хичээв. Дашрамд тэмдэглэхэд, энэ бүтээл хэдийгээр хамтын бүтээл боловч оролцсон хувь судлаачдын үзэл бодол, байр суурьт хүндэтгэлтэй хандсан болно.

Тус бүтээлийн удиртгал болон «Улс төрийн соёлын онцлог, туршлага, сургамж» хэмээх нэгдүгээр бүлгийн §1, §2-ийг доктор (Ph.D) Д.Баасансүрэн, §3-ийг магистр Ц.Баянмөнх, доктор (Ph.D) О.Эрдэнэчимэг нар, «Монголчуудын улс төрийн соёлын түүхэн уламжлал» хэмээх хоёрдугаар бүлгийн §1, §3-ийг докторант А.Хишигдаваа, §2-ийг докторант А.Хишигдаваа, С.Мягмарсүрэн, «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага, үүрэг, үр нөлөө» хэмээх гуравдугаар бүлгийг доктор (Ph.D) О.Хатанболд, «Монголын улс төрийн соёлын мөн чанар, хэв маяг» хэмээх дөрөвдүгээр бүлгийн §1-ийг доктор (Ph.D) Д.Баасансүрэн, докторант Д.Энхболд §2-ийг докторант М.Долгорсүрэн, магистр Ц.Жаргал, §3-ийг доктор (Ph.D) О.Хатанболд, дүгнэлтийг доктор (Ph.D), Д.Баасансүрэн, О.Хатанболд, зөвлөмжийг доктор (Ph.D) О.Хатанболд, докторант Д.Энхболд нар тус тус бичсэн болно.

Мөн бидний бүтээлд МУИС-ийн ШУС-ийн Улс төр судлалын тэнхимийн зөвлөх, доктор (Ph.D), профессор Ц.Ганболд, ШУТИС-ийн Бизнесын удирдлага, хүмүүнлэгийн сургуулийн НУС-ын эрхлэгч, доктор (Ph.D), дэд профессор Я.Төгөлдөр нар шүүмж өгсөн болно.

2.Хатанболд О, Хишигдаваа А. «Монгол Улс дахь христ итгэлт байгууллагууд» газрын зураг. Уб., 2019

Монголын нийгмийн оюун санааны академиас санаачлан “Монгол Улс дахь христ итгэлт байгууллагууд” газрын зургийг судалж боловсруулан хэвлүүллээ. Монгол улс ардчилсан нийгэмд шилжин орсон 1990 оноос хойш хүмүүсийн шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөөтэй болсноор Монгол улсад христийн шашин дэлгэрч эхэлжээ. 1990 оны 10-р сарын 7 нд “Ертөнцийн эзэний чуулган” нэртэй анхны цуглаан байгуулагдаж байсан өнөөг хүртэл 29 жилийн хугацаанд Улаанбаатар хотод 236, Хөдөө орон нутагт 246 сүм, цуглаан, шашны байгуулга үйл ажиллагаа явуулж байна. Бид энэхүү судалгааг хийхдээ зөвшөөрөлтэй, зөвшөөрөлгүй болон нэг зөвшөөрөл аваад салбар цуглаан нэрээр нийслэлийн дүүргүүдэд төдийгүй аймаг, сум дамжин үйл ажиллагаа явуулдаг сүм чуулган, цуглаануудыг бүгдийг нь хамруулахыг зорьсон болно.

1. Chuluunbaatar G, Khatanbold O, Zheleznyakov A.S. «The Philosophical and Methodology Issues on the Study of Inner Asian Civilization (Case of Mongolia's Civilization) ». Journal of Law and Administration of MGIMO University. 2019. (IF – РИИЦ 2018= 0.816).

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Article

THE PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL
ISSUES OF MONGOLIA'S CIVILIZATION IN THE
MULTI-POLAR WORLD

Chuluunbaatar Geleppil*
Khatanbold Oidov**
Aleksandr S. Zhelezniakov***

DOI 10.24833/2073-8420-2020-1-54-3-13

Introduction. The article is devoted to the evaluation of topical ideas of Inner Asia civilization in the multi-polar world. Without doubt, in contemporary global world it is essential for each country to creatively explore ideas and scientific civilizational theories to define its place in modern global community. Today the Mongols actively explore linkage to Western origin, but the research

deserves a creative approach and does not fit properly the national reality and specifics.

Material and methods. To define the specific features of Mongolian civilization the authors study philosophical doctrines of existence in harmony, doctrine of duality, time, Buddhism – all the ideas that influenced the Mongolian views on “nation” and “democracy”, historical lessons and geopolitics.

Results. At present Mongolia has a tough choice in pursuing foreign policy. Three main world development centers- the USA, China and Russia- have emerged and the threat of a potential conflict between them have increased. It is apparent that this process in the future will strongly influence the present and further development of

* Chuluunbaatar Geleppil, Doctor of Sciences (Philosophy), Professor, First Vice-president of the Mongolian Academy of Sciences, Ulan-Bator, Mongolia
e-mail: chuluunbaatargeleppil@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7135-535X

** Khatanbold Oidov, Ph.D, Senior Researcher, Institute of Philosophy of the Mongolian Academy of Sciences, Ulan-Bator, Mongolia
e-mail: khatanboldo@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7867-6850

*** Aleksandr S. Zhelezniakov, Doctor of Sciences (Political Science), Deputy Director, Institute of Oriental Studies, Russian Academy of Sciences; Principal Researcher, Federal Center for Theoretical and Applied Sociology, Russian Academy of Sciences, Moscow, Russia
e-mail: zhelezniakovas@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-6477-6161

each region and country in the world. Thus the fundamental issues concerning the methodological approach in development philosophy as well as in civilizational philosophy appeared alongside the changes in world situation. The issue of national identity should not be excluded from the political agenda as well as historical and development issues from policy analysis.

Discussion and Conclusions. Mongolia in respect to its geographical location belongs to the Asia-Pacific region. In the civilizational aspect Mongols are nomadic nation. These two factors are fundamental conditions for the shaping of national identity. In context of civilizational affinity and national identity Mongols are more close to the Central Asian space. In this area such regional organizations as the Shanghai Cooperation Organization and APEC operate. However, Mongolia is not a member of these organizations and cannot efficiently participate in big regional and world projects and programs having the status of observer. Hence the membership in these regional organizations and the significant economic growth are strategically important for Mongolia.

Introduction

Within framework of fundamental issues of development philosophy there is an acute need to arrange basic ideas related to methodology of Mongolian philosophy of development policy. Any/every nation or ethnos in order to survive and develop as a state formation should inherit the fundamental philosophical and spiritual ideas and principles for their existence. However, it is not easy to provide with universal answer what kind this national idea would be, due to different social, historical and economic context of individual country. Moreover, at present the issue agenda is different for big world superpowers which are defining world policy in comparison with small states and ethnos which are hardly trying to survive in whirl of globalization.

Such factors that Mongolia is the sparsely populated country with the extensive territory, rich in the minerals what is causing interest in foreigners, prevalence of a nomadic civilization - all of them in a complex create a favorable background for formation of philosophy of national development. Mongols should not forget that their country was determining some time away not only the history of the region but also world history by dominating on most than half of world, however it is also worth to be aware of changed circumstances of modern world. Without doubt, in contemporary global world for each country is essential to explore creatively ideas and scientific theories to define a common approach to trends of development in modern global community. Today Mongols enough suf-

ficiently explore these theories and doctrines which have linkage to Western origin, but the research deserves a creative approach and does not fit properly to national reality and specifics. The conscious respond perception of national legacy, traditions and present situation is indispensable for further evolution of development philosophy. Indeed, search for clues from the past is the most beneficial for philosophy of national development.

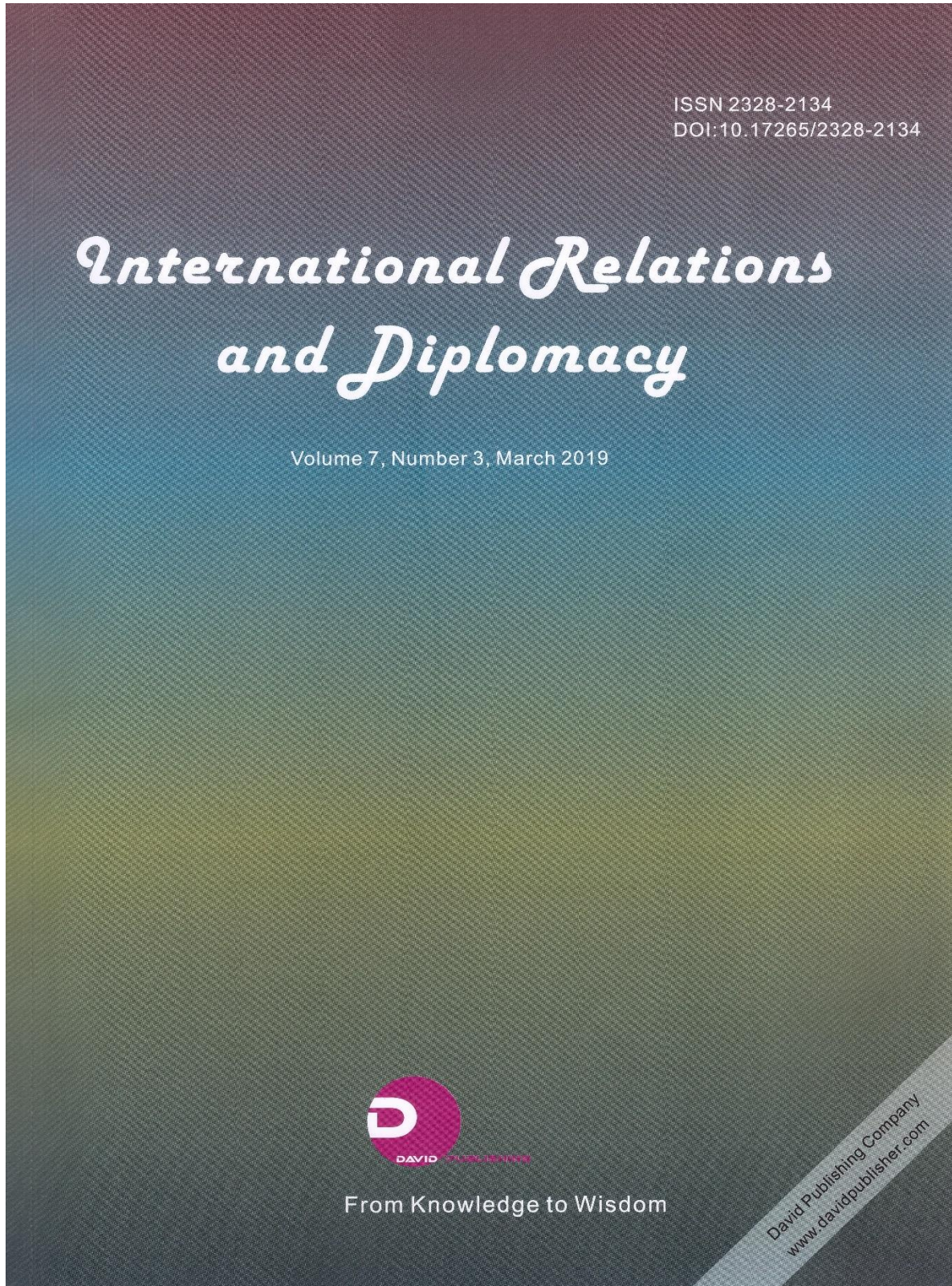
Study

Doctrine on two beginnings and existence in harmony

Based on historical sources and philosophical reflection of the views and ideas of scientists spiritual the idea of Mongolian national identity and the most fundamental base that defines the philosophy of development, is a religious-philosophical concept of 'Tenger' (Heaven) and 'Gazar' (Earth) as the only dual beginnings of everything in the Universe. It perhaps be was caused by the fact that Mongolian philosophy, social thought and national intellectual identity were developed from the concept that everything in the Universe was created by two beginnings and exists in harmony.

Recent years the research interest into study of Tengerism is steadily increasing. A comparative analysis of research and ideas provides with the following main approaches. First of all, it is common enough an approach that has the following interpretation of '... Tengerism as an advanced idea of Hunnu's shamanist worldview' [26. P. 42]. Also, belief in Heaven was

2. **Khatanbold O.** «Democratic values Mongolians Becoming as a Pillar of Perspectives of Democracy, Human rights, Freedom and Legitimacy» (*Монголын ардчиллын үнэт зүйлс ардчилал, хүний эрх, эрх чөлөө эрх зүйт ёсны тулгуур зарчим болох нь*). ЭШӨ. International Relations and Diplomacy Journal. March 2019, Vol. 7, No. 03, pp. 130-138, DOI: 10.17265/2328-2134/2019.03.005).

International Relations and Diplomacy

Volume 7, Number 3, March 2019 (Serial Number 66)

Contents

Muslim Brotherhood

- Syria Muslim Brotherhood After the Arab Spring** 93
Rawia Altaweel

Civil Service Reform

- Civil Service Reform in the Philippines: Building Strong Governance** 104
Prijono Tjiptoherijanto

Belt & Road

- The “Belt & Road” Initiative and Its Chinese Traditional Philosophical Root** 110
ZHANG Wentao

Conflict

- On Ongoing Conflict: Lessons From Afghanistan (1978-1989)** 122
Sergey Ratz

Democratic Values

- Democratic Values of Mongolians Becoming as a Pillar of Perspectives of Democracy,
Human Rights, Freedom, and Legitimacy** 130
Khatanbold Oidov

Democratic Values of Mongolians Becoming as a Pillar of Perspectives of Democracy, Human Rights, Freedom, and Legitimacy

Khatanbold Oidov

Mongolian Academy of Sciences, Ulaanbaatar, Mongolia

The modern democracy in Mongolia has changed from ideology and desires into the daily actions and real-life needs of achievement of the people. The content of this article aimed to categorize the democracy development process and its challenges and opportunities in promoting democratic governance in Mongolia; such brought specific approaches of the changes and difficulties. The content of research article contextual approaches are characterized by own individual research data on democracy as basis on the use of the work and the independent research findings of the researcher. On the overview of process of uncut democracy consolidation, the democracy development in Mongolia managed to the most consistent principles and fundamental values of democracy up to second half of the 1990s. From the second half of the 1990s till the election in 2004, within this term, the following challenges and difficulties risen to action of slowing down that forming of political parties, grouped into fractional, blockage of post-trafficking, conspiracy, and to be corrupted and bribery as mentioned as newly adverse phenomena have begun to the democracy development.

Keywords: democracy, human rights, legitimacy, blockage, Mongolia, rule of law, democratic governance, human rights, national specifics, democratic values, Constitution of Mongolia

Introduction

Defining the Research Background

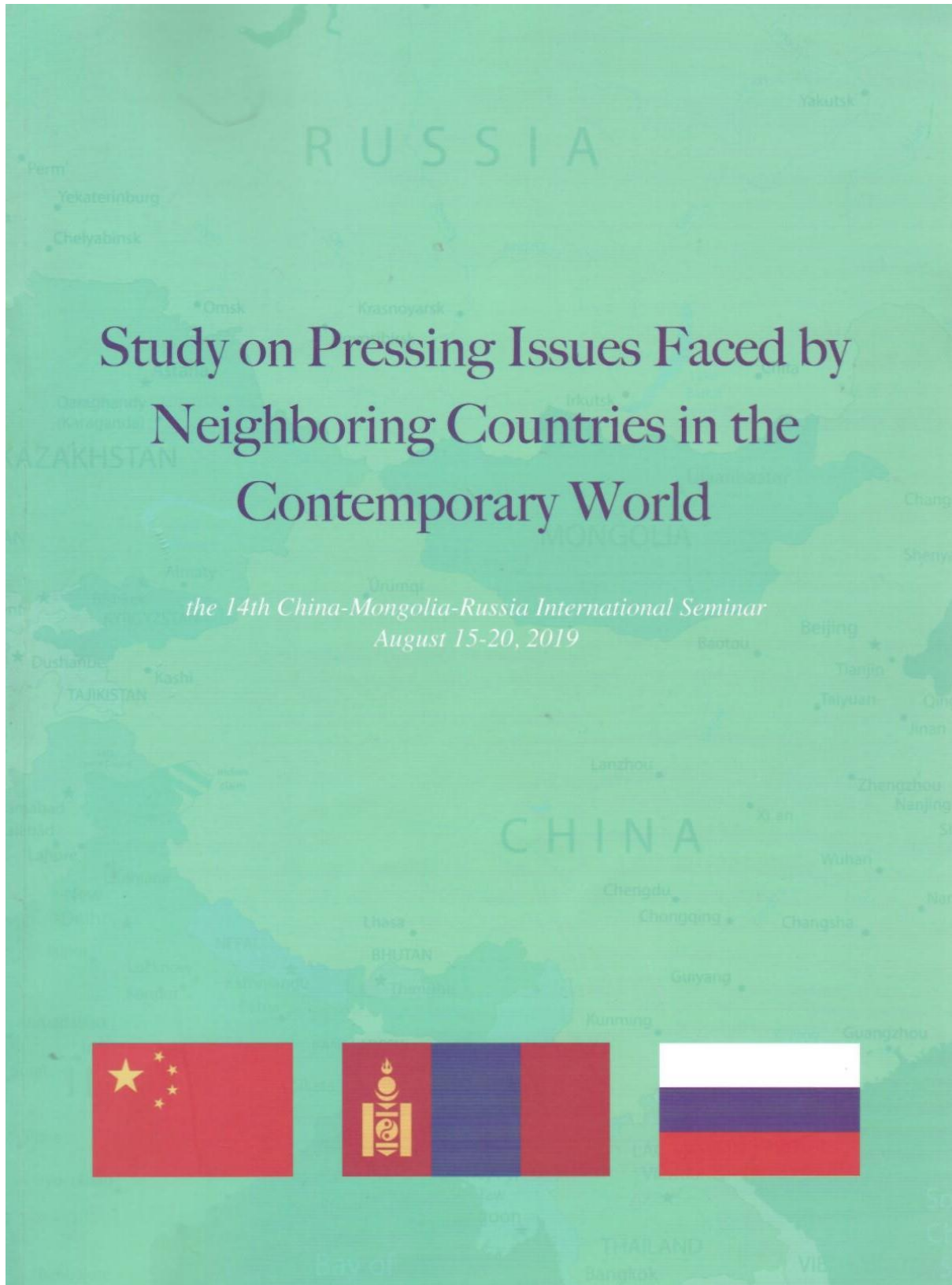
The 20th century is of paramount importance for the history of mankind; one and several countries have been choosing by the development which is based on the democratic values and main beliefs at the same time, and that have commenced by the beginning of transition to the future development through a way of evolution and revolution. This process is originated from the 21st century, and democracy wave which studied takes place at the level of the diversity issues at the moment.

The countries that switched to democracy in the level of the first two waves of democracy have began to emerge from the same circumstances in general environment, such as economic and political conditions, while the third wave of democracy has changed into differentially, and formed by the following conditions.

For an instance, since the transition to the democracy designed by the process of globalization, the proceedings of the various forms of democracy and the transitional process have become common entrance,

Khatanbold Oidov, Doctor of Political Science, Academic Researcher from the Institute of Philosophy, Mongolian Academy of Sciences, Ulaanbaatar, Mongolia.

3. **Khatanbold O.** «Analysis on the Mongolia’s Sustainable Development Vision (SDV-2030) and its Challenges and Opportunities in Mongolia». ЭИИӨ. (Notice of the 14th China-Mongolia-Russia International Conference. «Study on Pressing Issues Faced by Neighboring Countries in the Contemporary World» China University of Petroleum (East China). Qingdao Huanghai University. Edited by Chaokejiltu, Wang Jianjun. Qingdao, China. 2019. pp. 47-56).

目 录

Encountered Policies and Challenges to the Developing the Economic Corridor in the Three Countries	CHULUUNBAATAR Gelegpil 1
On the problem of basic concepts of justice in the light of the theoretical discourse of trans-civilization borrowing of different cultures and traditions	GAN-ULZII Ch. Batyn11
Structural Changes in the population and Domestic Migration of the 'Kazakh ethnics' in the Western Aimags in Mongolia	PUREVSUREN Byambakhishig 13
The problems of ageing population in neighboring countries Russia, Mongolia and China	TSETSENBILEG Tseveen 26
the modern Patterns of political cultures in Mongolia:	
At the intersection of East and West	BAASANSUREN Dugarja29
analytical review on the State of Democracy in the modern world order	KHATANBOLD Oidov 32
ANALYSIS OF THE FACTORS IMPACTING ON CONSTRUCTION MATERIALS INDUSTRY	UNDARMAA Z.,42
Increasing employee satisfaction through the attitude of the organizational culture	NASANDELGER 48
Analysis on the Mongolia's Sustainable Development Vision (SDV-2030) and its challenges and opportunities in Mongolia.....	KHATANBOLD Oidov 59
The formation of the Political culture for the Mongolian youth.....	KHISHIGDAVAA Ayush 67
ETHICAL ISSUES OF ADVOCATE.....	DOLGORSUREN Mendbayar 79
К истории «Нового Шелкового пути»: борьба геополитических проекций.....	Базаров Борис Ванданович90
ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА РОССИЯ – МОНГОЛИЯ.....	Plekhanova Anna Maksimovna 98
Гуманитарное сотрудничество России, Монголии, Китая в современный период.....	Innokentii G. Aktamov 105
Traditions of Chinese state craft and the Great Silk Road(Based on the materials of the chronicle "Jin shu" and the treatise of Fu Xuan "Fu-zi").....	Tsyrenov Chingis Tsybikdorzhievich 113
The socio-political processes in the transboundary area of Russia and Mongolia in the context of globalization and regionalization.....	Zhalsanova Valentina Gurozhapovna 120
SUBURBAN DEVELOPMENT IN THE POST-SOCIALIST COUNTRIES (CASE OF ULAN-UDE AND ULAANBAATAR).....	Anatoliy S. Breslavsky 126
ВОЗМОЖНОСТИ ГИС-ПРОГРАММ В ФОРМИРОВАНИИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ.....	A.D. Gombozhapov 139
Монгольский мир в зоне экономического коридора Китая, Монголии и России	Badaraev Damdin 143
Community of Human Destiny Needs Neighbouring Countries to Practice Together.....	Tsgjiltu 149
人类命运共同体需要相邻国家一同践行	朝克吉勒图 149
人类命运共同体视域下新时代理想人格的基本特质.....	张瑞涛 153
一带一路是联结中蒙俄经济发展的纽带和桥梁.....	宝音满达胡 163
破解“三大治理难题”的中国智慧：习近平新时代治国理政内容论纲.....	张业蕾 夏从亚 167
新时代党的基层组织建设的“变”与“不变”	刘雨晴 张荣华 173
论文化相对主义视阈下发展中国家的国际文化策略.....	吕前昌 179
论马克思主义的“三大解放”理论.....	李友仕 高远 183
改变中国近代屡遭侵略历史命运的大决战.....	宋海徽 189
全球信息网络化对党内法规文化建设的影响及对策分析.....	宗 芳 198
生态文明建设与政治发展	赵国营 203

Analysis on the Mongolia's Sustainable Development Vision (SDV-2030) and its challenges and opportunities in Mongolia¹

(OVERVIEW)

KHATANBOLD Oidov

(Ph.D), Academic researcher

Department of Political Sciences & Legal Studies, Institute of Philosophy

Mongolian Academy of Sciences

khatanboldo@gmail.com

(Mongolia)

Defining the research background

The 21st century brought with it new hopes, opportunities and aspiration. The Millennium Declaration, endorsed by 189 governments at the United National General Assembly in September 2000, reflected those aspirations. World leaders made an unprecedented commitment to work together to ensure a more peaceful, prosperous and just world. The Millennium Development Goals advances a global vision to improve the human condition and strengthen efforts to reduce poverty, enhance human rights and democracy, and promote protection of the environment.

Despite being global goals, the MDGs were adopted by countries and aligned with their national priorities to local realization. Mongolia is the one of the countries after Albania to have a 9th MDG on "Strengthening human Rights and fostering Democratic Governance" that emphasizes democratic governance and human rights as necessary conditions for the achievement of all MDGs. The targets were revised in 2008 and there are total 24 targets with 67 indicators for the nine MDGs.²

Historically, Mongolia's MDGs are strongly embedded at the policy level in Mongolia. The Parliament adopted the MDGs as development benchmarks in 2005 and then as the framework for the MDG-based Comprehensive National Development Strategy³ (CNDS) of 2008-2021. The first phase included aligning the country's development objectives with the MDG targets. As part of the implementation process of the MDGs and CNDS, the government has launched a number of initiatives to enhance strategic and economic planning and their coordination and management. The government established an independent agency responsible for economic development planning and introduced several changes in financing and budgeting systems. After that adoption of the CNDS in 2009 the Government of Mongolia established a specialized agency –

¹ This analytical paper is presented under the basic studies project sponsored by the Ministry of Education, culture, science and sport of Mongolia entitled «The subjective factor analysis for the Long-term Development Policy in Mongolia» (2017-2019) implemented by the Department of Philosophy at the Institute of Philosophy from Mongolian Academy of Sciences.

² State Great Khural (Parliament of Mongolia). Parliament's Resolution #13, January 31, 2008. UB, Mongolia. // State Great Khural (Parliament of Mongolia). Parliament's Resolution #25, April 21, 2005. UB, Mongolia. <http://www.legalinfo.mn/law/details/6660?lawid=6660>

³ State Great Khural (Parliament of Mongolia). Parliament's Resolution #12, January 31, 2008. UB, Mongolia. <http://www.legalinfo.mn/law/details/6660?lawid=6660>

1. Хатанболд О. Дамдин Д.Б, «Ардчиллын төлөөх үйл явцын өрнөл ба эрх чөлөөнд тэмүүлэхүй (Ардчиллын дилемма -I)» эрдэм шинжилгээний өгүүллийг хэвлүүлэхээр шилжүүлсэн. МУИС. ШУС. Улс төр судлалын тэнхим. «Политологи». Эрдэм шинжилгээний бичиг. №18 (534). Уб., 2019. 21-51 дэх тал.

ПОЛИТОЛОГИ XVIII
Эрдэм шинжилгээний бичиг
№ 18 (534)

АГУУЛГА

Өмнөх үг 6

АРДЧИЛАЛ, УЛС ТӨРИЙН ОНОЛ, ҮЗЭЛ САНАА

1. Фукуямагийн “Түүхийн төгсгөл ба сүүлчийн хүн” бүтээлд ардчилсан нийгмийн үйл явц дахь эдийн засгийн бус сонирхолын нөлөөллийг авч үзсэн асуудалд 7
Ж.Төртогтох, Д.Уртнасан
2. The Kantian ideals and the Mongolian young democracy: Achieving peace and democracy through international cooperation (Кантын үзэл санаа ба Монголын залуу ардчилал: олон улсын хамтын ажиллагаагаар энх тайван ба ардчилалд хүрэх замд) 15
Т.Заяа
3. Ардчиллын төлөөх үйл явцын өрнөл ба эрх чөлөөнд тэмүүлэхүй
(Ардчиллын диллема - I) 21
О.Хатанболд, Дамдин Д.Бадарав
4. Үндэсний ухамсрыг судлах онол, арга зүйн ялгаатай байдлууд 52
М.Мөнхзул
5. Коммунизмын түүхийг эргэн сөхвөл 56
Д.Ундрах

ПАРЛАМЕНТ СУДЛАЛ

6. Монгол Улсын Их Хурлын гишүүнийг сонгогчдын саналаар эгүүлэн татах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх асуудалд 61
Ц.Ганболд, С.Жавхлан
7. БНСУ -ын 21 дэх удаагийн парламентын сонгуулийн онцлог, нөхцөл байдал 77
Э.Саранцэцэг
8. Албан тушаалтанд хариуцлага тооцох асуудлыг шүүн хэлэлцэх хоёр танхимтай парламентын эрх мэдэл 86
Д.Сүхболд

СОНГУУЛИЙН УЛС ТӨР

9. Монгол улсын сонгуулийн хуулийн өөрчлөлт: хэрэгжилт, боловсронгуй болгох асуудалд 94
Д.Түмэнжаргал, Г.Эрдэнэбаяр
10. Улс төрийн намын гишүүд, дэмжигчдийн орон зайн тархалтыг сонгуулийн газарзүйн үүднээс тодорхойлох судалгаа 117
Д.Оюунчимэг, Г.Цогтдэлгэр
11. Нэр дэвшигчийн имиж бүрдүүлэлт ба сонгууль 127
У.Батцэрэн

**АРДЧИЛЛЫН ТӨЛӨӨХ ҮЙЛ ЯВЦЫН ӨРНӨЛ БА ЭРХ ЧӨЛӨӨНД
ТЭМҮҮЛЭХҮЙ
(АРДЧИЛЛЫН ДИЛЕММА – I)**

О.Хатанболд

ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн
Улс төр – эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний дэд ажилтан

Дамдин Д.Бадарасв

ОХУ-ын ШУА-ийн Сибирийн салбарын Монгол, Төвд,
Буддын судлалын хүрээлэнгийн эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан

Оршил

Энэхүү өгүүллийг тэрлэхийн учир нь, ардчилал болон түүний төлөвшил хийгээд гарсан өөрчлөлтийг судалгааныхаа чиглэл болгон сонгон судалж буй зохиогчийн сүүлийн үед хийсэн эмпирик мэдээлэлд анализ хийх хэлбэрээр ардчиллын төлөөх үйл явцад оруулж буй улс орнуудын туулсан замналыг «Ардчиллын төлөөх үйл явцын өрнөл ба эрх чөлөөнд тэмүүлэхүй» хэмээх сэдвийн дор нөхцөл байдалд дискурс анализ хийхийг зорьсон болно. Чингэхдээ 1959 онд АНУ-д өрнөсөн Ардчиллын төлөөх оюутнуудын хөдөлгөөн, 1989 онд БНХАУ-д өрнөсөн ардчилал, хүний эрх, авлига, хүнд суртлыг халахын төлөө өрнүүлсэн ширүүн тэмцэл хийгээд Тяньаньмэний талбайд болсон аймшигт явдлын 30 жилийн ойд зориулан эл үйл явдал гарах болсон шалтгаан хийгээд түүнд үзүүлсэн эрх баригчдын хандлага, сөрөг арга хэмжээ, Зүүн европын улс орнуудад дэгдсэн ардчиллын төлөөх цогтой тэмцэл, ЗХУ-ын задрал зэрэг асуудлыг хөндөхийн зэрэгцээ эл үйл явц монголчуудад хэрхэн нөлөөлсөн талаарх үйл явцын мөн чанарыг тодруулахыг зорьсноороо онцлогтой. Мөн ардчиллыг бэхжүүлэх, улмаар түүнийг гажуудахад нөлөөлж буй сүүлийн үеийн үйл явдлыг шинжлэн зохиогчийн ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн эрдэм шинжилгээний цуврал бичиг «Философи, эрхийн судлал-XXXII» (Уб., 2017) дугаарт хэвлэгдсэн «Монголчуудын ардчиллын тухай ойлголтын шинжилгээ: дискурс анализ» эрдэм шинжилгээний өгүүллийн үргэлжлэл болгон энэхүү өгүүллийг тэрлэв.

Ардчилал амжилттай өрнөх эсэх нь мөн чанараараа ард иргэдээс болон тухайн ардчилсан нийгэмд оршин буй нийгмийн ба улс төрийн сонирхлын бүлгүүдийн хоорондын уян хатан, шударга харилцаанаас шалтгаалдаг үйл явц, харин аль нэг улс төрийн нам, эвсэл хүчирхэг гүрний нөлөөнөөс үл хамаарах учиртай. Тиймээс ардчилал нь түүхийн бэрхшээл, сорилт цаг үеийг туулан хөгжиж боловсорсон үйл ажиллагаа, дэг журмын арга хэмжээ мөн агаад ардчилал бол хүний эрх, эрх чөлөөг хуульчлан баталгаажуулснаар хүний үзэл бодол, итгэл үнэмшил, бодит үзэгдэл болоод хариуцлагаар дамжин хөгжих арга хэрэгсэл, орчин үеийн төр, нийгмийн хөгжил дэх хамгийн чухал асуудлуудын нэг болон холбогддог¹. Энэ утгаараа, ардчилал бол

¹ Антони Гидденс. Социологи. ред. Ганхуяг Д. МУИС, НШУС. УБ., 2006. 250 дахь тал.

2. Хатанболд О., Баттулга Ц. «Монголын ардчиллыг ойлгохуйн үндэслэлд гарсан өөрчлөлтийн тойм (Ардчиллын дилемма -II)» эрдэм шинжилгээний өгүүллийг хэвлүүлсэн. ШУА. Философийн хүрээлэн. «Философи, эрхийн судлал – XXXIV». Тод бичиг ХХК. Уб., 2019. 147-181 дэх тал.

STUDIA PHILOSOPHIAE ET JURIS
INSTITUTI PHILOSOPHIAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM MONGOLICI

TOMUS XXXIV FASCICULUS 1-20

ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ

☼ XXXIV БОТЬ

Улаанбаатар
2019

ГАРЧИГ

Нэг. ФИЛОСОФИ

1. **Ч.Ган-Өлзий**
Йогачара ба квант физик 5
2. **Д.Чулуунжав**
Галактикийн хувьсах орчил ба хар нүх 13
3. **О.Болор-Эрдэнэ**
*Экзистенциаль үзэл санааны эх сурвалжуудыг шинжлэх нь:
түүхэн нөхцөл, арга зүй, сонгодог хэлбэрүүд* 17
4. **Б.Бадрах**
Физик вакуумын онолын философи тайлбар 28

Хоёр. УЛС ТӨРИЙН ЭДИЙН ЗАСГИЙН УХААН

5. **Б.Даш-Ёндон**
Азийн үйлдвэрлэлийн арга: Монголын түүхийн диалектик 37
6. **Ц.Сүхбаатар**
Үндсэн хууль ба эдийн засаг 64
7. **Б.Батхишиг**
Тэтгэврийн тогтолцоог шинэчлэх асуудалд 73

Гурав. СОЦИОЛОГИ

8. **Ц.Пүрэв**
*Монголын нийгмийн давхраажилтыг нөөц боломжийн хандлагаар
судлах асуудалд* 90
9. **Ц.Цэцэнбилэг, Ц.Уянга**
Гэр бүлийн харилцааг судлах асуудалд 103
10. **О.Баасантогтох**
*Арван найман насанд хүрээгүй хүүхэд хүчирхийлсэн гэмт хэрэг
үйлдсэн хүнд ял оногдуулж буй байдал* 113
11. **В.Г.Жалсанова, Ё.Ундрал**
Монгол, Оросын хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн онцлог 122
12. **Е.Аяулы**
*Тувачуудын өрхийн амьжиргааны түвшний судалгаа
(Баян-Өлгий аймгийн Цэнгэл сумын жишээн дээр)* 129

Дөрөв. УЛС ТӨР СУДЛАЛ

13. **Д.Баасансүрэн**
Хятадын улс төрийн соёл: Үндэсний онцлог 138
14. **О.Хатанболд, Ц.Баттулга**
*Монголын ардчиллыг ойлгохуйн үндэслэлд гарсан өөрчлөлтийн тойм
(Ардчиллын дилемма –II)* 147
15. **Б.Оролжав**
Монголын ардчиллын прологи: Бид хаашаа явна! 182
16. **О.Хатанболд, А.Хишигдаваа**
*Өнөөгийн Монголын ардчиллын төлөв байдалд холбогдох дүгнэлт
(Ардчиллын дилемма –III)* 193

МОНГОЛЫН АРДЧИЛЛЫГ ОЙЛГОХУЙН ҮНДЭСЛЭЛД ГАРСАН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ТОЙМ (АРДЧИЛЛЫН ДИЛЕММА –II)

О.Хатанболд

Доктор (Ph.D)

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Улс төр, эрх зүйн салбар

Ц.Баттулга

Докторант

НЗТДГ-ын мэргэжилтэн

Abstract: The instrumental importance of democracy is existed on politically voice expressed that should be noticed others notifications in requiring to expression of the views for the people. Along with detailed studies on democracy, that required to study on the practice of democracy, while a person who are the opportunity to learn from one another, and social values and priorities is construction of helps. Logically, democracy is naturally worth that lives of citizens and political decisions such is the instrumental importance and required to constructive spiritual importance as well. The most political power and influences that an organization or individual can exercise, the higher level of capacity it has. However, many theorists have noted that democracy requires and educated citizenry. Those individuals and groups who have prior understanding of the institutional processing that are able to participate constructively in democratic political processes, they could do with sufficient knowledge to voting and taking part in the political debates. The goal of the capacity building is bringing about a better standard of living within that society by associating with the institutional reform as well; altering acceptance rules of behavior, and developing new polices.

Keywords: democracy, democratic impact, effect, politics, social values and spiritual importance, way of life, democratic political process, educated citizenry

Монгол Улс орчин үеийн ардчилсан хөгжлийн замыг сонгон хөгжөөд эдүгээ 30 дахь жилтэйгээ золгон буй энэ мөчид монголчуудын ардчиллын талаарх ойлголт, монголын ардчиллын үзэл санаа, хүсэл зоригийн илэрхийлэл хийгээд бодит байдал зэргийг өнөөгийн цаг дор хэрхэн буй болсныг тодруулах нь энэхүү эрдэм шинжилгээний өгүүллийн зорилго болно. Түүнчлэн энэ удаагийн өгүүлэл нь МУИС-ийн Шинжлэх ухааны сургуулийн НУС-ийн Улс төр судлалын тэнхимээс эрхлэн гаргадаг «Политологи» сэтгүүлийн 2019 оны IV улирлын дугаарт нийтлэгдэх «Ардчиллын төлөөх үйл явцын өрнөл ба эрх чөлөөнд тэмүүлэхүй (Ардчиллын дилемма-I)» сэдэвт эрдэм шинжилгээний өгүүллийн үргэлжлэл болно. Бид эл өгүүллээ үндсэн гурван хэсэгт хуваан шинжлэхийг зорив. Тухайлбал, (i) «Ардчиллын тухай» бэсрэг ориил; (ii) Монголын ардчиллын урьтач нөхцөл; (iii) Монголын ардчиллыг ойлгохуйн үндэслэл буюу түүнд гарсан өөрчлөлтийн талаарх дүгнэлт хэмээх хүрээнд багцлан үзэхийн хамтаар Монгол Улсад ардчилсан хөдөлгөөн үүссэний 30 жилийн ойг тохиолдуулан цувралаар гаргаж буй өгүүллийн хоёр дахь нь бөлгөө.

3. Хатанболд О., Хишигдаваа А. «Өнөөгийн Монголын ардчиллын төлөв байдалд холбогдох дүгнэлт (Ардчиллын дилемма - III)» ШУА. *Философийн хурээлэн*. «Философи, эрхийн судлал – XXXIV». Тод бичиг ХХК. Уб., 2019. 193-220 дахь тал.

STUDIA PHILOSOPHIAE ET JURIS
INSTITUTI PHILOSOPHIAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM MONGOLICI

TOMUS XXXIV FASCICULUS 1-20

ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ

 XXXIV БОТЬ

Улаанбаатар
2019

ГАРЧИГ

Нэг. ФИЛОСОФИ

1. **Ч.Ган-Өлзий**
Йогачара ба квант физик 5
2. **Д.Чулуунжав**
Галактикийн хувьсах орчил ба хар нүх 13
3. **О.Болор-Эрдэнэ**
*Экзистенциаль үзэл санааны эх сурвалжуудыг шинжлэх нь:
түүхэн нөхцөл, арга зүй, сонгодог хэлбэрүүд* 17
4. **Б.Бадрах**
Физик вакуумын онолын философи тайлбар 28

Хоёр. УЛС ТӨРИЙН ЭДИЙН ЗАСГИЙН УХААН

5. **Б.Даш-Ёндон**
Азийн үйлдвэрлэлийн арга: Монголын түүхийн диалектик 37
6. **Ц.Сүхбаатар**
Үндсэн хууль ба эдийн засаг 64
7. **Б.Батхишиг**
Тэтгэврийн тогтолцоог шинэчлэх асуудалд 73

Гурав. СОЦИОЛОГИ

8. **Ц.Пүрэв**
*Монголын нийгмийн давхраажилтыг нөөц боломжийн хандлагаар
судлах асуудалд* 90
9. **Ц.Цэцэнбилэг, Ц.Уянга**
Гэр бүлийн харилцааг судлах асуудалд 103
10. **О.Баасантогтох**
*Арван найман насанд хүрээгүй хүүхэд хүчирхийлсэн гэмт хэрэг
үйлдсэн хүнд ял оногдуулж буй байдал* 113
11. **В.Г.Жалсанова, Ё.Ундрал**
Монгол, Оросын хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн онцлог 122
12. **Е.Аяулы**
*Тувачуудын өрхийн амьжиргааны түвшний судалгаа
(Баян-Өлгий аймгийн Цэнгэл сумын жишээн дээр)* 129

Дөрөв. УЛС ТӨР СУДЛАЛ

13. **Д.Баасансүрэн**
Хятадын улс төрийн соёл: Үндэсний онцлог 138
14. **О.Хатанболд, Ц.Баттулга**
*Монголын ардчиллыг ойлгохуйн үндэслэлд гарсан өөрчлөлтийн тойм
(Ардчиллын дилемма –II)* 147
15. **Б.Оролжав**
Монголын ардчиллын прологи: Бид хаашаа явна! 182
16. **О.Хатанболд, А.Хишигдаваа**
*Өнөөгийн Монголын ардчиллын төлөв байдалд холбогдох дүгнэлт
(Ардчиллын дилемма –III)* 193

ӨНӨӨГИЙН МОНГОЛЫН АРДЧИЛЛЫН ТӨЛӨВ БАЙДАЛД ХОЛБОГДОХ ДҮГНЭЛТ (АРДЧИЛЛЫН ДИЛЕММА –III)

О.Хатанболд

Доктор (Ph.D)

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Улс төр, эрх зүйн салбар

А.Хишигдаваа

Докторант

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Улс төр-эрх зүйн салбар

Abstract: This chapter aims to categorize the democracy consolidation process and democratic challenges in Mongolia due to lead the current principles and fundamental values of democracy. Democratic challenges and bottlenecks are originated by the following factors, including forming of political parties, politic-business fractional interests, blockage of post-trafficking, conspiracy, and corrupt behavior such mentioned newly adhesive phenomena have stabled negatively to the democracy. Modern democracy in Mongolia has changed from the ideology and desires into daily actions and real-life needs of achievement of people. Hereof, a few of challenges, one-sided approaches and polarization have occurrence in the consolidation process of democracy as followed an inverse and failures.

Following general trends, people mean that's building and making the realities of national democracy such plants in our land as followed to imitating that external approaches from the outside of Mongolia and other nationals. Regarding a key significance of democracy expressed by mediating values of human rights, freedom, equality which prevails as excessively general and declarative pretend perception within the people such renowned scholars. The chapter argues that democracy development and promoting democratic governance in Mongolia brought specific changes, but significant difficulties and challenges as well. In addition, this article is dedicated to the 30th anniversary of the first Democracy Movement in Mongolia, such performed by December, 1989. Hereof, the article has divided in to three main part of titles such categorized by the democracy dilemma such missioned to make overview on the «*Endeavouring for the Freedom and Demonstration in the Surging for the Democracy Proces: Democracy dilemma - I*», and «*Overview of the changes in the understanding of democracy in Mongolia: Democracy dilemma - II*». It is a continuation of those mentioned academic articles such publication from the Division of Social Sciences, School of Arts and Sciences at the National University of Mongolia and Institute of Philosophy from Academy of Sciences.

Keywords: democracy, democratic impact, effect, politics, social values and spiritual importance, way of life, democratic political process, educated citizenry

Монгол Улсад ардчилсан хөдөлгөөн үүсэн байгуулагдсаны 30 жилийн ой тохиож байгаатай холбогдуулан энэхүү өгүүллийг тэрлэж буй юм. Монголчууд бид орчин үеийн ардчилсан хөгжлийн замыг сонгоод эзгэнтээ гурван арваныг туулжээ. Бидний энэ удаагийн өгүүлэл маань МУИС-ийн Шинжлэх ухааны сургуулийн НУС-ийн Улс төр судлалын

4. Баасансүрэн Д. «Хятадын улс төрийн соёл: үндэсний онцлог»
«Философи, эрхийн судлал – XXXIV». Тод бичиг ХХК. Уб., 2019. 138-147 дахь тал.

STUDIA PHILOSOPHIAE ET JURIS
INSTITUTI PHILOSOPHIAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM MONGOLICI

TOMUS XXXIV FASCICULUS 1-20

ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ

☼ XXXIV БОТЪ

Улаанбаатар
2019

ГАРЧИГ

Нэг. ФИЛОСОФИ

1. **Ч.Ган-Өлзий**
Йогачара ба квант физик 5
2. **Д.Чулуунжав**
Галактикийн хувьсах орчил ба хар нүх 13
3. **О.Болор-Эрдэнэ**
*Экзистенциаль үзэл санааны эх сурвалжуудыг шинжлэх нь:
түүхэн нөхцөл, арга зүй, сонгодог хэлбэрүүд* 17
4. **Б.Бадрах**
Физик вакуумын онолын философи тайлбар 28

Хоёр. УЛС ТӨРИЙН ЭДИЙН ЗАСГИЙН УХААН

5. **Б.Даш-Ёндон**
Азийн үйлдвэрлэлийн арга: Монголын түүхийн диалектик 37
6. **Ц.Сүхбаатар**
Үндсэн хууль ба эдийн засаг 64
7. **Б.Батхишиг**
Тэтгэврийн тогтолцоог шинэчлэх асуудалд 73

Гурав. СОЦИОЛОГИ

8. **Ц.Пүрэв**
*Монголын нийгмийн давхраажилтыг нөөц боломжийн хандлагаар
судлах асуудалд* 90
9. **Ц.Цэцэнбилэг, Ц.Уянга**
Гэр бүлийн харилцааг судлах асуудалд 103
10. **О.Баасантогтох**
*Арван найман насанд хүрээгүй хүүхэд хүчирхийлсэн гэмт хэрэг
үйлдсэн хүнд ял оногдуулж буй байдал* 113
11. **В.Г.Жалсанова, Ё.Ундрал**
Монгол, Оросын хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн онцлог 122
12. **Е.Аяулы**
*Тувачуудын өрхийн амьжиргааны түвшиний судалгаа
(Баян-Өлгий аймгийн Цэнгэл сумын жишээн дээр)* 129

Дөрөв. УЛС ТӨР СУДЛАЛ

13. **Д.Баасансүрэн**
Хятадын улс төрийн соёл: Үндэсний онцлог 138
14. **О.Хатанболд, Ц.Баттулга**
*Монголын ардчиллыг ойлгохуйн үндэслэлд гарсан өөрчлөлтийн тойм
(Ардчиллын дилемма –II)* 147
15. **Б.Оролжав**
Монголын ардчиллын прологи: Бид хаашаа явна! 182
16. **О.Хатанболд, А.Хишигдаваа**
*Өнөөгийн Монголын ардчиллын төлөв байдалд холбогдох дүгнэлт
(Ардчиллын дилемма –III)* 193

ДӨРӨВ. УЛС ТӨР СУДЛАЛ

ХЯТАДЫН УЛС ТӨРИЙН СОЁЛ: ҮНДЭСНИЙ ОНЦЛОГ

Д.Баасансүрэн

Доктор (Ph.D)

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Улс төр, эрх зүйн салбар

Abstract: Every nation has its political culture with national identity in regard with own unrepeatable specific style. This time, in this research article, I aimed to determine the historical tradition and contemporary national peculiarities of political culture in China which is the eternal neighbor of our country. The political culture with national peculiarities has been existed for 5000 years, in our south neighbor-China, till the 21st century.

Keywords: political culture, Chinese nationals, Confucius, historical tradition, heritage, national peculiarities, contemporary

Өнөөгийн хувиран өөрчлөгдөж буй нийгмийн хөгжлийн шатанд улс төрийн соёлын ач холбогдол өсөн нэмэгдсээр байна. Улс төрийн соёл нийгмийн гишүүдийн үйл байдал, ухамсар зэргийг өөртөө агуулж байдгийн хувьд нийгмийн хөгжлийн чухал хүчин зүйл болж хувирч буй. Нийгмийн бодит амьдралын шууд тусгалын хувьд улс төрийн соёл нь нийгмийн бүх салбарт нөлөөлдөг. Нийгмийн удирдлага, зохион байгуулалт, засаглал эрх мэдлийн хуваарилалт ба хэрэгжилт, улс төрд оролцогч субъектүүдийн үйл ажиллагааны бодит үр дагавар нь байдаг.

ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр эрх, зүйн салбарын судлаачид “Монголын Улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг” сэдэвт суурь судалгааны төслийг хэрэгжүүлж, үр дүнгээр нь Монгол дахь улс төрийн соёлын түүхэн уламжлал ба орчин үеийн төлөвшлийн асуудлыг цогц байдлаар судлан тодорхойлохоор ажиллаж байна.

Манай улсад улс төрийн соёл хэрхэн төлөвшсөнийг шинжлэх ухааны түвшинд судлах нь олон талын ач холбогдолтой. Судалгааны үр дүнгээр гарсан шинэ мэдлэгт тулгуурлан улс төрийн ертөнцийн хувиралт өөрчлөлт, хөгжлийн зүй тогтлыг танин мэдэх үндсэн дээр улс төрийн үйл явцыг зөв голдрилд залж чиглүүлэх боломжтой. Тулгарч буй бэрхшээл саадыг даван туулах гарц шийдлийг олж болно.

Тухайн улс оронд улс төрийн соёл хэрхэн үүсэн төлөвшсөнийг задлан шинжилснээр нийгмийн улс төрийн тогтолцоо, төрийн

5. Долгорсүрэн М. «Хууль ба улс төрийн шүтэлцээ» өгүүдэл. Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн “Хууль дээдлэх ёс” сэтгүүлийн 2019 оны 1-р улирлын дугаарт хэвлэн нийтлүүлсэн. Цуврал 1/71/. Уб., 2019. 100-110 дахь тал.

ISSN 2226-9185

NATIONAL LEGAL INSTITUTE OF MONGOLIA
LAWREVIEW

ХУУЛЬ ДЭЭДЛЭХ ЁС

ХУУЛЬ ЗҮЙН ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭ, СУДАЛГАА, ПРАКТИКИЙН УЛИРАЛ ТУТМЫН СЭТГҮҮЛ

- Гэм хорын эрх зүйн зорилго: Эрх зүй, эдийн засгийн хандлага
- Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны “оролцогч биш” оролцогч буюу “сэжигтний” талаарх зохицуулалтыг Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн /stro/ зохицуулалттай харьцуулах нь
- Эрх зүйт, ардчилсан төрд хуульчийн гүйцэтгэх үүрэг
- Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааны процессыг маргааны төрлөөс хамааран ялгамжтай зохицуулах нь: /Цэцийн шийдвэрийн хууль зүйн үр нөлөөг дээшлүүлэх боломж/
- Гэмт хэргийн ангилал түүний нийгмийн хор аюулын шинж, хэр хэмжээнээс хамаарах нь
- Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд заасан “хулгайлах” гэмт хэрэгт оногдуулах ял шийтгэлийн үр нөлөөнд татгалзуулах онол (deterrence theory)-ын үүднээс хийсэн дүн шинжилгээ
- Гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацааны асуудлыг хүний эрхийн үүднээс авч үзэх нь
- Монгол Улсад сонгуулийн тогтолцоог тодорхойлох эрх зүйн асуудал
- Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 72.3 дахь зохицуулалтын онолын тайлбар, практик хэрэглээ
- Шүүх эрх мэдэл-шүүгчийн хараат бус байдалд авлига нөлөөлөх нь
- Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад иргэний нэхэмжлэл гаргах үндэслэл
- Хууль ба улс төрийн шүтэлцээ
- Анагаахын салбар шинжлэх ухааны оюутнуудын эмнэлгийн эрх зүйн мэдлэгийн түвшинг үнэлсэн судалгаа
- “Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээний тайлан”
- Эрүүгийн хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт хэсэгчлэн хийсэн үнэлгээний тайлан
- Хууль зүйн нэр томъёоны булан
- Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгээс 2018 онд хийж гүйцэтгэсэн судалгааны жагсаалт

Цуврал 71

Дугаар 1

ХУУЛЬ БА УЛС ТӨРИЙН ШҮТЭЛЦЭЭ

*ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн
Улс төр, эрх зүйн салбарын Эрдэм
шинжилгээний дэд ажилтан
М.Долгорсүрэн*

Товч агуулга: Энэхүү өгүүллээр хууль ба улс төрийн онолын үзэл баримтлал, хууль ба улс төрийн харилцан хамаарлыг судалж, төрийн хуулиа улсынхаа онцлогт тохируулж боловсруулах, хууль тогтоохдоо зөвхөн мэргэшсэн, шударга хуульчдын санааг авах, хууль тогтоогчид гаргаж буй хуулиа улсынхаа эрх, ашиг сонирхолын төлөө батлах, эрх зүй, улс төр хоёрын уялдаа холбоо, түүнийг төгөлдөржүүлэх талаар санал дэвшүүлэхийг зорьсон.

I. Хууль ба улс төрийн онолын үзэл баримтлал

Хууль бол тухайн улс орны улс төрийн бодлогын томъёолсон илэрхийлэл, хэрэглүүр юм. Энэ талаас нь авч үзэхэд түүнд эрх зүйн бүлийн үүднээс хандаж, улс төрийн бодлогоо эрх зүйн бүлийн онцлогт тохируулан шинжлэх ухааны түвшинд боловсруулах нь тухайн улс орны багтаж буй эрх зүйн бүлийн зүй ёсны шаардлага юм. Үүнтэй холбоотойгоор улс төрийн бодлого хууль тогтоомжийн уялдаа холбоо, харилцан хамаарлыг нарийн

судалж, хуулийг улс төрийн бодлогын алдаа гажуудлаас урьдчилан сэргийлж, хамгаалах, улс төрчдийн аминч үзлийн түр зуурын хэрэгсэл болгохгүй байх, хууль зүйн болон бусад арга хэрэгслийг шинжлэх ухааны үүднээс судалж боловсруулах шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Хууль бол улс төрийн харилцааг бэхжүүлэх, тохируулан тогтворжуулдаг хамгийн гол хэрэглүүр мөн. Нөгөөтээгүүр хууль нь улс төрийн тогтолцооны бүрдэл хэсэг бүрт өвөрмөцөөр холбогдон нөлөөлдгийг ухааран, мөрдвөл зохино. Тухайлбал,

-Засаг төр бол хууль тогтоомжийг ягштал мөрдөж, хуулийн хүрээнд биш яг зааснаар нь ажилладаг.

-Нам, иргэний нийгмийн байгууллага хуулийн хүрээнд тус тусын дүрмийг мөрддөг.

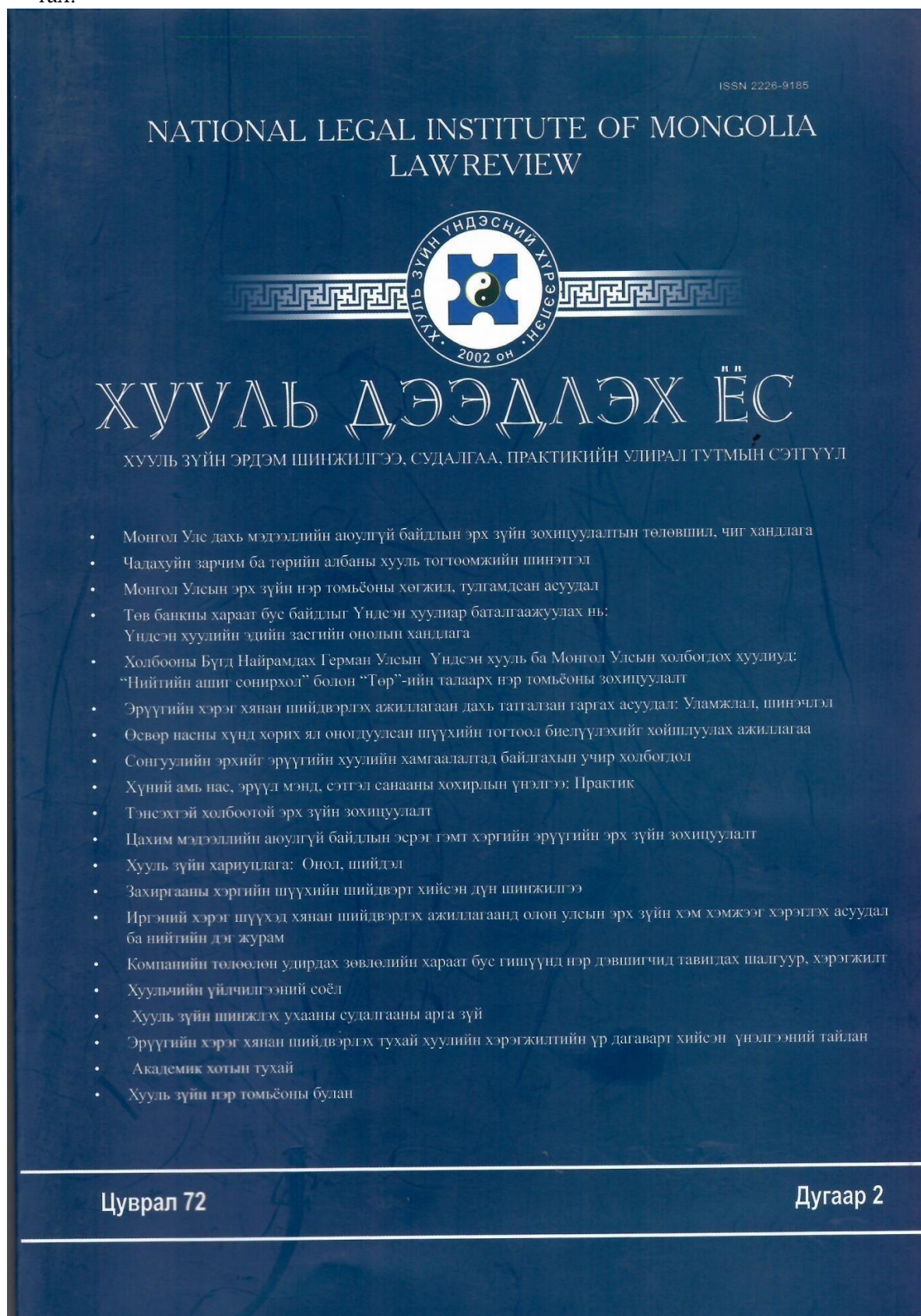
-Иргэд бол хуулиар хориглоогүйг хийж чөлөөтэй амьдардаг. Ийм л алтан гурван дүрмийг улс төрд баримталдаг¹.

Улс төрийн бүрдэл хэсгүүдийн зах залгааг, ер нь зааг, ялгаа, хязгаарын асуудлыг хуулиар зохицуулдаг.

Улс төр нэгэнт бодлого учраас тухайн бодлогын илрэл, хэрэгжүүлэх гол арга хэлбэр нь хууль болно. Хууль нь улс төрийн бодлого хэрэгжүүлэх эрх бүхий "улс төрийн нам гэх бүлэг, фракц"-ийн дур зорго, бохир бодлогынх уу эсхүл олон түмний хүсэл зоригийн илэрхийллийг дээд зэргээр хангасан цэвэр бодлогынх уу гэдэг нь төрийн ямар дэглэмтэй эсэхээс хамаарна. Ардчилсан улс төрд хууль нь ард түмний хүсэл зоригийн илэрхийлэл ба төрийн эрх мэдлийн хийгээд бусад байгууллага, албан тушаалтан, иргэн хэн боловч хуулийн үйлчлэлээс

¹ Б.Чимид Өнөөгийн улс төр хуульчийн нүдээр Уб., 2006 он, 123 дахь тал.

6. Долгорсүрэн М. «Хуульчийн үйлчилгээний соёл» эрдэм шинжилгээний өгүүдэл. Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн. “Хууль дээдлэх ёс”. цуврал 2/72/. Уб., 2019. 159-168 дахь тал.

ХУУЛЬЧИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ СОЁЛ

*ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн
Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм
шинжилгээний дэд ажилтан
М.Долгорсүрэн*

ТҮЛХҮҮР ҮГ:

Хуульчийн үнэт зүйл, хуульч мэргэжлийн ёс зүй, харилцааны соёл, найрсаг харилцаа

ТОВЧЛОЛ:

Энэхүү өгүүллээр соёлын онолын үзэл баримтлал, эрх зүйт төрийн үйлчилгээний соёлын шинж, хуульч мэргэжлийн ёс зүй, хуульчийн үйлчилгээний соёлын өнөөгийн төлөв байдлыг судалж, хуульчийн үйлчилгээний соёлын стандартыг бий болгож, мөрдүүлж, нэвтрүүлэн ажиллах, хуульчийн орчин үеийн шинэ үнэт зүйлийг төгөлдөржүүлэх, үйлчилгээний нийгмийг төлөвшүүлэх талаар санал дэвшүүлэхийг зорьсон.

I. Соёлын онолын үзэл баримтлал

Соёл гэж юу вэ? Соёл гэдэг ойлголт өргөн утгатай. Зарим хүмүүс хүнтэй зөв боловсон харьцдаг, өнгө үзэмжтэй хувцас өмссөн хүнийг соёлтой хүн гэж ойлгодог бол энэ нь өрөөсгөл ойлголт юм. Соёл гэдэг нь түүхэн цаг хугацааны туршид уламжлагдаж ирсэн итгэл үнэмшил, зан үйл, бэлгэ тэмдэг

болон эрхэмлэн дээдлэх зүйлсийн тухай ойлголт юм. Соёл нь улс орон, үндэс угсаа, арьсны өнгө, шашин шүтлэгт тулгуурласан байж болно. Соёл нь олон жилийн туршид хөгжсөөр ирсэн ямар нэгэн тодорхой байгууллагын үйл ажиллагаанд үндэслэн бий болсон байж болно. Ямарваа мэргэжил болон мэргэшлээр ажилладаг тодорхой бүлэг хүмүүс ямар оронд байгаагаасаа үл шалтгаалан өөрийн гэсэн онцлог соёлыг бий болгох хандлагатай байдаг¹.

Соёлын тухай анхны тодорхойлолтыг Английн угсаатны зүйч Эдуард Бернетт Тайлор (1832-1917) анх 1871 онд өгсөн ба тэрээр соёлыг нийгмийн гишүүн болох хүнд байх мэдлэг, урлаг, ёс суртахуун, эрх, зан заншил болон бусад онцлогуудын нийлбэр. Монгол Улсад 1998 онд хэвлэгдсэн “Соёл судлалын үндэс” гарын авлагад “Соёл бол хүмүүний хүмүүнлэг чанар илрэн хэрэгжих түүхэн тасралтгүй үйл явц, түүний үр дүн мөн”² гэсэн бол доктор, профессор Ц.Гомбосүрэн өөрийн диссертацидаа “Соёл бол байгалийн зүйлийг нийгмийн зүйл болгодог мөн нэгэнт бий болгосон нийгмийн зүйлийг улам бүр боловсронгуй болгодог зохистой арга мөн”³. “Оюун ухааны соёл” “мэдрэхүйн соёл”, “зан төлөвийн соёл” “хэл ярианы соёл” зэрэг ойлголтууд жирийн тогтсон зүйл болжээ. Эрдэмтэн Э.В.Соколов “Соёл ба нийгэм” номондоо “энгийн ухамсрын хүрээнд соёл нь үнэлэмжийн ойлголт болдог бөгөөд бие хүний соёл бус харин соёлтой байдал гэсэн шинжид илүүтэй хамаардаг.” (Wikipedia, 2019)

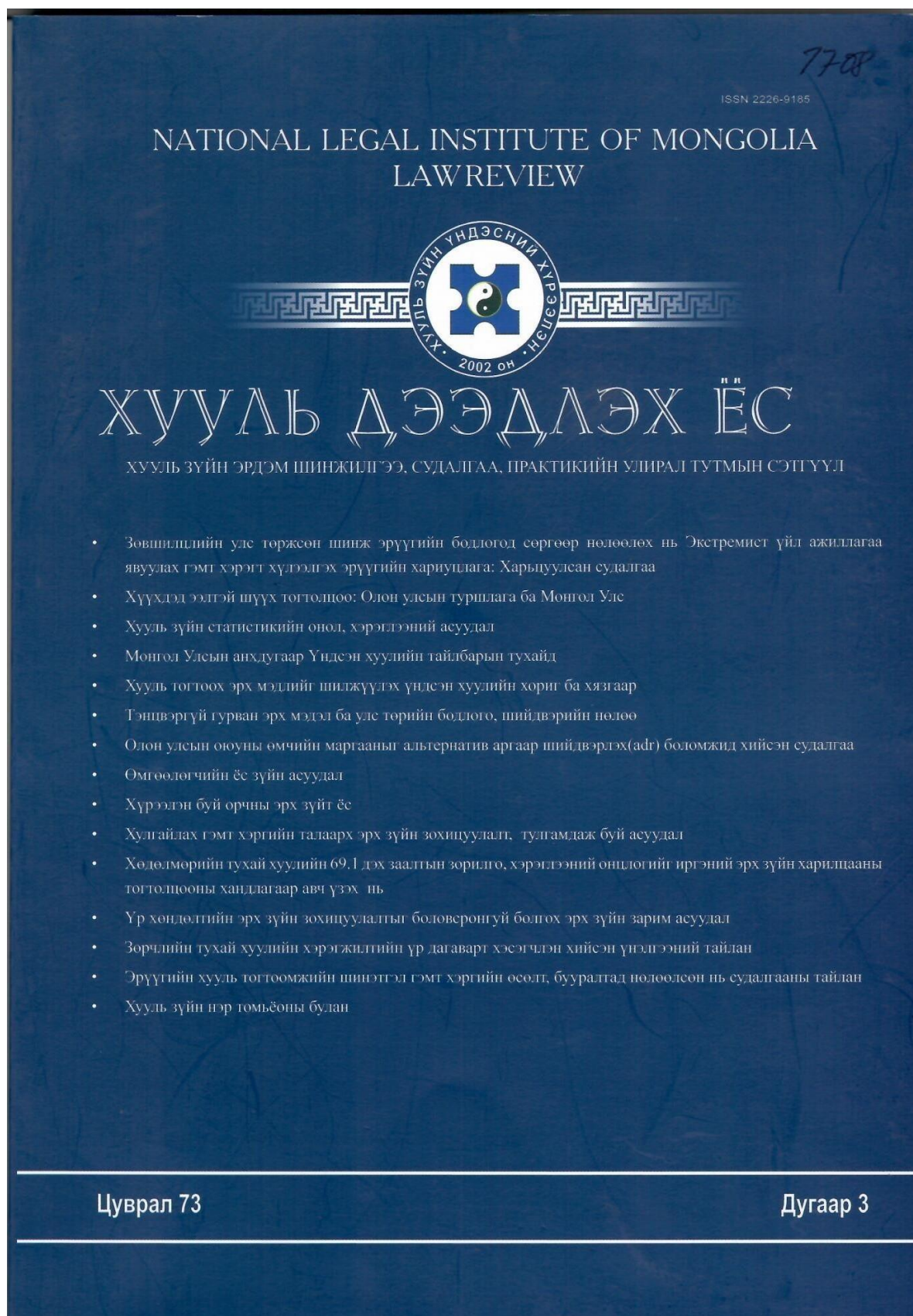
“Хүний эрхэм чанарыг байнга

¹ Төрийн албаны зөвлөл, УИХ-ын Төрийн байгуулалтын байнгын хороо, Шихихутуг хууль зүйн дээд сургууль. “Төрийн албаны соёл: Шударга ёс, ил тод байдал, ёс зүй”. олон улсын онол-практикийн бага хурал. Уб., 2010 он. 70 дахь тал.

² Т.Дорждагва, Н.Сарантуяа, Ж.Долгорсүрэн. Соёл судлалын үндэс. Уб., 1998 он. 65 дахь тал.

³ Ц.Гомбосүрэн. Нийгмийн философид интеграль ойлголтууд боловсруулах онол, арга зүйн асуудлууд. диссертаци. Уб., 1997 он, 23 дахь тал.

7. Долгосүрэн М. «Өмгөөлөгчийн ёс зүйн асуудал». Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн. “Хууль дээдлэх ёс”. Цуврал 3/73/. Уб., 2019. 71-78 дахь тал.

ӨМГӨӨЛӨГЧИЙН ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ

ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн
Эрдэм шинжилгээний дэд ажилтан
М.Долгорсүрэн

ТҮЛХҮҮР ҮГС:

Өмгөөлөгчийн үнэт зүйл, өмгөөлөгч мэргэшлийн ёс зүй, харилцааны соёл, найрсаг харилцаа

ТОВЧЛОЛ:

Энэхүү өгүүлээр өмгөөлөгч мэргэшлийн тухай, өмгөөлөгчийн ёс зүйн оноогийн төлөв байдал, өмгөөлөгчийн ёс зүйн олон улсын туршлагыг судалж, өмгөөлөгчийн үйлчилгээний стандартыг бий болгож, мөрдүүлж, нэвтрүүлэн ажиллах, өмгөөлөгчийн ёс зүйн болон мэргэжлийн хариуцлагыг өндөржүүлж, хариуцлага хүлээлгэх эрх зүйн орчинг сайжруулах талаар санал дэвшүүлэхийг зорьсон.

УДИРТГАЛ:

I. Өмгөөлөгч мэргэшлийн тухай

Өмгөөлөгч (латин.advocatus; англи. lawyer; advocate; орос.адвокат) нь иргэн, хуулийн этгээд, хуулийн этгээдийн эрхгүй байгууллагад хууль зүйн мэргэжлийн туслалцаа үзүүлдэг хуульч юм. Хуульд заасан журмын дагуу өмгөөллийн үйл ажиллагаа эрхлэх эрх авсан

хүнийг өмгөөлөгч гэнэ. Өмгөөлөгчөөс үйлчлүүлэгчдээ үзүүлж байгаа хууль зүйн мэргэжлийн туслалцааг өмгөөллийн үйл ажиллагаа гэдэг. Хууль зүйн мэргэжлийн туслалцаа нь зөвлөгөө өгөх, шүүхэд төлөөлж хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцох буюу өмгөөлөл гэсэн төрөлтэй. Монгол Улсад “өмгөөлөгч” гэсэн нэр томъёог 1924 оны “Шүүх таслах ба прокурорын газруудын дагаж явах дүрэм”-д анх хэрэглэсэн байдаг¹. Түүнчлэн 1928 оны 4 дүгээр сард хэвлэгдсэн “Монгол Ард Улсын Цааз хууль, шүүх таслах газруудын байдлыг товчилсон дэвтэр” хэмээх бүтээлд төлөөнөө заалдагч (өмгөөлөгч)-ийн тухай авч үзсэн байдаг². Үүнээс хойш удалгүй 1928 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдөр батлагдсан “Шүүх таслах тухай олонд тусламж үзүүлэх бүлгэмийн дүрэм”-д төлөөнөө заалдагч (өмгөөлөгч)-ийн талаар зохицуулсан³.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд “... өөрийгөө өмгөөлөх, хууль зүйн туслалцаа авах”, “шүүгдэгч өөрийгөө өмгөөлөх эрхтэй. Шүүгдэгч энэ эрхээ эдлэхэд хүсэлтээр нь буюу хуульд зааснаар хууль зүйн мэргэжлийн туслалцаа үзүүлнэ” гэж өмгөөллийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлсон бөгөөд өмгөөлөгчийн хууль зүйн мэргэжлийн туслалцааны, цар хүрээ, эрэлт, хэрэгцээ өдгөө улам бүр өсөн нэмэгдсээр байна.

Өмгөөллийн үйл ажиллагааны хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах эрхэм зорилго бүхий өмгөөлөгчийн мэргэжлийн ажил хэрэг мөн бөгөөд түүний эзэд нь өмгөөлөгчид байдаг. Мөн “үйлчлүүлэгч нарынхаа эрх, эрх чөлөө болон шударга ёсыг бүхэлд нь хамгаалдгаараа өмгөөлөгчид

¹ З.Сүхбаатар, П.Оюундэлгэр. Монгол Улсын өмгөөллийн хууль, дүрэм /1924-2013/, Уб., 2014 он, 6 дахь тал.

² Ц.Гүрсэд. Монгол Ард Улсын Цааз хууль, шүүх таслах газруудын байдлыг товчилсон дэвтэр, Уб., 1928 он, 24-25 дахь тал.

³ З.Сүхбаатар, П.Оюундэлгэр. Монгол Улсын өмгөөллийн хууль, дүрэм /1924-2013/Уб., 2014 он, 8-11 дэх тал.

8. Баянмөнх Ц. «Төрийн улс төрийн албан хаагчийн ёс зүй: зохицуулалт, хяналт. Монголын хуульчдын ёс зүй (тулгамдсан асуудал)» эрдэм шинжилгээний бага хурлын илтгэлийн эмхэтгэл. 107-115 дахь тал.

Монголын Хуульчдын
холбоо

ШУА-ын Философийн
хүрээлэн

МУИС-ийн Хууль зүйн
сургууль

МОНГОЛЫН ХУУЛЬЧДЫН ЁС ЗҮЙ

(ТУЛГАМДСАН АСУУДАЛ)

ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ БАГА
ХУРЛЫН ИЛТГЭЛИЙН ЭМХЭТГЭЛ

Улаанбаатар хот
2019 он

АГУУЛГА

Өмнөх үг	3
Нээлтийн үг	5

ҮНДСЭН ИЛТГЭЛ

Монголын хуульчийн ёс зүйн онол – практикийн зангилаа асуудалд Академич, МУИС-ийн Эмерит профессор С.Нарангэрэл.....	12
---	----

Монголын хуульчдын ёс зүйн нандин өв, уламжлал МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн Нийтийн эрх зүйн тэнхмийн профессор, доктор (Ph.D), Х.Сэлэнгэ.....	31
--	----

Монголын хуульчдын ёс зүйн талаарх олон нийтийн үнэлэмж ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн ЭША, доктор (Ph.D), профессор Д.Батмөнх.....	48
--	----

Монголын хуульчдын ёс зүйн өнөөгийн байдал, тулгамдсан асуудал МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн профессор, хууль зүйн доктор (Ph.D) О.Мөнхсайхан	58
--	----

ХАВСРАЛТ ИЛТГЭЛ

Нийгмийн ёс суртахуун институци болох нь Философийн ухааны доктор (Ph.D), профессор, ОТИС-ийн багш Б.Галиндэв.....	76
--	----

Монголчуудын өндөр төрийн үзэл ёс суртахууны чухал хэмжүүр болох нь ОТИС-ийн багш, доктор (Ph.D), дэд профессор Г. Жаргалсайхан	89
--	----

Хуульчийн болон хууль сахиулах байгууллагын алба хаагчийн ёс зүйн нийтлэг үндэслэл ДХИС-ийн Эрх зүй, нийгмийн ухааны сургуулийн Нийгмийн ухааны тэнхимийн эрхлэгч, доктор (Ph.D), дэд проф. дэд хурандаа Ц.Батбаяр.....	102
--	-----

Төрийн улс төрийн албан хаагчийн ёс зүй: зохицуулалт, хяналт ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭША, хууль зүйн магистр (LL.M) Ц.Баянмөнх	107
--	-----

ТӨРИЙН УЛС ТӨРИЙН АЛБАН ХААГЧИЙН ЁС ЗҮЙ: ЗОХИЦУУЛАЛТ, ХЯНАЛТ

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭША,
хууль зүйн магистр (LL.M) Ц.Баянмөнх

Товч агуулга: Монгол төрд ёс зүйн үүрэг улам өсөн нэмэгдэж байна. Төрийн албаны ёс зүйн төлөвшилд албан хаагчид нь ёс зүйн хэм хэмжээг сахидаг байх нь чухал. Иргэд төрд тэднийг төлөөлж буй буюу төрийн улс төрийн албан тушаалтны ёс зүйд анхаарч илүү хариуцлагатай алба хашиж буй бол илүү ёс зүйн шаардлага нэхэх болсон. Иймд төрийн албан хаагчид ажил үүргээ гүйцэтгэхдээ мөрдөж буй ёс суртахууны зарчим, хэм хэмжээ, түүнд тавигдаж буй хяналтад дүн шинжилгээ хийж, боловсронгуй болгох асуудал ихээхэн ач холбогдолтой. Төрийн албанд ёс зүйн дүрэм, журам мөрдүүлэх нь албан хаагчийн ёс суртахууны зохицуулалтын гол арга мөн юм. Төрийн жинхэнэ албан хаагчийн, түүн дотор төрийн тусгай албанд мөрдөх ёс зүйн хэм хэмжээний дүрэм журмууд илүү тодорхой, хэм хэмжээнүүд нь нарийн зохицуулагдсан байна. Сонгогддог болон уг сонгуулийн үр дүнд томилолтын журмаар ажиллах төрийн улс төрийн албан хаагчдын ёс зүйн зохицуулалт, хяналтыг судлан улам боловсронгуй болгох шаардлагатай байна.

Түлхүүр үгс: ёс зүй, ёс суртахуун, төрийн албан хаагчийн ёс зүй, төрийн улс төрийн албан хаагчийн ёс зүй, ёс зүйн зохицуулалт, хэм хэмжээ, хяналт.

Үндсэн хуулинд тунхагласан хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм байгуулахад нийгмийн ёс суртахууны төлөвшлийн асуудал чухал билээ. Хоёр мянга гаруй жилийн төрт ёсны түүхтэй хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлоохыг зорьж буй Монгол төрийг удирдахад ёс зүйн үүрэг улам бүр өсөн нэмэгдэж байна.

Сүүлийн жилүүдэд нийгмийн сэтгэл зүйд гутранги үзэл газар авч байгааг судлаачид тэмдэглэсэн бөгөөд иргэд итгэл хүлээлгэсэн төрийн удирдлага, улс төрчдөд итгэл алдрах болж үүний уршгаар иргэдийн ирээдүйд итгэх итгэл суларч, өөрт байгаа боломжийг үгүйсгэх, бусдын амжилтыг эс зөвшөөрөх, эрх мэдлийн төлөө улайрч зорилгодоо хүрэхийн тулд хүнлэг бус арга хэрэглэхээс ч буцаагүй зэрэг олон сөрөг тал бий боллоо. Нийгмийн итгэлийг бэхжүүлэхэд төрийн өндөр албан тушаалтнууд, төрийн албан хаагчдын болон мэргэжлийн ёс суртахууны ухамсарыг дээшлүүлэх явдал чухал болж байна.

107

1. Khatanbold O. «The Traditions of Mongolians' politics and state formal thinking are connected with methodology of the democracy studies» (Ардчиллын судалгааны арга зүйд

холбогдох монголчуудын улс төр, төр ёсны сэтгэлгээний уламжлал) сэдэвт эрдэм шинжилгээний өгүүлийг Norwegian Scientific Journal.

THE TRADITIONS OF MONGOLIANS' POLITICS AND STATE FORMAL THINKING ARE CONNECTED WITH THE METHODOLOGY OF THE DEMOCRACY STUDIES

Khatanbold Oidov, Ph.D.
Senior academic researcher

Institute of Philosophy, Mongolian Academy of Sciences

Abstract: The modern democracy in Mongolia has changed from ideology and desires into the daily actions and real-life needs of achievement of the people. The content of this article aimed at categorizing the democracy development process and its challenges and opportunities in promoting democratic governance in Mongolia such brought specific approaches of the changes and difficulties. The contented of research article contextual approaches are characterized by own individual research data on democracy as basis on the use of the work and the independent research findings of the researcher. On the overview of process of united democracy consolidation and the democracy development in Mongolia managed to the most consistent principles and fundamental values of democracy up to second half of the 1990s. From the second half of the 1990s till the election in 2004, within this term, the following challenges and difficulties risen to action of slowing down that forming of political parties, grouped into fractional, blockage of post-trading conspiracy, and to be corrupted and bribery as mentioned as newly adverse phenomena have begun to the democracy development.

Key words: Democracy development, Democracy in Mongolia, rule of law, democratic governance, human rights, national specifics, assessment, values of democracy, Constitution of Mongolia, relationship to the democracy development

Defining the theoretical and methodological background

Modern research in the framework of the concept is widely used in political science to see that democracy, Mongolia began in the twentieth century, but the content of the concept is Mongolian history of the tradition-rich for the rich substance of thinking. Although it is impossible to talk about each other, it is important to briefly summarize the main ideas of ideology within the framework of the goal of determining the specifics of the research methodology. At the same time, in connection with the source of the Mongolian history of statehood by national independence, patriotic, creative thinking in the continuity of research, the prerequisites of attitudes towards democracy and panels thought that this would identify the species. The traditions of the democratic ideas of the Mongols will come from the consciousness of people, especially from the state of mind. Of course, the democratic tradition of a public official point of view, Western thinking on the origin of modern Mongolia transports categories of political terminology and concepts. It was noted earlier recognized by Western thinkers. Thus, the tradition of Mongolian democracy, the spiritual legacy of the tradition through conceptual thinking, such as political and social relations, political organizations, and

"Khatanbold Oidov, Doctor of Political Science (Ph.D). He is defended a PhD in political sciences at the Mongolian State University of Education in 2016, based on the decision of Academic Council in Sociology, Social work and Political Sciences for PhD Degree at the National University of Mongolia such adopted by the Minister of Education, Culture, Sciences and Sport of Mongolia. His scientific approach is «Assessment of Democracy in Mongolia: Theory and Case» and his major research filed is dedicated to study on the Democracy Assessment and Democratic Governance, Comparative Political Science and Public policy, public monitoring and evaluation. He received a BA in linguistics from the Private Institute for Translators, "Khan-Khukhii," in Ulaanbaatar, Mongolia (1999) and his MA in political science at Ulaanbaatar University under the Mongolian Academy of Sciences (2007). He has also completed English language study (2002-2004) at the Dublin School of English in the Republic of Ireland.

government officials chose the designated appointment ethical and legal ways of deaths and academic strength and the moral requirement for the state to the individual to decide, in consultation with the main public policy should be considered.

Defining the theoretical and methodological background

Modern research in the framework of the concept is widely used in political science to see that democracy, Mongolia began in the twentieth century, but the content of the concept is Mongolian history of the tradition-rich for the rich substance of thinking. Although it is impossible to talk about each other, it is important to briefly summarize the main ideas of ideology within the framework of the goal of determining the specifics of the research methodology. At the same time, in connection with the source of the Mongolian history of statehood by national independence, patriotic, creative thinking in the continuity of research, the prerequisites of attitudes towards democracy and panels thought that this would identify the species. The traditions of the democratic ideas of the Mongols will come from the consciousness of people, especially from the state of mind. Of course, the democratic tradition of a public official point of view, Western thinking on the origin of modern Mongolia transports categories of political terminology and concepts. It was noted earlier recognized by Western thinkers. Thus, the tradition of Mongolian democracy, the spiritual legacy of the tradition through conceptual thinking, such as political and social relations, political organizations, and government officials chose the designated appointment ethical and legal ways of deaths and academic strength and the moral requirement for the state to the individual to decide, in consultation with the main public policy should be considered.

Democratic traditions in the government and citizen's relations. In the Mongolian state relationship between government and citizens based on the close connection between them, and taking into account the idea of the existence of the state there is a state in which exists. The concept of mutual commitment between government and citizens can be considered at an early stage. For example, a citizen who is engaged in public affairs and emphasizes the importance of public affairs, is that not only the ordinary citizen, it noted in the king's doctrine from Genghis (Chinggis) 'verse of «the golden body is better to die than to the great government as destroyed» (*агаа туу эрхэдсээс олон буюу эрхэдэ нэ дээр багаа*).

The Secret History of the Mongols (*Монголын Нууц Товчоо*). Four states - Ten pick piou book (*Дөрвөн тэртэн арав буюу тэнхүүн тэргэн тийш*), the source of Key of Intelligence (*Оюу тийжий*) who recorded on those documents are often noted that the government and the consistent quality of the behavior of social relations, morality, integrity is absolutely essential. By Genghis Khan highly respected to be honesty and having a wise watch as appropriate goodly deeds before senior military commanders, elementary soldiers and tribal peoples must be clear ethics such required as loyal and valued honesty, integrity and tolerance in the highest degree of despair, fear, anxiety, fear of sins, which counted and being patience and betrayal, perfidy and most despised' grumble.

¹ Түрбенбай Н.С. Чингис хааны ес. орч. Цогцсайсан Д. ред. Чулуубаатар Г. Хөв Монгол улсын: УБ, 2015. 8 дугаар тал.

2. Khatanbold O., Tsetsenbileg Ts., Damdin D.B, «Formation of the Regional Platform in the Contact Zones of the China – Mongolia - Russia Economic Corridor». Известия восточного института (Владивосток). РИНЦ-2019.

УДК

Формирование региональной платформы в контактных зонах экономического коридора «Китай-Монголия-Россия»¹

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы современного состояния межгосударственного сотрудничества Китая, Монголии и России в рамках продвижения и реализации проектов экономического коридора. Отмечена важность учета региональных аспектов в контактных зонах взаимодействия трех стран, изучение общественного мнения и формирование заинтересованности населения приграничных регионов в трехстороннем сотрудничестве с целью создания эффективной социальной платформы для комплексного продвижения проектов экономического коридора.

Ключевые слова: экономический коридор, Китай, Монголия, Россия, Байкальский регион, контактная зона, региональная платформа, мониторинговые центры.

Formation of the regional platform in the contact zones of the China-Mongolia-Russia economic corridor

Abstract. The article discusses the current condition of interstate cooperation between China, Mongolia and Russia in the promotion and implementation of economic corridor projects. The importance of consideration of regional aspects in the contact zones of interaction between the three countries was noted, also studying public opinion and forming the interest of the population of border regions in trilateral cooperation with the aim of creating an effective social platform for the integrated promotion of economic corridor projects.

Key words: economic corridor, China, Mongolia, Russia, Baikal region, contact zone, regional platform, monitoring centers.

В 2016 году с принятием на июньском форуме ШОС в Ташкенте программы «Экономический коридор Китая, Монголии и России» (далее, ЭККМР) было положено начало новому этапу трёхстороннего взаимодействия между тремя странами. Строительство экономических коридоров предполагает выстраивание многоуровневой системы интеграционного взаимодействия,

¹ Работа выполнена в рамках программ фундаментальных научных исследований, определяемых президентом РАН.

требующей определенного времени, масштабных ресурсов и усилий каждой из сторон. За 4-хлетний период проведены встречи на разных уровнях, научные конференции, форумы и семинары, обсуждены и продвигаются идеи взаимовыгодного сотрудничества. 2018-2019 годы названы лидерами стран годами регионального сотрудничества между Китаем и Россией. В условиях экономических кризисов и нестабильных цен на сырьевые и энергетические ресурсы на мировом рынке, продолжающихся санкционных и торговых войн, стороны уверенно продолжают курс на сближение и интеграцию в рамках сопряжения китайской инициативы «Пояса и пути», российской платформы Евразийского экономического союза и монгольской программы Степного пути (Пути развития). Во время ежегодных заседаний совета глав государств-членов Шанхайской Организации Сотрудничества проходят трехсторонние встречи лидеров России, Китая и Монголии. V саммит лидеров России, Китая и Монголии, прошедший 14 июня 2019 г. на полях ШОС в Бишкеке в очередной раз продемонстрировал устойчивость выбранного курса и необходимость продолжения достигнутого уровня сотрудничества. Президентом Монголии Х. Баттулгай отмечена важность ускорения разработки более конкретной программы реализации Программы ЭККМР, а также о создании Совместного органа по изучению технико-экономического обоснования строительства газопровода. В частности, лидеры трёх стран отметили о первоочередной необходимости модернизации транзитной железной дороги.

Реализация 32 проектов программы ЭККМР является важным приоритетом для каждой из сторон, несмотря на наличие явных и скрытых «подводных камней», препятствующих эффективному достижению поставленных целей и задач. Проблемы социальных коммуникаций, уровень экономического развития, цивилизационные различия, финансовые возможности, отсутствие единства во взглядах и другие проблемы требуют активного вовлечения экспертного сообщества ученых, исследователей, представителей бизнес-структур, административных структур в конструктивные обсуждения и принятие адекватных мер для дальнейшего

3. Хатанбод О. «Монголын ардчиллын хөгжид тулгамдаж буй сорилт бэрхшээлд хийсэн шинжилгээ» (*Democratic challenges and opportunities in Mongolia-Part II*) сэдэвт ЭШӨ-ийг Journal of World Society Study сэтгүүлд англи хэлээр хэвлүүлэхээр Монголын хараат бус Судалгааны хүрээлэн (IRIM).

MONGOLIAN DEMOCRACY: KEY CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

KHATANBOLD Oidov

Abstract

In the last three decades, views about democracy in Mongolia have transformed from high expectations and hopes to perceived failure in performances in political and economic terms. This chapter explores the factors that contributed to democratic challenges and bottlenecks drawing on experts' interviews conducted by the author and a review of various public opinion surveys assessing democratic performance in Mongolia. The chapter uses methodologies and tools designed by International IDEA and assesses the applicability of different democratic models to the Mongolian context. It argues that the evaluation of democracy in Mongolia should use additional criteria reflecting Mongolian characteristics. It concludes by suggesting that the enhancement of the democratic mechanism of accountability of public institutions is a key opportunity to consolidate democracy.

Introduction

Mongolia is widely considered as an "exceptionally unusual" example of democracy among the countries affected by the fourth wave of democracy in Central Asia (Governance Research Team, IPSL, UNDP, 2006, 2008, 2010, 2013). The country had no previous experience with Western-style democracy, even it had some unique cultural factors necessary for democracy, such as a strong desire for freedom linked to the traditional nomadic lifestyle and a preference for close connections with people from their native land. It is noteworthy that Mongolia is sandwiched between two neighbors, China and Russia, whose regimes are somewhat different from Western countries and, possibly, Mongolians' sense of independence was expressed through support for democratic values (Sabloff, 2013).

Thirty years after the democratic transition, Mongolia has conducted seven parliamentary elections, six presidential elections and six elections of local self-governing institutions in compliance with international standards of democracy. Mongolia's constitution, which was adopted in 1992, proclaims its overall goal as "Developing humanitarian and civil democratic society" in order to ensure that people of Mongolia exercise state power using "democracy" to its largest possible extent and content (National Legal Center, MoJHA, 2007). Theoretically, the constitution is grounded in classic and liberal democracy, including major values of modern democracy, such as equality, the rule of law, constitutional political government, justice, the respect for private property and the protection of fundamental rights, which guarantees freedom of speech.

However, since 2000s, hopes and enthusiasm about democracy have been tempered by concerns about the decline of the country's political and economic performance, in terms of both popular perception and democratic institutional development. Threats to democracy, including natural resource abundance, the lack of accountability, the rise in patriotic ideologies and the incompetence of political parties, have been increasing during this period. The abundance of mineral deposits provided avenues for a narrow political-business interest group to concentrate power and wealth while adopting patriotic ideologies and using democracy as a tool to protect its illegitimate acts in the name of "rapidly translating the country's natural resources into economic growth and development" (Department of Political Sciences, Institute of Philosophy, MAS, 2017). There is also a perception that from the second half of 1990s to the general elections in 2004, the maturity of the political parties has appeared to slow down. Political parties were organized around small factions rather than ideology, and practices of post-

1

trafficking, corruption and conspiracy became widespread, presenting challenges to democratization process.

Section one of this chapter presents an overview of assessment of barriers and factors restricting democracy development, democracy's impact on the country's development and the quality of governance as reported by citizens and experts. It also compares the responses provided to a set of evaluation questions about democracy. Perceptions of citizens regarding democracy as well as the realistic expression of democracy such as institutions, their relationships and mechanisms of direct democracy were analyzed based on a review of standing surveys.

Section two of this study assesses to what extent the fundamental principles of democracy have been reflected in Mongolian democracy and which features define the Mongolian democratic model. The study finds that in the first decade of democratization, Mongolians understood democracy through the principles of "human rights, freedom, freedom of expression and right to association", whereas this understanding later transformed into an "effective process for accountability which guarantees fairness and integrity based on civic participation". Expert data for this study were collected as part of the *Evaluation of Mongolian Democracy Survey* from a total of 40 experts in March/April 2016 in the context of the author's Ph.D. research. General scientific-cognitive methods such as analysis-synthesis, case analysis and cluster analysis of indicators and variables such as age, gender, rural and urban and education were used when analyzing the data. One of the main criteria for selecting the experts was their knowledge and experience of the country context.

The theoretical framework of this study is based on a review of modern theoretical concepts of popular rule proposed by Robert A. Dahl, Larry Diamond and Francis Fukuyama, as well as the concept of "forms of democracy that realistically exist" proposed by Rolf Buechi (2014); using these concepts, the author expanded the assessment's theoretical and methodological framework by adding logical matrix to the theory of democracy. The study compared four main democracy assessment methodologies, namely those developed by International IDEA (2001), USAID (Ginsburg, 2005), UNDP (2011) and the World Bank (2007). The study mainly relied on International IDEA's State of Democracy assessment methodology because of its comprehensiveness and its focus on democracy performance, as well as its broad geographic coverage which allows comparative analysis and its credibility and validation as the methodology used by major development organizations.

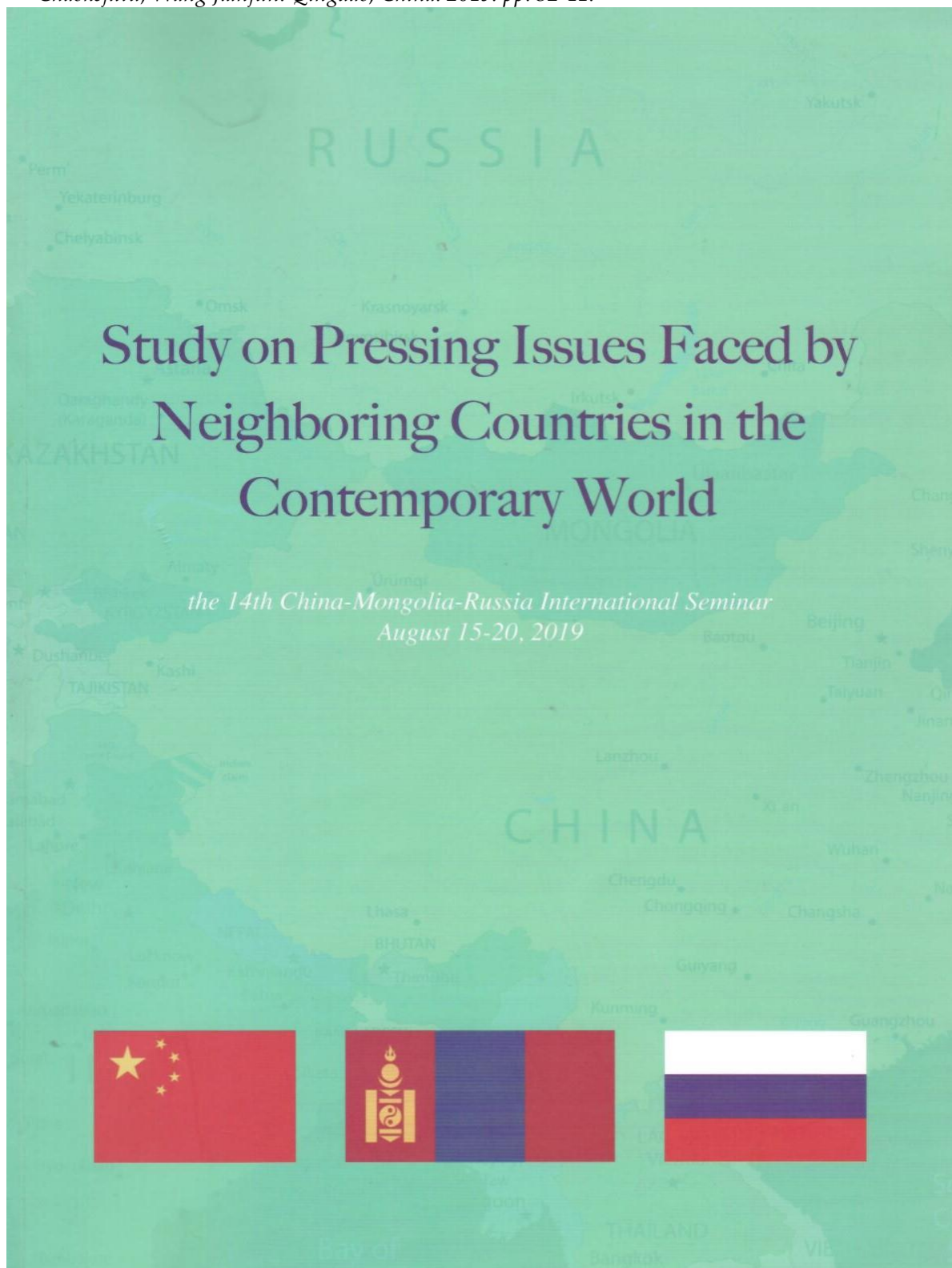
The concluding section of the study argues that democracy in Mongolia is dominated by negative attitudes rather than positive ones, and key challenges are directly dependent on the slow growth of political parties, the weak understanding of politicians and citizens regarding democracy, the lack of skills and low levels of political culture. The study also offers possibilities of enhancing the methodology of democracy assessment internationally applied with additional criteria based on Mongolian characteristics.

Overall assessment of the quality of democracy in Mongolia

Of the period of democracy development in Mongolia over the last three decades, the 1990s presented the period with the strongest commitment to the fundamental values and core principles of democracy. The major challenges in the development of democracy during this period were the persisting values and methods derived from the communist period and an early stage of development of the democracy mindset. However, starting in the 2000s, democratic development started to slow down and the key challenges became the general understanding that "politics and money are two sides of the same coin",

2

1. Хатанболд О. «Analytical review on the State of Democracy in the Modern World Order». ЭШИ. Англи хэл дээр. *Notice of the 14th China-Mongolia-Russia International Conference. «Study on Pressing Issues Faced by Neighboring Countries in the Contemporary World» (Co-author with Oroljav B. China University of Petroleum (East China). Qingdao Huanghai University. Edited by Chaokejiltu, Wang Jianjun. Qingdao, China. 2019. pp. 32-41.*

目 录

Encountered Policies and Challenges to the Developing the Economic Corridor in the Three Countries	CHULUUNBAATAR Gelegpil 1
On the problem of basic concepts of justice in the light of the theoretical discourse of trans-civilization borrowing of different cultures and traditions	GAN-ULZII Ch. Batyn11
Structural Changes in the population and Domestic Migration of the 'Kazakh ethnics' in the Western Aimags in Mongolia	PUREVSUREN Byambakhishig 13
The problems of ageing population in neighboring countries Russia, Mongolia and China	TSETSENBILEG Tseveen 26
the modern Patterns of political cultures in Mongolia:.....	
At the intersection of East and West	BAASANSUREN Dugarja29
.....	
analytical review on the State of Democracyin the modern world order.....	KHATANBOLD Oidov 32
ANALYSIS OF THE FACTORS IMPACTING ON CONSTRUCTION MATERIALS INDUSTRY	UNDARMAA Z.,42
.....	
Increasing employee satisfaction through the attitude of the organizational culture	NASANDELGER 48
.....	
Analysis on the Mongolia's Sustainable Development Vision (SDV-2030) and its challenges and opportunities in Mongolia.....	KHATANBOLD Oidov 59
The formation of the Political culture for the Mongolian youth.....	KHISHIGDAVAA Ayush 67
ETHICAL ISSUES OF ADVOCATE.....	DOLGORSUREN Mendbayar 79
К истории «Нового Шелкового пути»: борьба геополитических проекций.....	Базаров Борис Ванданович90
ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА РОССИЯ – МОНГОЛИЯ.....	Plekhanova Anna Maksimovna 98
.....	
Гуманитарное сотрудничество России, Монголии, Китая в современный период.....	Innokentii G. Aktamov 105
.....	
Traditions of Chinese state craft and the Great Silk Road(Based on the materials of the chronicle "Jin shu" and the treatise of Fu Xuan "Fu-zi").....	Tsyrenov Chingis Tsybikdorzhievich 113
The socio-political processes in the transboundary area of Russia and Mongolia in the context of globalization and regionalization.....	Zhalsanova Valentina Gurozhapovna 120
SUBURBAN DEVELOPMENT IN THE POST-SOCIALIST COUNTRIES (CASE OF ULAN-UDE AND ULAANBAATAR).....	Anatoliy S. Breslavsky 126
.....	
ВОЗМОЖНОСТИ ГИС-ПРОГРАММ В ФОРМИРОВАНИИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ.....	A.D. Gombozharov 139
.....	
Монгольский мир в зоне экономического коридора Китая, Монголии и России	Badaraev Damdin 143
.....	
Community of Human Destiny Needs Neighbouring Countries to Practice Together.....	Tsgjiltu 149
人类命运共同体需要相邻国家一同践行.....	朝克吉勒图 149
人类命运共同体视域下新时代理想人格的基本特质.....	张瑞涛 153
一带一路是联结中蒙俄经济发展的纽带和桥梁.....	宝音满达胡 163
破解“三大治理难题”的中国智慧：习近平新时代治国理政内容论纲.....	张业蕾 夏从亚 167
新时代党的基层组织建设的“变”与“不变”	刘雨晴 张荣华 173
论文化相对主义视阈下发展中国家的国际文化策略.....	吕前昌 179
论马克思主义的“三大解放”理论.....	李友仕 高远 183
改变中国近代屡遭侵略历史命运的大决战.....	宋海徽 189
全球信息化对党内法规文化建设的影响及对策分析.....	宗 芳 198
生态文明建设与政治发展	赵国营 203

*analytical review on the State of Democracy in the modern world order**

KHATANBOLD Oidov

(Ph.D), Academic researcher

Department of Political Sciences & Legal Studies, Institute of Philosophy

Mongolian Academy of Sciences

khatanboldo@gmail.com

OROLJAV Batmunkh

Ph.D candidate from the Buryat State University, Russian Federation

lorj1858@yahoo.com

(Mongolia)

Abstract: The paper focuses on the changes of democracy and analytical process and the ability of individuals and institution or organizations to sustaining the democracy development and political strategies to strengthen the public perception in depth of democracy opportunities. Also the paper consists of rationale on state of democracy framework and its challenges, overview of current and past approaches to nationally owned democratic mechanisms and national specific circumstances of facing difficulties of good governance in the modern world order.

That is why, this paper attempted to investigate the current overview on democracy challenges in the modern world order. However, the countries Mongolia, China and Russia has been commenced by the plenty of initiatives for the future opportunities in the regional development and its capabilities. In addition, we made an attempt to current challenges of the nationally owned democracy and successful ambitions to fostering «corruption» in the neighboring countries. The paper is also dedicated to the 30th anniversary for Mongolian democracy movement (since 1989) and 4th of June 1989, China and Soviet reforms of 'perestroika' as regarding to review at critical look.

Keywords: China, Mongolia, Russia, corruption, democracy, ethnocentrism, violent conflict, democratic mechanism

RATIONALE

In a world full of ethnocentrism, prejudice, and violent conflict, there is a vital need for core democratic values to resolve ethnic and religious conflict and to prevent their escalation to violence. The absence of democratic mechanisms to sort out conflicts within a country often makes it easy for conflicts to spill over into violence. Although the history of each region has left a distinctive legacy of culture, languages, and religious, fundamental democratic principles such as applied in ways that fit indigenous circumstance – can be useful to all. Once, the scholar Larry Diamond¹ makes a cogent case for the fostering democracy, addressing the mayor problems in a constructive and thoughtful manner. In other words, we need for sustained efforts toward

* This analytical paper is presented under the basic studies project sponsored by the Ministry of Education, culture, science and sport of Mongolia entitled «The role of the political culture in the formation of the political process in Mongolia» (2017-2019) implemented by the Department of Political Sciences & Legal Studies at the Institute of Philosophy from Mongolian Academy of Sciences.

¹ Larry Diamond. Promoting Democracy in the 1990s: Actors and instruments, issues and imperative. A report to the Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict. Carnegie Corporation of New York. December, 1995. p. v

2. Хатанболд О. «Mutual Understanding Between the Citizens in the Countries of China-Mongolia-Russia» илтгэл. Англи хэл дээр. Зохион байгуулагчдын хүсэлтээр илтгэлийн бичвэрийг бүрэн эхээр илтгэлийн эмхэтгэлд хэвлүүлэхээр англи хэл дээр бэлтгэж шилжүүлсэн. /2019 оны 7 дугаар сарын 22-26-ны хооронд БНХАУ-ын ӨМӨЗО-ны Хөх хотод зохион байгуулагдсан “Хятад, Монгол,Орос гурван улсын хамтарсан Тинк Танк холбооны олон улсын форум-2019/CRMF2019/

2019 CRMF
中蒙俄智库国际论坛2019
 Хятад Монгол Оросын Тэнгэр Талбайн Олон Улсын Форум, 2019
 Международный форум Интеллектуальной Сотрудничестве, 2019
中蒙俄经济走廊：畅通繁荣 合作共赢
 Хятад Монгол Оросын Тэнгэр Талбайн Экономик Коридор Чингэлцэр Жүжиг Жүжиг Хөгжилд Ажлын Гүйцэтгэл, 2019
 Экономический Коридор Китая Монголии России: Развитие Сотрудничестве

 MUTUAL UNDERSTANDING BETWEEN THE CITIZENS IN THE COUNTRIES OF CHINA-MONGOLIA-RUSSIA

KHATANBOLD Oidov (Ph.D)
 Academic Senior Researcher, Institute of Philosophy,
 Mongolian Academy of Sciences
 Hohhot, Inner Mongolia, PRC
 July 23-24, 2019

MUTUAL UNDERSTANDING BETWEEN THE CITIZENS IN THE COUNTRIES OF CHINA-MONGOLIA-RUSSIA

Khatanbold Oidov (Ph.D) in Political Science)
 Institute of Philosophy, Mongolian Academy of Sciences
 Ulaanbaatar, Mongolia
 khatanboldo@gmail.com

... Without understanding between peoples, the any initiatives and commitments will be immovable in moral risks.

Abstracts: The paper attempted to investigating the further opportunities to the expansion of mutual understanding between the citizens in the countries of China-Mongolia-Russia. More particularly, what we may ask, is the connection between citizens and their «human capital»-orientation and the emphasis on «human capability»-with which this study has been much concerned? And what will we find the differences between three nations, and both seems to place humanity at the center of our attention to the successful development in the economic corridor.

The paper categorized that capacity building of requiring to categorize the development, empowerment and strengthening-all describe an increase in the ability of social organization to achieve the goals that are institutionally set up. Though, capacity building goes well beyond the provision of basic needs, in regarding the matter of development at all levels of society and includes institutional development, community development and economic development. The central assets that identifies of individuals, organizations, communities and governments need in order to achieve their full potentials including prior knowledge, technical skills, and institutional or organizational capacities, in regarding the ability to prevent, manage and resolve conflicts. Thus, it can be seen the five main factors of connectivity have their corresponding four kinds of risks of political, security, economic, legal and moral etc.

Defining the theoretical background

In the new era of globalization, the world is flat. Probably, it may be the biggest illusion or our facial times in fact that we are living in the split global village such namely hinterland and ocean, developed and developing countries, center a periphery. This resonates with an old Chinese saying that «A short distance away and yet poles apart». In crossing this gap there are five factors of connectivity that will bring true inclusive globalization and become the main theme of the 21st century. They are policy communication, infrastructure connectivity unimpeded trade, monetary circulation and understanding between people.¹ In other words, understanding between people attempted to investigating the further opportunities to the expansion of mutual understanding between the citizens in the countries of China-Mongolia-Russia. More particularly, what we may ask, is the connection between citizens and their «human capital»-orientation and the emphasis on «human capability»-with which this study has been much concerned? And what will we find the differences between three nations, and both seems to place humanity at the center of our attention to the successful development in the economic corridor. In accordance with transnational studies or cross-cultural studies are necessary for both the east and the west. With

¹ Wang Yijie, The Belt and Road Initiative: what will China offer the world in its rise. 邻国 Neighborhood, Renmin University, PRC, New World Press, 2018, p.1.

globalization in modern world, any singular person could meet the occasions when cultural exchanges take place. In other words, transcultural and cross-cultural abilities will become dispensable abilities for future human beings. Maybe it's conception and philosophical approaches to close with core of Chinese philosophy is «harmony but diversity» which also gives birth to many renowned ideas such as the balance of «Yin and Yang», the relations between peace and war, how to deal with the relations among family members, among colleagues, or even among countries. All these ideas are penetrated in Chinese social customs.²

We have to consider that Eurasian region through long-term development goals such as important to understanding and consensus among the three national socio-economic, political development and similar issues with national identity. In other words, it is important to analyze the socio-economic and political relations between China, Mongolia, Russia, and it assumed to use interdisciplinary methods in a civilization, culture and social development of those countries as required by importance to bring them to a new level. For example, the concept of an economic belt is an innovative regional economic cooperation model. A new Eurasian Land Bridge, the China-Mongolia-Russia, China-Central Asia-West Asia and China-Indochina Peninsula economic corridors work as growth poles to benefit surrounding area.³ In this circumstances, we approached to present the perspective argument of responding the challenges and clarified opportunities to the successful development in the economic corridor as fundamental specters of the sustainable government responsiveness and accountabilities are reflected as negatively and positively. The aspect of this presentation is trust as fundamental issues on successful development of the economic corridor.⁴ The paper categorized that capacity building of requiring to categorize the development, empowerment and strengthening-all describe an increase in the ability of social organization to achieve the goals that are institutionally set up. Though, capacity building goes well beyond the provision of basic needs, in regarding the matter of development at all levels of society and includes institutional development, community development and economic development. The central assets that identifies of individuals, organizations, communities and governments need in order to achieve their full potentials including prior knowledge, technical skills, and institutional or organizational capacities, in regarding the ability to prevent, manage and resolve conflicts.

Therefore, we are talking about the new globalized connection between neighbor countries in sharing with our own initiatives and future targets to investigate the brief historical heritage. In this framework, economic corridor of three countries such connected with the Belt and Road initiatives has inherited the ancient Silk Road's spirit of being open, inclusive and accommodating. At the same time, as the essence of the ancient Silk Road in terms of coverage and nature. Based on the innovative heritage, it carries forward the spirit of the ancient Silk Road

² Zhang Yijie, The «Belt & Road» Initiative and Its Chinese Traditional Philosophical Root. International Relations and Diplomacy Journal, David Publishing Company, March 2019, Vol. 7, No.03, p.120. DOI:10.17265/2328-2134/2019.03.003.

³ Wang Yijie, The Belt and Road Initiative: what will China offer the world in its rise. 邻国 Neighborhood, Renmin University, PRC, New World Press, 2018, p.27.

⁴ China-Mongolia-Russia Economic Forum. Corridor Roadmap: Международный форум экспертов центров Китая, Монголии и России - 2017. Сборник материалов форума. Ассоциация экспертных центров Китая, Монголии и России. 18-22 сентября 2017. Улан-Удэ: Республиканский форум, Российская Федерация. Стр. 276-283.

**ХЯТАД МОНГОЛ ОРОСЫН ТИНКТАН КНЫ ОЛОНУЛСЫН ФОРМЫН
2019 ОНЫ ХУРЛЫН ГАРЫН АВЛАГА**

**ХЯТАД МОНГОЛ ОРОСЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН КОРИДОР
ЧӨЛӨӨТЭЙ ХӨГЖИЖ, ХАМТРАН АЖИЛЛАЖ ХАМТДАА ХОЖЬЁ**

ГАРЫН АВЛАГА

2019 оны 07 сарын 23-24-ний өдөр
БНХАУ • Хөх хот

Tuesday

23/7

САЛБАР ФОРУМ ГУРАВ

6-р СЭДЭВ: ИРГЭДИЙН ХАРИЛЦАН ОЙЛГОЛЦЛЫН СУУРИЙГ
ХАМТДАА ТАВИХ

07 сарын 23-ны өдрийн 14:00-18:30 Гуе Бинь арын байрны Гуе Жянь танхим
Даргалагч: **В.Батцэнгэл** МУИС-ийн шинжлэх ухааны сургуулийн
газарзүйн танхимын эрхлэгч Профессор, доктор(PhD)
Дүгнэлт: **Бүрэнжаргал** БНХАУ-ын Улаанхад дээд сургуулийн дэд
захирал, Профессор

Илтгэл тавигч/ хүн бүр 12 минут/

16:15–18:15

Ма Юунжень БНХАУ-ын ӨМӨЗО-ны Нийгмийн Шинжлэх Ухааны
Хүрээлэнгийн захирал асан

Монгол үндэсний хуулийн үзэл баримтлалын Хятад Монгол Оросын
эдийн засгийн коридорын бүтээн байгуулалтд оруулах бодит ач
холвогдол

О.Хатанболд ШУА-ийн Философийн Хүрээлэн

Хятад-Монгол-Орос гурван орны иргэдийн харилцан ойлголцол

Ян Гуанли БНХАУ-ын Гуандун мужийн ардын засгийн ордны Хөгжлийн
судлалын төвийн худалдаа санхүүгийн газрын дарга

Өвөрмонголын хилийн дагуу бүс нутгийг нээлттэй бодлого хэрэгжүүлж
“Бүс ба зам”-д хурдацтай орсон туршлага ба Гуандун мужд өгөх
сэнхрүүлэл

Ц.Саранцацрал МУИС-ийн Европ судлалын тэнхимийн профессор

Хүмүүнлэгийн салбар дахь төсөл, хөтөлбөр нь иргэд хоорондын
ойлголцол, ардын дипломатын гүүр болох нь

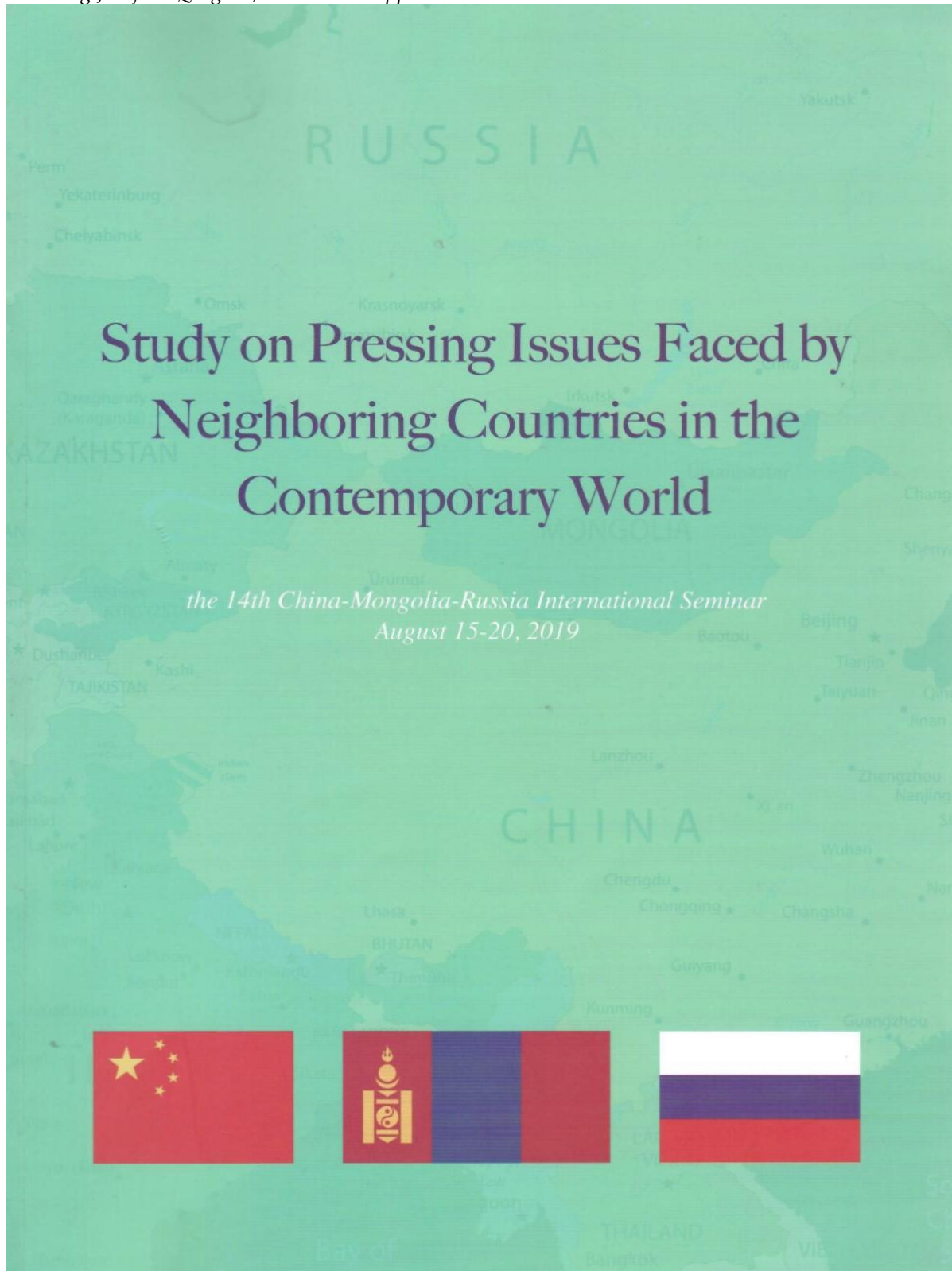
Бойкова Е.В. ОХУ-ын ШУА-ийн дорно дахины судалгааны хүрээлэнгийн
эрдэм шинжилгээний ажилтан

Хятад Монгол Оросын эдийн засгийн коридорын хүрээнд Хятад Монгол
Оросын гурван талын хамтын ажиллагааны чухал хүчин: эрдэм
шинжилгээний дипломат харилцаа

023

3. Баасансүрэн Д. «The modern patterns of political cultures in Mongolia: At the intersection of East and West / Монгол Улс дахь улс төрийн соёлын хэв маягууд: Өрнө, Дорнын зааг дээр». ЭШИИ. Notice of the 14th China-Mongolia-Russia International Conference. «Study on Pressing Issues Faced by Neighboring Countries in the Contemporary World» China University of Petroleum (East China, Qingdao Huanghai University. Edited by Chaokejiltu, Wang Jianjun. Qingdao, China. 2019. pp. 32-41.

目 录

Encountered Policies and Challenges to the Developing the Economic Corridor in the Three Countries	CHULUUNBAATAR Gelegpil 1
On the problem of basic concepts of justice in the light of the theoretical discourse of trans-civilization borrowing of different cultures and traditions	GAN-ULZII Ch. Batyn11
Structural Changes in the population and Domestic Migration of the 'Kazakh ethnics' in the Western Aimags in Mongolia	PUREVSUREN Byambakhishig 13
The problems of ageing population in neighboring countries Russia, Mongolia and China	TSETSENBILEG Tseveen 26
the modern Patterns of political cultures in Mongolia:	
At the intersection of East and West	BAASANSUREN Dugarja29
analytical review on the State of Democracy in the modern world order	KHATANBOLD Oidov 32
ANALYSIS OF THE FACTORS IMPACTING ON CONSTRUCTION MATERIALS INDUSTRY	UNDARMAA Z.,42
Increasing employee satisfaction through the attitude of the organizational culture	NASANDELGER 48
Analysis on the Mongolia's Sustainable Development Vision (SDV-2030) and its challenges and opportunities in Mongolia	KHATANBOLD Oidov 59
The formation of the Political culture for the Mongolian youth	KHISHIGDAVAA Ayush 67
ETHICAL ISSUES OF ADVOCATE	DOLGORSUREN Mendbayar 79
К истории «Нового Шелкового пути»: борьба геополитических проекций	Базаров Борис Ванданович90
ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА РОССИЯ – МОНГОЛИЯ	Plekhanova Anna Maksimovna 98
Гуманитарное сотрудничество России, Монголии, Китая в современный период	Innokentii G. Aktamov 105
Traditions of Chinese state craft and the Great Silk Road(Based on the materials of the chronicle "Jin shu" and the treatise of Fu Xuan "Fu-zi")	Tsyrenov Chingis Tsybikdorzhievich 113
The socio-political processes in the transboundary area of Russia and Mongolia in the context of globalization and regionalization	Zhalsanova Valentina Gurozhapovna 120
SUBURBAN DEVELOPMENT IN THE POST-SOCIALIST COUNTRIES (CASE OF ULAN-UDE AND ULAANBAATAR)	Anatoliy S. Breslavsky 126
ВОЗМОЖНОСТИ ГИС-ПРОГРАММ В ФОРМИРОВАНИИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ	A.D. Gombozharov 139
Монгольский мир в зоне экономического коридора Китая, Монголии и России	Badaraev Damdin 143
Community of Human Destiny Needs Neighbouring Countries to Practice Together	Tsgjiltu 149
人类命运共同体需要相邻国家一同践行	朝克吉勒图 149
人类命运共同体视域下新时代理想人格的基本特质	张瑞涛 153
一带一路是联结中蒙俄经济发展的纽带和桥梁	宝音满达胡 163
破解“三大治理难题”的中国智慧: 习近平新时代治国理政内容论纲	张业蕾 夏从亚 167
新时代党的基层组织建设的“变”与“不变”	刘雨晴 张荣华 173
论文化相对主义视阈下发展中国家的国际文化策略	吕前昌 179
论马克思主义的“三大解放”理论	李友仕 高远 183
改变中国近代屡遭侵略历史命运的大决战	宋海徽 189
全球信息化对党内法规文化建设的影响及对策分析	宗芳 198
生态文明建设与政治发展	赵国营 203

*the modern Patterns of political cultures in Mongolia:
At the intersection of East and West **

BAASANSUREN Dugarjav
(Ph.D), Senior Academic Researcher
Head of Department of Political Sciences & Legal Studies,
Institute of Philosophy from Academy of Sciences
dug_baaska2010@yahoo.com
(Mongolia)

The significance of political culture has been increased at the development stages are rapidly changing in the current society. In regarding to the aspects of containing attitude and spirits of social members, that political culture is becoming an important factor of social development and its further possibilities. The political culture is showing a great influence to all of the sectors in social life as it works as direct reflection of social life in reality. It serves as direct impacts of factors such as social management, arrangement, distribution of governing the power and activities of subjects such involved into the political environment.

The researchers from the Department of Political Sciences and Legal Studies at the Institute of Philosophy from Academy of Sciences in Mongolia has been implementing the academic research project titled as "The performing roles and influence of the political culture such reflected with the for the development of political activities in Mongolia" and studying for a historical tradition and modern issues of formalization for political culture in Mongolia as a complex issues by its result and describing about it properly.

It has a various benefit to conducting a research on political culture in Mongolia as formalized by the scientific level and field of academic proposes. It's also possible to leading political activities towards correct direction of paths in due to recognizing the changes of political world and principles of development in basis on the new knowledge created by research result. It's available to finding out of ways to overcome encountered difficulties and challenges.

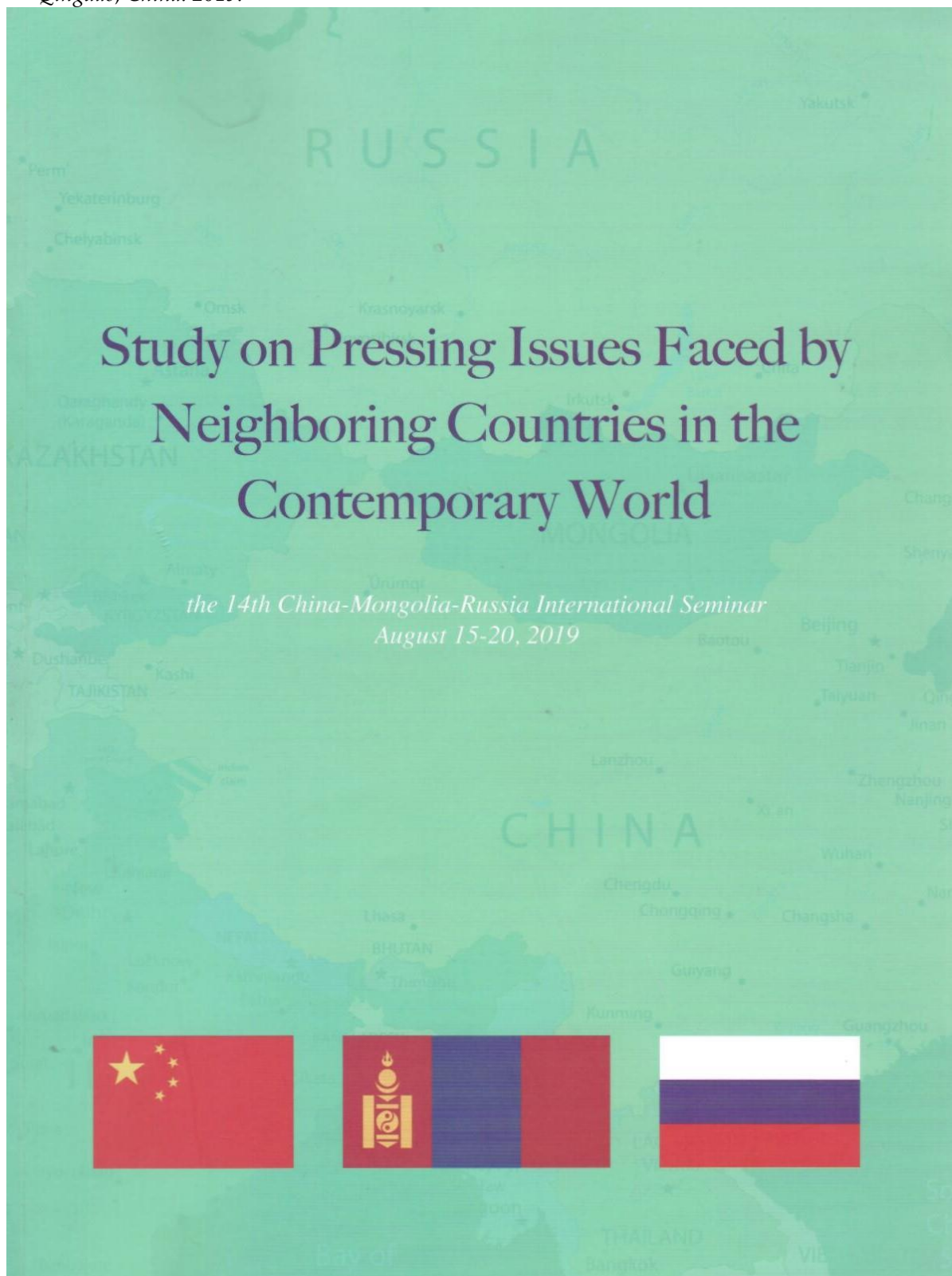
It's opening some opportunities of improving the socio-political system and the activities of state institutions in accordance with analysis on how the political culture emerged and developed as in that country. It indicates that significant influences of solving the problems and faults of government and it's overcoming the facial obstacles. It's going to make opportunities of making wise and good political decisions by the way of describing the political activeness from ordinary citizen up to governing politicians and any other positive or negative achievements for their reasons and motivations. It also will be finding out the reasons of political unrest, rivalries in due to the governance and power.

First of all, concept of political culture expresses that meaning of realization of civil duty for every single p

* This paper is presented under the basic studies project sponsored by the Ministry of Education, culture, science and sport of Mongolia entitled «The role of the political culture in the formation of the political process in Mongolia» (2017-2019) implemented by the Department of Political Sciences & Legal Studies at the Institute of Philosophy from Mongolian Academy of Sciences.

4. **Khishigdavaa A.** «The formation of the political culture for the Mongolian Youth/Монголын залуучуудын улс төрийн соёлын төлөвшил». ЭШИ. Notice of the 14th

China-Mongolia-Russia International Conference. «Study on Pressing Issues Faced by Neighboring Countries in the Contemporary World» (Co-author with Myagmarsuren S. China University of Petroleum (East China). Qingdao Huanghai University. Edited by Chaokejiltu, Wang Jianjun. Qingdao, China. 2019.

目 录

Encountered Policies and Challenges to the Developing the Economic Corridor in the Three Countries	CHULUUNBAATAR Gelegpil 1
On the problem of basic concepts of justice in the light of the theoretical discourse of trans-civilization borrowing of different cultures and traditions	GAN-ULZII Ch. Batyn11
Structural Changes in the population and Domestic Migration of the 'Kazakh ethnics' in the Western Aimags in Mongolia	PUREVSUREN Byambakhishig 13
The problems of ageing population in neighboring countries Russia, Mongolia and China	TSETSENBILEG Tseveen 26
the modern Patterns of political cultures in Mongolia:	
At the intersection of East and West	BAASANSUREN Dugarja29
analytical review on the State of Democracy in the modern world order	KHATANBOLD Oidov 32
ANALYSIS OF THE FACTORS IMPACTING ON CONSTRUCTION MATERIALS INDUSTRY	UNDARMAA Z.,42
Increasing employee satisfaction through the attitude of the organizational culture	NASANDELGER 48
Analysis on the Mongolia's Sustainable Development Vision (SDV-2030) and its challenges and opportunities in Mongolia	KHATANBOLD Oidov 59
The formation of the Political culture for the Mongolian youth	KHISHIGDAVAA Ayush 67
ETHICAL ISSUES OF ADVOCATE	DOLGORSUREN Mendbayar 79
К истории «Нового Шелкового пути»: борьба геополитических проекций	Базаров Борис Ванданович90
ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА РОССИЯ – МОНГОЛИЯ	Plekhanova Anna Maksimovna 98
Гуманитарное сотрудничество России, Монголии, Китая в современный период	Innokentii G. Aktamov 105
Traditions of Chinese state craft and the Great Silk Road(Based on the materials of the chronicle "Jin shu" and the treatise of Fu Xuan "Fu-zi")	Tsyrenov Chingis Tsybikdorzhievich 113
The socio-political processes in the transboundary area of Russia and Mongolia in the context of globalization and regionalization	Zhalsanova Valentina Gurozhapovna 120
SUBURBAN DEVELOPMENT IN THE POST-SOCIALIST COUNTRIES (CASE OF ULAN-UDE AND ULAANBAATAR)	Anatoliy S. Breslavsky 126
ВОЗМОЖНОСТИ ГИС-ПРОГРАММ В ФОРМИРОВАНИИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ	A.D. Gombozhapov 139
Монгольский мир в зоне экономического коридора Китая, Монголии и России	Badaraev Damdin 143
Community of Human Destiny Needs Neighbouring Countries to Practice Together	Tsgjiltu 149
人类命运共同体需要相邻国家一同践行	朝克吉勒图 149
人类命运共同体视域下新时代理想人格的基本特质	张瑞涛 153
一带一路是联结中蒙俄经济发展的纽带和桥梁	宝音满达胡 163
破解“三大治理难题”的中国智慧：习近平新时代治国理政内容论纲	张业蕾 夏从亚 167
新时代党的基层组织建设的“变”与“不变”	刘雨晴 张荣华 173
论文化相对主义视阈下发展中国家的国际文化策略	吕前昌 179
论马克思主义的“三大解放”理论	李友仕 高远 183
改变中国近代屡遭侵略历史命运的大决战	宋海徽 189
全球信息化对党内法规文化建设的影响及对策分析	宗 芳 198
生态文明建设与政治发展	赵国营 203

*The formation of the Political culture for the Mongolian youth**

KHISHIGDAVAA Ayush (Ph.D candidate)

Academic researcher from the Department of Political Sciences & Legal Studies,

Institute of Philosophy from Academy of Sciences

khishigdavaa 78@yahoo.com

MYAGMARSUREN Sumyabat

(Ph.D candidate from the Inner Mongolia University)

miig_s@yahoo.com

(Mongolia)

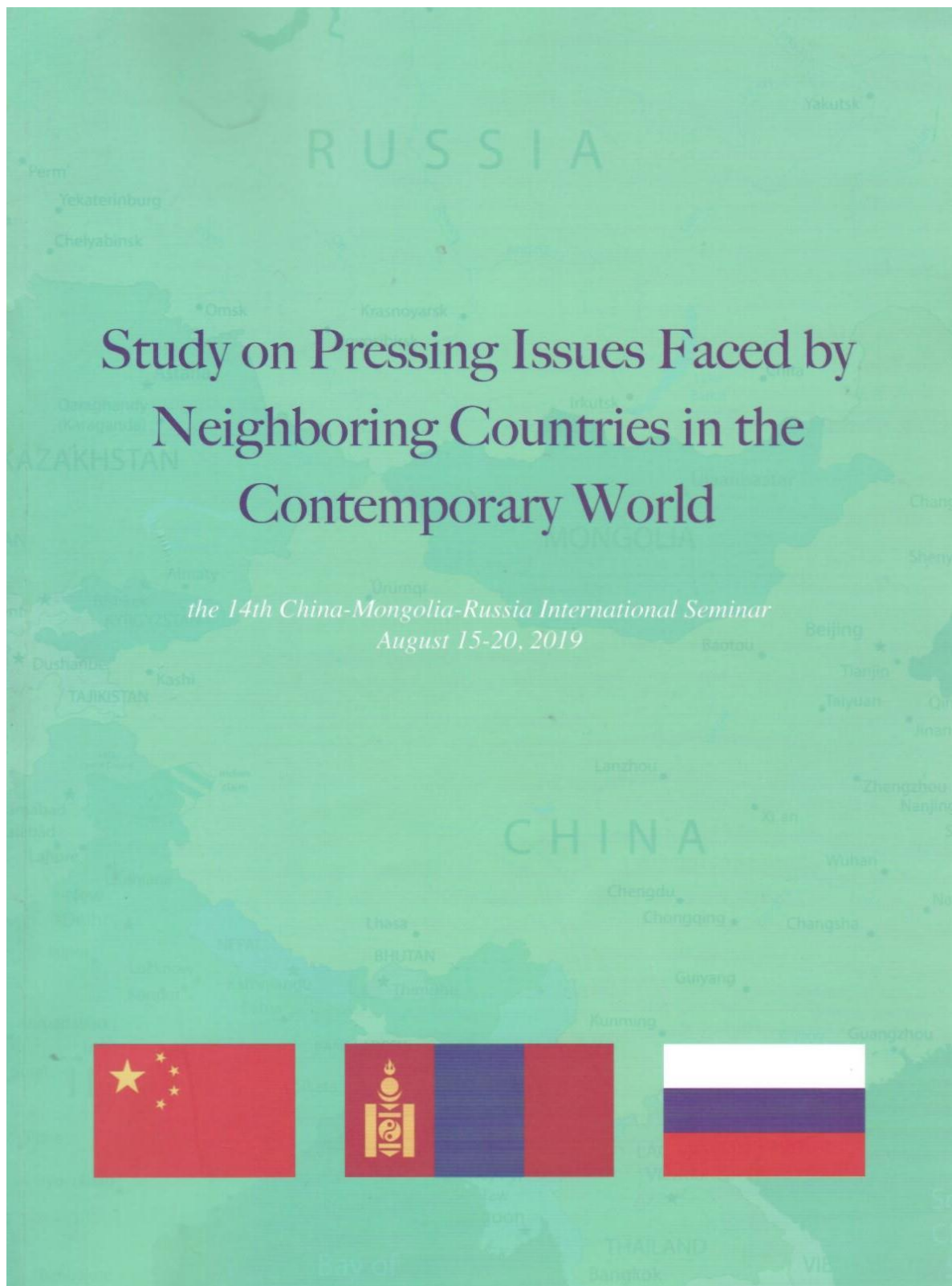
The formation of the political culture of Mongolia has its national characteristics. First of all, the nomadic way of life of the Mongolian people influenced its formation. At the same time, such factors as its geopolitical position played a major role in shaping the political culture of our country; political traditions; features of national culture and national psychology. These factors left their imprint on the essential difference between Mongolian and European culture, which is based on the sedentary lifestyle of peoples. The mentality of the Mongolian people is also significantly different from the Europeans. The Mongols are mostly good-natured and peace-loving people, whose main values are the veneration of the state. Thinking, customs and traditions, the collective way of life of the Mongols are directly related to the historical roots of nomadic civilization.

It is not by chance that the well-known western researchers G. Almond, S. Verba and L. Pie considered culture to be the most effective indicator of democracy. Gabriel Almond and Sydney Verba noted that the term "political culture" implies specific political attitudes with the political system and its various parts and attitudes concerning its role in the system "[3]. L. Pai wrote that political culture is defined as the totality of the norms and patterns of political behavior adopted by the political system. This suggests that the concept of political culture is widely viewed as a complex of attitudes, beliefs, and orientation toward political objects. Nonetheless, it is imperative to link political culture with conscience, attitudes, and beliefs.

The concept of "formation" is often used in studies of political culture. This is primarily because the political culture is a product of natural historical development, the formation of which is significantly influenced by not only the geopolitical position but also the social and political structure of a given society and the nature of social relations. The notion "Formation of political culture" expresses first of all the qualitative changes in the process of its formation, the state of which was achieved during this change, as well as its dynamics. It should be noted that the formation of political culture is a process that goes on without stopping and which is characterized by continuous improvement of the quality state.

* This paper is presented under the basic studies project sponsored by the Ministry of Education, culture, science and sport of Mongolia entitled «The role of the political culture in the formation of the political process in Mongolia» (2017-2019) implemented by the Department of Political Sciences & Legal Studies at the Institute of Philosophy from Mongolian Academy of Sciences.

5. Долгорсүрэн М. «Ethical issues of advocate / Орчин үеийн ертөнц дэх хил дамнасан тулгамдсан асуудал» олон улсын эрдэм шинжилгээний хуралд эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхэтгэлд хэвлэн нийтлүүлэв. *Study on Pressing issues Faced by Neighboring Countries in the Contemporary World. China-Mongolia-Russia international conference. August 15-20, 2019. page-79-89.*

目 录

Encountered Policies and Challenges to the Developing the Economic Corridor in the Three Countries	CHULUUNBAATAR Gelepipil 1
On the problem of basic concepts of justice in the light of the theoretical discourse of trans-civilization borrowing of different cultures and traditions	GAN-ULZII Ch. Batyn11
Structural Changes in the population and Domestic Migration of the ‘Kazakh ethnics’ in the Western Aimags in Mongolia	PUREVSUREN Byambakhishig 13
The problems of ageing population in neighboring countries Russia, Mongolia and China	TSETSENBILEG Tseveen 26
the modern Patterns of political cultures in Mongolia:.....	
At the intersection of East and West	BAASANSUREN Dugarja29
.....	
analytical review on the State of Democracy in the modern world order.....	KHATANBOLD Oidov 32
ANALYSIS OF THE FACTORS IMPACTING ON CONSTRUCTION MATERIALS INDUSTRY	UNDARMAA Z.,42
.....	
Increasing employee satisfaction through the attitude of the organizational culture	NASANDELGER 48
.....	
Analysis on the Mongolia’s Sustainable Development Vision (SDV-2030) and its challenges and opportunities in Mongolia.....	KHATANBOLD Oidov 59
The formation of the Political culture for the Mongolian youth.....	KHISHIGDAVAA Ayush 67
ETHICAL ISSUES OF ADVOCATE.....	DOLGORSUREN Mendbayar 79
К истории «Нового Шелкового пути»: борьба геополитических проекций.....	Базаров Борис Ванданович90
ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА РОССИЯ – МОНГОЛИЯ.....	Plekhanova Anna Maksimovna 98
.....	
Гуманитарное сотрудничество России, Монголии, Китая в современный период.....	Innokentii G. Aktamov 105
.....	
Traditions of Chinese state craft and the Great Silk Road(Based on the materials of the chronicle "Jin shu" and the treatise of Fu Xuan "Fu-zi").....	Tsyrenov Chingis Tsybikdorzhievich 113
The socio-political processes in the transboundary area of Russia and Mongolia in the context of globalization and regionalization.....	Zhalsanova Valentina Gurozhapovna 120
SUBURBAN DEVELOPMENT IN THE POST-SOCIALIST COUNTRIES (CASE OF ULAN-UDE AND ULAANBAATAR).....	Anatoliy S. Breslavsky 126
.....	
ВОЗМОЖНОСТИ ГИС-ПРОГРАММ В ФОРМИРОВАНИИ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ.....	A.D. Gombozharov 139
.....	
Монгольский мир в зоне экономического коридора Китая, Монголии и России	Badaraev Damdin 143
.....	
Community of Human Destiny Needs Neighbouring Countries to Practice Together.....	Tsgjiltu 149
人类命运共同体需要相邻国家一同践行.....	朝克吉勒图 149
人类命运共同体视域下新时代理想人格的基本特质.....	张瑞涛 153
一带一路是联结中蒙俄经济发展的纽带和桥梁.....	宝音满达胡 163
破解“三大治理难题”的中国智慧：习近平新时代治国理政内容论纲.....	张业蕾 夏从亚 167
新时代党的基层组织建设的“变”与“不变”	刘雨晴 张荣华 173
论文化相对主义视阈下发展中国家的国际文化策略.....	吕前昌 179
论马克思主义的“三大解放”理论.....	李友仕 高远 183
改变中国近代屡遭侵略历史命运的大决战.....	宋海徽 189
全球信息化对党内法规文化建设的影响及对策分析.....	宗 芳 198
生态文明建设与政治发展	赵国营 203

ETHICAL ISSUES OF ADVOCATE

DOLGORSUREN Mendbayar (Ph.D candidate)

*Academic researcher from the Department of Political Sciences & Legal Studies,
Institute of Philosophy from Academy of Sciences
angelnice999888@gmail.com
(Mongolia)*

Abstract: The report aims to investigate the lawyer's practice, the current state of ethics of lawyers, and study international practice of ethics of attorneys, create and enforce the standards of attorney's services, improve the ethical and professional accountability of lawyers, and propose to improve the legal environment for accountability.

Key word: *Legal values, lawyer's professional ethics, communication culture and friendly relations*

The current state ethics of attorneys

Ethics of attorneys is a component of ethics of lawyers, as well as specific requirements set for "Code of Conduct of Mongolian Advocates" which define the nature of advocacy activities.

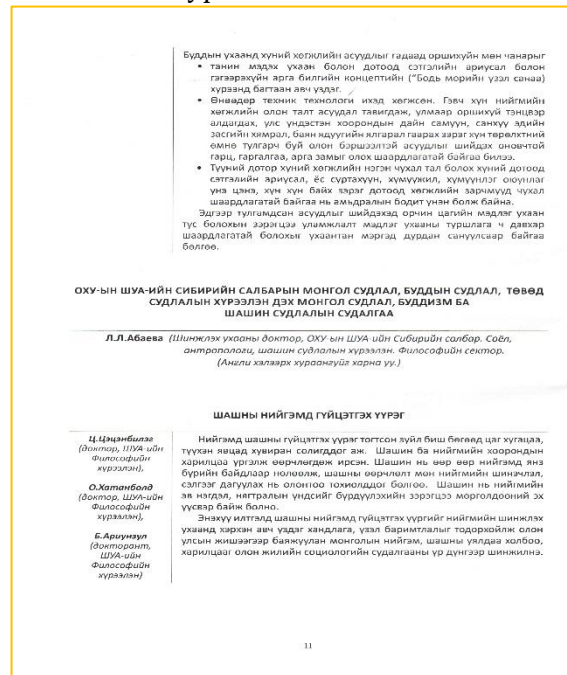
Table 1: Demonstrating the laws and regulations governing the ethics of lawyers:

Organization	Year /first rule approved/	Current laws and regulations
Advocacy organization	In Article 13.3.1 of the 1994 Advocacy Law, Article 12.3.1 of the Advocacy Law states that the lawyer should abide by the Code of Ethics of Courts and the disciplinary measures imposed on those laws in violation of the Code of Ethics In 1994 and 2002, the Code of Ethics of Attorney was adopted.	The Constitution of Mongolia, the Law on Legal Status of Lawyers and other relevant laws of Mongolia, the International Treaty, Professional charter of a lawyer

As seen from the table, the Code of Ethics of Attorneys was adopted in accordance with the Advocacy Laws in 1994 and 2002 and the Code of Professional Ethics of Attorneys was adopted and the Association of Mongolian Advocates was established. At present, ethics of lawyers is governed by the Law on Legal Status of Mongolia and the Law on Special Procedures of Lawyers, and is governed by the Code of Ethics of Attorney. Complaint on ethical issues related to lawyers and to conducting ethical obligations within a professional framework are critical issue.

In Supreme Court of Criminal Affairs, some case has not been solved because of lack of professional and ethical knowledge of the lawyers. There are some advocates /attorneys/ lacking of professional knowledge and so that of results criminal offence, excess money and other problems.

6. **Эрдэнэчимэг О.** «Орчин үеийн даяаршлын нөхцөл орос болон монгол иргэдийн насжилтын нийгэм эдийн засгийн асуудал: улс хоорондын дүн шинжилгээ». илтгэл. Орчин үеийн даяаршлын нөхцөл дэх нийгэм болон соёлын өөрчлөлт” сэдэвт олон улсын эрдэм шинжилгээний бага хурлаар бэлтгэн Их Британий Future Academy-аас эрхлэн гаргадаг The European Proceedings of Social and Behavioral Science сэтгүүлд (ISSN: 2357-1330) хэвлэлтэд шилжүүлсэн.
7. **Нарангэрэл С.** «Ёс суртахууны үнэт зүйл». ЭШИ. “Монголын үнэт зүйл” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал. Соёл урлагийн их сургууль. 2019 оны 3-р сар.
8. **Долгорсүрэн М.** «Хууль ба улс төрийн шүтэлцээ» Монгол Улсын хөдөлмөрийн баатар, Ардын багш, Гавьяат хуульч, доктор, профессор Б.Чимидийн нэрэмжит эрдэм шинжилгээний шилдэг илтгэлийн уралдаан. 2019.1.11.
9. **Хишигдаваа А.** «Монгол Улс дахь буддын сүм хийд туурийн судалгаа». Монгол судлалын олон улсын холбооны эрдэм шинжилгээний бага хурал. Унгар. 2019 оны 4 дүгээр сар.
10. **Хатанболд О., Цэцэнбилэг Ц., Ариунзул Б.** «Шашны нийгэмд гүйцэтгэх үүрэг» (тоон судалгааны шинжилгээ) илтгэл. «Монгол судлал дахь шашин судлалын асуудлууд» олон улсын Эрдэм шинжилгээний бага хурал.

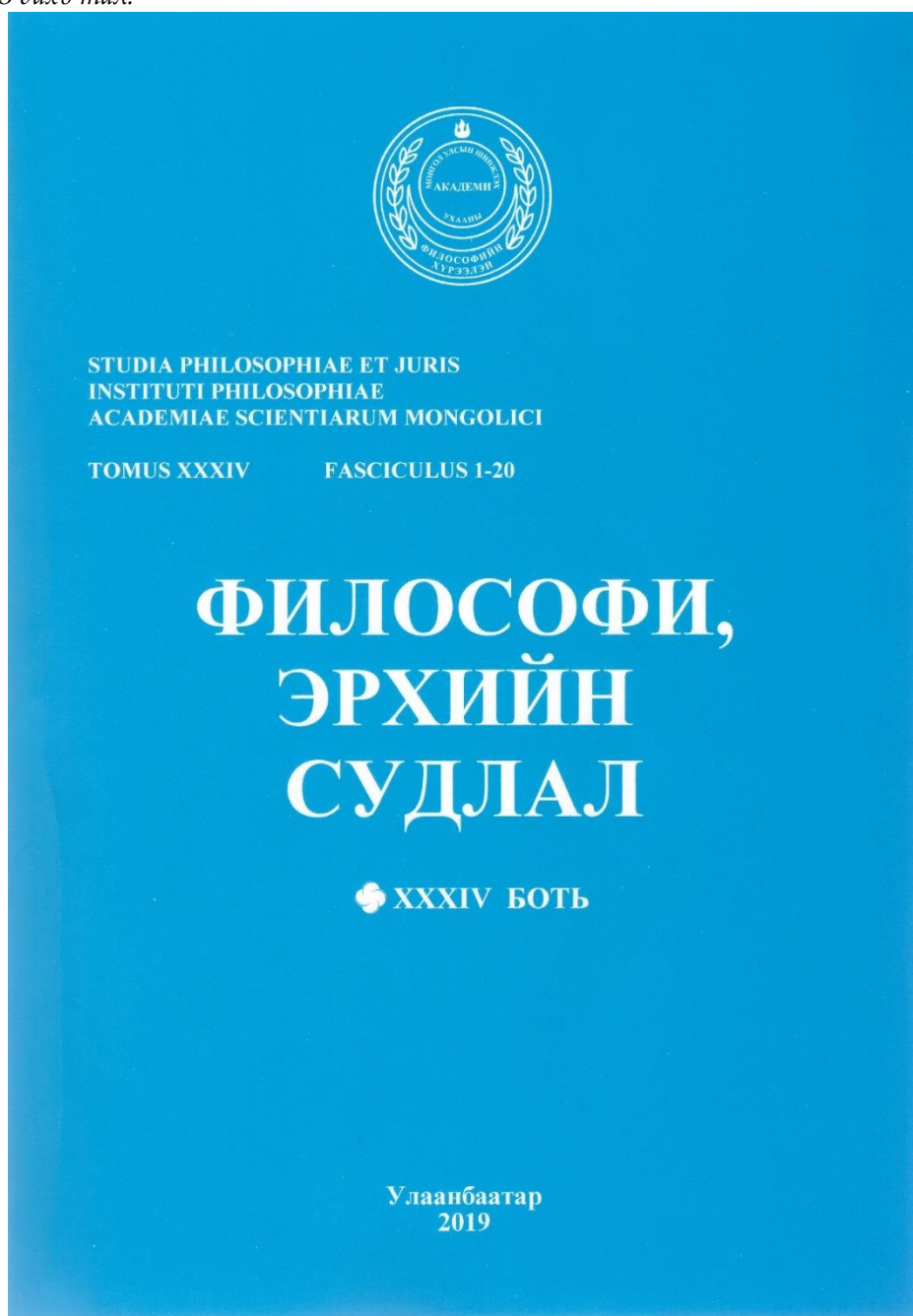

11. **Хатанболд О.** «Дэлхийн ардчиллын хямрал ба Монгол Улс». ЭШИ. Англи хэл дээр. Speaker. «Brexit, Referendums, and Global Democratic Recession - Lessons for Mongolia» сэдвээр Сингапур Улсын Ли Куин Ей их сургуулийн (Lee Kuan Yew School of Public Policy) Төрийн бодлогын сургуулиас Монгол Улсын ГХЯ-тай хамтран зохион байгуулсан буй "Asia Thinker Series - Ulaanbaatar" цуврал хэлэлцүүлэг. 2019 оны 9 дүгээр сарын 27.

vii. Эрдэм шинжилгээний орчуулга-2

1. Хатанболд О. А. Лийпхартын хянан тохиолдуулсан «*Parliamentary versus Presidential Government*» Edited. Arend Lijphart. (Oxford University Press. 1992) номын Саймон Боливарын «Ангусторад хандаж хэлсэн үг» ЭШӨ-ийг англи хэлнээс монгол хэл рүү орчуулан ШУА-ийн Философийн хүрээлэн. «Философи, эрхийн судлал -XXXIV». Уб., 2019. 329-333 дахь тал.

17. Д.Ууганжаргал	
<i>Улс төр, эдийн засгийн салбарын харилцан хамаарлыг эрэлхийлэхүй (Онолын тойм өгүүлэл)</i>	221
Тав. ШАШИН СУДЛАЛ	
18. М.Гантуяа	
<i>Шашин судлалын шинжлэх ухааны судалгааны аргазүйн асуудалд</i>	234
19. Д.Ундраа	
<i>Социализмын үеийн монгол кинонд буддын шашныг гуйвуулан дүрсэлсэн үү?</i>	246
Зургаа. ОРЧУУЛГА	
1. Ань Цинянь	
<i>Зөвлөлтийн философийг хятад эрдэмтэн үзэхүй нь</i>	263
2. Жамъяншадав	
<i>Ахисан түвшиний [логик] мөрдлөгөөний [онолын] товч судалбар, Гүнчэн Жамъяншадав бээр зохиосон оршив</i>	284
3. Гэндэндүв	
<i>Зохист ухааны чимэг нэрт шалгадгийн их шастар Илтийн бүлэг. Шалгадаг, үрийн ойллого</i>	305
4. Саймон Боливар	
<i>Ангостурад хандаж хэлсэн үг</i>	329
5. Аж үйлдвэрийн салбар дахь ажил мэргэжлийн ирээдүй (Дэлхийн эдийн засгийн форумын 2018 оны тайлан)	334
Долоо. НОМЫН ШҮҮМЖ	
1. А.Хишигдаваа	
<i>Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй (Монголын жишээн дээр) номын тухай</i>	346
Найм. ГАДААДЫН ЭРДЭМТДИЙН БҮТЭЭЛ	
1. Кань Хай Ен	
<i>Сайчунгаагийн “Сэтгэлийн хань” ба Гө Мөрөгийн “Дагина”-ыг харьцуулан шинжлэх нь</i>	355
2. Сараалан	
<i>“Арван долоон жил”-ийн монгол утга зохиолын олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл дэх шинжилгээ</i>	363
Ес. ӨЛГӨЦ	
1. “Монголд улс төрийн эдийн засгийн ухаан хэрэгтэй” ярилцлага (илтгэл, хэлсэн үг)	373

АНГОСТУРАД ХАНДАЖ ХЭЛСЭН ҮГ¹

Саймон Боливар*

Нэг хүн бүрэн эрхийнхээ хугацааг хэт удаан эсхүл дахин үргэлжүүлэх нь ардчилсан засаглалын төгсгөл гэж ойлгож болохгүй. Угтаа дахин сонгогдох гэдэг нь засаглалын нийтлэг тогтолцооны чухал хэсэг мөн боловч нэг иргэн уртасгасан хугацаагаар эрх мэдлээ хадгалан үлдэх нь үнэхээр амь өрсөн явдал юм. Хэрэв ард түмэн түүнд журам сахихыг байнга сануулах эсвэл тэдний шаардлагыг эсэргүүцэх ахул эцэстээ тэднийг захирах гэсэн зуршлаар солигдож, нэг ёсны давтамжит хэлбэр болон хувирч, улмаар төрийн эрхийг хууль бусаар булаан авах, өөрийн дарангуйллаа тогтоох үндэслэл болон хувирна. Хичээл зүтгэл бол бүгд найрамдахчуудын эрх чөлөөний баталгаа юм. Манай иргэд учир холбогдлыг нь судлан суралцаж байх ёстой бөгөөд шүүгчид тэднийг удирдахаасаа илүү тэдэнд удирдуулах явдал урт удаан хугацаанд оршоор л байна...

Би эл санаагаа лавшруулах үүднээс Венесуэлийн засгийн газрын үзэл санааг шингээсэн шинэтгэлийн бодлогыг тодруулахыг зорьсон юм. Миний үзэж буйгаар олны дунд нэр цуутай иргэдийн зарим нь иргэний зориг гаргаж шинэ зарчмыг ашиглаж бүх нийтийг хамарсан санал дэвшүүлэх нь чухал. Чингэхдээ чухал гэсэн асуудлыг нэн тэргүүнд авч үзэхийн зэрэгцээ бусдад ичгүүр сонжуургүй, эрээвэр хураавар хэмээн санагдах асуудлын бодит шаардлагыг тодорхойлох, улмаар түүнийг засан сайжруулахад чиглэсэн санал зөвлөмжийг гаргахын тулд ард түмнээр хэлэлцүүлэх санал санаачилгыг өрнүүлэн дэвшүүлэх нь илүү үр дүнтэй явдал мөн.

Венесуэл Улсын үндсэн хуулинд энэ бүх зарчмуудын үнэн бодит байдал, хэтийн хандлагыг тусгасны зэрэгцээ засаг захиргааны үр өгөөж, хариуцлагатай байдалд тулгуурласан үндсэн хуулийг төгөлдөржүүлэхийг зорьсон нь Умард Америкийн засаглалын зарчмын нэг гол санаа болон тогтсон үндсэн хуулийн үндэслэлээс ялгаатай гэдэгт эргэлзэх хэрэггүй. Венесуэлийн Конгресс нь Умард Америкийн хууль тогтоох байгууллагын нэгэн адил зарим оролцогчид нь гүйцэтгэх засаглалын гишүүдээр томилогдож танхимаа бүрдүүлдэг. Хэдийгээр бид гүйцэтгэх засаглалын

¹ Simon Bolivar, excerpted from 'Address Delivered at the Inauguration of the Second National Congress of Venezuela in Angostura, February 15, 1819, in *Selected Writings of Bolivar*, comp. by Vicente Lacuna, ed. by Harold A. Bierck, Jr, transl. by Lewis Bertrand (published by Blanco de Venezuela; New York: Colonial Press, 1951), ch.70.

* Parliamentary versus Presidential Government. Edited by Arend Lijphart. Oxford University Press, 1992, pp. 97-100 («Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгийн засаглал уу». Ред. Аренд Лийпхарт, Оксфордын их сургуулийн хэвлэл, 1992. Тус хэвлэлийн 97-100 тал дахь Саймон Боливарын «Ангостурад хандаж хэлсэн үг» бүлгийг Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд англи хэлнээс орчуулав).

2. Хатанболд О. «Аж үйлдвэрийн салбар дахь ажил, мэргэжлийн ирээдүйн хандлага». Дэлхийн эдийн засгийн форумын 2018 оны тайлангийн хэсгийг ШУА-ийн Философийн хүрээлэн. «Философи, эрхийн судлал -XXXIV». Уб., 2019. 334-345 дахь тал.

STUDIA PHILOSOPHIAE ET JURIS
INSTITUTI PHILOSOPHIAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM MONGOLICI

TOMUS XXXIV FASCICULUS 1-20

ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ

☼ XXXIV БОТЬ

Улаанбаатар
2019

17. Д.Ууганжаргал	
<i>Улс төр, эдийн засгийн салбарын харилцан хамаарлыг эрэлхийлэхүй (Онолын тойм өгүүлэл)</i>	221
Тав. ШАШИН СУДЛАЛ	
18. М.Гантуяа	
<i>Шашин судлалын шинжлэх ухааны судалгааны аргазүйн асуудалд</i>	234
19. Д.Ундраа	
<i>Социализмын үеийн монгол кинонд буддын шашныг гуйвуулан дүрсэлсэн үү?</i>	246
Зургаа. ОРЧУУЛГА	
1. Ань Цинянь	
<i>Зөвлөлтийн философийг хятад эрдэмтэн үзэхүй нь</i>	263
2. Жамъяншадав	
<i>Ахисан түвшиний [логик] мөрдлөгөөний [онолын] товч судалбар, Гүнчэн Жамъяншадав бээр зохиосон оршив</i>	284
3. Гэндэндүв	
<i>Зохист ухааны чимэг нэрт шалгадгийн их шастар Илтийн бүлэг. Шалгадаг, үрийн ойллого</i>	305
4. Саймон Боливар	
<i>Ангостурад хандаж хэлсэн үг</i>	329
5. Аж үйлдвэрийн салбар дахь ажил мэргэжлийн ирээдүй (Дэлхийн эдийн засгийн форумын 2018 оны тайлан)	334
Долоо. НОМЫН ШҮҮМЖ	
1. А.Хишигдаваа	
<i>Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй (Монголын жишээн дээр) номын тухай</i>	346
Найм. ГАДААДЫН ЭРДЭМТДИЙН БҮТЭЭЛ	
1. Кань Хай Ен	
<i>Сайчунгаагийн “Сэтгэлийн хань” ба Гө Мөрөгийн “Дагина”-ыг харьцуулан шинжлэх нь</i>	355
2. Сараалан	
<i>“Арван долоон жил”-ийн монгол утга зохиолын олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл дэх шинжилгээ</i>	363
Ес. ӨЛГӨЦ	
1. “Монголд улс төрийн эдийн засгийн ухаан хэрэгтэй” ярилцлага (илтгэл, хэлсэн үг)	373

АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН САЛБАР ДАХЬ АЖИЛ МЭРГЭЖЛИЙН ИРЭЭДҮЙ¹

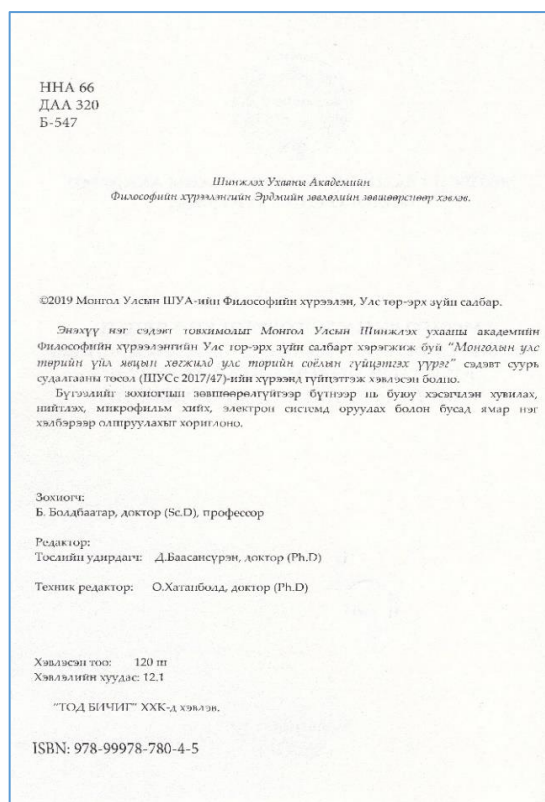
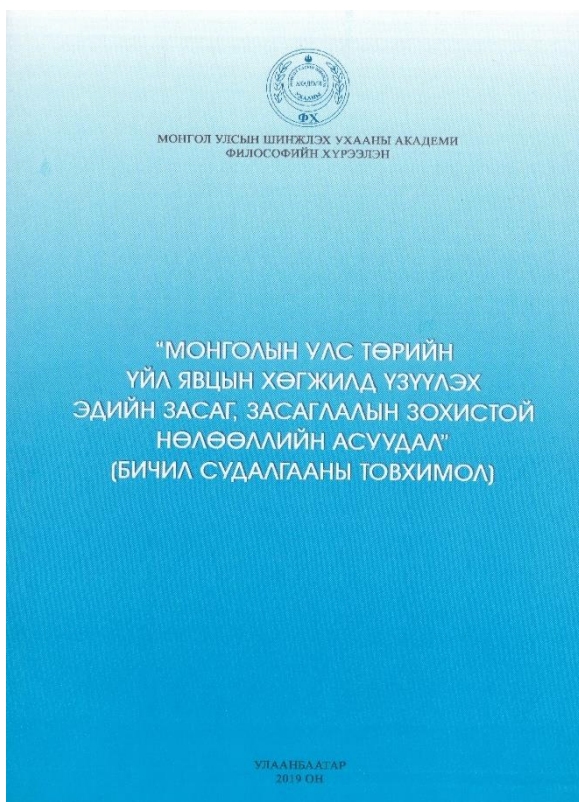
Аж үйлдвэрийн салбарт ажил мэргэжлийн ирээдүй цорын ганц зүйл биш юм. Энэ бол аж үйлдвэр болон салбар хоорондын харилцан адилгүй байдал, чиг үүргийн хуваарилалтын эргэн тойронд болж буй аливаа нөхцөл байдал хийгээд олон янзын хөрөнгө оруулалтад технологийн шинэчлэлийг нэвтрүүлснээр ажиллах хүчний болон түүнд дасан зохицох чадварт шууд нөлөөлдөг байна. Эл нөхцөл байдлаас улбаалан, аж үйлдвэрийн бүхий л төрлийн салбарт дадал туршлага хуримтлагдаж улмаар түүнийг бүрдүүлэх шинэ бүрэлдэхүүн үүсэн буй болохын хамтаар тэдгээрийн чиг үүргийн бүтэц, орчил зэргээс үүдэлтэй эрэлт хэрэгцээ буурах, цаашлаад нөлөөлж буй үүргийн шинж чанарт өөрчлөлт орох болсон. Тухайлбал, 2018-2022 онд аж үйлдвэрлэлийн өсөлтийг хурдасгах хандлагын хүрээнд хөдөлгөөнт интернэтийн хурдацтай хөгжил Агаарын тээвэр, Аялал жуулчлалын үйлдвэрлэл, Санхүүгийн үйлчилгээ, Хөрөнгө оруулалтын болон Хэрэглэгчийн салбарт онцгой нөлөө үзүүлж болзошгүй юм. Хэрэглэгчдийн дунд шинэ технологи, үүлэн технологийн дэвшлийг хурдан шуурхай нэвтрүүлэх нь Мэдээлэл, харилцаа, холбоо технологийн салбарын эрчимтэй өсөлтийг дэмжих, улмаар томоохон хэмжээний хөрөнгө оруулагчдыг татах зорилгоор эрчим хүчний инноваци, технологийн салбаруудад илүү өргөн хүрээтэй нөлөө үзүүлэх боломжтой хэмээн тооцоолж байна. Эрчим хүчний хангамжийг нэмэгдүүлэхэд шинэ дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлэх замаар тооцоолох чадварыг нэмэгдүүлж, улмаар эрчим хүчний үйлдвэрлэл, технологийн салбарын ашиг орлогыг нэмэгдүүлэх бүрэн боломжтой юм. Бизнесийн хурдацтай өсөлтөд технологийн бус чиглэлүүдийг амжилттай хөгжүүлснээр хөгжиж буй орнуудын эдийн засгийн өсөлтийг нэмэгдүүлэх, улмаар тухайн хөгжиж буй эдийн засгуудад Агаарын тээвэр, Аялал жуулчлал, Дэлхийн нийтийн эрүүл мэнд ба эрүүл ахуйн үйлчилгээ, Химийн салбар, Ахисан түвшний материал судлал, биотехнологийн үйлдвэрлэлийг түлхүү хөгжүүлэх явдал чухлаар тавигдаж байна.

Хүснэгт 5-д тусгай технологийг нэвтрүүлэх эрэлт хэрэгцээг тодорхой харуулсан бөгөөд эл тайланд хамрагдсан компаниудын 37% -иас 23 хүртэлх хувь нь робот технологийг өөрсдийн үйлдвэрлэлийн нөхцөл байдлаас хамааран өргөнөөр нэвтрүүлж эхэлсэн байна. Бүх салбарыг хамарсан компаниудын хувьд хүн дүрсгэй, агаарт болон газар доор ашигладаг роботуудтай

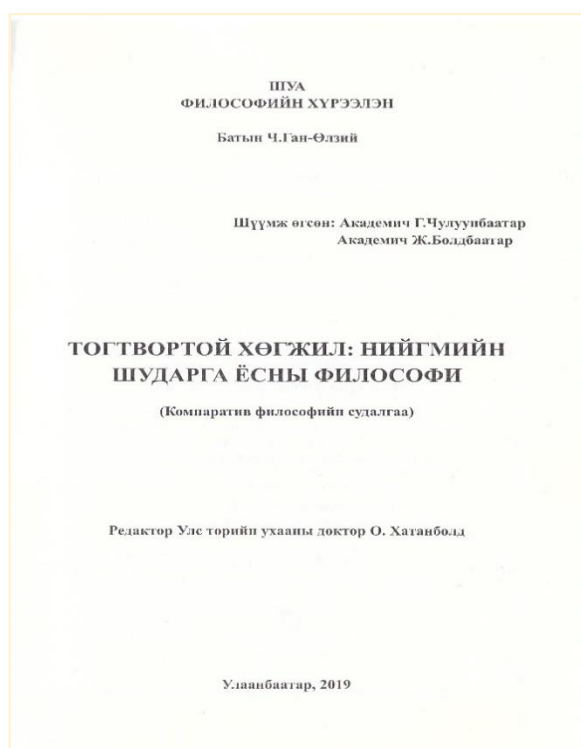
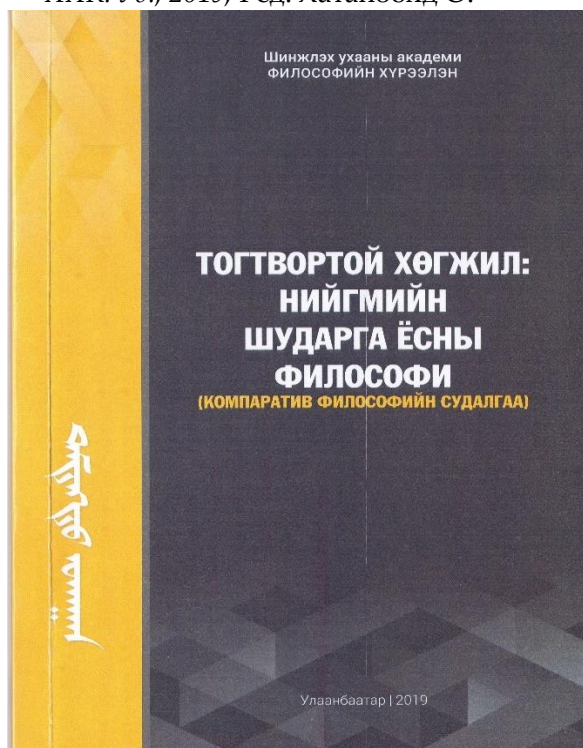
¹ World Economic Forum. Insight Report. The Future of Jobs Report 2018. Center for the New Economy and Society, Cologny/Geneva, Switzerland, 2018, pp. 15-23. ISBN 978-1-944835-18-7 //”Дэлхийн эдийн засгийн форумын Ирээдүйн ажил мэргэжлийн тайлан-2018”. Тус тайлангийн 15-23 тал дахь «Аж үйлдвэрийн 4 дэх хувьсгалын өнөө ба ирээдүй» бүлгийн «Аж үйлдвэрийн салбар дахь ажил, мэргэжлийн ирээдүйн хандлага» хэсгийг Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд ашиглан хэлнээс орчуулав.

viii. Редакторласан ном, бүтээл-2

1. Болдбаатар Б. «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд үзүүлэх эдийн засаг, засаглалын зохистой нөлөөллийн асуудал» (Бичил судалгааны товхимол). Тод бичиг ХХК. Уб., 2019, Ред. Баасансүрэн Д., Хатанболд О нар.

2. Батын Ч.Ган-Өлзий. «Тогтвортой хөгжил: Нийгмийн шударга ёсны философи» (Компаратив философийн судалгаа). Нэг сэдэвт бүтээл. 6.75 хх. Соёмбо принтинг ХХК. Уб., 2019, Ред. Хатанболд О.

ix. Номын шүүмж-2

1. **Хишигдаваа А.** «Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй» (Монголын жишээн дээр). О.Хатанболд (Уб., 2017) онд хэвлүүлсэн бүтээлд өгсөн шүүмж. ШУА-ийн Философийн хүрээлэн. «Философи эрхийн судлал XXXIV». Тод бичиг ХХК. Уб., 2019, 346-354 дэх тал.

STUDIA PHILOSOPHIAE ET JURIS
INSTITUTI PHILOSOPHIAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM MONGOLICI

TOMUS XXXIV FASCICULUS 1-20

ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ

☼ XXXIV БОТЬ

Улаанбаатар
2019

17. Д.Ууганжаргал	
<i>Улс төр, эдийн засгийн салбарын харилцан хамаарлыг эрэлхийлэхүй (Онолын тойм өгүүлэл)</i>	221
Тав. ШАШИН СУДЛАЛ	
18. М.Гантуяа	
<i>Шашин судлалын шинжлэх ухааны судалгааны аргазүйн асуудалд</i>	234
19. Д.Ундраа	
<i>Социализмын үеийн монгол кинонд буддын шашныг гуйвуулан дүрсэлсэн үү?</i>	246
Зургаа. ОРЧУУЛГА	
1. Ань Цинянь	
<i>Зөвлөлтийн философийг хятад эрдэмтэн үзэхүй нь</i>	263
2. Жамъяншадав	
<i>Ахисан түвшиний [логик] мөрдлөгөөний [онолын] товч судалбар, Гүнчэн Жамъяншадав бээр зохиосон оршив</i>	284
3. Гэндэндүв	
<i>Зохист ухааны чимэг нэрт шалгадгийн их шастар Илтийн бүлэг. Шалгадаг, үрийн ойллого</i>	305
4. Саймон Боливар	
<i>Ангостурад хандаж хэлсэн үг</i>	329
5. Аж үйлдвэрийн салбар дахь ажил мэргэжлийн ирээдүй (Дэлхийн эдийн засгийн форумын 2018 оны тайлан)	334
Долоо. НОМЫН ШҮҮМЖ	
1. А.Хишигдаваа	
<i>Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй (Монголын жишээн дээр) номын тухай</i>	346
Найм. ГАДААДЫН ЭРДЭМТДИЙН БҮТЭЭЛ	
1. Кань Хай Ен	
<i>Сайчунгаагийн “Сэтгэлийн хань” ба Гө Мөрөгийн “Дагина”-ыг харьцуулан шинжлэх нь</i>	355
2. Сараалан	
<i>“Арван долоон жил”-ийн монгол утга зохиолын олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл дэх шинжилгээ</i>	363
Ес. ӨЛГӨЦ	
1. “Монголд улс төрийн эдийн засгийн ухаан хэрэгтэй” ярилцлага (илтгэл, хэлсэн үг)	373

ДОЛОО. НОМЫН ШҮҮМЖ

АРДЧИЛЛЫГ ОЙЛГОХУЙ БА СУДЛАХУЙ /МОНГОЛЫН ЖИШЭЭН ДЭЭР/ НОМЫН ТУХАЙ

А.Хишигдаваа

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Улс төр, эрх зүйн салбар

Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажилтан, доктор (Ph.D) Ойдовын Хатанболдын 2017 онд бичиж хэвлүүлсэн “Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй /Монголын жишээн дээр/” хэмээх бүтээл нь удиртгал, 3 бүлэг, 9 зүйл, дүгнэлт, ном зүй, индекс гэсэн хэсгүүдээс бүрдсэн нэг сэдэвт бүтээл юм.

Нэгдүгээр бүлэг нь ардчиллын талаарх монголчуудын сэтгэлгээний уламжлал ба орчин үе бүлэг бөгөөд дотроо гурван зүйлтэй. Нэгдүгээр зүйлд Монголчуудын улс төр, төр ёсны сэтгэлгээний уламжлалыг авч үзжээ. Төр ба иргэний харилцаан дахь ардчилсан уламжлалыг “...төр буй бол улс буй, улс буй бол төр буй гэсэн үзэл санаанд суурилж байв. Төр, иргэн хоёр харилцан үүрэг хүлээх тухай үзэл нь эртнээс уламжлалтай...”¹ хэмээгээд энэ нь Монголын нууц товчоо, Дөрвөн төрийн арван буянт номын цагаан түүх, Оюунтүлхүүр зэрэг олон сурвалж бичигт дурдсанаар төр ба иргэний харилцаанд ёс суртахуун, үнэнч шударга чанар, цэгц тууштай зан чухал болохыг олонтоо тэмдэглэсэн буй. Уламжлал хэмээх ойлголт нь аливаа зүйлийг хадгалж дамжуулах гэсэн санааг өөртөө агуулж байдаг. Уламжлал нь соёлын тодорхой зүйлсийн хэлбэрээр (түүх, эд өлөг, хэл бичиг) оршихын зэрэгцээ улс, үндэстэн, угсаатан, нийгмийн өргөн хүрээнд (шинжлэх ухаан, шашин, урлаг, улс төр) үзэл санааны нийтлэг байдлаар илрэх онцлогтой байна. Уламжлал нь үнэт чанар, агуулгаараа тухайн нийгэм, соёл, сэтгэлгээний сонгодог өвийн үлэмж чухал хэсгийг бүрдүүлдэг хэм хэмжээ, ёс заншил, ертөнцийг үзэх үзлийн тогтолцоо юм. Энэ нь өнгөрсөн ба одоог холбох үүрэгтэй бөгөөд бодит амьдрал дээрх аливаа үйл ажиллагааны (технологи) арга барил, ур чадвар, хэв маягийг дамжуулах, хадгалах механизм болно. Дамжуулах гэдэг бол уламжлалт үйл ажиллагаа, харилцааны ёс заншил, ёслол, зан үйл, бэлгэдлийн тэмдэгт олон

¹ О.Хатанболд. Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй /Монголын жишээн дээр/. УБ., 2017, 8 дахь тал.

2. А.Хишигдаваа. «Мөнхтэнгэрийн онол монгол арга билэг гүн ухааны товчоон». Нэг сэдэвт бүтээл. Б.Баясгалангийн туурвисан нэг сэдэвт бүтээлд өгсөн шүүмж. (хэвлэгдээгүй)

х. Боловсруулсан санал, зөвлөмж-1

1. Хатанболд О., Энхболд Д. «Монголын нийгмийн хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» суурь судалгааны төслийн үр дүнгээс гарах санал, зөвлөмж.

Зөвлөмж

Улс төрийн соёл бол аливаа улс төрийн систем дэх объектын талаарх үнэт зүйлс, хандлага, үнэмшлийн хуваарилалт хэмээн тодорхойлогддог. Энэ ойлголт маш өргөн хандлагатай бөгөөд түргэн хувьсах хандлага үнэлэмжид биш тодорхой бодлогын дэмжлэг, улс төрчийн рейтинг гэх мэт хүмүүс багаасаа өөриймшүүлдэг удаан хувьсдаг тэрхүү хэм хэмжээ, үнэт зүйлсийг сонирхдог явдал мөн учраас тэдгээр нь нийгмийн уламжлалт үнэт зүйлс юм.

Энэ мэтчилэн, ардчиллын талаар хэрэгжиж буй байдалд иргэд санаа бодол доогуур үнэлгээтэй байгаа ч Монгол Улсад ардчилал тохирох эсэхэд иргэд тааламжтай байгаа дүр зураг олон арван судалгааны үр дүнгээс ажиглагддаг нь чухамдаа иргэдийн дунд ардчиллын талаарх мэдлэг хомс, улс орноос хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагаа хэрэгжихгүй байгаа нь ардчиллыг дан ганц эрх, эрх чөлөө мэтээр ойлгож буйтай холбоотой.

Гэхдээ ардчилсан итгэл үнэмшил хийгээд түүний соёл, практикаас харахад, улс болгон эрт орой хэзээ нэгэн цагт улс төрийн систем бодитоор оршин тогтнож хөгжихийн хэрээр хямрал, бэрхшээл гардаг учиртайг ухамсарлах болно. Чингэснээр тогтвортой ардчилалд хүрэх аялал ямагт шуургад өртөх нь эргэлзээгүй.

Нийгэмд тохиолддог ужиг хямралын үед түүнийг арилгахаар манлайлагчид ардчиллыг нураах аюулыг өсгөдөг ч, энэ аажимдаа ардчилсан үндсэн институт дэг журмыг зайлуулахыг шаардах нь ХХ зууны туршид ардчилсан дэглэмүүд унах явдал ердийн үзэгдэл байсаар ирсэнтэй холбоотой. Учир иймд улс төрийн соёлыг бүх шатанд төлөвшүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаа төрийн төвшинд бодлоготойгоор зохион байгуулж хэрэгжүүлэхгүйгээр бодит хөгжил, зөв ёс суртахуун оршин тогтноход хүндрэл учирч байна.

Өнөөгийн байдлаар улс төрийн намууд болон нийгмийн байгууллагууд эл хандлагыг нэр төдий байдлаар авч үзэх нь эцэстээ дээр нэгэнт дурдсанчлан ардчилсан улс төрийн соёлыг хямралд хүргэх эрсдэлтэй. Үүнээс улбаалан, улс төрийн намууд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, судалгаа шинжилгээний байгууллагууд иргэдийн улс төрийн болон ардчиллын боловсролыг шат дараалалтай системтэйгээр авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Тиймээс л, сайн хөгжсөн ардчилал нь ард түмэндээ чиглэсэн, сайн үйл ажиллагаатай улс төрийн намуудаас ихээхэн хамаардаг боловч шинэ ардчилал гэдэг нь шинэ бодлогын зөв шударга хариуцлагын тогтолцоо бүхий нам гэсэн үг юм. Эдгээр намууд нь улс төрийн боловсрол, төрөл бүрийн сонирхлын бүлгийг дайчлан тэднийг төлөөлөх уламжлалт үйл ажиллагаагаа бүрэн гүйцэд явуулж чадахгүй л байгааг харуулж буй. Нөгөө талаар, улс төрийн намуудын дотоод ардчилал, шударга зөв засаглаалыг сайжруулах явдал чухлаар тавигдаж байна. Чингэхдээ засаг төрөөс иргэний нийгэм санаа болооо илэрхийлэх, зохион байгуулагдах, хөгжлийн үйл явц зэргийг хянахад оролцох, улсын салбарын үйл ажиллагааг хянах үүргийг биелүүдэх бүрэн боломж нээгдэнэ.

Иргэдийн улс төрийн соёл, ардчиллын боловсролыг дээшлүүлэх түншлэлийн сүлжээ байгуулах, зөвлөх үйлчилгээ, нөөц баялагийн ашиглалтын талаар зөвлөл байгуулан сургалт, сурталчилгааны ажлыг эхлэлийг тавьж хэвшүүлэх цаг үеийн шаардлага бидний өмнө сорилт болон тулгарч байна.

Энэ хүрээндээ иргэд, төрийн болон иргэний нийгмийн байгууллагуудын улс төрийн хүсэл зоригийг дэмжих, сурталчлах, түүний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ хийх, нийгмийн бүлэг, даангуяа эмзэг, гадуурхагасан хэсгийг дайчлах зэрэгт зориулан эрх зүй, улс төр, институцийн орон зайг бий болгон санаачлан ажиллах ёстой. Энэхүү хариуцлагатай байдлын үндэс бол иргэдийн итгэл ба нийгмийн тогтвортой үйл ажиллагаа, түүний үр нөлөөг дээшлүүлэх явдал юм. Чингэхийн тулд, судалгааны багийн гишүүд дараах бодлогын зөвлөмжийг авч хэрэгжүүлэхийг санаал болгож байна.

1. Ёс зүйн хэм хэмжээ, сургалт, сахилга бат, санхүүгийн сайн менежмент, ил тод байдал, дотоод ардчилал гэх мэт зүйлс бүрэн

гүйцэт төлөвшилгүй байгаатай адил хувирч байна. Энэ бол улс төрийн намуудад ардчиллын соёлыг бий болгох нь маш чухал бөгөөд ядаж л намын удирдлагын төлөө нээлттэй, өрсөлдөөнтэй сонгуулийг явуулах, улс төрийн соёл, сэтгэлгээний өндөр ёс суртахуунтай байхыг шаардаж байна.

2. Ардчилсан байгууллагуудыг бэхжүүлэх нь зайлшгүй боломж зөвхөн олон нийтийн идэвхтэй оролцоо болон эрх мэдэлтнүүдийг харилцаагатай шийдвэр гаргахыг уриалж, хамтын түншлэлийг бий болгон эрчимжүүлэх.
3. "Түгшүүр өгөгч иргэн" нь ардчилсан байгууллагуудыг амжилтуулах, үйл ажиллагааг үргэлжлүүлж байдаг зүйл юм. Доод шатнаас гарсан улс төрийн дарамт нь өөрчлөлт хийхэд хүргэдэг хамгийн үр дүнтэй, гол хүчин зүйл мөн бөгөөд сүүлийн хоёр зууны туршид хүний хөгжилд маш их ахиц дэвшил гарч боолчлох ёсыг халж, эмэгтэйчүүдийн тэгш эрхийг хүлээн зөвшөөрөх, ардчиллын өөрийнх нь дэвшил зэрэг нь дээрээс бэлэглэсэн зүйл биш юм. Ард түмэн өөрсдөө үүнийгээ төлөө тэмцэх шаардлагатай болсон цагт л эл боломж туйлын сайшаалтай хийгээд зориг тэвчээр шаардсан үйл хэргийг болно.
4. Ардчилал, эрх төлөөний талаарх хэт эрхэллий, гэнэн төсөөлөл, улс төрийн соёлын доогуур төвшингөөс хамаарах эрх зүйт төр, ардчиллын хөгжилд бэрхшээл хүндэд гарч, уламжлал, мэхрал алхам алхамар галар авах болсоо. Энэ нь өнөөгийн Монгол Улсад иргэний нийгмийн хяналтын үүргийг бэхжүүлж, үрэмшүүдийн тогтолцоог бүрэлдүүлэх.
5. Иргэний нийгмийн байгууллагуудын ажлын үр нөлөөг өргөсгөх, чингэрчээ гэнэний үйл ажиллагааны харилцаага, нь гол байдалын зорилгыг нэвтрүүлэх талаар дэмжих.
6. Төрийн институтуудын албан ёсны тогтолцоо бүхий механизмт түншлэлийн бүх хэлбэрээр зохион байгуулж хөгжүүлэх.
7. Улс төрдний мэдлэг боловсрол, төрийн үйл хэргийг удирдан явуулах чадвар, ёс зүйн өндөр соёлыг төлөвшүүлэх, төрийн албаныг хүний гүйцэтгэх зөвхөн болон хатуу ур чадварыг дээшлүүлэх.
8. Улс төрийн нам, улс төрдний ёс суртахууны хэм хэмжээг сахин мөрдүүлэх дадал соёлыг бүрэлдүүлэх, төрийн бодлого энэ

чингэлээр үндэсний хэмжээний хөтөлбөр боловсруулан дагаж мөрдүүлэх даалгч эзэмшүүлэх.

9. Улс төрчдийн зөв, шударга маягайлаалыг төлөвшүүлж, тэдний үндэсний эрх ашгийгхаа төлөө ажиллах санал санаачлагыг өрнүүлж, үнэнч, хүчлэг чанарыг төлөвшүүлэх, ил тод, нээлттэй байдлыг бүх шатанд мөрдүүлэх, харууцлагын хэм хэмжээг чанд баримтлуулах.
10. Харууцлагын тогтолцоог сайжруулах, улс төрийг мөнгө, саяхүүгийн бүлэглэлээс ангижруулах, түүнээс салгах, мэргэшсэн чадварлаг шинж чанарыг өөртөө бүрдүүлсэн шударга, зөв улс төрчдийн хэв маягийг нийгэмд бий болгох.
11. Бүх шатны төлөөллийг үнэн зөв мэдээ мэдээллээр хангаж, ил тод, шударга ардчилсан зарчмыг баримтлах нийгмийн сэтгэл зүйг төлөвшүүлэхэд чингэсэн сурталчилгааны ажлыг системтэйгээр зохион байгуулах.
12. Төрийн албан хаагчид, улс төрийн болон төрийн өндөр албан тушаалтнууд алаа дутагдаа гартсан бол хуулийн харууцлага хүлээдэг шударга, ёс зүйн механизм бүхий тогтолцоог бий болгох. Иргэдээ, тэдний төрд учруулсан аливаа хохиролыг тухай албан хаагч, улс төрдөөр нөхөн төлүүлдэг ёс зүйн бодит харууцлагыг бий болгон төлөвшүүлэх.
13. Иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэхэд чингэгдсэн үндэсний хэмжээний кампанит ажлыг төр, иргэний нийгэм-эрдэм шинжилгээний байгууллагууд түншлэлийн хэлбэрээр зохион байгуулж ерөнхий боловсролын болон их дээд сургуулидаа тусгайлан хичээлийн эсвэл сургалтын хөтөлбөр боловсруулан сургалт явуулах.
14. Сонгогчдын улс төрийн болон ардчиллын боловсролыг дээшлүүлэх зорилгоор улс төрийн соёлын зөв төлөвлэлийг бий болгож бодит амьдралд нийцсэн хяналтын тогтолцоог төлөвшүүлэхийг зөвлөмж болгож байна.

xi. Судалгааны тайлан-3

1. Хатанболд О., Хишигдаваа А., Жаргал Ц., Баянмөнх Ц. «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл: төлөв байдал, чиг хандлага». Олон нийтийн санаа бодлын судалгааны тайлан. 5.1 хх. Тод бичиг ХХК. Уб., 2019

<p>ӨНӨӨГИЙН МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН СОЁЛ: ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГА</p> <p>Олон нийтийн санаа бодлын судалгааны тайлан</p> <p>Хэсэг I</p> <p>Улс төрийн соёлын талаар судалгаа хийгийн тулд түүний талаар явдалаа ажлын тодорхойлолтой байх хэрэгтэй. Бид судалгааны эрх ашгийн үүднээс шинжлэх ухааны янз бүрийн сургуулийн судлаач, тодорхойлогч ач үзэж харьцуулахгүйгээр улс төрийн шинжлэх ухааны хүрээгээр жагсаарлаж улс төрийн соёл юуг хамруулан үзэж байна вэ гэлгээ хэлээ нэрлэвэл судлах зүйл тодорхой болно хэмээн үзэж байна.</p> <p>Хэсэг II</p> <p>Монголын нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтийг тодруулж, улмаар улс төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд түүгүрлэн дүгнэлт гаргах, таамаллаа шалгах, онолын шинжтэй шинэ санаа дэвшүүлэхийг зорьсон болно. Мөн дараах асуудлын хүрээнд өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл хийгээд түүний төлөв байдал, чиг хандлага, төсөөллийг иргэдийн санаа бодлын тодруулснаараа энэхүү олон нийтийн судалгааны гол зорилго оршиж буй болно.</p> <p>Хэсэг III</p> <p>ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр-эрх зүйн салбарт хэрэгжиж буй «Монголын нийгмийн хөгжлэд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» сурь судалгааны хүрээнд хийгдсэн «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл: төлөв байдал, чиг хандлага» олон нийтийн санаа бодлын судалгааны үр дүнг дэлгэрэнгүй оруулсан.</p>	<p>ӨНӨӨГИЙН МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН СОЁЛ: ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГА</p> <p>Олон нийтийн санаа бодлын судалгааны тайлан</p> <p>Хэсэг I</p> <p>Улс төрийн соёлын талаар судалгаа хийгийн тулд түүний талаар явдалаа ажлын тодорхойлолтой байх хэрэгтэй. Бид судалгааны эрх ашгийн үүднээс шинжлэх ухааны янз бүрийн сургуулийн судлаач, тодорхойлогч ач үзэж харьцуулахгүйгээр улс төрийн шинжлэх ухааны хүрээгээр жагсаарлаж улс төрийн соёл юуг хамруулан үзэж байна вэ гэлгээ хэлээ нэрлэвэл судлах зүйл тодорхой болно хэмээн үзэж байна.</p> <p>Хэсэг II</p> <p>Монголын нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтийг тодруулж, улмаар улс төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд түүгүрлэн дүгнэлт гаргах, таамаллаа шалгах, онолын шинжтэй шинэ санаа дэвшүүлэхийг зорьсон болно. Мөн дараах асуудлын хүрээнд өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл хийгээд түүний төлөв байдал, чиг хандлага, төсөөллийг иргэдийн санаа бодлын тодруулснаараа энэхүү олон нийтийн судалгааны гол зорилго оршиж буй болно.</p> <p>Хэсэг III</p> <p>ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр-эрх зүйн салбарт хэрэгжиж буй «Монголын нийгмийн хөгжлэд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» сурь судалгааны хүрээнд хийгдсэн «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл: төлөв байдал, чиг хандлага» олон нийтийн санаа бодлын судалгааны үр дүнг дэлгэрэнгүй оруулсан.</p>	<p>«Улс төрийн соёл бол улс төрийн шинжлэх ухааны түүгүр асуудлуудын нэг бөгөөд өрнөдийн зарим томоохон судлаачид ардчиллын эцсийн хамгийн бодит хэмжүүр нь улс төрийн соёлын төлөвшил юм»</p>

МОНГОЛ УУЛСЫН ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ
ФИЛОСОФИЙН ХҮРЭЭЛЭН
УЛС ТӨР, ЭРХ ЗҮЙН САЛБАР

Төслийн удирдагч: Д.Баасансүрэн, доктор (Ph.D)
Улс төр-эрх зүйн салбарын эрхлэгч, ЭШЛАА

Багийн гишүүд:
А.Цанжид, доктор (Sc.D), профессор
Д.Болд-Эрдэнэ, доктор (Sc.D), профессор
О.Хатанболд, доктор (Ph.D)
А.Хишиглааваа, докторант
Ц.Жаргал, магистр
Ц.Баянмөнх, магистр
М.Долгорсүрэн, докторант
Б.Мягмарцэрэн, магистр

Хэлг: Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэн
Улс төр-эрх зүйн салбар, №104 тоот
ШУА-ийн Хүрээлэнгүүдийн нэгдсэн II байр,
Баруун сэлбийн гудамж -15, Чингэлтэй дүүрэг,
Улаанбаатар хот, Монгол Уулс

Утас: 976-11-330847; 321215
Факс: 976-11-330846
Цахим шуудан: info@ip.mnas.ac.mn

Эрхэлсэн: Улс төр, эрх зүйн салбар

Редактор: Д.Баасансүрэн, доктор (Ph.D)
Улс төр-эрх зүйн салбарын эрхлэгч, ЭШЛАА

Хянан нэгтгэсэн: О.Хатанболд, доктор (Ph.D)
Эрдэм шинжилгээний дээд ажилтан

Тайлан бичсэн: О.Хатанболд, ЭШДЭА, доктор (Ph.D)
А.Хишиглааваа, ЭШДЭА, докторант
Ц.Жаргал, ЭШДЭА, магистр
Ц.Баянмөнх, ЭШДЭА, магистр

Агуулга

ОРШИЛ	6
I. УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ТУХАЙ СУДАЛГААНЫ ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ	9
II. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, АРГАЧИЛ	15
III. «ӨНӨӨГИЙН МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН СОЁЛ: ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГА» ОЛОН НИЙТИЙН САНАА БОДЛЫН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН	18
Монголчуудын үндэстний үзлийн талаарх ойлголт, үндэсрэг үзлийн тусгайд ирээдүйн санаа бодол	49
Ирээдүйн улс төрийн байр суурь, хандлага	54
Ирээдүйн улс төрийн идэвх, оролцоо	57
Монголчуудын «ирээдүй»-ын талаарх ойлголт	66
Дүгнэлт	71
Ашигласан ном зохиол	82

ОРШИЛ

Монгол Улсын Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарт хэрэгжиж буй «Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» хэмээх энэхүү сүүрч судалгааны төслийн зорилго нь Монгол Улс дахь ардчиллыг бэхжүүлэх, иргэдийн улс төрийн боловсролыг дээшлүүлэх, тэдний улс төрийн ухаалг сонголт хийхэд нь туслах зорилготой. Эл төсөл нь 1990-ээд оноос хойшхи иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүхэлд нь нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрвэн дэх сорилт, бэрхшээл, тулгамдаж буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судлан боловсруулах, иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохист хувилбарыг санал болгож, энэ хүрвэний хэтийн төлөв хандлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулах явдал байв. Нөгөө талаар, иргэд улс төрийн соёлын талаар шинжлэх ухааны үндэстэй зохих мэдлэг боловсрол эзэмшэхэд нь тус дэм үзүүлснээр Монголын улс төрийн амьдрал, үйл явцын мөн чанарыг зөв бодитой ойлгож төсөөлөх болон сонголт хийх чадвар дээшлэх учиртай. Түүнчлэн улс төрийн оролцооны хувь ёсны хэлбэрийг зохистой хэрэгжүүлэх соёл суралцах, улс төрийн шийдвэр хэрэгжих боломж дээшилж, ардчилсан тогтолцоо төлөвших, иргэний нийгэм бэхжих зэргт ээртгээр нөлөөлөх үр дүн гаргах болно. Иргэдийн улс төрийн ухамсар, соёл, ёс суртахуун дээшлэн, тэдний улс төрийн зөв сонголт хийх, ардчиллыг бэхжүүлэх, улс төрийн идэвхтэй оролцоог хэрэгжүүлэх үйл явцыг боловсронгуй болгоход ач холбогдолтой юм.

Угтаа, улс төрийн соёл бол улс төрийн шинжлэх ухааны тулгуур асуудлуудын нэг бөгөөд өнөдний зарим томоохон судлаачид ардчиллын эцсийн хамгийн бодит хэмжүүр нь улс төрийн соёлын төлөвшил хэмээн үздэг. Орчин үеийн улс төр шинжлэлийн томоохон онолчид тэр дундаа Г.Алмонд, С.Верба, Л.Пай нар улс төрийг эцсийн дүндээ соёлын хэмжүүрээс болж, түүнтэй холбоотойгоор улс төрийн соёлын тодорхой загвар, үнэт зүйлс, итгэл үнэмшлийн бүхэл тогтолцоог үзэл баримтлалыг санал болгосон байдаг. Үүнийгээ тэд: «нийгмийн улс төрийн соёлын тухай бид ярихдаа түүний гишүүдийн мэдлэг мэдэрэмж, үнэлэмж болж хувирсан улс төрийн системийг авч үзэж байгаа хэрэг» хэмээн тодотгосон байдаг.

Түүнчлэн судлаач Л.Пай «Улс төрийн соёл бол улс төрийн системийн агуула хэлбэрийг тодорхойлж байдаг тулгуур үгтэй зүйлс, мэдэрэмж, мэдлэгийн нийлбэр цогц мөн. Ингэхлээр улс төрийн соёлыг бүрдүүлэгч элементүүд нь хувь иргэдийн төр засагт чиглэсэн итгэл биширэл, санаа бодол, сэтгэл хөдлөл байх болно» хэмээсэн байдаг. Энэ агуулаараа тэд улс төрийн соёлыг «улс төрийн объектуудад хандах улс төрийн субъектын итгэл үнэмшил, чиг баримжааны цогц» хэмээн тодорхойлсон байна. Соёлын элементийг агуулаагүй улс төр, нийгмийн ямар нэг үзэгдэл, үйл явц гэж байхгүй.

Нүүдлийн иргэншил бүхий Монголчуудыг «бүдүүлэг», «ээрлэгүүд» байсан мэтгээр ярьж бичдэг тал бий ч, угтаа тэд соёлын тэр дундаа улс төрийн соёлын онцлог хэрнээ аугаа уламжлалтай ард түмэн билээ. Монголчууд бидний уламжлалт улс төрийн соёл нь тал нутагтаа нүүдэллэн мал сүртээ агуулан аж төрж, төр улсаа төвхнүүлж ирсэн түүхэн үйл явцтай нягт холбоотой байснаараа ернийн сурин иргэншил соёлоос ялгагддаг. Монгол хүн аливаа хэрсүү молч ухаанаар уужуу тайван ханддаг, эв эеийг эрхэмлэдэг, төрд хандах хандлага нь тогтсон үнэт зүйлс-ёс суртахууны үнэлэмж бүхий байжээ гэж хэлж болно. Монголчуудын төр ёсны сэтгэлгээ тал нутгийн нүүдэлчдийн сэтгэхүй, үзэл бодол, хамтран аж төрөх ёс заншлаас уг сурвалжтай билээ. Монголчуудын улс төрийн соёлын илэрлийн нэг онцлог нь ёс суртахуун, зан заншил нүүдэлчдийн хамтаар аж төрөх өвөрмөц байдлаас үүдсэн хамтач харилцааг зохицуулах үнэлэмж юм. Эдүгээ цагт монголчуудын уламжлалт нүүдлийн соёл, сурин соёлын хүчтэй түрэлгэнд орж, нийслэл Улаанбаатар хотдоо хүн амын бараг тал хувь нь ажиллаж амьдарч байна. Монголын өнөөгийн улс төрийн өөрчлөлт хувьслын сонирхолтой үедээ ороод байна. Үүнтэй уялдан улс төрийн соёлын хүрвэнд шийдвэрлэж харуу өгөөл зохих олон асуудал хүрмилгэгдаж байна. Иймд иргэдийн улс төрийн соёлын өөрчлөлт, шинэчлэлт, төлөвшлийн хүрвэний асуудлыг нарийвчлан судлаж харуу өгөх нь нэн чухал юм.

«Төлөвшил» хэмээх ойлголт нь улс төрийн соёлын хувьд өргөн дэлгэр хэрэглэгддэг сүүрч нэр томьёо юм. «Улс төрийн соёлын төлөвшил» хэмээх ойлголтыг харьцуулсан улс төр судлалын шинжлэх ухаанд улс төрийн соёлын хувьсал, өөрчлөлтийн үйл явцын хүрсэн түвшин, түүний хүрвэнд илрэх тэдгээрийн үйлчлэн орших динамик шинжийн илэрхийлэл гэдэг утгаар тайлбарладаг.

Дүгнэлт

Ардчилсан засаглалтай дийлэнх улсад засгийн эрхийг зөвхөн ард түмэн эрхлэн хэмээн тусгайлан зааж өгсөн байдаг. Хувь хүний эрх чөлөөний зарчим нь иргэдийн нийгэм болон төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцох эрхээр багтаагдаж байдаг. Ийм оролцоо бодитой болгохын тулд аливаа ардчилсан улс нь иргэдийнхээ үндсэн эрх, эрх чөлөөг хамгаалах үүрэгтэй.

«Монголын ардчиллын үнэлгээ» шинжээчдийн үнэлгээгээр 59.4 хувь нь «...ардчилал бол ард түмэн, төр засгийн удирдлагыг чөлөөт сонгоулиар сонгож, тэгийг ёсыг эргэмлэж, улс төрд ёс суртахууны соёмтой оролдож, эрх баригчидтай тооцоо хийж болохж олоно»²³ гэжээ. Төрийн шийдвэр боловсруулах, хэлэлцэх, багтах, хэрэгжилтийг нь хянах бүхий л үйл ажиллагаанд иргэд оролцож, үзэл бодлоо илэрхийлэх, шийдвэрт саналаа тусгах боломж, нөхцлийг бүрчүүлэх нь ардчиллыг хүртээмжтэй болгох чухал нөхцөл билээ. Гэтэл иргэдийг бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргах албан ёсны ажиллагаанд хангалттай оролцуулж чадахгүй байна. Түүнчлэн өнөөдрийн байдлаар иргэдийн өгсөн санал хууль, төрийн байгууллагын гаргасан хууль тогтоомж, шийдвэрт хэрхэн туссан нь тодорхойгүй, иргэд өөрийн саналын үндэслэлээ тайлбарлах, хамгаалах, шийдвэр гаргагчид иргэдийн бичгэн саналд байгаа ойлгомжгүй зүйлийг асууж, тодруулах саналын үндэслэлүүдийг нягтлан шалгах боломжгүй байна.

Ардчилал өндөр хөгжсөн улсуудад хууль тогтоох үйл ажиллагаанд төдийгүй парламентаас гүйцэтгэх эрх мэдлийг хянах, замргааны байгууллагаас хэм хэмжээ тогтоосон шийдвэр гаргах болон татвар, байгаль орчин, нийгмийн зэрэг олон нийтийн эрх ашгийг хөндсөн асуудлаар шийдвэр гаргахдаа иргэдийн үзэл бодлыг сонсох, саналыг нь тусгах зорилгоор нийтийн сонголт зохион байгуулах нь ердийн үзэгдэл болжээ.

Зураг 71. Та ирээний хувьд төрийн аль ч байгууллагаас саргаж байгаа шийдвэрийг биелүүлэх ёстой гэж боддог үү?

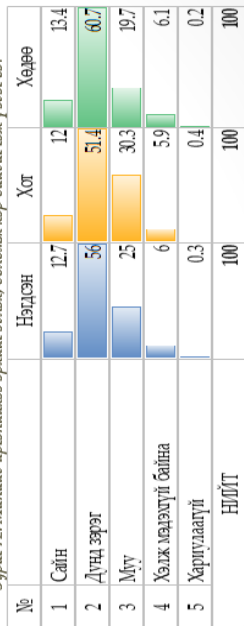

№	Нэгдсэн	Хот	Хөдөө
1	60.1	61.3	59
2	19	21.1	16.9
3	20.6	17.3	23.8
4	0.3	0.4	0.2
НӨЛГ			100

Иргэд төрийн байгууллагуудаас гаргасан шийдвэрийг биелүүлэх ёстой гэж олонх буюу 60.1 хувь нь үзэж байгаа бол хэлж мэдэхгүй байна хэмээн 20.6 хувь нь, биелүүлэх ёсгүй гэж 19.0 хувь нь харьулжээ. Монголчуудын төрт ёсны сэтгэлгээ тал нутгийн нүдэлцдийн сэтгэхүй, үзэл бодол, хамтран аж төрөхүй, ёс заншлаас сурвалжтай нь өртөлзөөгүй билээ. Тухайлбал, монголчуудын ертөнцийн тухай төсөөлөлд орон зайн ухагдахуун чухал байр эзлэх бөгөөд тэр нь дээд тэнгэр, эх нутаг, уул ус, гал голомт, өвөг дээдсээ шүтэн бишрэхээр дамжин төрөө дээдлэх уламжлалт үзэлд нэгт шингэсэн байдаг. Төрд захирагдах дотоод итгэл үнэмшил монголчуудын улс төрийн соёлын нэг онцлог болохын сацуу ёс суртахуун, зан заншла нүүдэлчдийн хамтаар аж төрөх өвөрмөц байдлаас үүдэн ахан дүүс, төрөл садан, нутаг усныхны төдийгүй нийгмийн хэмжээнд хүмүүсийн хоорондын харилцааг зохицуулахад үлэмж үүрэгтэй²⁴ байжээ.

Бидний өвөг дээдсийн «төрийн сүлд өршөө», «төр төмбөгөр, ёс ёмбогор» хэмээн төрийг дээдлэн шүтэх үзэл, үнэг зүйл, чиг баримжаа нь өнөөг хүртэл уламжлагдан иржээ. Монгол үндэстэн түүхийн олон зууныг өргөөлөн түүчээлж ирэхдээ төрийг албадлагын хэрэгсэл гэхээсээ илүү авран хамгаалах, өршөөн гэтгэх хүч хэмээн үзэж, төрийг хүчтэй хийгээд төвлөрсөн нэгдмэл цул байх ёстой хэмээн эрхэмлэн дээдлэж байсны идрэл нь эдүгээ ч гэсэн уламжлагдан буйг бид анаарах ёстой.

Зураг 72. Манайд ирээнийхээ эрхийг эдлэх, боломж тэр байдаг гэж үздэг үү?

2. Энхболд Д. “Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлагыг тодорхойлохуй”. Экспертийн судалгааны тайлан. 3.3 хх. Тод бичиг ХХК. Уб., 2019

	<p>“МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГЫГ ТОДОРХОЙЛОХУЙ”</p> <p>ЭКСПЕРТИЙН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН</p>
<p>“МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН ҮЙЛ ЯВЦЫН ХӨГЖИЛД УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ГҮЙЦЭГТЭХ ҮҮРЭГ”</p> <p>МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГЫГ ТОДОРХОЙЛОХ ЭКСПЕРТИЙН СУДАЛГАА</p>	<p>Иргэдийн улс төрийн ухамсар, соёл, ёс суртахуун дээшлэн, тэдний улс төрийн зөв сонголт хийх, ардчиллыг бэхжүүлэх, улс төрийн идэвхтэй оролцоог хэрэгжүүлэх үйл явцыг боловсронгуй болгоход судалгааны ажлын үр дүн ач холбогдолтой.</p>
<p>Хэсэг I</p> <p>Улс төрийн соёлын талаар судалгаа хийхийн тулд түүний талаар ялахдаа ажлын тодорхойлолттой байх хэрэгтэй. Бид судалгааны эрх ашгийн үүднээс шинжлэх ухааны янз бүрийн суртлуудыг судалгаа, тодорхойлолтыг авч үзэж харьцуулахгүйгээр улс төрийн шинжлэх ухааны хүрээгээр хязгаарлаж улс төрийн соёлд юуг хамруулан үзэж байна вэ гэдгээ эхлээд нэрлээл судлах зүйл тодорхой болно хэмээн үзэж байна.</p> <p>Хэсэг II</p> <p>Монголын нийгмийн улс төрийн соёлыг тодорхойлох үзүүлэлтүүдийг тодруулж, уямаар улс төрийн соёлын талаарх орчин үеийн онолд тулгуурлан дүннэлт гаргах, таамаглалаа шалгах, онолын шинжтэй шинэ санаа дэвшүүлэхийг зорьсон болно. Мөн дараах асуудлын хүрээнд өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл хийгээд түүний төлөв байдал, чиг хандлага, төсөөллийг иргэдийн санаа боллын тодруулснаараа энэхүү олон нийтийн судалгааны гол зорилго оршиж буй болно.</p> <p>Хэсэг III</p> <p>ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр-эрх зүйн салбарт харагжиж буй «Монголын нийгмийн хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» сүүр судалгааны хүрээнд хийгдсэн «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёл төлөв байдал, чиг хандлага» олон нийтийн санаа боллын судалгааны үр дүнг дэлгэрэнгүй оруулсан.</p>	<p>“МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГЫГ ТОДОРХОЙЛОХУЙ” ЭКСПЕРТИЙН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН</p> <p>МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГЫГ ТОДОРХОЙЛОХ ЭКСПЕРТИЙН СУДАЛГАА</p>

**МОНГОЛУДСЫН ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИИ
ФИЛОСОФИЙН ХҮРЭЭЛЭН
УЛС ТӨР, ЭРХ ЗҮЙН САЛБАР**

Энэхүү сурь суралгааны төслийг Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухаан, Спортын яамны захиралгаар Монгол Улсын Шинжлэх Ухааны Академийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажилтнууд 2017 оны 1 дүгээр сараас 2019 оны 12 дугаар сард хийж гүйцэтгэв. Сурь суралгааны хүрээнд «Өнөөгийн Монголын Улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага»-ыг тодорхойлох зорилгоор 2019 оны 5 дугаар сард шинжээчдийн асуулын суралгааг гүйцэтгэсэн болно.

Төслийн удирдагч: Д.Баасансүрэн, доктор (Ph.D)

Улс төр-эрх зүйн салбарын эрхлэгч, ЭШЛАА
А.Цанжид, доктор (Sc.D), профессор

Батийн гишүүд:
Д.Болд-Эрдэнэ, доктор (Sc.D), профессор

О.Хатанбола, доктор (Ph.D)

А.Хишигдаваа, докторант

Ц.Жаргала, магистр

Ц.Баянмөнх, магистр

М.Долгорсүрэн, докторант

Б.Мягмарсүрэн, магистр

Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэн

Улс төр-эрх зүйн салбар, №104 тоот

ШУА-ийн Хүрээлэнүүдийн нэгдсэн II байр.

Баруун салбийн гудамж -15, Чингэлтэй дүүрэг,

Улаанбаатар хот, Монгол Улс.

Утас: 976-11-330847, 321215

Факс: 976-11-330846

Цахим шуудан: info@ip.maa.ac.mn

Эрхэлсэн: Улс төр, эрх зүйн салбар

Тайлан бичсэн: Д.Энхбола, докторант

Хянасан: Эрдэм шинжилгээний гэрээг ажилтан

О.Хатанбола, ЭШЛАА, доктор (Ph.D)

АГУУЛГА
Зургийн жагсаалт..... 4
Хүснэгтийн жагсаалт..... 4
ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ..... 6
I. СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ..... 7
Судалгааны зорилго..... 7
Судалгааны зорилтууд..... 7
Урьдчилсан судалгаа хийгдэж судалгасан байдал..... 7
Эдийн засаг, нийгмийн болон шинжлэх ухааны ач холбогдол..... 8
II. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, АРГАЧЛАЛ..... 9
2.1. Судалгааны хамрах хүрээ, судалгаанд оролцогчдын ерөнхий мэдээлэл..... 9
III. УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ТАЛААРХ ОЙЛГОЛТ, ТӨСӨӨЛӨЛ..... 12
IV. УЛС ТӨРИЙН СОЁЛ, ХАНДАЛГАНЫ ГҮВШИЛ..... 14
Улс төрийн соёл хандлагын түвшин хэсгийн дүгнэлэл..... 19
V. УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ТӨЛӨВШИЛ..... 21
Улс төрийн соёлын төлөвшлийн өнөөгийн байдал, өөрчлөлт..... 25
Улс төрийн соёлын төлөвшил хэсгийн дүгнэлэл..... 27
Улс төрийн субьектүүдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийн өнөөгийн байдал, өөрчлөлт..... 28
Улс төрийн субьектүүдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийн өнөөгийн байдал, өөрчлөлт хэсгийн дүгнэлэл..... 33
VI. УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ШИНЖ ЧАНАР, ХЭВ МАЯГ..... 34
Улс төрийн соёлын шинж чанар, хэв маяг дэд хэсгийн дүгнэлэл..... 39
VII. УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ҮҮРЭГ, ҮР НӨЛӨӨ..... 41
Улс төрийн соёлын нийгэмд гүйцэтгэж буй үүрэг..... 43
Улс төрийн соёлын үүрэг, нөлөө хэсгийн дүгнэлэл..... 46
СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛ..... 48
Улс төрийн соёл ойголом, хандлагын түвшин хүрээнд..... 48
Улс төрийн соёл төлөвшил, өөрчлөлтийн хүрээнд..... 48
Улс төрийн субьектүүдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийн өнөөгийн байдал, өөрчлөлтийн хүрээнд..... 49
Улс төрийн соёлын шинж чанар, хэв маягийн хүрээнд..... 49
Улс төрийн соёлын үүрэг, нөлөө хэсгийн дүгнэлэл..... 50
СУДАЛГААНЫ ЗӨВЛӨМЖ..... 52

ЕГӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Монгол Улсын Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарт хэрэгжиж буй «Монголын улс төрийн үйл ажиллагааны төслийн төрийн соёлын гүнзгий үүрэг» хэмээх энэхүү сүүрэг судалгааны төслийн зорилго нь Монгол Улс дахь ардчиллыг бэхжүүлэх, иргэдийн улс төрийн боловсролыг дээшлүүлэх, тэдний улс төрийн ухаалыг сонголт хийхэд нь туслах зорилготой.

Эл төсөл нь 1990-ээд оноос хойшхи иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүрхэлд нь нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээнд дэх сорилт, бэрхшээл, тулгамдаж буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судалж боловсруулах, иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохицт хүнлбарыг санал болгож, энэ хүрээний хэтийн төлөв хамтлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулах явдал байв.

Нөгөө талаар, иргэд улс төрийн соёлын талаар шинжлэх ухааны үзэлтэй зохицт мэдлэг боловсрол эзэмшэхэд нь тус дэм үзүүлэхээр Монголын улс төрийн амьдрал, үйл ажиллагааны мөн чанарыг мөн болгойг олгож төсөөлж болон сонголт хийж чадвар дээшлэх учиртай. Үүнийг улс төрийн орлоосны хүуль ёсны хэлбэрийг зохицтой хэрэгжүүлэх соёл сууралшах улс төрийн шийдвэр хэрэгжих боломж дээшлж, ардчилсан тогтолцоо төлөвших, иргэдийн ийгэм бэхжих зэрэгт эргээр нөлөөлж үр дүн гаргах болно.

Иргэдийн улс төрийн ухаамсар, соёл, ёс суртахуун дээшлэн тэдний улс төрийн зөв сонголт хийж, ардчиллыг бэхжүүлэх, улс төрийн нлэхтэй орлошоог хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа болохонд судалгааны ажлын үр дүн ач холбогдолтой юм.

I. СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ

Судалгааны зорилго

Өмөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлагыг мэргэжлийн чиглэлээр ажлалдаг экспертүүдээр тодорхойлуулах зорилготой ба Монгол дахь ардчиллыг бэхжүүлэх, иргэдийн улс төрийн боловсролыг дээшлүүлэх, үнэлэмж, үнэ цэнийг өсгөх, улс төрийн ухаалыг сонголт хийхэд нь туслах, орлоосны субъектын хүчин зүйлийг тусуу судалж тогтоох зорилготой. 1990-ээд оноос хойшхи иргэдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийг бүрхэлд нь нэгтгэн дүгнэж, энэ хүрээнд дэх бэрхшээл сорилт, тулгамдаж буй асуудлыг улс төр судлалын онол арга зүйн үүднээс судалж боловсруулах, иргэдийн улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэх арга зам, хэлбэр, шийдлийн зохицт хүнлбарыг санал болгож, хэтийн төлөв хамтлагын талаарх санааг дэвшүүлэн судалгааны эргэлтэнд оруулах явдал юм.

Судалгааны зорилтууд

Судалгааны ерөөний зорилтын хангахын дараах дэд зорилтуудыг судалж тодорхойлохоор төсөлд тусгасан болно. Үүнд:

1. Улс төрийн соёлын талаарх олголт, өмөөгийн нөхцөл байдал, өөрчлөлт
2. Улс төрийн соёлын төлөвшин, өмөөгийн байдал, нөлөөлж буй хүчин зүйлс өөрчлөлт, хандлага
3. Улс төрийн субъектүүдийн улс төрийн соёлын төлөвшлийн үзэлтэй, өөрчлөлт
4. Улс төрийн соёлын үндсэн элементүүд, шинж чанар, өмөөгийн үзэлтэй, өөрчлөлт.
5. Улс төрийн соёлын хэв маяг, төрөл, өөрчлөлт, хандлага
6. Улс төрийн соёлын үүрэг нөлөө
7. Улс төрийн соёлын ийгэмийн үүргийн өмөөгийн байдал
8. Улс төрийн соёлын талаарх төрийн боллогын үзэлтэй

Урьчилсан судалгаа хийгдэж судалгасан байдал
Монгол судалгааны байдал

1. Э.Тамыр "Монголын сээгтний улс төрийн ухаамсар соёлын төлөвшлийн зарим асуудал", УБ, 1993.
2. Д.Содномгомбо, Ч.Найдансүрэн "Улс төрийн соёл, түүний Монгол дахь төлөвшлийн асуудал", УБ, 2000.
3. "Монголын ийгэмийн өөрчлөлт", Философийн хүрээлэн, УБ, 2008.

СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛТ

Улс төрийн соёл болголт, хамдагчын түвшинийг гурвалд:

1. Судалгаанд оролцсон шинжээчдийн улс төрийн соёлын байдалт үзэл хандлага нь хувьд шуларга ёс ёс зүйг дээдэлсэн инстинкт болон иргэдийн итгэл үнэмшил, ухамсарт сүүрилсэн үзэл хандлагын нэгдэл гэсэн хоёр байр суурьт хувь тэнцүү хуваагдсан байна. Энэ нь онолын хувьд аль нэг хандлага давамгайлсан орших боломжгүй галтийг практикт нотлон харуулж байна.
2. Судалгаанд арга барилын хувьд улс төрийн соёлын тухай байдалтай тодорхой нэг тогтсон тодорхойлолтоор хэлгээрлэлгүйгээр ерөнхийд нь **кад, данд** **мэдээллийн зөвшөөр, хөдөө сэтгэл хөдөлгөөний зөвшөөр, эргэлт үйл ажиллагааны хүрээнд яарх хүндрэл** гэж үзэж буй үзүүлэлтүүдээр авч үзсэн монголын өмнөгийн улс төрийн соёлд танин мэдэхүйн түвшин нэлээд харин сэтгэл хөдөлгөөний түвшин болон оролцооны хандлага харьцангуй бага байна.
3. Улс төрийн соёлтойг нэрлэнгээ үндсэн үзүүлэлтэд алинаа улс орон үйл явдал дүр шинэчлэгээ хийж чадал, хувьд ёс зүйн хэм хэмжээг барилгалаа, үндэсний ашгийг эрхэмлэдэг байх гэсэн 3 үзүүлэлтийг чухал хэмээн үзэжээ.
4. Улс төрийн соёл манай улс төрчдэд хангалттай төлөвшөөгүй байгааг улс төрийн соёлтой гэж үзэх улс төрчид Монголын улс төрчдөөс 100-аас 10 хуртгай хүчинг авч чалаагүй үнэлгээгээр тодорхой харгалжж байна.

Улс төрийн соёлын төлөвшил, өсөлмөлийнх дүгнэлт:

1. Ерөнхий улс төрийн соёлын төлөвшил дүгнэмэс доош тэр тусмаа бүрэлдэх төлийн шатанд явж байна гэсэн тааруу дүгнэлтийг шинжээчид өгсөн байна.
2. Улс төрийн соёлын төлөвшил хангалтгүй байгаа шалтгаанд **болговсролгүй мэдээллийн хүчлүүх улс төрд өрх болговр улс төрд хүний бие хүний төлөвшил, ёс суртахууны дутагдалтай** мөн улс эр оронд **дэгжлийн, ашиг бэлт байгаа, төсвөртэй болговр хүчлүүх** зэрэг хүчин зүйл өндөр хувьтай байна.
3. Сүүлийн 5 жилтэй харьцуулахад Монгол Улсад улс төрийн соёл дорлсон огт өөрчлөлтгүй байгаа ба үүдэ нөлөөлсөн үндсэн шалтгаан нь **хүнд дүгнэсэн, үзэл болоод алагдур, бичиг, эхлэлт нэр улс төрд дүгнэж байгаагай шууд холбоо дүгнэжээ.**
4. Өмнөгийн монголын улс төрийн амьдралд алагуула улс төрчид **"алдир, дүшлэл", "өрлөг", "эрх мэдэл", "байр соёл"** гэх мэт хүний эрх ашгийг эргэн болговр ашиг хүчлүүх зөвөлж байна. Ийм хүчлүүх "нэгдэй талд ашиг амьдрал", "оноо ашг хүчлүүх байтам мэдэрх" зэрэгдэй барилгалаа,

Тийвээс биддэ асууламж хүрээний үнэмлэх, байр, соёл нь өндөр өөрчлөгдөжээ.

5. Улс төрийн соёлын субъектүүд тэр дундаа төр, түүний институтад итгэл иргэдийн итгэл, төрийг хүндэтгэх байдла маш хангалтгүй үнэмлэг асан ба иргэдийн улс төрийн боловсрол ч хангалттай төлөвшөөгүй байна.
6. Төр, түүний институтийн үнэмлэг өмнөх 5 жилтэй харьцуулахад дорлсон гэж үнэмсэн ба үндсэн шалтгаан нь төрийн өндөр албан тушаалтнууд бичээчгүй зүйл амьдал, амьласаа бичээчгүйдгүй, хоосон попордог, ёс зүйгүй, иргэдийг мэт бэлчээх сэтгэлгээ рүү түлхсэн үйл ажиллагааг хуульдаг нь ийнхүү улс төрийн соёлын төлөвшилд сөргөөр нөлөөлсөн гэж үнэмлсэн байна.

Улс төрийн соёлын төлөвшил, өсөлмөлийнх дүгнэлт, өсөлмөлийнх дүгнэлт:

1. Улс төрийн соёлын төлөвшил хамгийн чухал үүрэгтэй субъектэд улс нам төртүүлэх ач холбогдолтой байгаа бол хөдөө мэдээллийн хэрэгсэл, иргэд сонгогчид, төр, төрийн байгууллагууд ИИБ-уудыг өндөр үүрэгтэй хэмээн судалгаанд оролцсон экспертүүдэд тодорхойлжээ.
2. Төрийн 3 өндөрлөлийн хувьд албан тушаалын хувьд бичг институтийнх нь хувьд үнэмлүүлсэн үнэмлэгэнд дээрх 3 субъектын хувьд 10 оноогоор үнэмлүүлсэн дүгнэлтгээр гургуулаа дүгнэмэс доогуур үнэмлэгж авчээ.
3. Улс төрийн намгуудыг улс төрийн институтийнх нь хувьд 10 оноогоор үнэмлүүлэхэд дөнгөж 2,7 гэсэн үнэмлэгж асан нь улс төрийн намгуулаа улс төрийн соёлын төлөвшил институтийнхөө хувьд маш хангалтгүй байна гэж үнэмлэжээ.
4. ИИБ, ХМХ-үүд мөн улс төрийн соёлын төлөвшилийн үнэмлэгээр дүгнэмэж үнэмлэгэнд хүрэхгүй байна.
5. Дээрх байдалаас дүгнэн үзэхэд улс төрийн соёлын төлөвшилд голлох нөлөөтэй институтууд нь өмнөгийн байдлаар төлөвших бичг бүрэлдэх шаталгаа байна гэсэн өрөөсний дүгнэлтийг хийж байна.

Улс төрийн соёлын шинж чанар, хэм хэмжээний гурвалд:

1. **Аливаа** **Верба** **Наран** **Сайва** **Болговр** **Улс** **Төрийн** **Соёл** **3** **Удвал** **Хүч** **Мэдлэг** **Өмнөгийн** **Үнэмлэг** **Болговр** **Уламжлалт**, **Алагтны**, **Өрөлөөсөн** **Хэм** **Мэдлэгийн** **Аль** **Хэлбэр** **Зонсолж** **Хандлагатай** **Толорхойлох** **Асуултаар** **Хамшиг** **Улс** **Төрийн** **Соёл** **Хэм** **Мэдлэг** **Давамгайлж** **Байна** **Гэсэн** **Дүгнэлтийг** **Экспертүүд** **Хийсэн** **Ба** **Судалгааны** **Дүгнэлт** **Хармад** **Өрөлөөсөн** **Улс** **Төрийн** **Хэм** **Мэдлэг**

хамгийн бага хувьтай байгаа ба өөрөөр хэлбэл улс төрийн үйл явцын шаг бүрт нөлөө үзүүлэх зэрэг идэвхтэй оролцоо хангалтгүй байна.

- Улс төрийн соёлын чиг баримжааны хувьд өрнийн, дорнын, уламжлалт эсвэл хольцот хэв маягийн ангилалаар авч үзвэл монгол улсад улс төрийн соёлын аль алины холимог маягийн тэр ч бүү хэл улс төрийн соёлын аль нэг хэв маяг одоогоор төлөвшөөгүй байна.
- Улс төрийн соёл төлөвшөөгүй, харьцангуй сул төлөвшсөн гэж үзсэн шалтаанд мөн улс төрийн намуудын төлөвшил тааруу, улс төрчдийн хууль мөрдөгтүй, ёс зүйгүй, хармуцлагатай байдал, улс төрчид, албан тушаалтнуудтай хармуцлага тооцох механизм байхгүй гэсэн шалтгаанууд тоглох байр суурьтай байна.
- Улс төрийн соёлыг төлөвшүүлэгч үндсэн сүбъект болон хүчин зүйлс Монгол улсад төлөвшөөгүй ба сөрөг нөлөөлөл үзүүлсээр байна гэсэн дүгнэлтэд хүргэж байна.
- Улс төрийн соёлын энэхүү нөхцөл байдал Монгол улсын нийгмийн хөгжлийг хойш татаж байна ба мөн улс төрийн соёл бүр үндэсний онцлогтой байх ёстой гэсэн үзэл баримтлалыг шинжээчдийн 2 хүн тутмын нэг баримталж байгаа бол Монгол улсад үндэсний онцлогтой улс төрийн соёл төлөвшиж амжаагүй байна гэсэн дүгнэлт судалгаагаар гарч байна.
- Монгол улс төрийн соёлын шинж чанарын хувьд иргэд ~~улс төрийн амьдралд идэвхтэй оролцдоггүй, хувь хүн, бие хүний эрх, эрх чөлөөт эрхэмдсэн, сөрөг байр суурьтай бүлгийг дарах, нөөлөх хандлагатай, төрийн хэт оролцоог тогтоон барихыг эрмэлзсэн хэв маяг тогтсон байна.~~

Улс төрийн соёлын үүрэг, нөлөө хэсгийн дүгнэлэл

- Соёл, эдийн засаг, улс төр, хууль эрх зүй, боловсрол зэргийн өөрчлөлт хам хувьсалын шинжтэй байх ёстой гэсэн таамаглалын дагуу эдийн засгийн шинжтэй өөрчлөлтүүдээс хамгийн эерэг нөлөөлсөн хүчин зүйлд чөлөөт зах зээлийн тогтолцоотой болсныг онцолсон бол улс төрийн тогтолцооны өөрчлөлийн хувьд бүх нийтийн чөлөөт сонгууль, олон намын тогтолцоотой болсон нь улс төрийн соёлд хамгийн эерэгээр нөлөөлсөн хүчин зүйлсээр үнэлэгдэж.
- Улс төрийн соёлд сөрөг нөлөөлсөн үйл явдалд улс төр бизнесийн олгархи бүлэглэл үүссэн, сонгуульд эдийн олгархиа өрсөлдөх болсон, ЖДҮ-г тойрсон дуулиан гэсэн үйл явдлууд үнэлгээ хамгийн өндөр хувьтай байгаа ба улс төрийн тогтолцоотой холбоотой сөрөг нөлөөтэй гол зүйлд намуудын бодлого, мөрийн хөтөлбөрийн ялгаагүй байдал хамгийн сөрөг нөлөөлсөн байна.
- Хууль эрх зүйн чиглэлээр улс төрийн соёлын өөрчлөлтөд эерэг нөлөөлсөн хүчин зүйлст үндсэн хуулийн өөрчлөлт эерэг үнэлгээ өндөр авсан бол

эсрэгээрээ сөрөг нөлөөлсөн хүчин зүйлст эргүүдэн шүүх үйл явц, 60 тэрбумын хэрэг, уул уурхайн лицензийн эмх замбараагүй олголт зэрэг хамгийн өндөр хувьтай сөрөг нөлөөт хүчин зүйлс оржээ.

- Улс төрийн соёлын төлөвшилийн үндсэн элемент болох хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл нь улс төрийн соёлд сөргөөр нөлөөлж байна гэж шинжээчид дүгнэсэн бол боловсролын тогтолцооны тогтворгүй байдал ч сөрөг нөлөөт хүчин зүйлст өндөр хувь авсан байна.
- Хармуцлагын механизм байхгүй байгаа нь улс төрийн соёлгүй болгож байна гэсэн үзүүлэлт бүлэг үзүүлэлт дундаас тэргүүлж байгаа бол технологийн дэвшил цахим хэрэглээний өөрчлөлт харьцангуй тогтвортой эерэг нөлөөлөлтэй байна.
- Эдийн засаг, улс төрийн суурь тогтолцоо зөв бүрдсэн ч хэрэгжилтийн гажуудал бүтэ болсон боловсролын тогтолцооны тогтворгүй байдал, ёс зүйгүй улс төрчид бий болсон, хармуцлагын механизмгүй байдал зэрэг нь улс төрийн соёлын төлөвшилийг доройтуулах үндэслэл болсон байна гэсэн дүгнэлтэд хүрч байна.
- Монголын улс төрийн соёл нь өнөөгийн байдалаар нийгмийн, танин мэдэхүйн, үнэлгээ буй болгох, сэтгэл хөдмөлийн зэрэг 4 үндсэн үүргийг нийгэмд гүйцэтгэж байх ёстой үзэл баримтлалаас авч үзэхэд аль үүргээ хангалтгүй биелүүлж байна гэсэн дүгнэлт гарсан.

СУДАЛГААНЫ ЗӨВЛӨМЖ

1. Монгол Улс улс төрийн соёлын шинэ чанарын хувьд нэгдэл **Улс төрийн амьдралд идэвхтэй оролцоогүй хэв хүй бие хүний хэв хэв эвлөлөг эрхэмлэсэн, сөрөг байр суурьтай бүлэгийг даргах цөөнх хандлагатай төрийн эрх оролцоог хэвтээсн байртай, эрхэмлэсэн хэв хэв тогтсон байгаа тул нэгдэлд улс төрийн боловсрол олгох сайн дүрэм болон албан ёсны сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.**
2. Боловсролын сүүрх тогтолцооны тогтвортой байдалг хангахад онцгой аюуларх.
3. Иргэдийн оролцоо идэвхжүүлэх, нийгмийн эв нэгдлийг хангах, хамтат үүлгийг сэргээх, түүнийг нь урамшуулсан арга хэмжээг нүү зохион байгуулах боллогоор дэмжих.
4. Улс соёлын төлөвшил өмнөх нийгмийн үеийснээс ардчилалын үеийг зүйлс РНУ шинэчлэх шинэчлэлт дүүсэмгүй, хошигног замбарамгүй, сөрөг нөлөөлөл нэстэй байгаа олон нийтийн итгэл, үзэмшийг төрүүлэхийн тулд хууль тгши үйлчилж, шуларга байдалг дээдлэх, яамтууа төрийн байгуулагуудын ил тод харилцаатай байдалг чиглэсэн боллого хэрэгжүүлэх шаардлагатай.
5. Харилцааны механизмг сайжруулах ажлыг нийгмийн бүрэн үе дэвсгэрт, шат тус бүрт эрчимтэй хэрэгжүүлэх.
6. Улс төрийн соёлын төлөвшүүлэх гол институтуудын нөлөөлөл сөрөг, төлөвшөөгүй байгаа тул түүний гол болгох улс төрийн намуудын самуужилт, ил тод, харилцаатай байдалг сайжруулах, хөвчлөл, мэдээллийн хэрэгслийн хараат бус байдалг хангаж, харилцаатай хөвчлөл мэдээллийг болгох, төрийн байгуулагууа, түүний албан тушаалуудуудад тооцох харилцаатаг эрчимтэй болгох ажлыг илэр ааралтай хэрэгжүүлэх.
7. Улс төрийн намын самуужилтээг шалтгаалсан улс төрд бизнесийн олгарууд гүрсэн байдалг бууруулах.
8. Төрийн ил тод харилцаатай байдалг бий болгохын тулд төрийн албан хаагчдын сонгох шалгаруулалтаас эхлэн иргэний болон хөндлөнгийн хяналтын системийг болгох.

9. Иргэний нийгмийн байгуулага болон төрийн бус байгуулагуудын идэвх оролцоог нэмэгдүүлэхийн тулд төрийн байгуулагуудтай хамтын ажлалтаг сайжруулах, төрийн зарим үйлчилгээг тэдмээр гэрээгээр хийлгээг болгох.

10. Улс төрийн соёлд эерэг нөлөөлсөн хүчин зүйлд чөлөөт зах зээлийн тогтолцоотой, бус нийтийн чөлөөт сонгууль, олон намын тогтолцоотой болсон эерэг сүүрх тогтолцоо эв танилсан гэж үзэж буй тул түүнийг эв хандлагаар хөгжүүлэх, хэрэгжилт, үрэлгээг самбар бүрт тодорхой түвшинд, тодорхой хугацаанд хийж үр аурд тулгуурласан үйл ажлалтаа зохион байгуулагд байх.

МОНГОЛ УЛСЫН ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ
ФИЛОСОФИЙН ХҮРЭЭЛЭН
УЛС ТӨР, ЭРХ ЗҮЙН САЛБАР

Төслийн удирдагч: Д.Басансүрэн, доктор (Ph.D)
 Улс төр-эрх зүйн салбарын эрмэлзч, ЭШАА

Багийн гишүүд:
 А.Цанжид, доктор (Sc.D), профессор
 Д.Болд-Эрдэнэ, доктор (Sc.D), профессор
 О.Хатанболд, доктор (Ph.D)
 А.Хишигдаваа, докторант
 Ц.Жаргал, магистр
 Ц.Баянмөнх, магистр
 М.Долгорсүрэн, докторант
 Б.Мягмарчэрэн, магистр

Хааг: Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэн
 Улс төр-эрх зүйн салбар, №104 тоот
 ШУА-ийн Хүрээлэнгүүдийн нэгдсэн II байр,
 Баруун салбийн гудамж -15, Чингэлтэй дүүрэг,
 Улаанбаатар хот, Монгол Улс.

Утас: 976-11-330847; 321215
 Факс: 976-11-330846
 Цахим шуудан: info@p.mnas.ac.mn

Эрхэлсэн: Улс төр, эрх зүйн салбар

Тайлан бичсэн: О.Хатанболд, ЭШДЭА, доктор (Ph.D)

Ханасан: Д.Басансүрэн, ЭШАА, доктор (Ph.D)
 А.Хишигдаваа, ЭШДЭА, докторант

Агуулга

«Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага»
 чанарын судалгааны удирдамж 4
 Оршил 4
 Судалгааны зорилго 5
 Судалгааны хамрах хүрээ 5
 Судалгааны ажлын арга зүй 5
 Судалгааны маршрут 7
 I. Улс төрийн соёлын талаарх ойлголт, төсөөлөл 8
 II. Улс төрийн соёлын төлөвшил 24
 III. Улс төрийн соёлын үүрэг, үр нөлөө 34
 IV. Дүгнэлт, зөвлөмж 51
 Ном зүй 54

**«Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага»
Чанарын судалгааны удирдамж**

Оршиа

Аливаа судалгаа шинжилгээг хийхдээ тоон болон чанарын судалгааг зэрэгцүүлэн хэрэглэх болсноор нэлээдгүй хугацаа өнгөрсөн. Цаг хугацаа өнөрөхийн хэрээр нийтгэм, эдийн засгийн байдал ч хувьсан өөрчлөгдөж байдаг учраас бид тоон болон чанарын судалгааны аргыг хослуулан хэрэглээл өнөөгийн өөрчлөгдөж буй нийтгэм дэх улс төрийн соёлын үзэгдлийн учир шалтгааныг илүү тоо томруун харуулана.

Чанарын арга нь судлагдах гэж буй аливаа үзэгдлийнхээ цаад нарийн учир холбоот гаргадаг бол, тоон арга нь тухайн үзэгдлийн дүр зургийг гаргаж ирдэг. Сүүлийн үед сэтгэл судлалын арга нь тухайн хүний сэтгэл зүйн үйд явцыг судалж, улмаар хувь хүн болон нийгмийн хүрээнд оюун санаа хэрхэн нөлөөлдөг болохыг олж тогтоохыг эрмэлздэг байна. Энэ агуулгаар авч үзэхэд, энэ удаагийн чанарын судалгаанд олон нийтийн санаа болмын болон шинжээчдийн асуулгын судалгааны хүрээнд хийгдсэн чанарын мэдээлэл, мөн фокус бүлгийн болон шинжээчдийн гүнзгийрүүлсэн ярилцлагын мэдээллийг тус бүр багтаан, нөхцөл байдлыг шинжлэн судалсан болно.

Монголд тоон болон чанарын аргагүй, аргын судалгаа хийгээд нэлээд хугацаа өнгөрсөн бөгөөд 1980-аад онд судалгааны арга зүй, үзэл баримтлалыг боловсруулахад багагүй анхаардаг байснаас тоон аргыг голлодог. Харин 1990 оноос хойш судлаачид тоон болон чанарын аргуудыг хэрэглэх, аргагүй дээр маргаантай хандаж байсан төдийгүй тоон судалгааны аргагүйгээс гадна чанарын судалгааны арга зүйд илүү анхаарч, улмаар нийгмийн танин мэдэхүйд нэвтрүүлэхэд чиглэгдэх болсон. Чингэхдээ чанарын судалгааны аргыг нэр төдий оромдож хэрэглэх биш горим журмаар нь зөв хэрэглэх ялангуяа чанарын судалгааны мэдээллийг боловсруулахд илүү нарийн судлахыг шаардаж¹ байна. Нөгөө талаар, чанарын судалгаа тусгай буюу нэгж, онцгой тохиоллыг судалж, түүнтэй төсөөтэй тохиоллын явцуу хүрээнд үр дүнг дэлгэрүүлэн хэрэглэдгийн зэргэцээ аливаа зүйлийн цаад гол санааг гаргахад чанарын судалгааны онцлог оршдог.

“Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага”
Чанарын судалгааны удирдамж

Өөрөөр хэлбэл, тоон судалгаа нь нэгтгэн дүгнэсэн шинж илүү учраас ижиа төстэй зүйлд дүгнэлтийг хэрэглэх боломжийг олгодогтоороо ялгаатай. Угтаа тоон болон чанарын судалгааны аргуудын аль нэг нь давуу гэж хэлэх боломжгүй бөгөөд тус бүр давуу болон дутагдалтай талуудтай учраас аль нэгийг нь бусдаас онцгой байранд тавьж, гүйцшрүүлэн үзэх боломжгүйр юм.

Судалгааны зорилго

«Монголын улс төрийн үнд явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг» сурь судалгааны төслийн хүрээнд «Өнөөгийн Монголын улс төрийн соёлын төлөв байдал, чиг хандлага» сэдэвт олон нийтийн болон шинжээчдийн асуулгыг зохион байгуулж, улмаар фокус бүлгийн болон гүнзгийрүүлсэн ярилцлагыг зохион байгуулан, Чингэхдээ манай орны улс төрийн бодит нөхцөл байдлыг үндэслэлтэй тодорхойлох, улмаар судлаач респонденттой тухайн асуудлаар холбоо харилцаанд орохдоо өөрийн нөөцөөллийг оруулахгүй байхыг гол зорилгоо болгосон.

Судалгааны хамрах хүрээ

Улс төрийн шинжлэх ухааны чиглэлээр мэргэшсэн, туршлагатай экспертүүд болон нийгмийн бүтцийн төлөөллийг хангахуйц бүлгүүд болох орон нутгийн төрийн байгууллагын төлөөлөгчид, төрийн бус, иргэний нийгмийн байгууллагуудын төлөөлөл, улс төр, эрдэм шинжилгээ, төрийн үйлчилгээний байгууллагуудын төлөөллийг тус тус хамруулан 2019 оны 10-р сарын 1-ний өдрөөс 11 дүгээр сарын 15-ны хооронд зохион байгуулав.

Судалгааны ажлын арга зүй

Экспертийн гүнзгийрүүлсэн болон фокус бүлгийн ярилцлагын хэлбэрээр зохион байгуулсан социологийн судалгааны үр дүн нь судалгааны объектын хувьд респондентын тунгаан бодох чадварыг судалж байгаа судлаачийн тунгаан бодох чадварын бүтээгдэхүүн буюу «хос тунгаан бодох чадвар» явдал юм. Өөрөөр хэлбэл, бодит байдалд өгч буй ач холбогдол, утга нь респондентын ойлгоцмын онцлог уу аль эсхүү зөвхөн хувийнх нь ойлгоцыг тусгаад зогсохгүй, шууд харилцах явц дахь тэдний бодох чадварын харилцан үйлчлэлийн үр дагаварыг томруулах² нь чанарын судалгааны гол онцлог болно.

Судалгаанд сонгогдсон экспертүүд, бүлгийн ярилцлагад оролцох иргэдийн нийтгэм, улс төрийн соёлын талаарх мэдлэг, төр засагт хандах хандлага, улс төрийн үнэлэмж, уламжлалт болон модерн шинж, улс төрийн байр суурь, хандлага, улс төрийн оролцоо, иргэнлийг байдал зэрэг үндсэн асуулгуудын хүрээнд ярилцлагыг өрнүүлэх замаар респондент, судлаач хоёрын харилцан

Үйлэмэгийн үр дүнд судалгаанд оролцогчдын хэмэ нэ ч байгаагүй нийгэмийн болит байдалы тусай шинэ төсөөллийг тодруулахыг хөгжөөсн.

Чингэсдээ, дараах асуултуудын хүрэнэд хүүргэл арилшлагыг оруулсан болно: (i) улс төрийн соёлын таларх обьголт; (ii) улс төрийн соёлын төлөвшил; (iii) улс төрийн соёлын үүрэг, нөлөө; (iv) нашна улс төрийн соёлыг жонхстой төлөвшүүлэхэд шаардлагатай боллого, үйл ажлалааг тодруулах зэрэгт онцгойлон ач холбогдол өгч үр дүнг шинжлэхийг зорьсон болно. Шинжлэгэний асуултуудын дараах ерөнхийлөн тольболлын хүрэнэд тодруулсан болно: (i) *Та бүтэн улс төрийн асарданд аман бийр сэлэлэнэ: олонох байна ө?*; (ii) *Та бүтэн бодлог улс төрийн соёл гэх хуламжл ө?*; *Улс төрийн соёлын хэл аман бийр бийр ө?*; *Олонох улс төрийн соёлыг хэл аман бийр мэрээ ө?*; *Улс төрийн соёлыг хэл аман бийр мэрээ ө?*; (iii) *Та өмөөрөн Монголын улс төрийн соёлыг түрэмгий сэлэлт үзэх ө?*; (iv) *Танганд сугалааг төвөг асар бийр өгч улс төрийн соёл асар өгч мэрээ ө?*; (v) *Танг бодлог мэрээд улс төрийн соёлыг төлөөллий өмөөрөн мэрээ бийр болон сугалааг асар мэрээ мэрээ ө?*; (vi) *Улс төрийн соёлыг төлөөллий аман сэлэлтэд аман үзрэхий олонох байна ө?*; *Нөлөөлж бийр аман үзрэх асар бийр ө?*; (vii) *Өмөөрөн мэрээд улс төрийн соёл асар мэрээд мэрээ өмөөрөн мэрээ бийр ө?*; (viii) *Нашны улс төрийн соёлыг жонхстой төлөөллийг аман бодлого үйл ажлалааг мэрээ мэрээ ө?*; *Та үзэх байна ө?* зэрэг болно.

Бид судалгааны үр дүнд хийх шинжилгээг задалм шинжилж, нэгтгэн дүгнэх (авална, снэгч арга)-ийг зорьсон агаад Монголын улс төрийн соёлын ноцол байдалыг шинжлэх ухааны үүднээс задалм шинжилж, онолын үндэслэл бүрэн тодорхойлолт, бодит дүнэмлэийг гаргахыг оролцсон болно. Чингэсдээ, урьдчилм таварлахад бэрх шинэ үзэгдэлийн өөрчлөлт, үйл ажлалааны нийтлэг бус хэлбэрийг судлах зорилгоор таварлах дэвшүүлж судалгаанд оролцогчдын адал зуршла болсон уламжлалт харилцааны хэлбэрийг нэрүүлэн гаргах үүднээс референт бүлгүүдийг гишүүдийн үйлдэл, үйл ашгт фокус бүлгийн болон шинжээчдийн хүүргэл арилшлагы аргаар⁴ улс төрийн соёлыг төлөвшил, үүрэг, үр нөлөөлийг тодорхойлох зарчмыг баримталсан нь эл судалгааны гол ач холбогдол өршино.

Судалгааны мэршрүг

Тоон судалгааг Улаанбаатар хотын 6 дүүрэг (Чингэлэй, Сүхбаатар, Сонгонолбайрхал, Баянгол, Баянзүрх, Хам-Уул дүүрэг), Дундговь, Ховд, Дорнод, Орхон, Сэлэнгэ айгуудын иргэдийн хамруулсан. Чанарын судалгаанд мөмүү аурасангааруудад хийгдсэн хүүргэл арилшлагын мэдээлэл чанарын шинжилгээг гүйцэтгэсэн болно.

Copyrighted material

IV. Дүгнэлт, зөвлөмж

Улс төрийн соёл бол аливаа улс төрийн систем дэх объектын талаарх үнэт зүйлс, хандлага, үнэмшилний хувиарилалт хэмээн тодорхойлогддог. Энэ ойлголт маш өрсөн хандлагатай бөгөөд түүгч хүтхэс хандлага үнэлэмжид биш тодорхой бодлогын дэмжлэг, улс төрийн рейтингт гэх мэт хүмүү бугаасаа өөрийнхүүдээ улаан хүтхэсд тэрхүү хэм хэмжээ, үнэт зүйлсийг сонирхдог явдал мөн учраас тэдгээр нь нийгмийн уламжлалт үнэт зүйлс юм. Үүнтэйг, ардчиллын хэргжлэг буй байдалаа нргэдийн санаа бодол доогуур үнэлгээтэй байгаа ч Монголын ардчилал нргэд тааламжтай байгаа дур зүргт олсон арван сүдэлганы үр дүнтэй ажиглагддаг нь чухамдаа нргэдийн дунд ардчиллын талаарх илэлт хэмс, улс орноос хэргжүүлж буй үйл ажиллагаа ардчиллыг дин ганц эрх, эрх чөлөө мэтээр ойлгож буйтай холбоотой. Гэхдээ ардчилсан итгэл үнэмшил хийгээ түүний соёл, практикаас жархал, улс болон эрт орой хэзээ нэгэн шат улс төрийн систем бодитоор оршин тогтнож мөгжсөийн хэрээр хяарал, бэршээрал гарам учиртайг уламсарлах болно. Чингэжээр тогтвортой ардчилалд хүрэх явдал яамт шүүгдэл өртөх нь эргэлзээгүй.

Нийгэмд тооцолдог үжиг хяаралын үнд түүнийг аригагаар манлайлагчид ардчиллыг нргэх агуулыг өсгөдөг ч энэ нь ажиглалаа ардчилсан институтээр дамжуулан дэг зүргийг айбууламыг шаардах нь ХХ зууны туршид ардчилсан дэглэмүүд унах явдал болж, улмаар эл хандлага ердийн үзэгдэл байсаар нрснитэй шүүд холбогдоно. Учир нийд улс төрийн соёлт бүх шатанд төлөвшүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг төрийн төвшинд бодитойгоор зохион байгуулж хэргжүүлэхүгээр болит мөгжл, мөс өс сүртгэлүүн оршин тогтнолоо хүчээрэл үчирч байна.

Өмөөгийн байдалаар улс төрийн намүүд болон нийгмийн байгууламүүд эл хандлагыг нэр төдий байдалаар авч үзэх нь нхсгээр дээр ардчилсан улс төрийн соёлт хяаралд хүрэх эрсдэлтэй ажгуу. Үүнээс уламга, улс төрийн намүүд нргэний нийгмийн болон сүдэлгээ шинжлэгээний байгууламүүд нргэдийн улс төрийн болон ардчиллын боловсролыг шат дараалсан системтэйгээр авч хэргжүүлэх шаардалаа улам бүр нхсгээр буй. Тийгээж л, сайн мөгжсөн ардчилал нь ард түмэндээ чиглэсэн, сайн үйл ажиллагаатай улс төрийн намүүдээс нхсгэсэн хамаралыг болон "шинэ ардчилал" гэлт нь шинэ бодлогын мөс шүдэрт хэргэцлэгчлэн тогтолооо бүрэн нам гэсэн үг юм. Эгтээр намүүд нь улс төрийн боловсрол, төрөл бүрийн сонирхлын бүлгийг дайчлын

тэднийг төлөөлөх уламжлалт үйл ажиллагаатаа бүрэн гүйшд агуулж чадалгүйг хэрүүлсаар нрсэн. Игөөе талаар, улс төрийн намүүдэн дотоод ардчилал, шүдэрт мөс засаглалыг сайжруулах явдал нон тэрүүний агуулаа болж байна. Чингээжээр дэгл, нхсгээс нргэний нийгэм, санаа бодлоо нийгэмийнхээ эрэнхөн байгууламгаас мөгжлэгийн үйл аян эргэцлэг хяаралыг орлоноос тасан сайбарын үйл ажиллагаас хэмээ хүүгчийг биеэлддэд бүрэн боловж нхгэлнэ. Игөөе талаар, нргэдийн улс төрийн соёл, ардчиллын боловсролыг дэгжүүлэх түншлэгийн сүдэжээ байгуулах мөгжлэг үйлчилгээ, нөөд байлгэийн ашиглалтын талаар мөмөл байгуулан сүртгэлт, сүртгэлчлэганы ажлыг мөгжлэгийг таваж хншүүлэх шат үнэйн шаардалаа бидний өмөө сорилт болон тулгарч байна. Энэ хүргээгээр нргэд, төрийн болон нргэний нийгмийн байгууламүүдэн улс төрийн хүүд, эргэцлэг, дэмжлэг, сүртгэлчлэг, хүүгчийн хэргжлэгээ хяарал-шинжлэгээр хийж нийгмийн бүлэг, хамарал, мөгжлэг, гадаргалдсан хэргэгийг дайчлах зэрэгт нхсгэлийн эрх зүй, улс төр, нийгэмчлэгийн өрсөн мэг бий болон сонирхлын ажиглах өсгөдөг.

Энэхүү хэргэцлэгтэй байллын үнэмс бол нргэдийн итгэл ба нийгмийн тогтвортой үйл ажиллагаа, түүний үр нөлөөг дэгжүүлэх явдал юм. Чингээжээр түүд, сүдэлганы бийн гишүүд аргаах бодлогын мөгжлэгийг авч хэргжүүлэхийг санаа болгож байна.

1. Эс зүйн хэм хэмжээ, сүртгэлт, саагаа бат, сангуутийн сайн мөгжлөгчлөгч, на тод байдал, дотоод ардчилал гэх мэт зүйлс бүрэн гүйшд төлөвшсөгүй байгаагаас: феодал дугаа адыл хүчирч байна. Энэ бол улс төрийн намүүдэд ардчиллын соёлт бий болгох нь маш чухал бөгөөд яаж л намын удирдлагын төлөө нхгэлтэй, өрөөлөөнтэй сонгуулийг хэрүүлэх, улс төрийн соёл, сэтгэлгээний өмдөө өс сүртгэлүүнтэй байхыг шаардаж буйн тод нргэд юм.
2. Ардчилсан байгууламүүдг бхсжүүлэх нь зайлшгүй болон мөгжсөн олон нийгмийн нхгэлтэй өрөөлөө болон эрх мэдэлтүүдийг хэргэцлэгтэй шийдвэр гаргаж урналж, хамтын түншлэгийг бий болгон эрхлэжүүлэх явдал үүний нон тэрүүний мөгжлөгч.
3. "Түншүүр өвчч нргэн" нь ардчилсан байгууламүүдг ажлагуулж, үйл явцыг үргэлжлүүлж байдаг зүйл юм. Дотоо шатнаас гарсан улс төрийн дэглэгт нь өөртөөт хнсгээд хүртээмж хамгийн үр дүнтэй, гол хүчин зүйл мөн бөгөөд сүүдэлчлэг хоёр зүүм түншлэг хүний мөгжлэд маш их ашиг дэмшлэг гарч боолчлох өсгт хэлж, мэгжлэгүүдийн тэгш эрлийг хүлээн мөгжлөгч, ардчиллын өөртөө нь дэмшлэг зэрэг нь дээрээж бодлогын зүйл бийш юм. Ард түмэн өөрсдөө үүнийгээ төлөө тэмцэх

15.а. Та сүүлийн таван жилд гарсан эх өөрчлөлт нь ямар учир шалтгаантай гэж бодож байна вэ?

1. Ерөнхийлөгч
2. Ерөнхий сайд
3. УИХ-ын дарга
4. Монгол Ардын нам (МАН)
5. Ардчилсан нам (АН)
6. Монгол ардын хувьсгалт нам (МАХН)
7. Бусад үзэг төрийн яамд/УА
8. Иргэний нийгмийн байгууллага
9. Засгийн газрын гишүүд
10. УИХ-ын гишүүд
11. Үзэг төрсөд

№	Амьсгал эхэлж эхэлсэн үе	Хүрээлэн байгууллага	Хууль зөрчлөх үед	Соёл, Уулзвар, хэлтэс	Самуураа, хэлтэс	Шийдвэр гаргах үед	Хэрэгжүүлэгч
1	а	б	в	г	д	е	ж
2	а	б	в	г	д	е	ж
3	а	б	в	г	д	е	ж
4	а	б	в	г	д	е	ж
5	а	б	в	г	д	е	ж
6	а	б	в	г	д	е	ж
7	а	б	в	г	д	е	ж
8	а	б	в	г	д	е	ж
9	а	б	в	г	д	е	ж
10	а	б	в	г	д	е	ж
11	а	б	в	г	д	е	ж

15.б. Та сүүлийн таван жилд гарсан эх өөрчлөлт нь ямар учир шалтгаантай гэж бодож байна вэ?

1. Ерөнхийлөгчийн ивэглэл
2. Засгийн газар
3. Урьдын эх хууль
4. Шүүх
5. Төрийн алба
6. Үзэг төрийн яамд
7. Баталгаалах, эмгэгт хүчин
8. Хууль сахиулах
9. ИТГЭЙН өөрөө удирдах байгууллага
10. Хөдөлмөрчдийн хургал
11. Социалийн өрсөлдөгч хөдөл
12. Иргэний нийгмийн байгууллага
13. Иргэд, олон нийт, сонгогчид
14. Өөр ямар

№	Амьсгал эхэлж эхэлсэн үе	Хүрээлэн байгууллага	Хууль зөрчлөх үед	Соёл, Уулзвар, хэлтэс	Самуураа, хэлтэс	Шийдвэр гаргах үед	Хэрэгжүүлэгч
1	а	б	в	г	д	е	ж
2	а	б	в	г	д	е	ж
3	а	б	в	г	д	е	ж
4	а	б	в	г	д	е	ж
5	а	б	в	г	д	е	ж
6	а	б	в	г	д	е	ж
7	а	б	в	г	д	е	ж
8	а	б	в	г	д	е	ж
9	а	б	в	г	д	е	ж
10	а	б	в	г	д	е	ж
11	а	б	в	г	д	е	ж
12	а	б	в	г	д	е	ж
13	а	б	в	г	д	е	ж
14	а	б	в	г	д	е	ж

16. Үзэг төрийн соёлын төлөвшилд голлох үүрэгтэй дараах субъектуудыг нэрлэнэ үү? /3 дүрвэл гаргана/

1. Төр
2. Төрийн байгууллага
3. Үзэг төрийн нам
4. Үзэг төрсөд
5. Хөдөлмөрчдийн хургал
6. Гэр бүл
7. Иргэд, сонгогчид
8. Боловсролын байгууллага
9. ШУ-ны байгууллага, дэргэнтэй судлаачид
10. Шашины байгууллага
11. Иргэний нийгмийн байгууллага
12. Бизнесийн байгууллага, хувийн хэвчлэлтэй
13. Лобби бүтэц төлөөллийн бүтэц
14. Өөр ямар

16.а. Та манай улсад үзэг төрийн соёл ямар шилж чиглэлийг байна гэж бодож байна вэ? Дараах хэс байр сууриа ахь өгнэгий нь сонгоно уу.

№	Код
19.а	1
19.а	2
19.а	3
19.б	1
19.б	2
19.б	3
19.в	1
19.в	2
19.в	3
19.г	1
19.г	2
19.г	3
19.д	1
19.д	2
19.д	3

16.б. Та Монгол дахь үзэг төрийн соёлын хэв маягийг хэрхэн тодорхойлно вэ?

1. Уламсалт үзэг төрийн соёл давамгайлж байна
2. Албаны хэв маягийн үзэг төрийн соёл давамгайлж байна
3. Орлоомын үзэг төрийн соёл давамгайлж байна
4. Холбоог үзэг төрийн соёл давамгайлж байна (хэргээ 21 хэргээ 200.337)
5. Өөр ямар

16.в. Хууль зөрчлөх үзэг төрийн соёл давамгайлж байгаа бөл ахь нь тухайн байна вэ?

1. Уламсалт-Албаны холбоог хэв маяг
2. Албт-Орлоомын холбоог хэв маяг
3. Уламсалт-Орлоомын холбоог хэв маяг
4. Өөр ямар

16.г. Таны бодлоор өнөөгийн Монголын үзэг төрийн соёл дараах соёлын ахь нь давамгайлж байна вэ?

1. Үндэсний уламсалт үзэг төрийн соёл
2. Дорнын үзэг төрийн соёл
3. Орлоомын үзэг төрийн соёл
4. Холбоог үзэг төрийн соёл (уламсалт-орлоом, уламсалт-орлоом, дорно-орлоом, уламсалт-дорно-орлоом)
5. Үзэг төрийн соёл өрсөлдөгч төлөөлөгчид байна
6. Холбоог үзэг төрийн соёл
7. Өөр ямар

16.д. Хууль зөрчлөх үзэг төрийн соёл төлөөлөгчид, харгалзангүй суа төлөөлөгчид байгаа бөл яах нь ямар шалтгаантай гэж бодож байна вэ? /3 дүрвэл гаргана/

1. Төрийн түгээс бэрхшээл буй бодлого шийдвэрийг холбоотой
2. Эрг мэдлийн хувиарлалтын түгш бүс байдал
3. За хурцлаг хувиарлалтын түгш бүс байдал
4. Үзэг төрийн яамдын төлөөлөгчид гаруу
5. Үзэг төрийн яамдын бодлого, хөдөлмөрчдийн алба байгуул болсон
6. Үзэг төрийн яамдын мөргөж сандуулагч ахь төл, амьттай бүс
7. Үзэг төрхдийн хууль ёс зүйгүй, харгалзангүй байдал

8. Ужг төрөлд, аболи гүшмэлтүүдэй гэрээшлэг тосорох мөхөмөл сүл бэрэли
9. Ужг төрөлд аюулдал оролгохдоо баримтлах ийгэлгэ заримд байгуул
10. Иргэд сонгогчдын нэлэ, оролшоо сүл
11. Иргэд, олон ийгэйн ужг төрөлд боловсрол гэрээ
12. Иргэд, сонгогчдын төлөөлөө сонгох шалгуур, үнэмлэх доогуур
13. Ужг орны эдийн засгийн төлбөргүй байдал
14. Өөр үлэр

24. Тэнгэр ужг төрөлд тэвчээшлэг нөлөөлж буй үндэсн хүчин үйлэ юу? Эдийн хүлэг гэж гэжэ 3 хүрээтэ гэрээшлэг сонгоно уу?

1. Ужгсийн соёл, үнэмлэх, сан заншл
2. Төрт бэйс гүр
3. Ужг төрөлд эдийн засгийн
4. Нүүдэйдэй соёл аргэмшл
5. Ужг төрөлд бэлэг гэмдэг (сүлд, төрөлд) жуулад, төрөлд дэбэл
6. Гэлэр гүйн байршил, нутг днэстэр
7. Ужг орны гэлэд харилша, хэлтэн ажиллага
8. Хөрөн оруулгын нөлөө, оролшоо
9. Эдийн засгийн бие даасн байдал, өсөлт
10. Төрөөс баримтлах бэлдэг, хүлэг-хүрэм
11. ОНМУХ-ийн бие даасн байдал
12. Ёс суртахуун, хэмжээл хууль
13. Иргэд, сонгогчид
14. Ужг төрөлд ням хүчин
15. Ужг төрөлд
16. Өөр үлэр

25. Тэнгэр бэлдөөр ужг төрөлд соёл аль гүшмэлд нүү ажиллага байна вэ?

1. Төрөлд бэлдэгч гүшмэлд
2. Засаглалн харилшад
3. Ужг төрөлд системд
4. Ужг төрөлд гүшмэлд

26. Та яарах боломжуудын алинтай нь санал нийлж байна вэ? Санал бүрэн нийлж байна.ЭН, Зарим талар санал нийлж, Зарим талар санал нийлэхгүй байна.ЭН, Ерөөс санал нийлэхгүй байна.ЭН

№	ЭН	ЭН	ЭН	ЭН
1	Ужг төрөлд соёл бүр үндэсний өмчлөлтэй байдаг	3	2	1
2	Өмчлөлтэй Монголын ужг төрөлд соёл нийгэмийн мөгжлийн хойн гэгжк байна	3	2	1
3	Тэгшбэртэй мөгжлэгчдийн мөгжлэгч бэлдүүлгэ	3	2	1
4	Нийгэм, эдийн засгийн мөгжлэйд гол гүшмэлд нь хүний мөгжлэгч юм	3	2	1

УЖГ ТӨРӨЛД СОЁЛ ҮНЭМЛЭХ, УР НӨЛӨӨ

27. Онгоосон хүнэмлэгч оролшоо ужг төр, нийгэм, эдийн засгийн зарим үйлэ яви, өөрчлөгчдэ ужг төрөлд соёл хүрэн нөлөөлж байна вэ? (Бүрэгэр нөлөөлгөөс.ЭН, зарим талар эерэг, зарим талар сөрөгэр нөлөөлгөөс.ЭЗЭС, сөрөгэр нөлөөлгөөс.СН, нөлөөлгөөгүй.НГ)

	ЭН	ЭЗЭС	СН	НГ
Өөрчлөгчдийн үйлэ яви	4	3	2	1
Чөлөөт зах зээлийн гэгжлөгчдөдэй бэлдэг	4	3	2	1
Олон янзын гэгжлөгчдөдэй бэлдэг	4	3	2	1
Бүх нийгэмийн мөгжлэгчдөдэй бэлдэг	4	3	2	1
2008 оны 7 сарын 1-ийн үйлэ явдал	4	3	2	1
Нийгэмд бэлдэгч, мөгжлэгчдөдэй нөлөөлгөөс алгархала болгосон	4	3	2	1
Ужг төр-бизнесийн өсгөлдөдэй бэлдэгч бий болгосон	4	3	2	1
Сонгогчдэ эдийн засгийн өсгөлдөдэй бэлдэгч болгосон	4	3	2	1
С.Зориг эдийн засгийн өсгөлдөдэй бэлдэгч үйлэ явдал	4	3	2	1
Чанар, хиймэл сүл олон төлөлд, хиймэл нийгэмдэй хүрэгчдэ бэлдүүлгэдэй бэлдэгч	4	3	2	1
Уулзурхай эдийн засгийн мөгжлөгчдөдэй өсгөлт	4	3	2	1
21р нутгын гэгжлөгчдөдэй дэмшлэг	4	3	2	1
Кибэр гэгчт хүрэгч	4	3	2	1
Ужг орн хүлэйд өөрчлөгч	4	3	2	1
Нийгэмийн эдийн засгийн мөгжлэгч, сонгогчдэ мөгжлөгч ажил болгосон	4	3	2	1
Боловсролын гэгжлөгчдөдэй гэгжлөгчдөдэй бэлдэгч	4	3	2	1

Төрөлд төлөөлгөөс эдийн засгийн гэгжлөгчдөдэй гэгжлөгчдөдэй бэлдэгч	4	3	2	1
Эрдэмт-49 хүлэйд ажилладаг	4	3	2	1
Хуульдаа мөгжлөгчдөдэй бэлдэгч ажилладаг	4	3	2	1
Жуу-агийн сонгогчдын гэгжлөгчдөдэй бэлдэгч	4	3	2	1
Оффшор эдийн засгийн хүрэгч	4	3	2	1
Н.Эрдэмтэй бэлдэгчдэ	4	3	2	1
Ужг төрөлдэй ёс бэйс үйлэ	4	3	2	1
60 гэрээшлэг хүрэгч	4	3	2	1
Агаарын бэлдэгчдэ	4	3	2	1
Эдийн засгийн гэгжлөгчдөдэй бэлдэгч	4	3	2	1
Өсгөлтөдэй, Тэнгэртэй, Сүхтэйдэй ордон ажилладаг	4	3	2	1
Гэгчт хүрэгчдэ өсөлт, олон төлөгч, мөгжлөгчдөдэй гэгчт мөгч	4	3	2	1
Эрдэмт гэгчдэ үйлэ яви	4	3	2	1

28. Өмчлөлтэй нийгэм-ужг төрөлд ажилладаг ужг төрөлд соёлын гэгжлөгчдөдэй буй гүшмэлд үнэмлэх юу? /1-

Амьс АУС, 10-оош соёл мөгчлөгч бүрэн / 3 үнэмлэх бэлдэгчдэ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Иргэдийн ажиллагаа мөгжлөгчдөдэй мөгжлөгчдөдэй хийж, ажилладаг	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2. Иргэдийн ужг төр, төрөлд институтал нийгэм нийгэм, үнэмлэгчдэ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3. Иргэдийн харилшаа дэсн хийж, иргэдийн ужг төрөлд нийгэм оролшоот сайжруулах	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. Иргэдийн ужг төр дэмжлэгчдэ гэгжлөгчдөдэй, нийгэмдүүлж	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. Иргэдийн ужг төрөлд мөгжлөгчдөдэй, мөгжлөгчдөдэй	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6. Иргэдийн ужг төрөлд мөгжлөгчдөдэй, боловсролгч сайжруулах, мөгжлөгчдэ харилшаа мөгжлөгчдөдэй	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7. Ужг төрөлд ажилладаг, үйлэ ажиллагаа мөгжлөгчдөдэй	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8. Ужг төрөлд ажиллагаа мөгжлөгчдөдэй, гэгчдэ гэгжлөгчдөдэй	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9. Ужг төрөлд үйлэ, хэм хэмжээ бий болгосон	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10. Ужг төрөлд харилшаа мөн чанар, мөгжлөгчдөдэй гэгжлөгчдөдэй	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11. Төр эрэг, төрөлд институт бэлдэгчдөдэй гэгжлөгчдөдэй	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
12. Ужг төрөлд оролшоо мөгжлөгчдөдэй, үйлэ ажиллагаа мөгжлөгчдөдэй	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
13. Ужг төрөлд нийгэм төлөөлгөөс, харилшаа мөгжлөгчдөдэй	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

29. Ужг төрөлд соёл мөгжлөгчдөдэй баримтлагч буй бэлдэгч, хүрэгчдэ буй үйлэ ажиллагаа бий юу? (Бүрэгэр гэгчдэ гэгжлөгчдөдэй АУС, 12 үнэмлэх)

1. Тэнгэр
2. Үлэр

30. Хурал ужг төрөлд мөгжлөгчдөдэй чиглэсэн бэлдэгч, нөлөөлж буй үйлэ ажиллагаа бий юу? Та дэлгэрэнгүй бичнэ үү?

31. Дээр бэлдэгч, үйлэ ажиллагаа ужг төрөлд соёл мөгжлөгчдөдэй үүлэгч буй үр нөлөө үү?

1. Эер, үр нөлөө сайтай
2. Үр нөлөө багатай
3. Бүрүү, үр нөлөөгүй

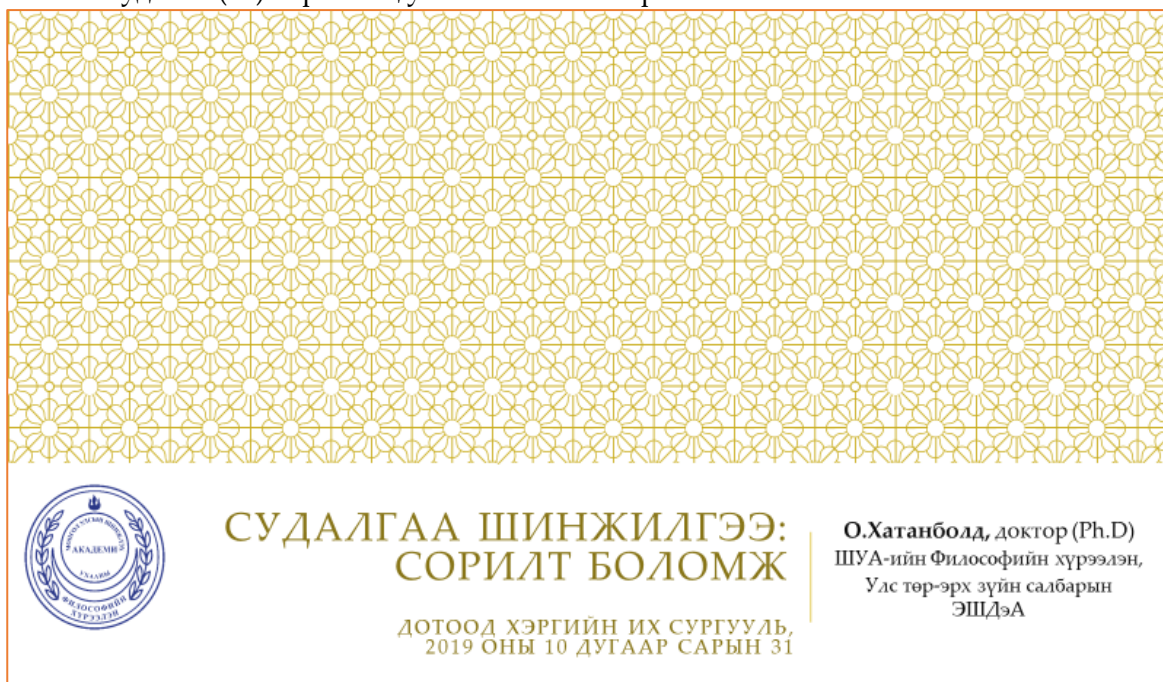
32. Пашид ужг төрөлд соёл мөгжлөгчдөдэй мөгжлөгчдөдэй бэлдэгч, үйлэ ажиллагаа мөгжлөгчдөдэй гэгч Та бэлдэгч байна вэ?

Асуулгын дугаар _____
Судлаачийн дугаар _____

Судлаачид оролшоогч бэлдэгчдэ.

xiii. Онол арга зүйн семинар, лекц-2

1. Нарангэрэл С. «Төрийн албан хаагчийн ёс зүй» 2019 оны 6-р сарын 13-ны өдөр Хотын захирагчийн албаны 300 албан хаагчид лекц уншив.
2. Хатанболд О. «Судалгаа шинжилгээ: сорилт боломж» Дотоод хэргийн сургуулийн багш судлаач (30) нарт лекц уншив. 2019. 10 сар.

xiv. Сурталчилгааны нийтлэл-2

1. Хатанболд О. «Ардчиллын мөн чанар ба Монголын ардчиллын төлөвшил, хандлага» сурталчилгааны өгүүлийг Конрад Аденаурын сангийн сэтгүүлд хэвлүүдэхээр бэлтгэж тус сэтгүүлийн редакцид шилжүүлсэн.
2. Батмөнх Д. «Хуульчийн ёс зүйд хийсэн шинжилгээ». Sonin.mn 2019.02.12

xv. ТВ, ХМХ-д өгсөн ярилцлага-5

1. Нарангэрэл С. «Нийгэмд ёс суртахуунлаг иргэн олон болохоор тухайн улс орон хөгждөг, дэвждэг». Ярилцлага. Соёмбо сонин. 2019 оны 10-р сарын 17.
2. Хатанболд О. «Бид гучин жилийн хугацаанд ямар алдаа гаргасан бэ гэдгээ олж хардаггүй» ярилцлагыг «Ардчилал таймс» сонинд өгч, ярилцлагыг тус сонины АТМЕ.mn (мэдээллийн эх сурвалж)-д нийтлүүлсэн.

gogo Хайх утга бичнэ уу

УЛС ТӨР НӨЙГЭМ СОЁЛЫН ДОЛГОЛГОО ЗӨЙН ЗАСАГ БОЛОВСРОЛ ЗҮҮЛГЭНД ДЭЛЭГД СПОРТ

Доктор О.Хатанболд: 1990 оны үйл явц нь хувьсгал биш хөдөлгөөн байсан

Хэргийн Хэргүүс
Огноо
2019-12-30

Хэргийн хэргүүс
А А

ШУА-ийн Философийн хуралтөрийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажилтан, доктор О.Хатанболд "Ярилцал цэг"-ийн зочноор урилаа. Тэрээр сүүлийн 10 гаруй жил ардчиллын чиглэлээр судалгааны ажил хийж ирсэн. 2016 онд "Монголын ардчиллын уналгаа, арга зүй ба хийс" сэдвээр улс төрийн улааны докторын зэрэг хамгаалсан. 2017 онд "Ардчилал онол арга зүй", "Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй: Монголын жишээн дээр" судалгааны номыг, 2019 онд "Монгол дахь ардчиллын төлөвшил, мөн чанарын онцлог" сэдвээр судалгааны бүтээлийн эхлэлтэй (I ботьийг тус тус хэвлүүлсэн юм.

-Ардчиллын мөн чанар, төлөвшилийн асуудлыг гэнэвч судлах болсон нь анхаарал татлаа.Тиймээс энэ сэдвээр ярилцлагаа хэлье?
-Монголчууд 1990 оноос өмнө ардчилал гэж юу болохыг мэддэг байсан уу, үгүй юу. Ямар үзэл бйлгээт байсан ба гэдгийг сүүлийн үед нэлээд эрхн болсон.
Ардчилал өнгө 1500 жилийн өмнө Грек, Ромд бай болж хөгжсөн түүхтэй. Монголчуудын хувд

ЗУУНЫ МЭДЭЭ *Монголын өмнөд хэргийн хэргүүс*

ХЭЛЭМ НӨЙГЭМ ЭДЭЙН ЗАСАГ УЛС ТӨР ДЭЛЭГД УРИАГ, СПОРТ МОНГОЛ ӨӨ СОЁЛ ЗУУН

Нүүр / Зочин

Доктор О.Хатанболд: 1990 оны үйл явц нь хувьсгал биш хөдөлгөөн байсан

2019-12-30 12:46 Зочин

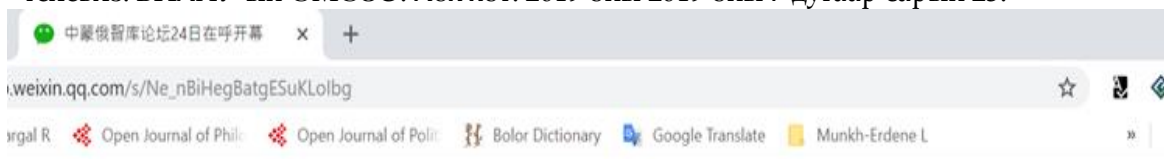
0 24
Share on Facebook Share on Twitter G+

Ч У Л - О Л Д О Х

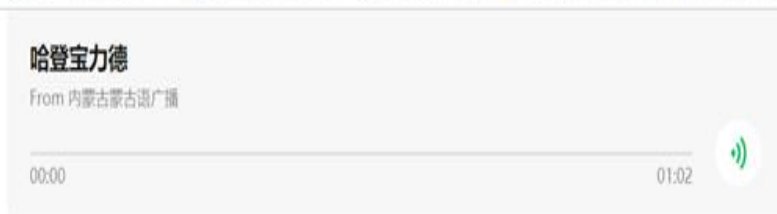
ШУА-ийн Философийн хуралтөрийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажилтан, доктор О.Хатанболд "Ярилцал цэг"-ийн зочноор урилаа. Тэрээр сүүлийн 10 гаруй жил ардчиллын чиглэлээр судалгааны ажил хийж ирсэн. 2016 онд "Монголын ардчиллын уналгаа, арга зүй ба хийс" сэдвээр улс төрийн улааны докторын зэрэг хамгаалсан. 2017 онд "Ардчилал онол арга зүй", "Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй: Монголын жишээн дээр" судалгааны номыг, 2019 онд "Монгол дахь ардчиллын төлөвшил, мөн чанарын онцлог" сэдвээр судалгааны бүтээлийн эхлэлтэй (I ботьийг тус тус хэвлүүлсэн юм.

- Хатанболд О. «Монголын ардчилал: алдаа оноо хийгээд хариуцлага». Ярилцлага. Монгол Улсад ардчилсан хөдөлгөөн үүсэж хөгжсөний 30 жилийн ойд зориулан бүтээж буй “Монголын ардчилал 30 жил: сорилт бэрхшээл, алдаа ололт” баримтат кино. МУИС-ийн кино студиа.

4. Хатанболд О. «Хятад, Монгол, Орос гурван улсын хамтарсан Тинк Танк холбооны олон улсын форум-2019/CRMF2019/» Ярилцлага. БНХАУ-ын Өвөрмонголын Одон телевиз. БНХАУ-ын ӨМӨЗО. Хөх хот. 2019 оны 2019 оны 7 дугаар сарын 23.

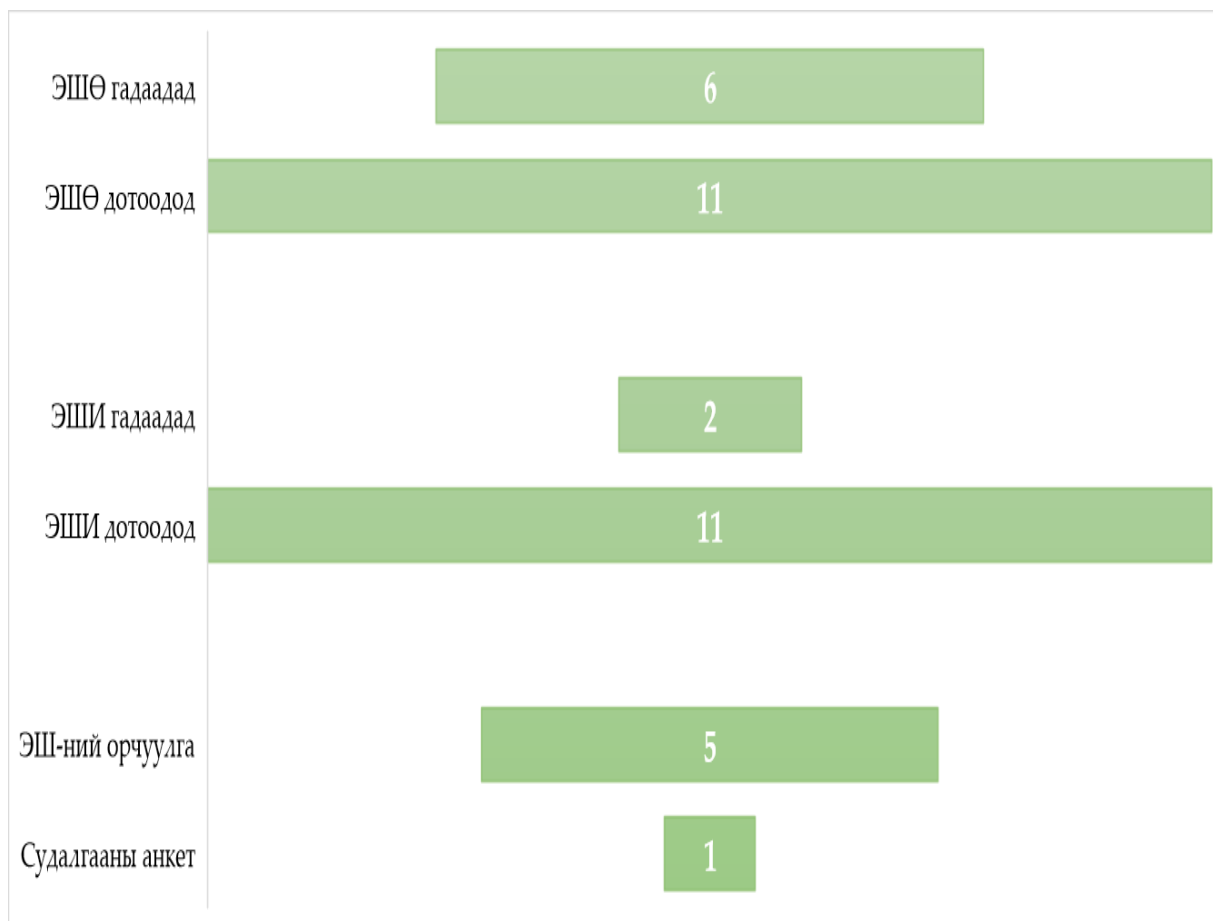

5. Хатанболд О. «Хятад, Монгол, Орос гурван улсын хамтарсан Тинк Танк холбооны олон улсын форум-2019/CRMF2019/». Ярилцлага. БНХАУ-ын Өвөрмонголын сонин. БНХАУ-ын ӨМӨЗО. Хөх хот. 2019 оны 2019 оны 7 дугаар сарын 23.

Хавсралт 5. Суурь судалгааны төслийн гүйцэтгэх ажлын календарьчилсан төлөвгөөний хүрээнд 2018 онд хийгдсэн эрдэм шинжилгээний бүтээлийн жагсаалт (Төслийн гүйцэтгэгч тус бүрээр)

Төслийн багийн гишүүдийн хэвлэн нийтлүүлсэн болон төслийн техникийн ажлын даалгаварт заасан хийж гүйцэтгэсэн ажил үйчилгээг тоон утгаар илэрхийлвэл дараах зураглал гарч байна.

Эрдэм шинжилгээний бүтээлийн жагсаалтыг төслийн багийн гишүүд тус бүрээр гаргасан дараах жагсаалтаар дэлгэрэнгүй танилцуулж байна.

i. Эрдэм шинжилгээний өгүүлэл – 17

Үүнээс гадаадад -6

1. **Baasansuren D., Khatanbold O., Khishigdavaa A.** *Political Culture in Mongolia: Tradition and Modernity (research analytic review)*. (0.5xx). МУИС-ийн Олон улсын харилцаа, нийтийн удирдлагын сургууль, ШУС-ийн Улс төр судлалын тэнхим, Ази судлалын тэнхим, БНХАУ-ын Бээжингийн их сургууль, Японы Осакогийн Эдийн засаг, хууль зүйн сургуулийн ази судлалын институт хамтран Улаанбаатар хотноо зохион байгуулсан

“XXI зууны Зүүн азийн шинэ чиг хандлага” Зүүн Ази судлалын олон улсын X их хурлын илтгэлийн эмхэтгэл¹. Уб., 2018.

10[#] ICEAS
International Conference on East Asian Studies
National University of Mongolia
Зүүн Ази Судлалын Олон Улсын 10-р хурал

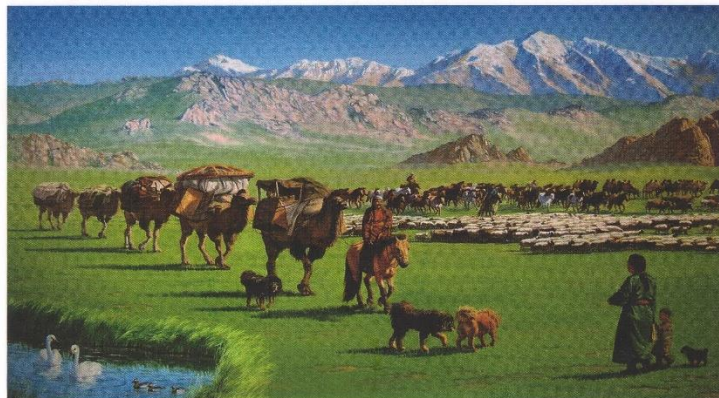
PAPERS COLLECTION

ИЛТГЭЛИЙН ЭМХТГЭЛ

A NEW STAGE OF EAST ASIA IN THE 21ST CENTURY

XXI ЗУУНЫ ЗҮҮН АЗИЙН ШИНЭ ЧИГ ХАНДЛАГА

2018.08.27-29

Улаанбаатар
ULAANBAATAR

¹ National University of Mongolia. 10th ICEAS- International Conference on East Asian Studies. *A new stage of East Asia in the 21st century. Papers collection*. UB., August 27-29, 2018. Mongolia. Udam soyol” Press. pp.85-92. ISBN 978-99978-58-62-7.

ТАРЧИГ / CONTENTS

PLENARY SESSION

1. Toshiya Hoshino
IN SEARCH FOR A “SMART BALANCING ORDER” IN EAST ASIA.....3
2. Fan Shiming
FORCES SHAPING EAST ASIA IN THE 21ST CENTURY.....14
3. S. Munkhbat, S. Battulga
NORTHEAST ASIA AND MONGOLIAN FOREIGN POLICY23

SESSION 1

Нэгдүгээр элбар хуралдаан

**CHANGES IN SOCIETY AND CULTURE OF EAST ASIA
ЗҮҮН АЗИЙН НИЙГЭМ СОЁЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТ**

4. Ishida Yuri
RELIGIOUS CONSIDERATION FOR MUSLIMS IN JAPAN: DO WORSHIP
ROOMS AND HALAL FOOD GIVE HOSPITALITY TO MUSLIMS?.....31
5. Sh.Egshig
CHINA CULTURAL INFLUENCE ON THE EAST ASIA SINCE ANNOUNCING
THE OBOR INITIATIVE.....37
6. André Laliberté
THE DEVELOPMENT OF A BUDDHIST CHARITY IN BEIJING: STATE
OUTSOURCING OF SOCIAL SERVICE PROVISION AND THE PATH
DEPENDENCY OF USURPATION.....43
7. Ik Ki Kim
KOREAN WAVE A HYBRID SUBCULTURE IN THE EAST ASIA.....62
8. Juha Janhunén
THE POLITICS OF THE ALPHABET: NATIONAL AND INTERNATIONAL
ASPECTS OF THE WRITING SYSTEMS FOR MONGOLIAN.....75
9. D.Baasansuren O.Khatanbold A.Khishigdavaa
POLITICAL CULTURE IN MONGOLIA: TRADITION AND MODERNITY.....85
10. Marie-Dominique Even
GENDER, BELIEFS AND POLITICS IN MONGOLIA.....93
11. Takayuki Yokota-Murakami
THE CUTE, FLAT, AND UNREAL: THE SEXUAL POLITICS OF JAPANESE
AND THE EAST ASIAN ANIMATION AND ITS POLEMICS AGAINST
EURO-AMERICAN COMICS.....94

POLITICAL CULTURE IN MONGOLIA: TRADITION AND MODERNITY

D.Baasansuren

O.Khatanbold

A.Khishigdavaa

Mongolian Academy of Sciences

Abstract

Political culture in Mongolia has an ancient and historical tradition. Mongolian political culture has been changing in the past and present time. Mongolians, we are the people with rich traditions of the state-ship. Tribalism has created by humanity was organized and coordinated by the brotherhood, relatives and the inhabitants of the homeland, and thus became a state-ship under the auspices of the forces of weakness and extraterrestrials. A Mongolian has rationally and peace-loving attitudes towards any circumstances, and their stance to the state-ship approached to the values of solidarity and morality. Thinking of the state-ship of Mongolians is originated from the source of the nomadic thinking, ideology, co-existence and customs. For instance, the concept of the world of Mongols is dedicated to an essential part of the traditional concept of statehood with related to spatial concepts through the worship of their forefathers, the homeland, the mountains, the grasslands, and the ancestors.

During the socialist period, political research usually played by the Marx's theory and methodology, and a lot of books was printed. However, since the 1990s, the determination of the political process and its analysis has been intensified, that such we are now looking for new challenges and perspectives in the political culture as new discipline at the political sciences. Theoretically and methodically perspectives in the political culture is approached to clarifying that Mongolia's political processes, which has not been fully integrated and comprehensive as. Therefore, we intend to study the historical traditions and modernity in the political culture, the national features, characteristics and stabilities of the political culture in Mongolia.

Our article concludes with two mayor approaches (i) to reviewing that research of theoretical and methodological perspectives in the political culture in Mongolia, and (ii) Mongolian traditional features and modern process or tendency of the political culture and its changes in the Mongolian political sciences.

2. **Баасансүрэн Д., Хатанболд О., Хишигдаваа А.** *Политическая культура Монголии: традиции и современность.* ОХУ-ын ШУА-ийн Сибирийн салбарын Монгол, Будда, Төвд судлалын хүрээлэн, Буриадын улсын их сургууль, Буриад улсын Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, ОХУ-ын Алс дорнодын холбооны их сургууль, ОХУ-ын ШУА-ийн Дорнодахины хүрээлэн, Социологийн хүрээлэнгээс хамтран зохион байгуулсан “Социальные и политические вызовы модернизации в XXI веке” олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхтгэл¹. Улан-Үдэ., 2018. с.114-115.

¹ “Социальные и политические вызовы модернизации в XXI веке” Международной научно-практической конференции. Август 6-11, 2018. Республики Бурятия, РФ. Институт монголоведения, буддологии и тибетологии СО РАН, Бурятский государственный университет., Министерство образования и науки Республики Бурятия., Дальневосточный федеральный университет., Федеральный научно-исследовательский социологический центр РАН, Институт востоковедения РАН, Российское общество социологов. Улан-Үдэ. Стр.114-115. Изд. БНЦ СО РАН, ISBN 978-5-7925-0537-7. DOI: 10.30792/978-5-7925-0537-7-2018-114-115.

Институт монголоведения, буддологии и тибетологии СО РАН
Бурятский государственный университет
Министерство образования и науки Республики Бурятия
Дальневосточный федеральный университет
Федеральный научно-исследовательский социологический центр РАН
Институт востоковедения РАН
Российское общество социологов

СОЦИАЛЬНЫЕ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ ВЫЗОВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ В XXI в.

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-практической конференции

Улан-Удэ, 6–11 августа 2018 г.

Улан-Удэ
Издательство БНЦ СО РАН
2018

СОДЕРЖАНИЕ

Введение.....	3
Приветствие Российского общества социологов.....	4

РАЗДЕЛ 1

ЦИВИЛИЗАЦИОННЫЕ ВОПРОСЫ В КОНТЕКСТЕ ВЫЗОВОВ МОДЕРНИЗАЦИИ В XXI в.

Голенкова З. Т. Модернизация и глобализация в социальных процессах российского общества.....	5
Чулуунбаатар Г. Социально-политические проблемы монгольской молодежи в период модернизации.....	12
Осинский И. И. Социокультурная модернизация Сибири: некоторые проблемы.....	19
Железняков А. С. Монгольская цивилизация и вызовы модернизации.....	26
Бадараев Д. Д. Социальная стратификация монгольского общества в условиях модернизации в XX–XXI веках.....	29
Дугаров В. Д. Историко-теоретические аспекты глобализационного взаимодействия стран Северо-Восточной Азии с государствами Восточной Европы при формировании «Великого Шелкового пути» в начале XXI века.....	33
Данилова З. А. Китай, Монголия, Россия: социальная и экологическая безопасность.....	36
Актамов И. Г. Образование для устойчивого развития в КНР: региональные аспекты.....	40
Антохонова И. В. Эволюция человеческого потенциала локальных территорий в условиях цивилизационного вызова.....	42
Левченко Н. В. Российская система образования: мнение учителей и их ответ на вызовы модернизации.....	47
Родионов В. А. Российско-монгольские отношения в контексте выборов президента Монголии – 2017.....	50
Григорьева Ю. Г. Монголо-южнокорейские отношения на современном этапе.....	54
Бийжанова Э. К. Современное российское приграничье: состояние и тенденции развития (обзор отечественного дискурса).....	57
Дагбаева С. Д.-Н., Хандажапова Л. М., Лубсанова Н. Б. Проблемы социального развития приграничных территорий России.....	60
Кубатова А. А. Гражданская идентичность и проблемы социального благополучия и социальной справедливости.....	62
Толвайшиц Л. Социально-экономическое развитие Сербии: возможности практического применения методов количественного анализа и моделирования.....	64
Моисеев И. Е. Экономический пояс и Шелковый путь: от Тихого океана до Прибалтики.....	66
Голухова Д. В., Катюшоненкова Т. Д. Новейшая социологическая лексика как маркер социальных трансформаций общества XXI века.....	68

РАЗДЕЛ 2

СОЦИАЛЬНАЯ СТРУКТУРА В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ, ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИЕ И ЦИФРОВЫЕ ГУМАНИТАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Цэцэнбилэг Ц. Социальная мобильность монголов в первой декаде XXI века: направления, формы и каналы.....	71
Сушко П. Е. Пространственное измерение социальной мобильности: методологический аспект.....	77
Ван И. Д. Демографические и миграционные процессы в субъектах Байкальского региона.....	83
Жалсанова В. Г. Модернизационный потенциал сельских территорий России и Монголии.....	86
Затеева Н. А., Татарова С. П. Социальная активность сельского населения Бурятии и Тувы.....	90
Гомбожатов А. Д. Кочевники-мигранты в современной Монголии.....	94
Даваадорж Н.-Э. Уровень участия мигрантов в социальной, политической и онлайн-среде, факторы влияния.....	97
Сердюков К. Н. Социологический подход к исследованию миграционных процессов.....	101
Шарович Р. Социальное положение семьи в современной Черногории.....	104
Чжан Х. Проблемы и перспективы развития городов в современном Китае.....	107
Комбаев А. В. Анализ конфликтного и интеграционного потенциала межэтнических и миграционных отношений в Республике Бурятия.....	109
Баасансүрэн Д., Хатанболд О., Хишигдаваа А. Политическая культура Монголии: традиции и современность.....	114
Долгорсүрэн М. Ethical and Legislativae Relevance.....	116
Воробьев А. П. Общественно-политическая активность молодежи Красноярского края.....	120
Голцусова Ю. В. Специфика прекарной занятости молодежи: адаптационный аспект.....	122

Дугаржав Баасансүрэн
 Ойдов Хатанболд
 Аюуш Хишигдаваа
 Улан-Батор, Монголия
 khatanboldo@gmail.com

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА МОНГОЛИИ: ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

В статье рассматриваются вопросы традиций и современности политической культуры Монголии. Анализируются факторы формирования элементов политической культуры.

Ключевые слова: политическая культура, Монголия, государственность.

Dugarzhav Baasansuren
 Oydiv Khatanbold
 Ayuush Hishigdavaa
 Ulaanbaatar, Mongolia

POLITICAL CULTURE OF MONGOLIA: TRADITIONS AND PRESENT TIME

The article considers the issues of traditions and modernity of the political culture of Mongolia. The factors of the formation of elements of political culture are analyzed.

Key words: political culture, Mongolia, statehood.

Политическая культура формируется десятилетиями и столетиями. Она - результат познания объективных исторических социально-политических процессов. Поэтому без исследования ее генезиса, становления, динамики внутренних различий и целостности анализ специфики политической культуры Монголии невозможен.

Термин "политическая культура" появился в XVIII в. в трудах немецкого философа И. Гердера. Важный вклад в разработку концепции политической культуры внесли американские учёные Т. Алмонд, С. Верба, Л. Пай и другие. Западные исследователи считают политическую культуру объективным показателем развития демократии. И определили её как "систему ценностей, глубоко укоренившихся в сознании мотиваций или ориентации и установок, регулирующих поведение людей в ситуациях, имеющих отношение к политике".

Поэтому политическая культура - это составная часть общей культуры, совокупный показатель политического опыта, уровня политических знаний и чувств, образцов поведения и функционирования политических субъектов, интегральная характеристика политического образа жизни страны, класса, нации, социальной группы индивидов.

Одним из действенных способов исследования процесса формирования политической культуры, на наш взгляд является исторический метод.

Каждая нация как целостная историческая общность является в то же время и основным субъектом исторического процесса. Поэтому этот метод позволит нам собрать полную информацию о становлении, генезисе и динамике формирования политической культуры Монголии.

На процесс развитие политической культуры Монголии оказывают влияние много факторов. В частности, политические, экономические и социальные изменения монгольского общества оказывают прямое и непосредственное воздействие на формирование политической культуры. Поэтому исторический метод позволит нам выявить взаимосвязь, взаимное влияние политического процесса и политической культуры, а также качественные изменения, которые происходят в них.

Политическая культура определяет отношение и подход граждан и избирателей к политическому процессу и институтам. Поэтому не случайно как было сказано выше, политическую культуру считают системой ценностей, глубоко укоренившихся в сознании мотиваций или ориентации и установок, регулирующих поведение людей в ситуациях, имеющих отношение к политике.

Особенность политической культуры заключается в том, что она составляет не саму политику или политический процесс, а их осознание, объяснение. В политической сфере зачастую значимость приобретают не только реальные действия и меры государства, но и то, как они оцениваются и воспринимаются, в каком контексте подаются. Политическую культуру можно рассматривать в качестве посредника между политическим миром и средой, обеспечивающим взаимодействие между областями социального отношений, культурными нормами и стереотипами и политическими процессами.

Политическая культура как часть духовной культуры народа и включает те элементы последней, которые связаны с общественно-политическими институтами и политическими процессами. Она оказывает влияние на формы, функционирование и развитие государственных и политических институтов, задает направление политическому процессу, обуславливает политическое поведение широких масс.

Политическая культура имеет свои составные элементы, которые выражают его сущность. В частности, имеет элементы выражающие исторические и национальные особенности политической культуры, отличных от других наций и позволяющих занять достойное место в общей цивилизации человечества.

Это прежде всего вероисповедание народа, религия, национальные традиции, язык, культура, литература, особенности национального мышления, менталитет, система ценностей, а также политическая активность и участие, политическое поведение, политическая психология, которые имеют тенденции изменяться в ходе исторического процесса.

3. **Хатанболд О.** *Использование интернета и информационных каналов Монгольской молодежью (случай качественного исследовательского анализа). “Социальные и политические вызовы модернизации в XXI веке” олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхтгэл*¹. Улан-Үдэ, 2018. с.243-250.

¹ “Социальные и политические вызовы модернизации в XXI веке” Материалы международной научно-практической конференции. Август 6-11, 2018. Улан-Удэ. Республики Бурятия, РФ. Институт монголоведения, буддологии и тибетологии СО РАН., Бурятский государственный университет. Министерство образования и науки Республики Бурятия., Дальневосточный федеральный университет., Федеральный научно-исследовательский социологический центр РАН., Институт востоковедения РАН. Российское общество социологов. Улан-Үдэ. Стр.243-250. Изд. БНЦ СО РАН, ISBN 978-5-7925-0537-7. DOI: 10.30792/978-5-7925-0537-7-2018-243-250.

Институт монголоведения, буддологии и тибетологии СО РАН
Бурятский государственный университет
Министерство образования и науки Республики Бурятия
Дальневосточный федеральный университет
Федеральный научно-исследовательский социологический центр РАН
Институт востоковедения РАН
Российское общество социологов

СОЦИАЛЬНЫЕ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ ВЫЗОВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ В XXI в.

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-практической конференции

Улан-Удэ, 6–11 августа 2018 г.

Улан-Удэ
Издательство БНЦ СО РАН
2018

<i>Лагойда Н. Г.</i> Жилищная проблема молодых семей и ее особенности в Республике Бурятия.....	230
<i>Фэн Ц.</i> Ценностные ориентации современной китайской семьи.....	233
<i>Башкуева Е. Ю.</i> Социологические методы в исследованиях проблем модернизации здравоохранения и охраны здоровья населения Республики Бурятия.....	235
<i>Кривоносова Л. А.</i> Экспертиза социальных программ регионального развития.....	239
<i>Голубев В. С.</i> К вопросу о практике социального управления.....	241
<i>Хатанболд О.</i> Использование Интернета и информационных каналов монгольской молодежью (случай качественного исследовательского анализа).....	243
<i>Цэдэндамба С.</i> К вопросу изучения религиозности монгольских буддистов.....	251
<i>Комбаев А. В., Цыремпилова Э. В.</i> Имидж вуза: изучение и способы формирования.....	254

MONGOLIAN YOUTH'S INTERNET USAGE AND INFORMATION CHANNEL (CASE OF QUALITATIVE RESEARCH ANALYSIS)

The paper issued on responding the challenges and clarified opportunities to the reforms such as political, economical and social reforms, which were relatively silent and stable reforms that formed a good sample of democratic development. We are used by the case of qualitative research analysis for the survey on Mongolian youth political participation and democracy understanding in this paper. The central assets that identifies of youth's internet usage, information gathering and information source to their needs in order to achieve their full potentials including prior knowledge, technical skills, and institutional or organizational capacities, in regarding the ability to prevent, manage and resolve conflicts.

Keywords: youth, internet usage, information needs, communities, reforms, information channel and democratic development etc.

Ойдов Хатанболд
Улан-Батор, Монголия

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРНЕТА И ИНФОРМАЦИОННЫХ КАНАЛОВ МОНГОЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖЬЮ (СЛУЧАЙ КАЧЕСТВЕННОГО ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО АНАЛИЗА)

Статья подготовлена в ответ на возникающие вызовы и для разъяснения возможности для политических, экономических и социальных реформ, которые сформировали хорошую базу для демократического развития. Мы используем случай качественного анализа исследований для исследования монгольского участия молодежи в политической жизни и понимания демократии. Использование Интернета молодежью, сбор информации и источник информации для удовлетворения их потребностей, включая предварительные знания, технические навыки, может привести к навыкам предотвращения, управления и разрешения возникающих конфликтов.

Ключевые слова: молодежь, использование Интернета, информационные потребности, сообщества, реформы, информационный канал и демократическое развитие

Defining the circumstantial concerns

Since its democratic transition in 1990s, Mongolia has undergone number of reforms such as political, economical and social reforms, which were relatively silent and stable reforms that formed a good sample of democratic development. This success was one of the most powerful evidence that not every developing country in Asia should implement the reform both in political and social fields as it was realized in many other countries. However, being a democratic country is not only based on the adoption of democratic views and principles. Even in our society, freedom and democratic principles are the most important value to be proud of, it is still required to improve the implementation mechanisms and methods for promoting democratic culture nationwide.

During this period of 20 years, while Mongolia is in its democratic development phases, a new generation of youth that has no decent knowledge or experiences about previous society has now grown up and reached at the age of elections. They constitute 40 percent of total population of Mongolia. Due to population window phase, the roles and responsibilities of youth in current society tend to be more increased. In last few decades, information technologies tend to have a more impact on daily life, socialization process and social participation of youth than traditional social factors. Accordingly, nature of characteristics of issues and challenges faced by youth are also different and changed. In order to promote the development of democratic society in Mongolia, it has a paramount importance to study and explore current state of youth understanding, concept and tendency toward democracy and political participation.

The paper attempted to identify a baseline data on youth, in terms of their understanding towards internet access and usage, information gathering channel, for the very first time and survey instruments such as questionnaire and other tools are developed by the Mongolian youth in the political participation and democracy understanding which is comparable to other survey results conducted in different categories. These are the main features of this paper aimed to identify the following scopes of the research results of (i) the characteristics of youth internet usage, social media demands and information approaches; (ii) youth demands of gathering a mandatory information based on in-depth expert interviews; (iii) challenges to gathering the information and its media-sharing causalities; (iv) comparison to the qualitative analysis with national survey findings; (v) conclusions and recommendation.

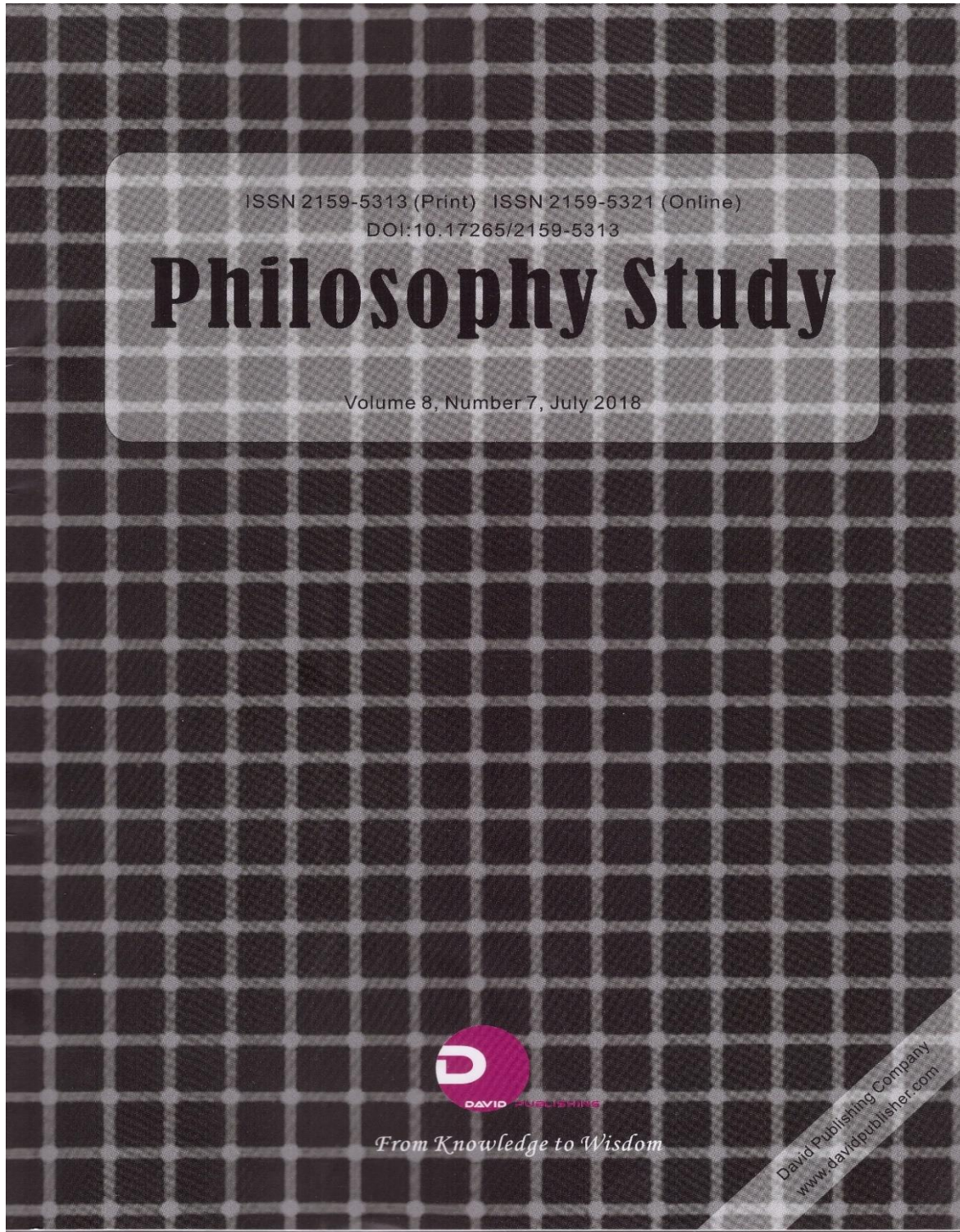
(i) The characteristics of youth internet usage, social media demands and information approaches

Beyond traditional media, there are many media sources for youth such as internet, social media network etc. Youth are interested in entertainment and information related to their hobby. Most children and youth do not interest in economy, law and international information and not putting effort to receive, they do not have it analysed or to have their own view and position on the issue even if they do receive such information.

Youth have opportunity to receive information, but information need is not quite satisfied. This is all due to dissemination process of all these information are not systematic and objectively, aslo it is due to the fact that most youth not interested in information which is useful for them or beneficial for human development, unable to receive, distinguish them and analyse; as well as being

4. **Khatanbold O.** «*Democray development in Mongolia: Challenges and oportunitis /Монгол дахь ардчиллын хөгжил ба сорилт, боломж*». (1.2xx). *Philosophy Study*, July 2018, Vol. 8, No.7, pp. 329-342. DOI:10.17265/2159-5313/2018.07.005, ISSN 2159-5313.
(<http://www.davidpublisher.org/Home/Journal/PS>;
<http://www.davidpublisher.org/index.php/Home/Article/index?id=37427.html>)

Philosophy Study

Volume 8, Number 7, July 2018 (Serial Number 75)

Contents

Philosophy of Text

- Intertextuality Revisited: Reflections on Subject in Process, Textual Analysis and Reading/Writing Behavior in Cyberspace** 299
Kai-su Wu

Philosophy of Mind

- The Philosophical Basis of Social Turning of Embodied Cognition From the Perspective of Symbolic Interactionism** 309
Xin Chang, Huili Wang, Dan Guo, Zhongliang Cui

Philosophy of Technology

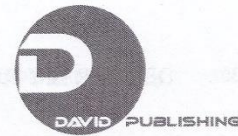
- Reflections on the Fragmentation Thinking From the Perspective of Philosophy of Technology** 315
Han Liang, Hanji Li

Ontology and Epistemology

- Perspectives for a "Radical" Brand of Pedagogy. Gender, Techno-sciences and the Economy of Bodies** 322
Anna Grazia Lopez

Social Philosophy

- Democracy Development in Mongolia: Challenges and Opportunities** 329
Khatabbold Oidov

Democracy Development in Mongolia: Challenges and Opportunities

Khatanbold Oidov
Mongolian Academy of Sciences

The modern democracy in Mongolia has changed from ideology and desires into the daily actions and real-life needs of achievement of the people. The content of this article aimed to categorizing the democracy development process and its challenges and opportunities in promoting democratic governance in Mongolia such brought specific approaches of the changes and difficulties. The contented of research article contextual approaches are characterized by own individual research data on democracy as basis on the use of the work and the independent research findings of the researcher. On the overview of process of uncut democracy consolidation and the democracy development in Mongolia managed to the most consistent principles and fundamental values of democracy up to second half of the 1990s. From the second half of the 1990s till the election in 2004, within this term, the following challenges and difficulties risen to action of slowing down that forming of political parties, grouped into fractional, blockage of post-trafficking, conspiracy, and to be corrupted and bribery as mentioned as newly adverse phenomena have begun to the democracy development.

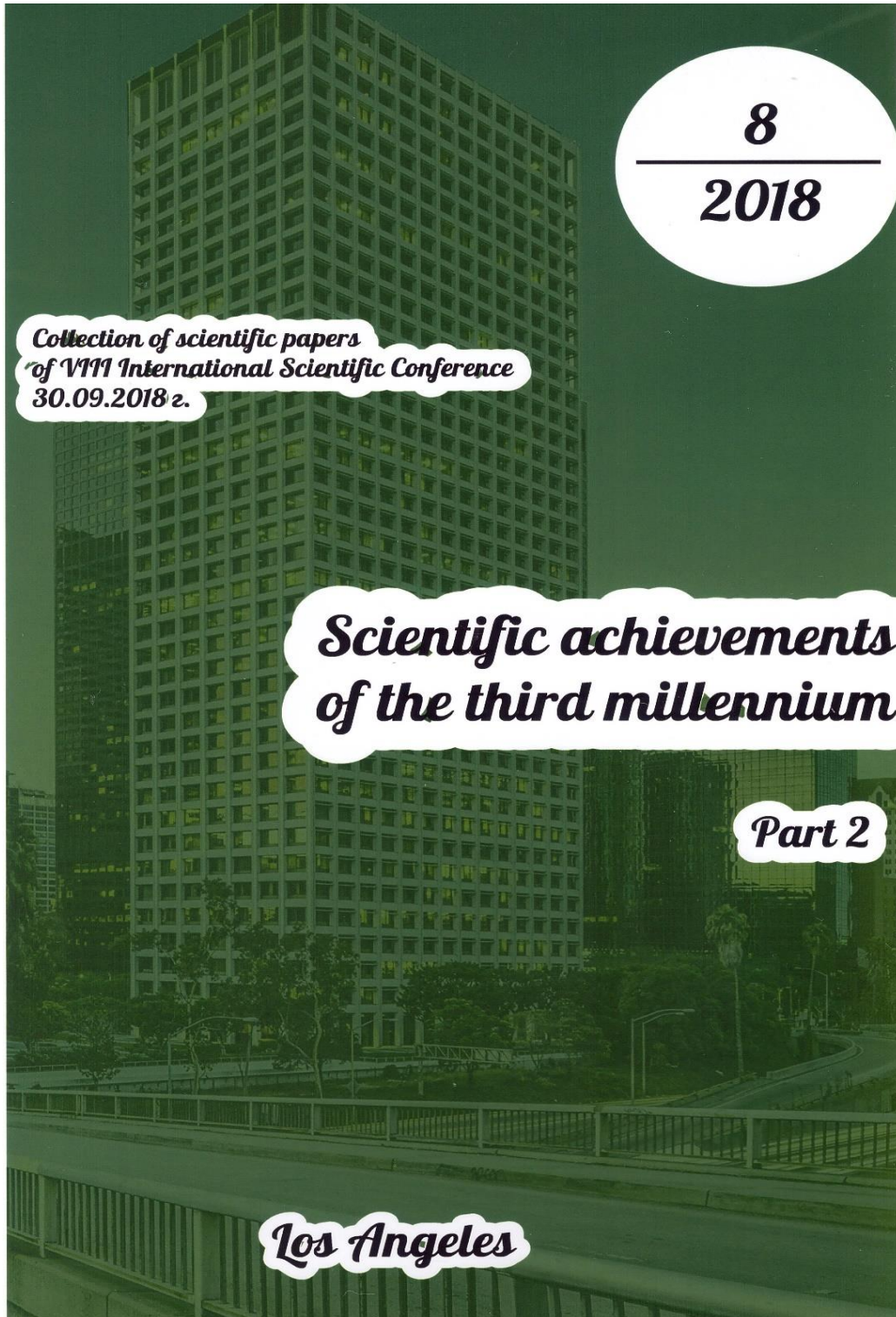
Keywords: democracy development, democracy in Mongolia, rule of law, democratic governance, human rights, national specifics, assessment, values of democracy, Constitution of Mongolia, relationship to the democracy development

1. Introduction

Democracy is gathering momentum. Nowhere has its impact been more striking than in the triumph of freedom over communism in the Soviet bloc. We guess now many more democratic events were to transpire by the date of its competition. From their different perspectives as historians, sociologists, political scientist, scholars, and economists, the contributions to the newly society of transitions to the democracy in Eastern Europe and Soviet bloc, such aborted movement toward freedom and voice of speech in the “closed society” under the soviet bloc countries (Nugent 1992, 1). On the other hand, one of the crucial point of agreement from that mentioned perspectives is that communism as an alternative social order has failed miserably and is discredited, even though a few faltering strongholds remain. Different views are offered about why the collapse of Leninism was not anticipated by scholars, which historical foundations and social institutions are necessary for the success of transitions to democracy and market-oriented economies, and how to assess the strength of civil society in these emerging democracies (Nugent 1992, 2-3). Additionally, until just before the decade of the

Khatanbold Oidov, Doctor of Political Science (Ph.D.), Mongolian Democracy Assessment: Methodology and Case, Academic Researcher/Scientific Secretary of the Institute of Philosophy from Mongolian Academy of Sciences, Mongolia; main research field: Democracy Assessment and Democratic Governance, Comparative Political Science.

5. **Khatanbold O.** «**Brief Historical Approaches to Mongolian Democracy / Монголын ардчилал дахь түүхийн хандлагын тойм**». (1.1 хх). International United Academy of Sciences. «Scientific achievements of the third millennium» Collection of scientific papers on materials of the VIII International Scientific – Practical Conference. 30 September, 2018. Pub. SPC “LJournal”. Los Angeles. USA. Part 2. Vol 6. 2018 – 68p. pp. 57-62. SPLN 001-000001-0335-SA. DOI: 10.18411/scc-09-2018-25. IDSP 000001: scc-09-2018-25. Ivanov Management Group – Межрегиональный Гуманитарно-Технический Университет.

Scientific achievements of the third millennium. Collection of scientific papers, on materials of the VIII international scientific-practical conference 30.09.2018. Pub. SPC "LJournal", 2018. - 68 p.

SPLN 001-000001-0335-SA
DOI 10.18411/scc-09-2018-2
IDSP 000001: scc-09-2018-2

The collection of scientific papers of the materials collected from different areas of scientific knowledge. This publication contains all the materials that were sent to the VIII International scientific conference "Scientific achievements of the third millennium"

The collection is intended for researchers, teachers and students

All materials contained in the book, published in the author's version. The editors do not make adjustments in scientific articles. Responsibility for the information published in the materials on display, are the authors.

Information about the published articles will be transferred in the Russian Science Citation Index (RISC)

The electronic version of the collection is available online scientific publishing center «Science Con!» Site center: science-conf.com

UDC 001.1
LBC 60

SPLN 001-000001-0335-SA

© LJournal, 2018

РАЗДЕЛ IX. ЮРИСПРУДЕНЦИЯ

Oidov K.
Brief historical background of Mongolian democracy

Department of Political Sciences and Legal Studies,
Institute of Philosophy from Mongolian Academy of Sciences

doi 10.18411/scc-09-2018-25
idsp 000001: scc-09-2018-25

Abstract

The article considers that historical background and perspectives of the socialist society to democratic regime. The purpose of this article is to stimulate inquiry into important questions about how to facilitate and consolidate transitions from communism to market-oriented democratic regime in Mongolia, and how Mongolians are honored to be able to present the views of so many distinguished factors in national commitment to promote the study, understanding, and practice of democracy and democratic values in the prerequisite conditions in the Mongolian democracy.

Keywords: democracy, socialism, post-communist, historical background, perspectives, transition.

Democracy is gathering momentum. Nowhere has its impact been more striking than in the triumph of freedom over communism in the Soviet bloc. We guess now many more democratic events were to transpire by the date of its competition. From their different perspectives as historians, sociologists, political scientist, scholars and economists, the contributions to the newly society of transitions to the democracy in Eastern Europe and Soviet bloc, such aborted movement toward freedom and voice of speech in the "closed society" under the soviet bloc countries [1, 1].

On the other hand, one of the crucial point of agreement from that mentioned perspectives is that communism as an alternative social order has failed miserably and is discredited, even though a few faltering strongholds remain. Different views are offered about why the collapse of Leninism was not anticipated by scholars, which historical foundations and social institutions are necessary for the success of transitions to democracy and market-oriented economies, and how to assess the strength of civil society in these emerging democracies [1, 2, 3].

Additionally, until just before the decade of the 1980s, however the failings of Marxism-Leninism and the superiority of democracy and the market system were not always that obvious. Whatever our recurring questions, they were suddenly answered by what can only be called the near simultaneous volcanic eruption in what had been assumed to be essentially quiescent Marxist-Leninist world. To understand the reasons for the unraveling of the Communist world, it is necessary to retrace the evolution of the Communist movement. In many event, the dictatorship of the proletariat or rather the communist parties in the bloc countries with its intellectuals, seemed to be the perfect vehicle for mobilizing capital and labor and overseeing the transformation of a backward agrarian and agricultural country into a modern industrialized society.

Such an approach however proved to be very costly. Thus, since in communist countries the capitalists were removed, the Communist parties had to implement industrialization. Because these countries lacked facilitating economic and political institutions such as a middle class with independent incomes, guilds and institutional constraints on unlimited power, though, their 'transformations' were accompanied by social,

6. Khatanbold O., Tserennadmid Ch. «Mongolian Rural Youth participation in the Politics (Research Comparative Analysis for Age Group for 18-45) // Монголын хөдөөгийн залуучуудын улс төр дэх оролцоо (18-45 насны бүлгийнхэнд хийсэн харьцуулсан судалгааны шинжилгээ)». (1.2 хх). Horizon Research Publishing corporation (HRPUB), USA. Sociology and Anthropology Journal. Vol.6, № 11. ISSN: 2331-6187 (online). http://www.hrpub.org/journals/jour_submitmanuscript.php?id=96

Horizon Research Publishing Corporation

[Home](#)
[Browse Journals](#)
[Resources](#)
[Online Submission](#)
[Books](#)
[About Us](#)
[Contact Us](#)

Sociology and Anthropology Vol. 6(11), pp. 821 - 832
 DOI: 10.13189/sa.2018.061102
[Reprint \(PDF\) \(1756Kb\)](#)

**Mongolian Rural Youth Participation in the Politics:
 Research Comparative Analysis for Age Group for 18-45**

Khatanbold Oidov ^{1*}, Tserennadmid Chuluunbaatar ²
¹ Department of the Political Science-Legal Studies, Institute of Philosophy, Mongolian Academy of Sciences, Mongolia
² Department of the Third Neighbour Policy and Research, Institute of International Relations, Mongolian Academy of Sciences, Mongolia

ABSTRACT

The paper attempts to make an analysis on the rural youth perception in the political activeness and motivations in the governing decisions. Especially, we investigated by the current status of education in the rural citizens in the following prospects of a/ educational status, b/ working positions, c/ social status, d/ political interests, e/

Journals Information
[Aims & Scope](#)
[Editorial Board](#)
[Guidelines](#)
[Submit Manuscript](#)
[Archive](#)

дотоодод – 9

1. Хатанболд О., Цэцэнбилэг Ц. «Ардчилалд төрийн албан хаагчдын өгсөн үнэлгээ (Зарим агентлагуудын төрийн албан хаагчдын үнэлгээний жишээн дээр)» (0.5хх) эрдэм шинжилгээний өгүүлэл. ШУА. Философи, эрхийн судлал-XXXIII. Уб., 2018. 259-278 дахь тал.

STUDIA PHILOSOPHIAE ET JURIS
INSTITUTI PHILOSOPHIAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM MONGOLICI

TOMUS XXXIII FASCICULUS 1-24

ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ

☪ XXXIII БОТЬ

Улаанбаатар
2018

АРДЧИЛАЛД ТӨРИЙН АЛБАН ХААГЧДЫН ӨГСӨН ҮНЭЛГЭЭ (Зарим агентлагуудын төрийн албан хаагчдын үнэлгээний жишээн дээр)

О.Хатанболд

Доктор (Ph.D)

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Улс төр, эрх зүйн салбар

Ц.Цэцэнбилэг

Доктор (Ph.D)

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Социологи, нийгмийн сэтгэл зүйн салбар

Abstract: Democratic culture is a matter of establishing rule of law and protecting human rights, as well as good governance, effective administration of state resources, proper use of power, and conflict of interest. Therefore, democracy is not only a manifestation of the globalization process, but also the pursuit of perfect democratic mechanisms and mechanisms in many democracies and the opportunity to fully monitor the integrity of governmental institutions and to strengthen their governance power.

We attempted to examine the current condition and sustainable approach in several public agencies of standardization metrology, professional inspection, emergency and fair competition for customer. The article based on the comparative analysis with professional specialists and public perception approaches.

Key words: democracy values, democratic mechanism, justice, sphere of integrity, fairness, democratic governance, sustainable democracy, consolidative approach, democracy education, fair and free election, political participation, accountability, public policy

Оршил

Ардчилсан нийгэмд байгалиас заяасан эв эеийг олж тэнцүүлэх ид шидтэй шийдвэр гэж байдаггүй учраас ардчилсан зарчим, ёс зүй, хувь хүний эрхийн тухай заалтуудыг олонхи нь хүлээн зөвшөөрч хүндлэн сахихаас эрх мэдлийн тэнцвэр шууд хамаардаг ажээ. Нөгөө талаар нийгмийн амьдралын түвшинд нийгмийн бүлгүүдийн ялгаатай, зарим талаараа зөрчилтэй ашиг сонирхол нь түүнийг хөдөлгөгч хүчин зүйл болох боломжтой. Өөрөөр хэлбэл, аливаа ард түмэн өөрсдийн өмнө тулгарч буй аливаа асуудлын талаар тодорхой буюу рациональ санаа бодолтой байдаг нь ардчилсан оронд өөрсдийн үзэл бодлоо илэрхийлэх, түүнийг баталгаажуулж хэрэгжүүлэхийн төлөө ажиллаж, улмаар өөрсдийн төлөөлөгчөө сонгодог нь өнөөг хүртэл бид бүхний баримталж ирсэн сонгодог онолын эргэлзээг тайлах оролдлого юм.

Угтаа ардчиллын нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн үнэт зүйлс тухайн ард түмний амьдрал үйл ажиллагаа, нийгэм-улс төрийн бодит практикт биежин хэрэгжсэн төлөв байдал, эсвэл хэрэгжиж биелсэн байх үеийн тухай угтан тоймлосон төсөөллийг тухайн улс үндэстний ардчиллын загвар гэж болзмол байдлаар нэрлэж болно. Энэ нь эгэл жирийн иргэний амьдралын хэвийн үйл ажиллагаанаас эхлээд улс төрийн засаглалын хэлбэр, бүтэц

2. **Болд-Эрдэнэ Д.** «Философи ба улс төр» (0.5хх) Эрдэм шинжилгээний өгүүлэл. ШУА. Философи, эрхийн судлал-XXXIII. Уб., 2018. 244-258 дахь тал.

STUDIA PHILOSOPHIAE ET JURIS
INSTITUTI PHILOSOPHIAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM MONGOLICI

TOMUS XXXIII FASCICULUS 1-24

ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ

☼ XXXIII БОТЬ

Улаанбаатар
2018

ДӨРӨВ. УЛС ТӨР СУДЛАЛ

ФИЛОСОФИ БА УЛС ТӨР

Д.Болд-Эрдэнэ

Доктор (Sc.D), профессор

ШУА-ийн Философийн хүрээлэн, Улс төр, эрх зүйн салбар

Abstract: The politics is social phenomenon. The philosophy is mental phenomenon. These two concepts are related very important with each other. Their connector are human. So philosophy and politics connected through human consciousness. This article deals with that communication.

Түлхүүр үгс: философи, улс төр, хүн, хэл, сэтгэхүй, танин мэдэхүйн хэрэгцээ, улс төрийн ашиг сонирхол, улс төрийн философи, улс төржсөн хүн

Оршихуйн мэдрэгдэх хэлбэр нь оногдохуй түүний түгээмэл хэлхээ холбоо мөн гэж оршихуйн философи үздэг. Тэгвэл оршихуйн түгээмэл хэлхээ холбоогоор дамжин илрэх нэгэн онцгой хэлбэр нь *нийгмийн амьдрал түүний бүхэл тогтолцоо* мөн гэдэгтэй та бүхэн санал нийлэх байх. Тэгэхлээр нийгмийн амьдралын бүх салаа, салбар тэр дотроо нийгмийн эдийн засаг болон улс төр, оюун санааны үзэгдлүүд өөр хоорондоо найрсан холбогдож, бүхэл тогтолцоог бүрдүүлж байдаг нь жам юм.

Улс төр бол нийгмийн амьдралын бие даасан нэгэн том салбар. Энэ агуулгаараа улс төр нь нийгмийн бодит үзэгдэл, харин философи бол нийгмийн оюун санааны үзэгдэл. Ингэхлээр философи нь улс төрдөө, улс төр нь философидоо харилцан нөлөөлж болох тухай сэдэв нь нэг их маргаад байх зүйл бишээ. Харин философийг улс төрөөс бүр өмнө оршин үйлчилж байсан гэлцдэг. Тэгэхдээ философи өөрийн хөгжил гүнзгийрлийнхээ явцад чухам хэрхэн яаж улс төртэй уялдаж холбогдсон бэ? гэсэн асуудал бидний сонирхох сэдэв яах аргагүй мөн билээ.

Хүн ба философи

Философийг улс төртэй холбогч хамгийн анхдагч, гол үндсэн субъект нь *хүн* юм. Философи, улс төрийн харилцан хамаарлын асуудлыг авч үзэх тохиолдолд *хүний тухай асуудал* ёс мэт тулгардаг нь бараг жам ёсны зүйл. Энэ асуудлаас тойрч бултах ямар нэгэн гарц байхгүй. Хүн байгаа л бол оюун санаа байх нь гарцаагүй. Тэгэхлээр улс төрийг философитой холбогч гол зүйл нь *хүн, хүний оюун санаа* болж таарч байна.

3. **Долгорсүрэн М.** Улс төрийн албан хаагчийн ёс зүйн асуудал. Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн “Хууль дээдлэх ёс” сэтгүүл. №1/66/. 34-46 дахь тал. Уб., 2018.

АГУУЛГА

ХУУЛЬ ТӨРӨХИЙН ӨМНӨ /ОНЦЛОХ ӨГҮҮЛЭЛ, ЯРИЛЦЛАГА/

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн хэрэглээ: хэрэгжилтийн судалгааг хэрхэн хийх вэ? 9
Удирдлагын академийн багш, хууль зүйн доктор, дэд профессор А.Алтанзул

Захиргааны акт илт хууль бус болох үндэслэлд эфиденцийн онолыг хэрэглэх үү? 17
МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн Нийтийн эрх зүйн тэнхимийн багш, хууль зүйн магистр Т.Мөнх-Эрдэнэ

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр тэтгэмжийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4¹-т заасан заалт нь Үндсэн хуулийн арван зургадугаар зүйлийн 4 болон 5 дахь заалтыг зөрчсөн эсэх тухай үндэслэл, тайлбар 22
Капитрон банкны хуульч А.Түвшинтөгс

ЭРХ ЗҮЙН СЭТГЭЛГЭЭ: ҮЗЭЛ БОДОЛ, ЭРГЭЦҮҮЛЭЛ

Улс төрийн албан хаагчийн ёс зүй 34
ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний дэд ажилтан, хууль зүйн магистр М.Долгорсүрэн

Шүүх эрх мэдэл ба шүүхийн захиргаа (1921-1960 он) 46
Хүмүүнлэгийн ухааны их сургуулийн харьяа Билиг дээд сургуулийн захирал, докторант Б.Өлзийсайхан

Нөхөн сэргээх хандлагад суурилсан эрүүгийн эрх зүйн шинэчлэл, хохирол нөхөн барагдуулах үндэсний тогтолцоо бүрдүүлэх нь 58
УЕПГ-ын Сургалт, судалгааны төвийн судлаач, хяналтын прокурор Г.Оюунболд

Хэрэг шүүх ажиллагаанд биеэр оролцох эрх 62
МУИС-ийн Хууль зүйн сургуулийн Нийтийн эрх зүйн тэнхимийн багш, хууль зүйн магистр Э.Мөнхдаваа

ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ҮР НӨЛӨӨ

Хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх талаар эрүүгийн хуулийн чиг хандлага 68
Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн шүүгчийн хараат бус байдлыг хамгаалах хэлтсийн дарга, докторант Б.Одонгэрэл

Олон улсын шилжих хөдөлгөөний талаархи орчин үеийн онол, сургаал 74
Нийслэл дэх Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүгч Г.Мөнхтулга

УЛС ТӨРИЙН АЛБАН ХААГЧИЙН ЁС ЗҮЙ

*ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн
Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм
шинжилгээний дэд ажилтан, хууль
зүйн магистр М.Долгорсүрэн*

ТҮЛХҮҮР ҮГ

Ёс суртахуун, төрийн удирдлага,
эрх зүйн зохицуулалт

ТОВЧЛОЛ

Энэхүү өгүүлээр ёс зүйн онол, төрийн удирдлагын ёс зүй, Монгол Улс дахь улс төрийн албан хаагчийн ёс зүйн өнөөгийн байдал, төлөв хандлага, улс төрийн албан хаагчийн ёс зүйн олон улсын нийтлэг жишиг, туршлагыг судалж, улс төрийн албан хаагчийн ёс зүйг үнэлэх үнэлэмж, шалгуурыг нарийвчлах, хэм хэмжээг зохицуулсан эрх зүйн орчин, төрийн албан хаагчдад хүлээлгэх хариуцлагын болон төрийн тогтвортой байдлыг хамгаалах тогтолцоог боловсронгуй болгох талаар санал дэвшүүлэхийг зорьсон.

УДИРТГАЛ

Ёс зүй бол тухайн орны ард түмний зан заншил, харилцаанд бичигдээгүй хууль маягтайгаар тогтсон хариуцлагын хэм хэмжээ юм. Өөрөөр хэлбэл тодорхой ажил үйлс эрхэлж байгаа хүний зүгээс нийгэмтэйгээ харилцах,

хариуцлага хүлээх, олны дунд биеэ авч явах, хүнтэй харилцах соёл, сайн сайхан зан үйлийн уламжлалт хэм хэмжээний нэгдмэл системийг хэлдэг гэж болно.

“И.Кант “Бид юу хийх ёстой вэ?” гэсэн ёс зүйн асуултыг бид өөрсдөөсөө асуудаггүй нь хүмүүсийн үйлдлийг залж чиглүүлэх ёс зүйн хэм хэмжээ алдагдсантай холбоотой байж болох юм¹. Түүнчлэн “Та өөртөө хүсээгүйг бусдад бүү хий. Өөртөө хүсч байгааг бусдад хүс” ёс зүйн алтан зарчим алдагдсанаас ёс зүй доройтож байна.

Хүмүүсийн дундаас тун цөөхөн хүн л “Зөв хүний үйлдэл нүднээс далд ч зөв байдаг” гэдэг тодорхойлолтод нийцсэн өндөр ёс зүйг эзэмшсэн байдаг². Бидэнд уламжлалдаа тулгуурласан хүчирхэг ёс зүй гаргаж ирэх хэрэгцээ шаардлага байна.

Хууль зүйн норматив хандлагаар авч үзвэл ёс зүй нь тодорхой мэргэжлийн, албан тушаалын онцлогоос урган гарах хэм хэмжээний тогтолцоо юм.

Эртний Грекийн сэтгэгч Аристотель “Ёс зүй бол төр улсын бүрэлдэхүүн хэсэг юм. Олон нийтийн болон төр улсын амьдралд оролцох этгээд сайн үйлийн суртахуунтай хүн байвал зохино”. АНУ-ын эрдэмтэн Ноам Чомский “Ёс суртахуун төрд биш, харин хүнд л байдаг” хэмээн авч үзжээ.

Хаана ёс зүй өндөр байна, тэр улс оронд ард түмэн нь аз жаргалтай амьдардаг. Бүшидо³ ёсонд суурилсан Японы ард түмний ёс зүй буюу шударга ёс, туйлын ажилсаг, хөдөлмөрч чанар,

¹ М.Золзаяа, Монголын бизнесийн ёс зүйн төлөвшил, хандлага, УБ., 2016 он, 45 дахь тал.

² Ж.Бор, Д.Баатар, Монголын ёс суртахуун. УБ., 2017 он, 20 дахь тал.

³ Нитобэ Иназо Бушидо япон үндэстний ёс зүйн цогц...“Ниппон ньюс” сонин газар.УБ.,2007 он.

4. **Долгorsүрэн М. Ёс зүй ба хуулийн харилцан хамаарал. “Хууль дээдлэх ёс” сэтгүүд.** №2/67/. 35-43 дахь тал. Уб., 2018.

Эрх зүйн, сэтгэлгээ: үзэл бодол, эргэцүүлэл

ЁС ЗҮЙ БА ХУУЛИЙН ХАРИЛЦАН ХАМААРАЛ

*ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн
Улс төр, эрх зүйн салбарын эрдэм
шинжилгээний дэд ажилтан
М.Долгorsүрэн*

ТҮЛХҮҮР ҮГ

Ёс суртахуун, эрх зүй, хэм хэмжээ, нийгмийн үнэт зүйлс, уялдаа холбоо

ТОВЧЛОЛ

Энэхүү өгүүллээр ёс зүй ба хуулийн онолын үзэл баримтлал, ёс зүй ба хуулийн харилцан хамаарлыг судалж, хуулийг ёс зүйд үндэслэх, хүн хүнтэйгээ харьцах ёс зүй, хууль нийгмийн үнэт зүйлсийг амьдралд зөв ашиглах, зөв амьдрах, ёс зүйн үнэт чанарыг эзэмшүүлэх, нийгмийн харилцааны бүхий л хүрээнд мөрдөх хэм хэмжээг ухамсарлуулах, эрх зүйн үндсийг зөв тодорхойлох талаар санал дэвшүүлэхийг зорьсон.

I. ЁС ЗҮЙ БА ХУУЛИЙН ОНОЛЫН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Ёс гэдэг бол хүний өөрийн амьдралын “хууль” юм. Ёс зүй гэдэг нь нийгэм, хамт олон, бүлгийн баримтлах бичмэл болон бичмэл бус зан үйлийн хэм хэмжээ болно. Ёс зүй хэмээх

ойлголтыг Эртний Грекийн (ethos) гэдэг үгнээс гаралтай гэж үздэг бөгөөд харин Я.Цэвэлийн “Монгол хэлний тайлбар толь”-д “юмны зайлшгүй зүй тогтол жам тавилан” гэж тайлбарлажээ. Эрт үед ёс зүйг хожим нь бүхий л харилцааны үндэс шашин, үзэл суртлын тулгуур, төр, түмний шинж чанар болно гэж төсөөлөөгүй бизээ.

Ёс зүй нь угтаа хүмүүний сэтгэл дотор байдаг нэг ёсны бичигдээгүй хууль юм. Хүний ухамсарт ёс зүйтэй байх төрөлхийн шинж оршиж, хүн сайн байх ёстой нь түүний уураг тархин доторх нэг ёсны хууль юм. Ёс зүй нь “хүн хүний нийгэмд өөрийгөө зохицуулж, үйлийн агуулга, хэм хэмжээг тогтоох оюун сэтгэлийн чанар юм”. Хүний уураг тархинд ёс зүйн эрхэм чанар заавал оршдог байгалийн хууль байдаг. Аливаа хүний эрхэм чанар өөрөөр хэлбэл, шударга ёс, ичих эмээх сэтгэл, эр зориг, үүрэг хариуцлага, ёс жудаг, нинжин өрөвч сэтгэл, нэр төр, үнэн итгэл, найрсаг эелдэг зан, тэсвэр тэвчээр, өгөөмөр сэтгэл, үл шуналтах, ёс хонзон, атаа жетөө эс өвөрлөх зэрэг нь ёс зүйн дотоод хуулийн хэм хэмжээ юм. Ёс зүй нь хууль аливаа хүний сэтгэл дотор байдаг төрөлх шинж болохоос биш үүсмэл өгөгдөл огтхон ч биш. Тухайн хүн өөрийн ёс зүйн төлөвшлөө дагаж бусадтай харилцах энэ харилцааны онцлогийг бичигдээгүй хууль гэлцдэг².

Ёс зүйгээс хууль урган гардаг гэж үзэж болно. Европ тивд агуу Аристотель одоогоос 2500 жилийн өмнө бичихдээ

¹ Д.Бямбасүрэн. Орчлонгийн хүрд.(сэргэн мандахын гүн ухааны товчоо). Уб., 2000 он. 190 дэх тал

² Н.Цагаанхүү. Монгол түмний ёс зүй, ёс суртахууны тухай ойлголт. Уб., 2017 он. 9 дэх тал

5. **Батцэрэн У.** *Монголчуудын улс төрийн соёл ба нийгмийн ёс зүй*. Авлигатай тэмцэх газар. “Шудрага ёс” сэтгүүл. Уб., 2018.
6. **Батцэрэн У.** *Улс төрийн имиджээ бүрдүүлэх технологи ба улс төрийн мэргэжлийн онцлог*. МУИС. “Политологи” сэтгүүл. Уб., 2018.
7. **Батцэрэн У.** *Сонгуулийн кампанийн технологи ба улс төрийн лидерийн имидж бүрдүүлэлт*. Удирдлагын Академи. “Төрийн захиргаа” сэтгүүл. Уб., 2018.
8. **Болд-Эрдэнэ Д.** *“Массын намаас бодлогын намд шилжих үйл явцын онолын асуудал”*.
9. **Эрдэнэчимэг О.** *“Халимаг Монголын хүн амын бүтэц дэх ахмадуудын нийгэм эдийн засгийн байдлын харицуулсан үзүүлэлт”* МУИС-ийн НУС-ийн “Нийгмийн ажил” сэтгүүл. Уб., 2018.
10. **Хишигдаваа А.** *“Монгол дахь төлөөллийн ардчиллын түүхэн уламжлал”*. (Судлаач С.Мягмарсүрэнгийн хамт). *Чингис хаан судлал*” сэтгүүлийн ХХII дугаар. Уб., 2018.

ii. Эрдэм шинжилгээний илтгэл – 13

Үүнээс гадаадад –2

1. **Баасансүрэн Д., Хатанболд О., Хишигдаваа А.** **Политическая культура Монголии: традиции и современность.** ОХУ-ын ШУА-ийн Сибирийн салбарын Монгол, Будда, Төвд судлалын хүрээлэн, Буриадын улсын их сургууль, Буриад улсын Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, ОХУ-ын Алс дорнодын холбооны их сургууль, ОУХ-ын ШУА-ийн Дорнодахины хүрээлэн, Социологийн хүрээлэнгээс хамтран Улаан-Үдэ хотноо зохион байгуулсан “Социальные и политические вызовы модернизации в XXI веке” олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал. Улан-Үдэ., 6-11 августа. 2018 г.
2. **Долгорсүрэн М.** **Ethical and legislative relevance.** Социальные и политические вызовы модернизации В XXI в. Илтгэл. Англи хэл дээр. Оросын Холбооны Улсын Буриадын социологийн хүрээлэнгээс 2018 оны 8-р сарын 6-12. Улан-Удэ хот.

дотоодод – 11

1. **Baasansuren D., Khatanbold O., Khishigdavaa A.** **Political Culture in Mongolia: Tradition and Modernity (research analytic review).** МУИС-ийн Олон улсын харилцаа, нийтийн удирдлагын сургууль, ШУС-ийн Улс төр судлалын тэнхим, Ази судлалын тэнхим, БНХАУ-ын Бээжингийн их сургууль, Японы Осакогийн Эдийн засаг, хууль зүйн сургуулийн ази судлалын институт хамтран Улаанбаатар хотноо зохион байгуулсан “*XXI зууны Зүүн азийн шинэ чиг хандлага*” Зүүн Ази судлалын олон улсын X их хурал. Улаанбаатар хот. 2018 оны 8 дугаар сарын 27-29-ны өдөр.

 БОЛОВСРОЛ,
СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН,
СПОРТЫН ЯАМ

10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON EAST ASIAN STUDIES
 "A NEW STAGE OF EAST ASIA IN THE 21st CENTURY"
 28-29 August, Ulaanbaatar, MONGOLIA

POLITICAL CULTURE IN MONGOLIA: TRADITION AND MODERNITY

O.KHATANBOLD (PH.D.), D.BAASANSUREN (PH.D.),
 A.KHISHIGDAVAA (PH.D CANDIDATE)
 INSTITUTE OF PHILOSOPHY, MONGOLIAN ACADEMY OF SCIENCES

 БОЛОВСРОЛ,
СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН,
СПОРТЫН ЯАМ

10th INTERNATIONAL CONFERENCE ON EAST ASIAN STUDIES
 "A NEW STAGE OF EAST ASIA IN THE 21st CENTURY"
 28-29 August, Ulaanbaatar, MONGOLIA

PRESENTATION AIMED TO IDENTIFY

I. APPROACHES TO THE REFLECTION OF THEORETICAL & METHODOLOGICAL PERSPECTIVES IN POLITICAL CULTURE IN MONGOLIA

II. MONGOLIAN TRADITIONAL FEATURES & MODERN PROCESS BASED TRENDS OF THE POLITICAL CULTURE

III. CHALLENGES TO OPPORTUNITIES IN THE STABILITY OF POLITICAL CULTURE IN MONGOLIA

IV. CONCLUSIONS & RECOMMENDATION
 - SOURCES

2. Khatanbold O. Монгол дахь ардчиллын хөгжил” Сорилт, боломж – Democracy Development in Mongolia: Challenges and Opportunities. International conference presentation on “Democracy in the 21st Century: Challenges and Ways Forward”. UB, Mongolia. Book of Abstracts. (0.5xx) p.24. July 9-10, 2018. Ulaanbaatar, Mongolia.

DEMOCRACY DEVELOPMENT IN MONGOLIA: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

PRESENTER

DR. KHATANBOLD ODOV

*SCIENTIFIC SECRETARY/SENIOR ACADEMIC RESEARCHER
INSTITUTE OF PHILOSOPHY,
MONGOLIAN ACADEMY OF SCIENCES*

PRESENTATION AIMED TO
IDENTIFY

**I. THE CHARACTERISTICS OF MONGOLIAN DEMOCRACY DEVELOPMENT
AND CURRENT APPROACHES**

**II. RELATIONSHIP TO THE DEMOCRACY DEVELOPMENT PERCEPTION OF
MONGOLIANS**

**III. CHALLENGES TO OPPORTUNITIES IN THE IMPACT OF DEMOCRACY
IN MONGOLIA**

IV. CONCLUSIONS & RECOMMENDATION

- SOURCES

12:40pm - 1:00pm	Discussion
1:00pm - 2:00pm	Lunch
2:00pm - 2:20pm	<p>SESSION 2. URBAN-RURAL CLEAVAGES AND DEMOCRACY</p> <p>Chair: Christian Suter, World Society Foundation (Zurich) and University of Neuchâtel, Switzerland</p> <p>Keynote 2: The perception of Mongolians about Democracy: Do we have differences? Ganbat Damba, Academy of Political Education, Mongolia</p>
2:20pm - 2:40pm	<p>Discussion</p> <p>Mathias De Roeck, University of Antwerp, Belgium and participants</p>
2:40pm - 3:30pm	<p>Chair: Dolgion Aldar, IRIM, Mongolia</p> <p>Presentation 1: Democracy development in Mongolia: Challenges and Opportunities Khatanbold Oidov, Mongolian Academy of Sciences, Mongolia</p> <p>Presentation 2: Democratic Education: Challenges and practices in rural and urban schools of Kazakhstan Diana Mombayeva, University of Calgary, Canada</p> <p>Presentation 3: Poverty reduction and democratization-new cross country evidence Frank-Borge Wietzke, Institut Barcelona Estudis Internacionals, Spain</p> <p>Presentation 4: Community-based groups and agency of men and women in the public sphere in rural Bangladesh Esha Sraboni, Brown University, United States</p>
3:30pm - 3:50pm	Discussion

SESSION 2 (continue)
4:20pm - 5:20pm

5:20pm - 5:
END OF
6:30 pm -

3. **Хатанболд О. Монгол Улс дахь шашны хэтийн хандлага.** (0.5хх). Дугуй ширээний зөвлөлдөх хэлэлцүүлэг. МУ-ын Ерөнхийлөгчийн тамгын газар, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл. Монголын Оюун санааны академи –ТББ. Төрийн ордон. Улаанбаатар хот. 2018 оны 4 дүгээр сарын 18.

**МОНГОЛ УЛС ДАХЬ ШАШНЫ
ХЭТИЙН ХАНДЛАГА**
(СУДАЛГААНЫ САНАЛ)

О.Хатанболд (Ph.D)

2018 оны 4 дүгээр сарын 18
Төрийн ордон

АГУУЛГА

I. СУДАЛГААНЫ САНАЛЫН ҮНДЭСЛЭЛ, ШААРДЛАГА

**II. СУДАЛГААНЫ САНАЛ: ҮР ДҮНГИЙН ТАЛААРХ
ТӨСӨӨЛӨЛ, ШИНЭЛЭГ БОЛОН ДЭВШИЛТЭТ ТАЛ**

**III. СУДАЛГААНЫ НИЙГМИЙН БОЛОН ШИНЖЛЭХ
УХААНЫ АЧ ХОЛБОГДОЛ**

IV. СУДАЛГААНЫ ЭЦСИЙН ҮР ДҮН

4. **Нарангэрэл С. Монголын хуульч эрдэмтдийн үүрэг, хариуцлага.** Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Хууль сахиулахын их сургууль, Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн хамтран зохион байгуулсан Хуульч эрдэмтдийн чуулган. Улаанбаатар хот. 2018 он.
5. **Болд-Эрдэнэ Д. Гажуудсан орчин дахь улс төрийн намын парадокс.** МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхим, “Мизес Монгол” ТББ-аас хамтран зохион байгуулсан эрдэм шинжилгээний бага хурал. Улаанбаатар хот. 2018 он.
6. **Болд-Эрдэнэ Д. Массын намаас бодлогын намд шилжих үйл явцын онолын асуудал.** МАН-аас зохион байгуулсан эрдэм шинжилгээний бага хурал. Улаанбаатар хот. 2018 оны 3 дугаар сарын 13-ны өдөр.
7. **Эрдэнэчимэг О. Бадмаева Н.В., Гунаев Е. А., Омакаева Э.У., Бадгаева Д.Н. “Сравнительная характеристика социально-экономического положения лиц старшего возраста и демографическая структура населения Республики Калмыкии и Монголии”.** Евразийская цивилизация: история и современность. Сборник материалов. с.91-104. Улаанбаатар. 8-ое Мая, 2018 года.
8. **Эрдэнэчимэг О., Ундрал Ё. Ахмадуудын мэдээллийн технологийн хэрэглээ Монголын жишээн дээр.** Социальные и политические вызовы модернции В XXI в. Улан-Үдэ., 2018. 210-212 дэх тал.
9. **Эрдэнэчимэг О. Сравнительная характеристика социально-экономического положения лиц старшего возраста и демографическая структура населения Республики Калмыкии и Монголии.** Евразийская цивилизация: история и современность” олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл. Уб., 2018. 91-104 дэх тал.
10. **Батмөнх Д. Шударга ёсыг төлөвшүүлэхэд хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн гүйцэтгэх үүрэг.** “Өнөөгийн монголын нийгмийн улс төрийн хариуцлага, ёс зүйн зангилаа асуудлууд” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал. Улаанбаатар хот. 2018 оны 10 дугаар сарын 16-ны өдөр.

iii. Эрдэм шинжилгээний орчуулга - 5

1. Сеймур Мартин Липсетын “Улс төрийн соёлын төвлөрөл”. Хатанбодд О. Оксфордын их сургуулиас эрхлэн гаргаж, улс төр судлаач, Аренд Лийпхартын редакторлан хэвлүүлсэн “Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгчийн засаглал уу” номноос Философи, эрхийн судлал-XXXIII. (1.5хх). Уб., 2018.

ГУРАВ. СОЦИОЛОГИ

15. **Ц.Цэцэнбилэг, Б.Ууганбат, Б.Энхчимэг**
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн цахим картмын үйлчилгээний ардчилсан эгэх хариуцлагын талаарх ХНЭБТ-ын үнэлгээ, дүгнэлт 174
16. **Ж.Батжаргал, Б.Гэрэлт-Эрдэнэ**
Ардчилсан эгэх хариуцлагыг үнэлэх арга зүй: туршилага ба үнэлгээ, дүгнэлт 192
17. **О.Баасантогтох**
Хөдөө, хөдөөгийн иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн дүр зураг 213
18. **Ё.Ундрал, Д.Номун-Эрдэнэ**
Ахмадын зориулалттай амралт сувиллын үйлчилгээний талаарх ахмад настнуудын үнэлгээ (чанарын судалгааны жишиг дээр) 220
19. **Ж.Пүрэвханд, Б.Азбаяр, Б.Отгонжаргал**
Ахмад настны сэргээн засах үйлчилгээний ардчилсан эгэх хариуцлагын үнэлгээ 231

Дөрөв. УЛС ТӨР СУДЛАЛ

20. **Д.Болд-Эрдэнэ**
Философи ба улс төр 244
21. **О.Хатанболд, Ц.Цэцэнбилэг**
Ардчилалд төрийн албан хаагчдын өгсөн үнэлгээ (зарим агентлагуудын төрийн албан хаагчдын үнэлгээний жишиг дээр) 259
22. **У.Батцэрэн, Б.Чойжилжалбуу**
Төрийн албаны түшмэдийн тогтолцооны ёс зүйн өөрчлөлтөд хөгжлийн хандлага нөлөөлөх нь 279

Тав. ШАШИН СУДЛАЛ

23. **Ж.Алтайбаатар, Б.Мөнхцацралт**
Монгол дахь шинэ шашны хөдөлгөөнүүд 284

Зургаа. ОРЧУУЛГА

1. **Мартин Хайдеггер**
Энэ философи гэдэг юу вэ? 300
2. **Сеймур Мартин Липсет**
Улс төрийн соёлын төвлөрөл 314
3. **Бингхам Г.Пауэлл**
Орчин үеийн ардчиллууд: оролцоо, тогтвортой байдал ба хүчирхийлэл 319
4. **Харри Кантор**
Ерөнхийлөгчийн эрх мэдлийг хязгаарлах Латин Америкийн улс орнуудаас гарсан олон талт хүчин чармайлтууд 330

Долоо. НОМЫН ШҮҮМЖ

1. **Х.Цоохүү**
“Байгалийн хувьслын философи” номын тухай 340

УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ТӨВЛӨРӨЛ¹

Сеймур Мартин Липсет*

Хуан Линц, Дональд Хоровиз нар үндсэн хуулийн, ерөнхийлөгчийн ба парламентын тогтолцооны хоорондох уялдаа холбоог боловсронгуй болгоход чиглэсэн олон арван хэлэлцүүлгийг зохион байгуулах шаардлагатай хэмээн үзэж, өөрсдийн санал дүгнэлтийг боловсруулсан нь тогтвортой ардчиллыг бий болгох суурь нөхцөлийг төлөвшүүлэхэд чиглэгдэж байв. Хуан Линцын хувьд, тэрбээр өөрийн дэвшүүлсэн санаагаа Латин Америкийн улс орнуудад хийсэн олон жилийн судалгааны ажлын туршлагадаа үндэслэсний сацуу түүний өөрийнх нь тэмдэглэснээр ерөнхийлөгчийн засаглалын тогтолцоо нь давтамжтайгаар нуран унаж байна хэмээжээ. Харин Хоровизын Ази, Африкийн улс орнуудын улс төрийн нөхцөл байдлыг судлах явцад хийгдсэн судалгаагаар Африкийн ихэнх улсад болон Азийн зарим улс орнуудад дайн самууны дараагаар шинэ үндэстэн-улсуудын зарим нэг нь гол төлөв парламентын засаглалын тогтолцоог ханган ажиллахад түлхүү чиглэгдэнэ хэмээн таамагласан нь нэгэнт талаар болжээ. Тэрбээр баруун Европын ихэнх орнууд болох Итали, Испани, Португали, Грек, Австри, Герман зэрэг орнууд ардчилсан ерөнхийлөгчийн засаглалын задралын интер - дайн эхлэхэд хүргэж буй хэмээн онцлон тэмдэглэжээ. Үүнтэй холбогдуулахад, умард Европын болон Британий Хамтын нөхөрлөлийн орнуудын аж үйлдвэржсэн хэсгүүд, мөн Францын 5 дахь Бүгд найрамдах улс, Чилийн эвслийн өмнөх засаглал, Коста Рика, Урагвай (энэ зууны ихэнх орнууд) зэрэг улс орнуудад амжилттай оршин тогтносон парламентын засаглалын дэглэмээс гадна, тэдгээр орнуудад мөн ардчилсан ерөнхийлөгчийн засаглал харьцангуй тогтвортой оршин тогтносон нь бусдад жишиг болж чадсан юм.

Ардчилсан эсхүл авторитари засаглалын эцсийн үр дагавар нь тухайн улс орнуудын гүйцэтгэх засаглалын хэв загвартай илүү ойр байх боломж, нөхцөлийг үндсэн хуулийн өөрчлөлтөөр илүү нарийн болоод тодорхой гаргаж болдог ажээ. Линцын тодорхойлсноор парламентын засаглалд хэд хэдэн улс төрийн намууд нэгдэж эвслийн засгийн газрыг бүрдүүлэх, эсхүл аль нэг нь дангаараа олонхи болох боломж чөлөөтэй байдаг. Гэвч ерөнхийлөгчийн засаглалын тогтолцоог илүү ихээр дэмжих, улмаар мөнхүү тогтолцоо нь шийдвэр гаргах үйл явцыг илүү боломжтой хэмээн үзэх явдал ч мөн мэр сэр байдаг. Угтаа сонгуулийн янз бүрийн

¹ Seymour Martin Lipset, excerpted from ‘The Centrality of Political Culture’, *Journal of Democracy*, 1/4 (Fall 1990), pp. 80-3.

* Сеймур Мартин Липсет. “Улс төрийн соёлын төвлөрөл” (Parliamentary versus Presidential Government. Edited. Arend Lijphart, Oxford University Press, 1992, pp. 207-211 // Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгчийн засаглал уу. ред. Аренд Лийпхарт, Оксфордын их сургуулийн хэвлэл, 1992, 207-211 дэх тал) бүлгийг Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд англи хэлнээс орчуулав.

ОРЧИН ҮЕИЙН АРДЧИЛЛУУД: ОРОЛЦОО, ТОГТВОРТОЙ БАЙДАЛ БА ХҮЧИРХИЙЛЭЛ*

Бингхам Г.Пауэлл*

Гүйцэтгэх болон хууль тогтоох байгууллагын ардчилсан үйлдэлтэй зохион байгуулалтын мөргөлдөөний талаар онолын олон янзын магадлал байна. Тэрхүү олон янз магадлалын хамгийн тод илэрхийлэл нь ерөнхийлөгчийн засаглалын тогтолцоо мөн хэдий ч түүний тогтвортой байдлыг хангахын тулд бусад сайд нарын аль нэгнээс нь илүү гүйцэтгэх засаглалын тэргүүний бүрэн эрхийн хугацаагаар хэмжигдэх учиртай. Хүчирхэг хийгээд илүү автономит бие даасан ерөнхийлөгчийн засаглалын гол сурвалж нь тогтвортой байдлыг хангах явдал юм. Мөн гүйцэтгэх болон хууль тогтоох байгууллагын хоорондох нам, улс төрийн бодлогын зүй зохицлыг баталгаажуулдаг бөлгөө.

Оролцооны үр өгөөжийн талаарх магадлал тийм ч тодорхой биш. Өөрөөр хэлбэл, хүчирхэг гүйцэтгэх засаглалын тэргүүнийг сонгох сонгуульд ард түмний шууд оролцоог хангах нь иргэдийг улс төрд татан оруулахад дэмжлэг үзүүлнэ. Нөгөө талаар, ерөнхийлөгчийн болон хууль тогтоох байгууллагын сонгуулийг салангид явуулах нь үндэсний хэмжээний улс төрийн намуудын тогтолцооны чадавхыг сулруулдаг. Улс төрийн намуудын эрх мэдлийг зохицуулах нь нэг талаар ерөнхий сайдыг сонгоход шаардлагатай зүйл огт биш бөгөөд бие дааж нэр дэвшигчид улс төрийн намуудын нэр барьж өрсөлдөхөөс илүү чухал бөгөөд улс төрийн намуудын зохион байгуулалт нь зарим талаараа сонгуулийн санал хураалтыг хойш нь татдаг. Эцсийн дүнд, ерөнхийлөгчийн сунгааны цорын ганц завшаан бол далд оролцооны учир шалтгааныг намуудын эвсэл, нэгдлийн байдлаар илэрхийлж болно.

Хүчирхийлэл бол нэлээд зөрчилдөөнтэй асуудлын нэг. Ерөнхийлөгчийн засаглалын тогтвортой байдал, түүний онц бүрэн эрхийн төвлөрөл нь хүчирхийллийн бослого, үймээнийг хялбархнаар хязгаарлах зэвсэг болохын хамт хууль тогтоох болон гүйцэтгэх засаглалын уялдаа харилцааны хуваагдал нь иргэдийн хүсэл шаардлагад нийцсэн улс төрийн бодлогыг эерэгжүүлэхийн зэрэгцээ аливаа бэрхшээлтэй асуудлыг хурдан

* Bingham G.Powel, Jr, excerpted from *Contemporary Democracies: Participation, Stability and Violence* (Cambridge, Mass., and London: Harvard University Press, 1982), ch. 4 (footnotes abridged). Copyright©1982 the President and Fellows of Harvard College. Reprinted by permission of the publisher.

* Бингхам Г.Пауэлл. Орчин үеийн ардчилал: оролцоо, тогтвортой байдал ба хүчирхийлэл. (Parliamentary versus Presidential Government. Edited. Arend Lijphart, Oxford University Press, 1992, pp. 223-235 //Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгчийн засаглал уу. ред. Аренд Лийпхарт, Оксфордын их сургуулийн хэвлэл, 1992, 223-235 дахь тал) бүлгийг Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДэА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд англи хэлнээс орчуулав.

ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЭРХ МЭДЛИЙГ ХЯЗГААРЛАХ ЛАТИН
АМЕРИКИЙН УЛС ОРНУУДААС ГАРСАН ОЛОН ТАЛТ ХҮЧИН
ЧАРМАЙЛТУУД¹

Харри Кантор*

Логикийн үүднээс авч үзвэл, ялгуулсан цэргийн лидерүүд өөрсдийн шинэ засгийн газрыг байгуулахын тулд Нэгдсэн Улсын загвар руу эргэж харах болсон. Шинэ лидерүүдийн дийлэнх нь Франц болон Нэгдсэн улсад урьд өмнө нь амьдарч байсан байдаг. Тэдний зарим нь Францын армид алба хааж явсан нэгэн байхад, зарим нэгэн нь Жефферсон, Вашингтон болон өнөөгийн бусад АНУ-ын шинэ удирдагчдыг шүтэн бишрэгчид байх жишээтэй. Латин Америкийн бүгд найрамдах улсуудын ялгуулсан армийн лидерүүд нь өөрсдийн шинэхэн байгуулагдсан бүгд найрамдах улсдаа олон хэсэгт хуваагдсан ард иргэдийг нэгтгэхийн тулд хүчтэй гүйцэтгэх засаглалыг бий болгохыг зорин шинэ ерөнхийлөгчүүдийн эрх мэдлийг хянахыг үлэмж хүсэмжилдэг ажгуу. Угтаа Нэгдсэн Улсын хяналт шалгалт, эрх мэдлийн тэнцвэржилтийн тогтолцоо нь тэдний баримталдаг нэг загвар юм. Хэдийгээр тэд өөр загварыг бий болгохыг хичээсэн боловч хүчтэй гүйцэтгэх засаглал нь бусад засгийн газрын салбаруудын эрх мэдлийг хазаарлан барьдаг...

Нөгөө талаар хүчтэй гүйцэтгэх засаглал нь засгийн газрын үйл ажиллагааг чиглүүлэх үүрэгтэй боловч бүх үеийн хүчирхэг гүйцэтгэх байгууллага нь одоогийн хүчтэй сөрөг хүчинтэй тулгарах болсноор Латин Америкийн олон улсууд өөрсдийн үндсэн хуулиндаа энэ талаар тусгаснаас гадна тухайн асуудлыг уран үгээр илэрхийлсэн оролдлогуудыг нарийн давтамжтайгаар оруулах замаар хязгаарлалт хийсэн. Цаашлаад Латин Америкийн бүгд найрамдах улсуудад энэ асуудал нэлээд маргаан тарьж байгаа боловч хүчин чармайлт гаргах нь ямар ч эргэлзээгүй. Харин эл илтгэл маань Латин Америкийн олон оронд тэрхүү хүчин чармайлтыг үнэлж дүгнэхийн зэрэгцээ гүйцэтгэх байгууллагын гол үндэс болсон эрх мэдлийг хязгаарлахын чухлыг нотлохыг хичээсэн бөлгөө.

¹ Harry Kantor, excerpted from 'Efforts Made by Various Latin American Countries to Limit the Power of the President', in Thomas V. DiBacco (ed.), *Presidential Power in Latin American Politics*, Praeger Special Studies in International Politics and Government, New York: Praeger, 1977, ch.2. Copyright 1977 Praeger Publishers, Inc. Reprinted by permission of Greenwood Publishing Group Inc., Westport, CT.

* Харри Кантор. Ерөнхийлөгчийн эрх мэдлийг хязгаарлах Латин Америкийн улс орнуудаас гарсан олон талт хүчин чармайлтууд (Parliamentary versus Presidential Government. Edited by Arend Lijphart, Oxford University Press, 1992, pp. 101-110 // Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгчийн засаглал уу. Ред. Арэнд Лийпхарт, Оксфордын их сургуулийн хэвлэл, 1992, 101-110 дахь тал) бүлгийг Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд англи хэлнээс орчуулав.

iv. Боловсруулсан судалгааны анкет-1

1. Цанжид А., Хишигдаваа А. “Монголын улс төрийн үйл явцын хөгжилд улс төрийн соёлын гүйцэтгэх үүрэг” Олон нийтийн санал асуулгын анкет-хэрэглэгдэхүүн.

ҮНӨНӨГИЙН МОНГОЛЫН УЛС ТӨРИЙН СОЁЛ: ТӨЛӨВ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГА-ШИНЖЭЭЧДИЙН АСУУЛГЫН НЭГДСЭН ДУНГИЙН ХҮСНЭГТ

Нийт У=39

1. Тавь нас

№	Хувь
1 39 хуртгал	25.6
2 40-49	23.1
3 50-59	17.9
4 60-аас дээш	33.3
НИЙТ	100

2. Тавь хүйс

№	Хувь
1 Эрэгтэй	74.4
2 Эмэгтэй	25.6
НИЙТ	100

3. Тавь ажиллаж байгууллага, газар?

№	Хувь
1 УИХ, ЗГ	5.1
2 Төрийн захиргааны байгууллага	12.8
3 Судлагааны хүрээлэн, төв	17.9
4 Их, дээд сургууль	20.5
5 ОУ-аан байгууллага	10.3
6 Улс төрийн нам	7.7
7 ОН-аан байгууллага, ТББ	17.9
8 Хөвдөл мэдээллийн байгууллага	5.1
9 Шашины байгууллага	2.6
НИЙТ	100

4. Ажиллаж буй дугаана (жснээр)

№	Хувь
1 5 жил хуртгал	7.7
2 6-10 жил	15.4
3 11-15 жил	7.7
4 16-20 жил	28.2
5 21-30 жил	12.8
6 31-40 жил	17.9
7 41-ээс дээш жил	10.3
НИЙТ	100

5. Эрдэмийн зэрэг, нол

№	Хүчинтэй хувь	Тогтооллын хувь
1 Магистр	45.2%	48.7%
2 Доктор (Ph.D)	31.0%	33.3%
3 Доктор (Sc.D)	11.9%	12.8%
4 Профессор	11.9%	12.8%
НИЙТ	100	107.7

УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ТАЛААРХ ОЙЛГОЛТ, ТӨСӨӨЛӨГ

6. Та улс төрийн амьдралд хэр илэвхтэй оролцдог вэ?

№	Хувь
1 Илэвхтэй оролцдог	69.2
2 Илэвх султай оролцдог	30.8
НИЙТ	100

7. Та улс төрийн амьдралд ямар байр сууринаас хамлаж вэ?

№	Хувь
1 Сонирхогч	12.8
2 Шүүмэлч	17.9
3 Ажиллагч	41.0
4 Судлаач	28.2
НИЙТ	100

8. Тавь боллоор улс төрийн соёл гэж юу вэ?

№	Хувь
1 Нийгмийн нийт гишүүдийн засаглал, засаг төрийн үндсэн зорилго, чиг үүрэг, үйл ажиллагаа, улс төрийн тогтолцоо, мөхжэл төлөвшилийн үйл явц, нийгэмд болон шийдвэр гаргах тулалд нөлөө гуртгалж хүчин зүйл	10.5
2 Хүн төрөлхтний өө соёл, гүүр уламжлалын, сэтгэлгэмийн салшгүй нэг хэсэг, иргэдийн үндэсн сэтгэлгэмийн холбоотой мэдэрэмж, иргэл олон нийтийн итгэл үнэмшил, итгэл үнэмшлээ үүдсэн даал хандлага, ойлголт, иргэдийн эрх ашиг дээдэлгэмж, үнэт зүйлээ гургуурласан хандлага байхыг улс төрийн соёл гэнэ. Бие хүний төлөвшил, үнэт зүйлс болоод мэдэрэмжийн нэгдэл	42.1
3 Улс төрийн институт, боллого боловруулгачдын харилцаа үндсэн хуулийн үнэт зүйлс, зарчим дээдэлгэмж хувьд, улс төрчид итгэл, дүрэм журмын хуулиараа зохицуулах, хууль дээдэлгэмж улс төрийн нам, улс төрчид сонгуульд шударга нэр төрлийн оролцоог байх, улс төрийн оролцоо орчин үеийн улс төрийн соёлыг илэрхийлдэг, улс төрчид нийгэм, эдийн засгийн үнэт зүйлсийг хүлээх, ёс зүй, ёс суртахуунтай байх, ёс зүйн хэм хэмжээг үйл ажиллагаандаа чандлан барилддаг, улс төрийн нам боловсон хүчний төлөөлэл, үнэт зүйлс, ҮНЭТЭМЖ, ҮЛ ЗӨВШӨӨРӨХ ҮЙЛ ЯВЦ	44.7
4 Эдийн засаггүйгээр жирийн бор амьдралын үнэг хүлээн зөвшөөрөхийг улс төрийн соёл гэнэ	2.6
НИЙТ	100

9. Тавь боллоор улс төрийн соёлыг ойлгох дараа хандлагуудас аль нь илүүтэй давамгайлж байна вэ?

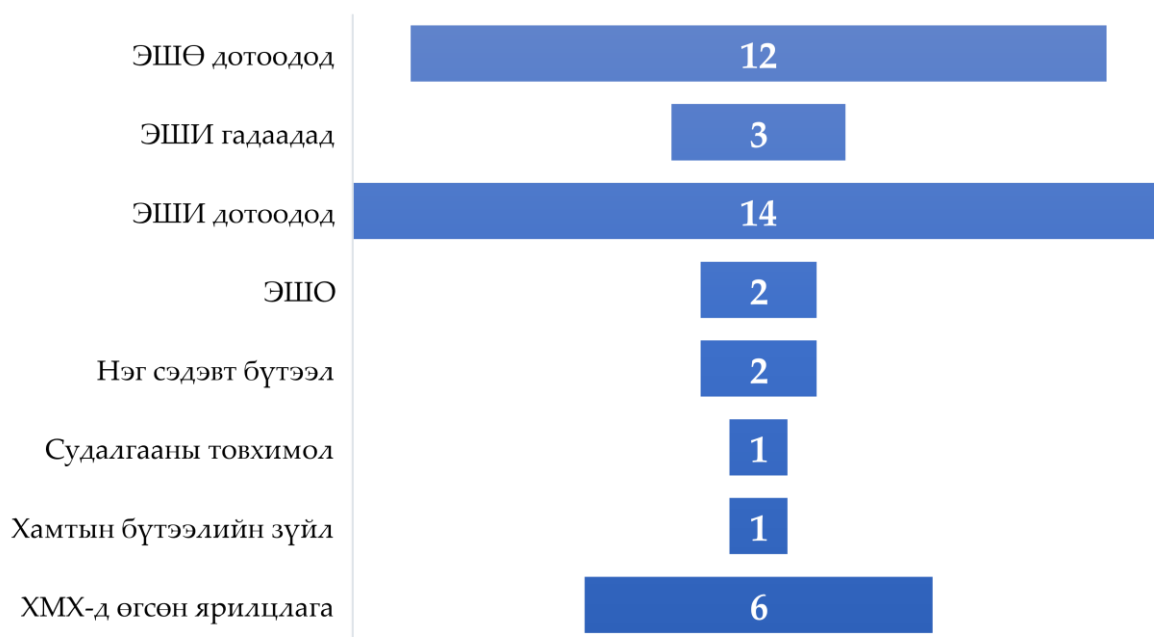
№	Хувь
1 Иргэд, олон нийтийн улс төрийн систем, үнэт зүйлс, түүний үүрэг, улс төрчдийн талаарх мэдлэг, итгэл үнэмшил	20.5%
2 Иргэд, олон нийтийн улс төрийн систем, түүний үүрэг, роль, улс төрчдийн талаарх үнэмлэг	17.9%
3 Иргэд, олон нийтийн улс төрийн систем, түүний үүрэг, роль, улс төрчдийн үйл ажиллагаатай холбоотой мэдэрэмж	48.7%
4 Иргэд олон нийтийн улс төрийн систем, улс төрчдийн талаар үнэмлэг муутай, дүр зоргоороо шуурхай хандлага давамгайлсан	2.6%
5 Улс төрийн тогтолцоо, мөхжэл төлөвшилийн үйл явц, тухайн тухайн цаг үеийн мөхж үр нөлөөний талаарх нийгэм, бусгуудийн ойлголт, үнэт зүйлээ гургуурласан харуу хандлага	7.7%
6 Цахым төлөөлөл- ярих хандлага	2.6%
НИЙТ	100

10. Тавь боллоор ямар хүнийг улс төрийн соёлтой хүн гэх вэ?

№	Хүчинтэй хувь	Тогтооллын хувь
1 Улс төр, эрх зүйн өндөр мэдлэг, боловсролтой	6.4%	17.9%
2 Улс төр, нийгмийн үйл явцыг болгох үнэмлэг, дүтгэх чадвартай	14.5%	41.0%
3 Эх орон, ард түмнийг сайн сайхмыг төлөө гэгсэн итгэл үнэмшилтэй	12.7%	35.9%
4 Хүнийг ашиг сонирхалас үндэсний ашиг сонирхал эрхэмлэж байх	21.8%	61.5%
5 Шударга, үнэгн байх	8.2%	23.1%
6 Нийгэм, бусдыг алгаварлан галгуурддаггүй байх	0.9%	2.6%
7 Харууцлагатай, хэлсэн үгнээ эзэн байдаг	9.1%	25.6%
8 Бусдын санаа боллыг хүлээх, үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлдэг	1.8%	5.1%
9 Хувьд, ёс зүйн хэм хэмжээг үйл ажиллагаандаа чандлан барилддаг	18.2%	51.3%
10 Алдас, дутагдлаа ухамсарлаж, харууцлага хүлээн, зарлуулах чадвартай байх	4.5%	12.8%
11 Санхдаг багтай бусдын эрх ашгийг дээдэлдэг	0.9%	2.6%
12 Чин сэтгэлээсээ ханддаг	0.9%	2.6%
НИЙТ	100	282.1

Хавсралт 6. Суурь судалгааны төслийн гүйцэтгэх ажлын календарьчилсан төлөвгөөний хүрээнд 2017 онд хийгдсэн эрдэм шинжилгээний бүтээлийн жагсаалт (Төслийн гүйцэтгэгч тус бүрээр)

Төслийн багийн гишүүдийн хэвлэн нийтлүүлсэн болон төслийн техникийн ажлын даалгаварт заасан хийж гүйцэтгэсэн ажил үйчилгээг тоон утгаар илэрхийлвэл дараах зураглал гарч байна.

Эрдэм шинжилгээний бүтээлийн жагсаалтыг төслийн багийн гишүүд тус бүрээр гаргасан дараах жагсаалтаас дэлгэрэнгүй танилцана уу.

i. Нэг сэдэвт бүтээл - 2

1. **Хатанболд О.** “Ардчилал судлал: онол, арга зүй” (14.75хх). Соёмбо принтинг. Уб., 2017, редактор., Г.Чулуунбаатар, Д.Ганбат, Ц.Цэцэнбилэг
2. **Хатанболд О.** “Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй (Монголын жишээн дээр)” (14.16 хх). Соёмбо принтинг. Уб., 2017, редактор., Г.Чулуунбаатар, Ц.Цэцэнбилэг, Д.Ганбат

“Монголын ардчиллын үнэлгээ, арга зүй ба кейс” бүтээл бүхэлдээ монголын нийгмийн өөрчлөлтийн сонирхолтой мөртлөө ээдрээтэй асуудал болох ардчилал, ардчиллын төлөвшил, түүнд гарсан өөрчлөлтийг чиглэл болгон сонгож, эл нарийн төвөгтэй үзэгдэл үйл явцын талаарх ойлголт, хандлагыг өөрийн судалгааны хүрээнд ардчиллын онолын болоод практикийн харьцуулсан судалгааны аналитик шинжилгээг ардчиллыг сонирхон судлагчид, их дээд сургуулиудын магистр, докторантурт суралцагчид болон энэ чиглэлээр судалгаа шинжилгээ хийдэг бүтдэд зориулан гаргахаар зорьсон болно.

Судалгааны үндсэн хэрэглэгдэхүүнээ ардчиллын чиглэлээр үндэсний болон олон улсын төшинд хийгдсэн томоохон судалгааны үр дүнд харьцуулалт шинжилгээ боловсруулалт хийсний зэрэгцээ өөрийн хамгаалсан сэдвийн хүрээнд хийсэн шинжээчдийн асуулгын дүнг түлхүү ашигласан.

Бүтээлийн “Ардчиллын талаарх монголчуудын сэтгэлгээ” хэмээх нэгдүгээр бүлэгт монголчуудын улс төр, төр ёсны сэтгэлгээний уламжлал, ардчилсан үнэлэмж, хүний эрх, эрх чөлөөний талаарх үзэл санааны тулгуур зарчим, улмара орчин үеийн Монголын ардчиллын талаарх гадны голлох судлаачдын зарим санаа, ач холбогдол зэргийг авч үзсэн. Бидэнд ардчиллын талаар бүхэнд нийцэх хэт ерөнхий, улс орон бүрд таарч сценари, жор болохуйц тийм загвар байх боломжгүйг зөвшөөрч байгаа боловч орчин үеийн ардчилал, ялангуяа төлөөллийн ардчиллын тулгуур үзэл санаа, үндсэн зарчим, гол нөхцөл, шаардлагыг тодруулах шаардлага гарч байна. Энэ бол ардчиллын үнэлгээ бодитой болох арга зүйн гол шаардлага мөн бөгөөд түүний учир холбогдлын талаарх дараах тодорхой үндэслэлүүд дэвшигдэж байна.

“Ардчиллыг ойлгохуй ба судлахуй (Монголын жишээн дээр)” бүтээлд ардчилал бол бидний ихэвчлэн бодож төсөөлдөг шиг зөвхөн тухайн улс эсвэл төр засгийн хүрээнд хамаатай зүйл биш бөгөөд гагцхүү ардчилсан зарчмууд нь аль ч төрлийн эвлэл холбооноос хамтын шийдвэр гаргахтай холбоотой байдлыг тодорхойлохыг хичээсэн. Үнэндээ төр улсын түвшин дэх ардчилал, нийгмийн бусад байгууллагуудын төвшин дэх ардчилал хоёрын хооронд чухал холбоо байдаг. Төр улс бол нийгмийн хэргийг бүхэлд нь зохицуулах эрхтэй, албадан татвар ногдуулах чадвартай, гишүүдийнхээ үхэх, амьдрахыг шийдэх хүртэл эрх мэдэлтэй, хамгийн өргөн хүрээг хамарсан эвлэл холбоо учраас төр улсын төвшний ардчилал шийдвэрлэх ач холбогдолтой. Бид ардчиллыг үнэт зүйлээ болгох ёстой олон учир шалтгаан бий. Тэрхүү шалтгааныг тодруулахын тулд бүтээлд дараах үндэслэлийг чухалчилж үзсэн болно.

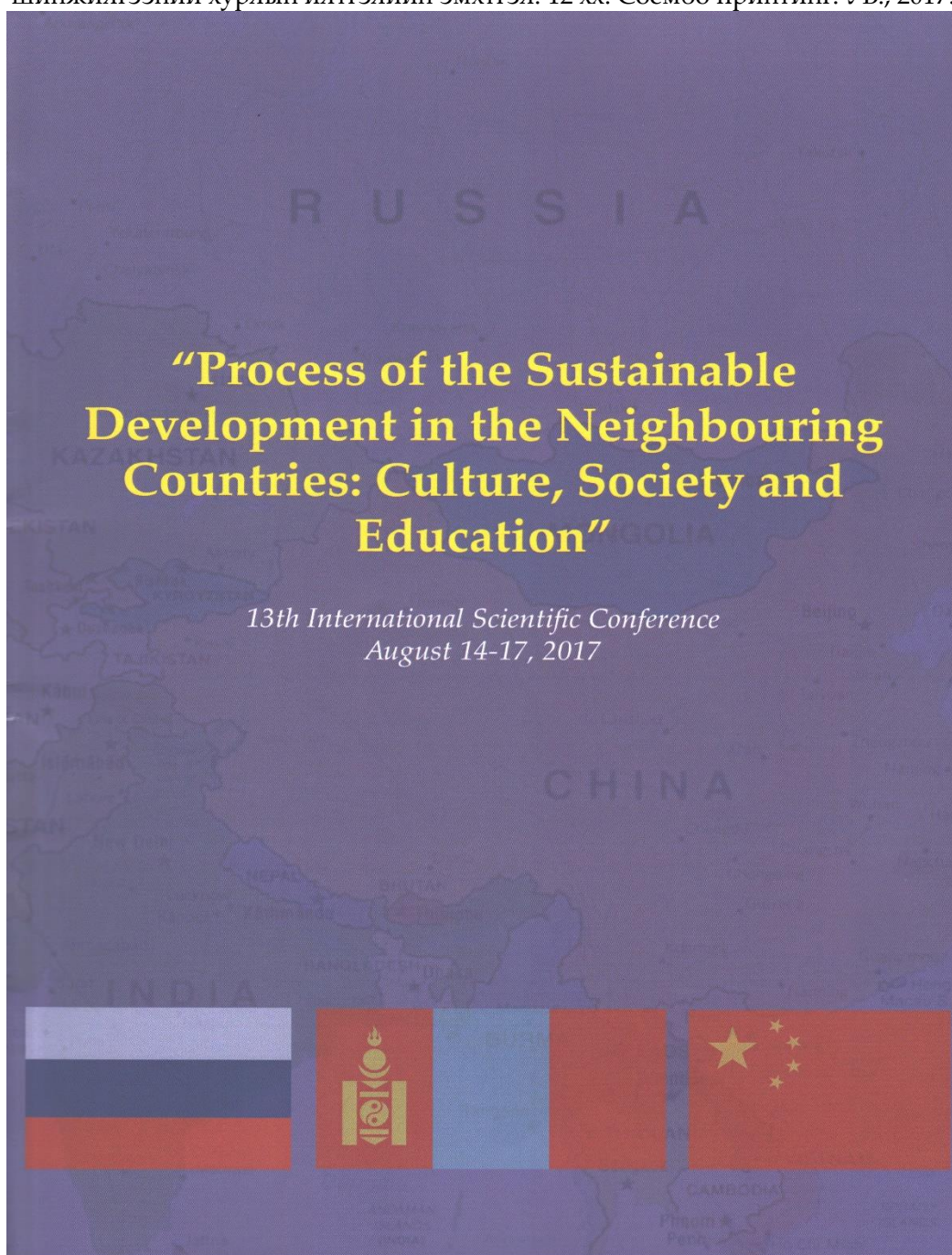
Бүтээлийн “Ардчиллын уламжлалт онолуудад холбогдох ‘шинэ’ үндэслэлүүд” хэмээх нэгдүгээр бүлэгт өнөөдрийн ардчиллын тухай хагас сая гарсан тооны тодорхойлолт байдгийг судлаачид тэмдэглэсэн боловч шинжлэх ухааны хувьд нэг мөр тогтож чадаагүй байгааг бас онцолсон буй. Ойлголт, тодорхойлолтын энэ төвөгтэй байдлаас үндэслэн зохиогч ардчиллын тухай суурь онолуудын хүрээнд дэвшүүлсэн ойлголтын агуулгад харьцуулсан дүн шинжилгээ хийсэн. Ардчиллын тухай ойлголтын агуулга тодорхой бодит кейс дээр хэрэгжих явцад ардчиллын бие даасан хэлбэрүүд үүсэн хөгждөгийг логик байгууламжийн хувьд оновчтой гаргасан байдаг. Энэ нь ардчиллын судалгааны маш өргөн хүрээнд хийгдсэн мэт харагдавч нөгөө талаас хамгийн их маргаан, мэтгэлцээн дагалдуулдаг их төвөгтэй асуудал болохыг онцолсон.

Мөн бүтээлдээ ардчиллын тухай ойлголтын агуулга тодорхой бодит кейс дээр хэрэгжих явцад ардчиллын бие даасан хэлбэрүүд үүсэн хөгждөгийг логик байгууламжийн хувьд оновчтой гаргахыг оролдсноороо Монгол дахь ардчиллын мөн чанар, төлөвших үйл явцын онцлог, тэдгээрийн талаарх иргэдийн ойлголт, төсөөллийн өөрчлөлтөд үнэлгээ хийх судалгааны ойлголт, үзэл баримтлалын хүрээг зөв

тодорхойлох боломжийг олгож буй. Ер нь ардчиллын асуудал бол ойлголт, арга зүйгээсээ эхлээд нэг жороор, нэг стандартаар ойлгох, тодорхойлох боломжгүй асуудал гэдгийг олон судалгаанд онцлон тэмдэглэсэн байдаг. Иймээс судлаачид ардчиллын судалгааг гол төлөв тодорхой кейс дээр, олон хувилбар бүхий арга, арга зүйгээс сонголт хийж, эсвэл бие даасан арга зүй боловсруулан хийдэг нь олон улсын хэмжээнд жишиг болсон нь онолын логик матриксыг боловсруулах суурь үндэслэл болсон.

ii. Илтгэлийн эмхэтгэл - 1

1. **“Хөрш орнуудын тогтвортой хөгжлийн үйл явц: соёл, нийгэм, боловсрол”** ОХУ, БНХАУ, Монгол Улсын хамтарсан 13 дахь удаагийн олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхтгэл. 12 хх. Соёмбо принтинг. УБ., 2017.

ДАА 327
ННА 66.4
Х 269

The conference will focus on topics such as culture, society and education in the neighbouring countries and much more issues in the relevant aspects and further pictures of sustainable development continuous. Altogether, the conference will feature current tracks representing about 30 presentations on the newest developments in sustainable approaches to the culture, society and educational research.

The conference will be officially organized by the Institute of Philosophy from Mongolian Academy of Sciences, and sharing with the Institute of Mongolian, Buddhist and Tibetan studies at the Siberian Branch, of Russian Academy of Sciences, Buryat State University and China Petroleum University in Qingdao, China Society for Minority Ethnic Philosophy of China, PRC.

ISBN 978-99978-844-5-9

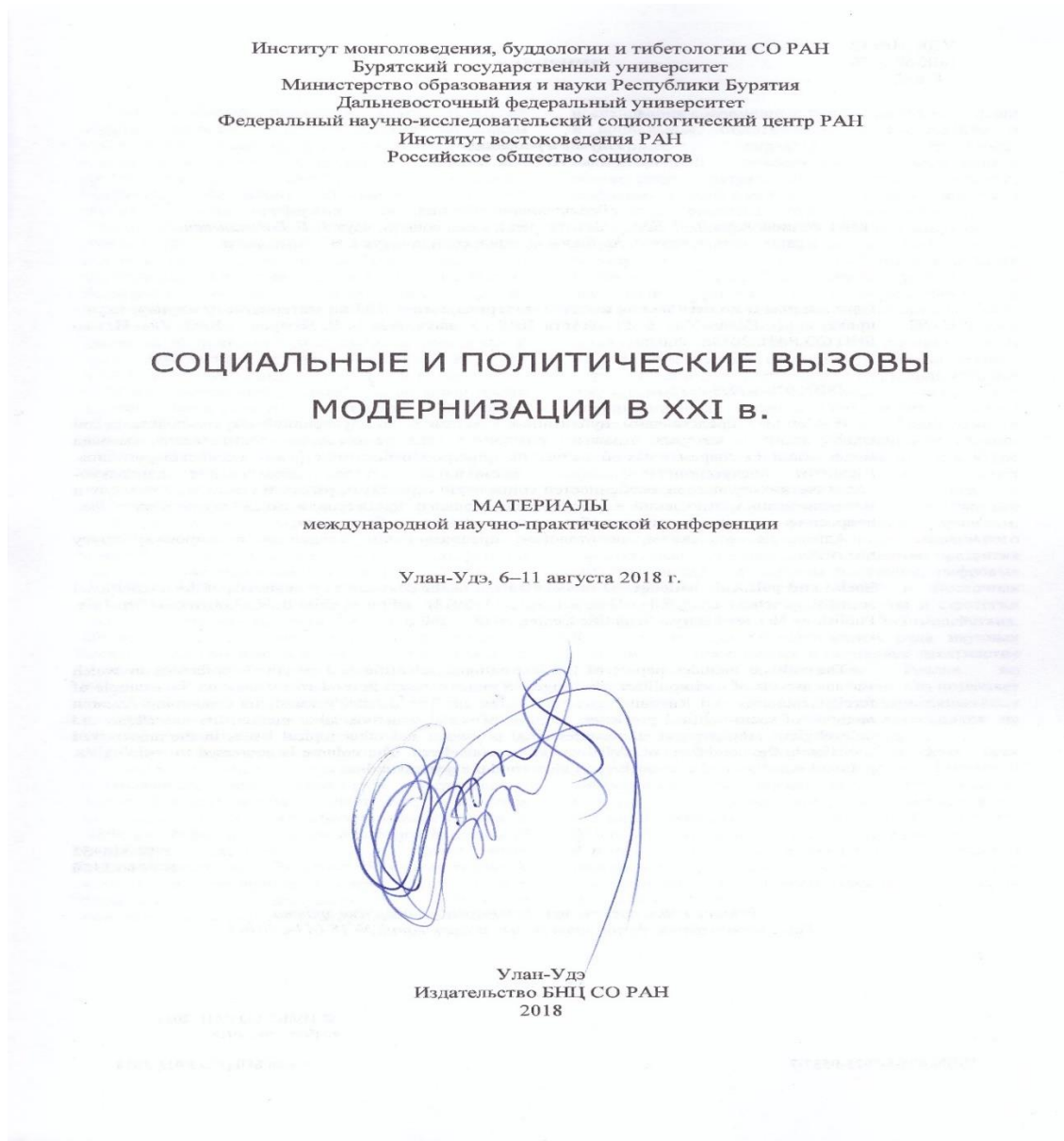
Editor in Chief:

ARIUNAA Shajinbat,
KHATANBOLD Oidov,
DAVAADULAM
Sodnomdargia

"Соёмбо принтинг" ХХК-д
хэвлэв.

1. Хатанболд О. Использование интернета и информационных каналов Монгольской молодежью (случай качественного исследовательского анализа). Социологические исследования в России и Монголии: состояние и перспективы сотрудничества”, посвященного 50 летию Института социологии РАН. Улан-Удэ., 2018. с.243-250.

<i>Лагойда Н. Г.</i> Жилищная проблема молодых семей и ее особенности в Республике Бурятия.....	230
<i>Фэн Ц.</i> Ценностные ориентации современной китайской семьи.....	233
<i>Баикуева Е. Ю.</i> Социологические методы в исследованиях проблем модернизации здравоохранения и охраны здоровья населения Республики Бурятия.....	235
<i>Кривоносова Л. А.</i> Экспертиза социальных программ регионального развития.....	239
<i>Голубев В. С.</i> К вопросу о практике социального управления.....	241
<i>Хатанболд О.</i> Использование Интернета и информационных каналов монгольской молодежью (случай качественного исследовательского анализа).....	243
<i>Цэдэндамба С.</i> К вопросу изучения религиозности монгольских буддистов.....	251
<i>Комбаев А. В., Цыремпилова Э. В.</i> Имидж вуза: изучение и способы формирования.....	254

**MONGOLIAN YOUTH'S INTERNET USAGE AND INFORMATION CHANNEL
(CASE OF QUALITATIVE RESEARCH ANALYSIS)**

The paper issued on responding the challenges and clarified opportunities to the reforms such as political, economical and social reforms, which were relatively silent and stable reforms that formed a good sample of democratic development. We are used by the case of qualitative research analysis for the survey on Mongolian youth political participation and democracy understanding in this paper. The central assets that identifies of youth's internet usage, information gathering and information source to their needs in order to achieve their full potentials including prior knowledge, technical skills, and institutional or organizational capacities, in regarding the ability to prevent, manage and resolve conflicts.

Keywords: youth, internet usage, information needs, communities, reforms, information channel and democratic development etc.

Ойдов Хатанболд
Улан-Батор, Монголия

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРНЕТА И ИНФОРМАЦИОННЫХ КАНАЛОВ МОНГОЛЬСКОЙ
МОЛОДЕЖЬЮ (СЛУЧАЙ КАЧЕСТВЕННОГО ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО АНАЛИЗА)**

Статья подготовлена в ответ на возникающие вызовы и для разъяснения возможности для политических, экономических и социальных реформ, которые сформировали хорошую базу для демократического развития. Мы используем случай качественного анализа исследований для исследования монгольского участия молодежи в политической жизни и понимания демократии. Использование Интернета молодежью, сбор информации и источник информации для удовлетворения их потребностей, включая предварительные знания, технические навыки, может привести к навыкам предотвращения, управления и разрешения возникающих конфликтов.

Ключевые слова: молодежь, использование Интернета, информационные потребности, сообщества, реформы, информационный канал и демократическое развитие

Defining the circumstantial concerns

Since its democratic transition in 1990s, Mongolia has undergone number of reforms such as political, economical and social reforms, which were relatively silent and stable reforms that formed a good sample of democratic development. This success was one of the most powerful evidence that not every developing country in Asia should implement the reform both in political and social fields as it was realized in many other countries. However, being a democratic country is not only based on the adoption of democratic views and principles. Even in our society, freedom and democratic principles are the most important value to be proud of, it is still required to improve the implementation mechanisms and methods for promoting democratic culture nationwide.

During this period of 20 years, while Mongolia is in its democratic development phases, a new generation of youth that has no decent knowledge or experiences about previous society has now grown up and reached at the age of elections. They constitute 40 percent of total population of Mongolia. Due to population window phase, the roles and responsibilities of youth in current society tend to be more increased. In last few decades, information technologies tend to have a more impact on daily life, socialization process and social participation of youth than traditional social factors. Accordingly, nature of characteristics of issues and challenges faced by youth are also different and changed. In order to promote the development of democratic society in Mongolia, it has a paramount importance to study and explore current state of youth understanding, concept and tendency toward democracy and political participation.

The paper attempted to identify a baseline data on youth, in terms of their understanding towards internet access and usage, information gathering channel, for the very first time and survey instruments such as questionnaire and other tools are developed by the Mongolian youth in the political participation and democracy understanding which is comparable to other survey results conducted in different categories. These are the main features of this paper aimed to identify the following scopes of the research results of (i) the characteristics of youth internet usage, social media demands and information approaches; (ii) youth demands of gathering a mandatory information based on in-depth expert interviews; (iii) challenges to gathering the information and its media-sharing causalities; (iv) comparison to the qualitative analysis with national survey findings; (v) conclusions and recommendation.

(i) The characteristics of youth internet usage, social media demands and information approaches

Beyond traditional media, there are many media sources for youth such as internet, social media network etc. Youth are interested in entertainment and information related to their hobby. Most children and youth do not interest in economy, law and international information and not putting effort to receive, they do not have it analysed or to have their own view and position on the issue even if they do receive such information.

Youth have opportunity to receive information, but information need is not quite satisfied. This is all due to dissemination process of all these information are not systematic and objectively, aslo it is due to the fact that most youth not interested in information which is useful for them or beneficial for human development, unable to receive, distinguish them and analyse; as well as being

1. Бодд-Эрдэнэ Д. “Намын судалгаан дахь зарим ойлголт, нэр томъёоны тайлбар” (“Философи, эрх зүйн асуудал”. Эрдэм шинжилгээний цуврал. XXXII боть. Уб., 2017. 157-164 дэх тал)

STUDIA PHILOSOPHIAE ET JURIS
INSTITUTI PHILOSOPHIAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM MONGOLICI

TOMUS XXXII FASCICULUS 1-26

ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ

☼ XXXII БОТЬ

Улаанбаатар
2017 он

ГУРАВ. УЛС ТӨР

НАМЫН СУДАЛГААНЫ ЗАРИМ НЭР ТОМЪЁО, ОЙЛГОЛТЫН ТАЙЛБАР

Д.Болд-Эрдэнэ
Доктор (Sc.D), профессор
ШУА-ийн ФХ, Улс төр, эрх зүйн салбар

Abstract: The important key to scientific knowledge is the term. In this article i tend to notice about concise explanation of special features and difference, point of concept and topical terms which is used in party research.

Key words: political party, political party weight, party reform, crisis of parties, changes party, political domination, excessive power of party, public party

Шинжлэх ухааны мэдлэгийн амин сүнс нь *нэр томъёо, ойлголт* байдаг. Шинжлэх ухааны нэр томъёо, ойлголтын утга чанар, тэдгээрийн ялгаа онцлогийг нарийвчлан тодруулах нь тухайн мэдлэгийн салбар оршин ойлгогдохын суурь үндэс мөн. Улс төр судлалын судалгааны нэг томоохон чиглэл нь **намын судалгаа** бөгөөд намын судалгаа нь улс төр судлалын бусад судалгааны чиглэлүүдийн нэгэн адил өөрийн судлагдахуунтай холбогдсон онцлог нэр томъёо, ойлголттой билээ. Тэр бүгдийн учир зүй, ялгаа онцлогийг нэг бүрчлэн тодруулан тайлбарлах боломж хомс ч энэ удаад намын судалгаатай холбогдсон зарим нэр томъёо, ойлголтын учир холбогдол, тэдгээрийн харилцаа, ялгаа онцлогийн тухайд зарим зүйлийг тодруулах боломжтой.

Улс төрийн **нам** (*партия, party*) хэмээх нэр томъёо нь намын судалгааны суурь ойлголтын нэг мөн. Өнөө үед намыг ойлгон тайлбарлах уламжлалт хандлагыг эргэж нягтлах шаардлага зүй ёсоор гарч ирэх болсон. Учир нь өнөөгийн намуудыг урьдын хэвшиж тогтсон ойлголт төсөөллөөр дамжуулан тайлбарлах аргагүй болсонтой холбогдоно. Хэдийгээр эдүгээ улс төрийн намын ерөнхий хэв шинж тухайн улс орны улс төрийн тогтолцооны хэв загвар, улс төрийн бодит орчин нөхцөл, хүмүүсийн улс төрийн соёл, сэтгэлгээ, намын төлөвшлийн хүрсэн түвшин зэрэг олон нөхцөл хүчин зүйлтэй холбогддог ч өнөөгийн ардчилсан өөрчлөлтийн үйл явц орчин үеийн улс төрийн намуудыг шинэ байдлаар ойлгон төсөөлөхийг эрхгүй шаардаж буй юм.

Нам гэдэг нь бидний урьдын уламжлалт хандлага төсөөллөөр бол тодорхой ашиг сонирхол, үзэл бодлоороо нэгдэж нийлсэн хэсэг бүлэг

2. Хатанболд О. “Монголчуудын ардчиллын тухай ойлголтуудын шинжилгээ” эрдэм шинжилгээний өгүүлэл. ШУА. Философийн хүрээлэн. Философи, эрхийн судлал-XXXII. Соёмбо принтинг. Уб., 2017. (0.5 хх. 165-179 дэх тал)

МОНГОЛЧУУДЫН АРДЧИЛЛЫН ТУХАЙ ОЙЛГОЛТЫН ШИНЖИЛГЭЭ

О.Хатанболд

Доктор (Ph.D)

ШУА-ийн ФХ, Улс төр, эрх зүйн салбар

Abstract: The objectives of the article attempts to make comparative analysis with youth perception on the political activities and motivations in the decision and policy making process. We, also inspected to categorize that current status Political discourse analysis is a field of discourse analysis which focuses on discourse in political forums (such as debates, speeches, and hearings) as the phenomenon of interest. The article is aimed to clarify that discourse analysis to be effective from the post-positivist perspective. Political discourse is the informal exchange of reasoned views as to which of several alternative courses of action should be taken to solve a societal problem. This is the first attempts to investigating the democracy challenges and achievements through discourse analysis.

Its approaches are divided into four periods of 1989-2000, 2000-2011 and 2011- to present democracy challenges and understanding for Mongolians' attitudes.

Key words: discourse analysis, structure and process, discourse studies, democracy, democracy understanding, Mongolians, Mongolia's democracy perception, expert's review, government

Бид энэхүү эрдэм шинжилгээний өгүүллээ дискурс анализ (discourse analysis)-ын аргаар монголчуудын ардчиллын тухай ойлголтыг задлан шинжилж, улмаар ардчиллын хүртээмж, түүний бэхжилтийн үйл явцыг тодруулахдаа харилцан уялдаатай үйл явц, санал хэлбэрүүдээр тайлбарлахыг хичээсэн болно. Өөрөөр хэлбэл, уламжлалт олон талт хэв шинжүүд, үйл байдал, зан төлөв зэрэг нь “байгалийн жамаар” хүмүүний өдөр тутмын амьдрал ахуй, хэрэглээнд хэрхэн нийцэж, найрсан уялдаж буйг шинжилж, цаашлаад нийгэм дэх хүмүүс хоорондын яриа хэлцэл, хүмүүний нийгэм-сэтгэл зүйн шинж төлөв цаг хугацааны уртад хэрхэн хувьсан өөрчлөгдөж буйг илрүүлэх, түүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг нээн тодруулах зорилготой бөлгөө.

Бидний ойлголтоор, дискурс анализ бол хэл шинжлэл, боловсрол, социологи, антропологи, нийгмийн ажил, танин мэдэхүй, сэтгэл судлал, нийгмийн сэтгэл зүй, бүс нутгийн орчны судалгаа, соёл судлал, олон улсын харилцаа, газар зүй, харилцаа холбоо, нийгэм-улс төрийн судалгаа¹ зэрэг нийгмийн шинжлэх ухааны бүхий л салбар, олон шинжлэх ухааны уулзвар заагт тал бүрийн асуудал дэвшүүлсэн таамаглал, шинжилгээний хэмжигдэхүүнээр илэрдэг судалгааны нэн чухал арга зүй юм.

¹ Yatsko V.A. Integ-rational discourse analysis conception.

3. Хатанболд О., Хишигдаваа А. “Философи, эрхийн судлал дахь улс төрийн шинжлэх ухаан” эрдэм шинжилгээний тойм өгүүлэл. ШУА. Философийн хүрээлэн. Философи, эрхийн судлал-XXXII. Соёмбо принтинг. Уб., 2017. (1.06 хх. 193-214 дэх тал)

**“ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ” ДАХЬ
УЛС ТӨРИЙН ШИНЖЛЭХ УХААН**
(Тойм өгүүлэл)

О.Хатанболд

Доктор (Ph.D)

ШУА-ийн ФХ, Улс төр судлалын салбар

А.Хишигдаваа

Докторант

ШУА-ийн ФХ, Улс төр судлалын салбар

Abstract: The political sciences is that relatively developed late in our history. We attempt to review that theoretical concepts and solutions in this articles such printed in political science in the field of "Philosophy and Legal Studies (Studia Philosophiae Et Juris)" published by the Institute of Philosophy from Academy of Sciences. Since that establishment of the Institute of Philosophy in 1972, that has been around 45 years, as making it possible to create a comparable appearance of a man with an elaborated life and critical mind. It is one of the main goals that we are having with mind of looking back on the way on learning and up to. As we prepared to overview those articles such elaborated with scholars who investigates with socio-political and substantive perspectives in the past and future approaches that we have divided in the following articles in the "Philosophy and Legal Studies" (Studia Philosophiae Et Juris) series into three chapters.

1. Stage of Marxist-Leninist philosophy and theory of sciences and communism (1972-1990)
2. Stage of transition and phase of new theories and methodology (1990-2000)
3. Current state and further trends in the political science (2000-present)

Key words: politio-economy, analysis, science-communism, democracy, Marxist-leninism, new theory and methodology, political sciences, current situations, philosophy, philosophy in politics, political habits, socialism, culture in socialism, Mongolian society, democratic governance, public participation

Манайд харьцангуй хожуу үед үүссэн шинжлэх ухааны нэг бол улс төрийн шинжлэх ухаан юм. Бид энэхүү өгүүлэлдээ Шинжлэх ухааны академийн Философийн хүрээлэнгээс эрхлэн гаргадаг “Философи, эрхийн судлал”* цувралд улс төрийн шинжлэх ухааны чиглэлээр хэвлэгдэн гарсан

* ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгээс эрхлэн гаргадаг “Философи, эрхийн судлал” эрдэм шинжилгээний цувралын анхны дугаар нь 1977 онд гарсан бөгөөд энэ жил тус цувралын 40 жилийн ой давхар тохиож буйгаараа онцлогтой. 1977 оноос өнөөдрийг хүртэл нийт 32 удаагийн дугаар гарчээ. “Философи, эрхийн судлал” цуврал нь философи, социологи, улс төр, шашин судлал, эрх зүйн шинжлэх ухааны ололт, тулгамдсан асуудал, уламжлал, шинэчлэл, мэдлэг бүтээх чиглэлээр эрдэмтэн, судлаач, багш нарын туурвисан бүтээл, судалгааны ажлын үр дүн, санал дүгнэлт, шүүмжийг нийтэд таниулах академик эрх чөлөөний талбар юм. Тэр ч утгаараа цувралын нийтлэлийн бодлого нь философи,

4. Жаргал Ц. “Гадаадын элемент оролцсон өмчийн болон үүргийн эрх зүйн харилцаа” (Монгол Улс болон БНХАУ-ын иргэний хуулийн жишээн дээр). ШУА. Философийн хүрээлэн. Философи, эрхийн судлал-XXXII. Соёмбо принтинг. Уб., 2017. (0.7 хх. 249-257 дахь тал.)

ТАВ. ЭРХ ЗҮЙ

ГАДААДЫН ЭЛЕМЕНТ ОРОЛЦСОН ӨМЧИЙН БОЛОН ҮҮРГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ХАРИЛЦАА

(МУ-ын Иргэний хууль болон БНХАУ-ын Иргэний хуулийн жишээн дээр)

Ц.Жаргал

ШУА-ийн ФХ, Улс төр, эрх зүйн салбар

Abstract: Civil actions are occurring in foreign country those actions considered as international actions. Thus, selecting appropriate law to settlement of civil action is significant in international civil law. In Mongolia, international civil actions, including property legality and law of obligation, has been settled up by 62 chapter of International Civil Law, Mongolian Civil law. In this article, we concluded Mongolian and China Civil law action, specially property legality and law of obligation, to compare settlement of conflict regulations.

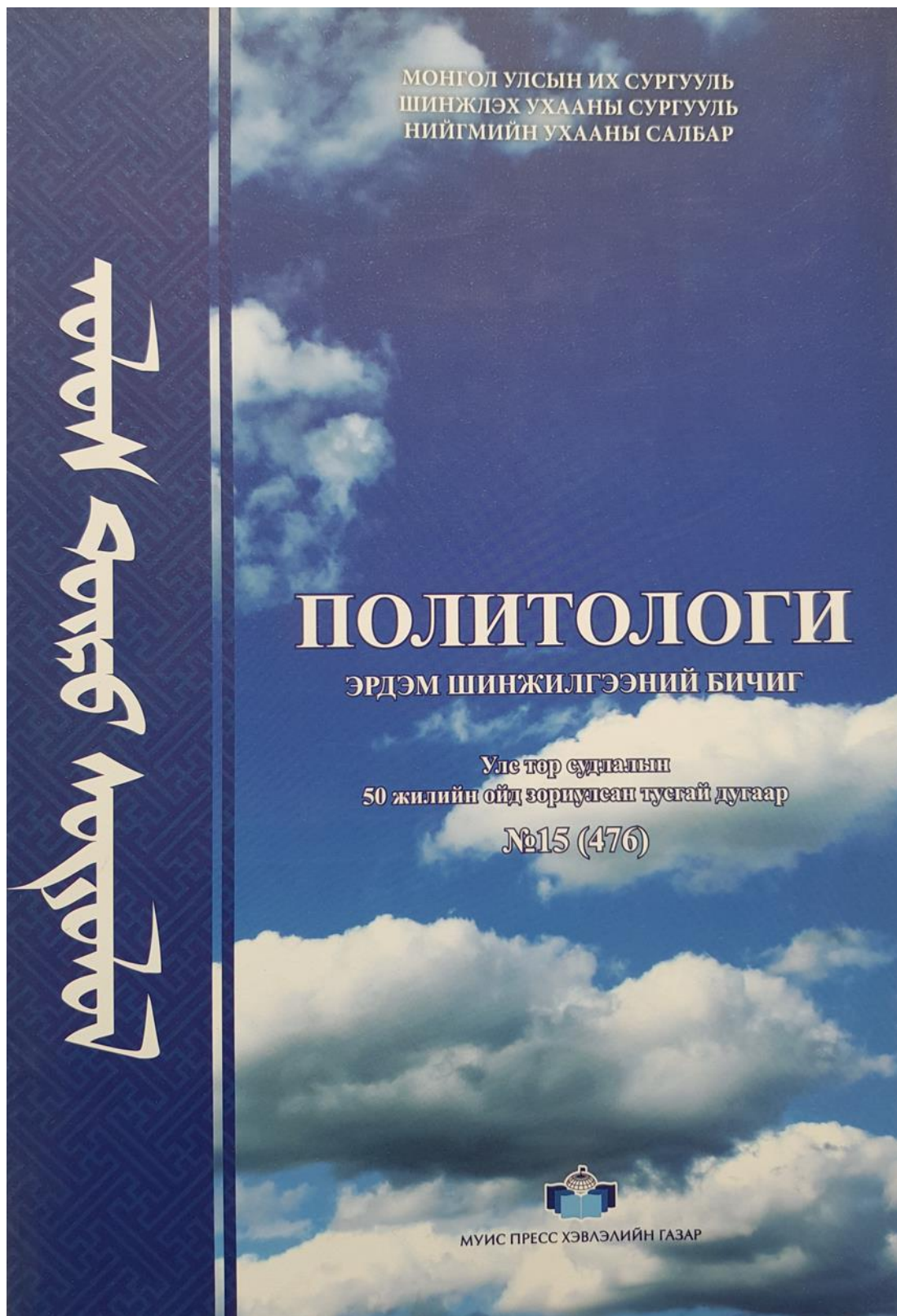
Key words: civil law, conflict of law, international civil action

Олон улсын иргэний эрх зүйн харилцаа нь тухайн харилцаанд оролцож буй гадаадын элементээс хамааран нэг болон хэд хэдэн улсын иргэний эрх зүйн үйлчлэлийн хүрээнд багтаж байдаг. Улс бүр дээрх харилцааг өөрт харьяалагдах элемент тус бүрийн хувьд өөрийнхөөрөө зохицуулах боломжтой. Түүнчлэн улс бүрийн эрх зүйн зохицуулалт ижил байдаг бол аль ч улсын эрх зүйг хэрэглэхэд үр дүн нь ижил байх байсан.¹ Гэвч эрх зүйн харилцаа нь тухайн улсын түүхэн уламжлал, газар нутгийн байршил, цаг агаар зэргээс хамааран харилцан адилгүй байдаг байна. Иймээс нэг төрлийн иргэний эрх зүйн харилцаа ямар улсад гарснаасаа хамааран тухайн харилцаанд өөр өөр хууль зүйн үнэлэлт дүгнэлт өгч улмаар өөр өөрөөр зохицуулах буюу эрх зүйн зөрчилдөөн үүсдэг байна.

Гадаад улсын нутаг дэвсгэрт иргэний эрх зүйн харилцаа үүсч, өөрчлөгдөж, эсвэл дуусгавар болж байгаа тохиолдолд уг харилцаа олон улсын шинжтэй болдог. Тухайн харилцааг зохицуулбал зохистой аль нэг улсын иргэний эрх зүйн зохицуулалтыг сонгох явдал нь олон улсын иргэний эрх зүйн харилцааны зохицуулалтын чухал хэсэгт тооцогддог. Манай улсын хувьд гадаадын элемент оролцсон буюу өмчийн болон үүргийн эрх зүйн харилцаатай холбоотой асуудлыг ерөнхийд нь Монгол Улсын Иргэний хуулийн Олон улсын иргэний эрх зүй хэсгийн 62 дугаар

¹ Мэндсайхан Т. Олон улсын хувийн эрх зүйн ойлголт, тогтолцоо. УБ., 2008, 51 дэх тал.

5. Баасансүрэн Д. “Улс төрийн намын хөгжлийн өнөөгийн чиг хандлага: бүхнийг шүүрэгч өргөн хүрээний намаас картель загварт” эрдэм шинжилгээний өгүүллийг МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхимийн 50 жилийн ойд зориулан гарсан “Политологи” эрдэм шинжилгээний бичиг. Уб., 2017. №15(476). 33-41 дэх тал.

АГУУЛГА

Өмнөх үг 9

УЛС ТӨРИЙН ОНОЛ, АРГА ЗҮЙ

Ж.Төртөгтох
Глобал улс төрийн бодлогын онол: олон улсын харилцааны альтернатив өрнөл юу вэ? 11

Д.Болд-Эрдэнэ
Үндсэн хуулийн дархлаа 16

Д.Бадамдаш
АНУ-ын улс төр дэх бодлогын судалгааны төвүүдийн (think tank) эзлэх байр суурь:
Яагаад бодлогын судалгаа хэрэгтэй вэ? 22

УЛС ТӨРИЙН ИНСТИТУТ

Г.Цэнд-Аюуш, Н.Ариунаа
Улс төрийн намын гишүүнчлэлийн асуудлаар М.Дювержийн үзлийг эргэн үзэхүйд 28

Д.Баасансүрэн
Улс төрийн намын хөгжлийн өнөөгийн чиг хандлага:
Бүхнийг шүүрэгч өргөн хүрээний намаас картель загварг 33

Ч.Өлзийсайхан, Д.Ундрах
Японы төрийн албаны ёс зүйн хөгжил 41

Ц.Мөнхцэцэг
2017 оны Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн дүн шинжилгээ:
Хямралын менежмент ба сэтгэл хөдлөлийн улс төр 46

УЛС ТӨРИЙН БОДЛОГО, ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Ц.Батболд
Монгол улсын нутгийн удирдлагын шинэтгэлийн асуудалд: Төвлөрлийг сааруулах нь 57

Г.Түмэннаст
Монгол улсад нийгмийн хангамжийн тогтолцооноос нийгмийн халамжийн тогтолцоо
үүсэн бүрэлдэх үйл явц, үе шат: Институцийн өөрчлөлт ба залгамж 72

Д.Мягмарсүрэн
Хэджинг онол ба Монгол улсын аюулгүй байдлын үзэл баримтлал 85

М.Батбаатар
Хүн амын амьдралын чанарыг дээшлүүлэх асуудлыг төрийн бодлогод тусгах нь 96

УЛС ТӨРИЙН НАМЫН ХӨГЖЛИЙН ӨНӨӨГИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА: БҮХНИЙГ ШҮҮРЭГЧ ӨРГӨН ХҮРЭЭНИЙ НАМААС КАРТЕЛЬ ЗАГВАРТ

Доктор, Д.Баасансүрэн

ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн
Улс төр судлалын салбарын эрхлэгч

Түлхүүр үг: улс төрийн нам, төлөвшил, шинэчлэл, хөгжлийн чиг хандлага, олон түмний нам, бүхнийг шүүрэгч өргөн хүрээний нам, картель загварын нам

Товч хураангуй: Манай орон олон намын тогтолцоо бүхий хүмүүнлэг ардчилсан нийгэмд шилжээд 27 жил болж байгаа боловч орчин үеийн улс төрийн намын шалгуурыг хангах хэмжээнд төлөвшиж чадаагүй л байна. Монголын улс төрийн намууд хөгжингүй орнуудын улс төрийн намуудын хөгжлөөс даруй 30, 40 жил хоцрогдсон. Гэтэл орчин үед намын уламжлалт хэлбэрүүд үеэ өнгөрөөх болж оронд нь “өргөн хүрээний” нам (catch-all party), “картель” (cartel party) буюу хоршсон намын хэлбэр идэвхтэй гарч ирэн, “намуудын хувьд бүгдийг хамарсан буюу “catch all” юмуу хоршсон намын хэлбэр болох картел загварт шилжих шилжилт эрчимтэй явагдаж байна

* * *

Манай орон олон намын тогтолцоо бүхий хүмүүнлэг ардчилсан нийгэмд шилжээд 27 жил болж байгаа боловч орчин үеийн улс төрийн намын шалгуурыг хангах хэмжээнд төлөвшиж чадаагүй л байна.

Сүүлийн жилүүдэд улс төрийн намыг өөрчлөн байгуулах, шинэчлэх тухай асуудал эрчимтэй яригдсаар ирлээ. Өнгөрсөн хугацаанд Монголын голлох намууд шинэчлэлийн асуудлыг сүр дуулиантай эхлүүлдэг боловч харамсалтай нь тэгсгээд боловсон хүчний халаа сэлгээ болон замхардаг зуршил тогтжээ.¹

Намын шинэчлэл гэдэг нь өнөөдөр үнэн хэрэгтэй улс төрчдийн эрх мэдэл, нэр нөлөөгөө ахиулахын тул гишүүд, дэмжигчдэд таалагдаж дэмжлэгийг нь олж авахад ашигладаг популист уриа лоозон, улс төрийн бялуу хүртэх, эрх мэдэлд хүрэх хөзөр, нам доторх өрсөлдөгчөө дарах хэрэгсэл болж хувирчээ. Тухайлбал, “АН-ын шинэчлэл тэдний ярьж байгаа шиг болсонгүй. Анхнаасаа ч шинэчлэлийн салхины үнэр ч авчраагүй. АН-ын дотоод сонгууль нэрийдлээр нэр дэвшигчдээс мөнгө хурааж, дэнчингийн мөнгө, хураамж гэхчлэн тоо тоймшигүй мөнгө нэхэж эхэлсэн. Жинхэнэ утгаараа мөнгөний сонгууль болж хувирсан бөгөөд үүнийг намынхан нь эсэргүүцээр ирсэн билээ.”²

Түүнчлэн өнгөрсөн хугацаанд улс төрийн намууд үзэл баримтлал, бүтэц зохион байгуулалт, чиг баримжаа хийгээд үйл ажиллагаагаараа ялгаран төлөвшихийн оронд “улаан нь цэнхэртэйгээ, баруунтан нь зүүнтэнтэйгээ аль хэдийнээс салах аргагүй “наалдан пад” болсон³ нь намуудын төлөв хандлагад асуудал үүссэнийг илтгэхийн сацуу Монголын улс төрийн намууд дэлхийн хөгжлийн чиг хандлагаас ихээхэн хоцорсныг харуулж байна. Манай нэг судлаачийн барагцаалсан дүгнэлтийг эс тооцвол МУ-д бүртгэлтэй арав гаруй намуудын хэв маягийн асуудал ч тодорхой бус байсаар байна.

¹ Д.Баасансүрэн “Олигархжсан улс төрийн намаас намгүй нийгэмд шилжих цаг бидний төсөөлж байгаагаас илүү ойрхон ч байж мэднэ”(Proceedings of the Mongolian Academy of Sciences Vol. 56 No 02 (218) 2016

² Б.Анир “Шинэчлэгдсэн “Мөнгөний нам” ба өнөөх фракцуудын хагарал”, <http://www.zaluu.com/read/107b04bhc..>, 2017.04.04

³ Б.Дамдин-Очир. Намдамжсан “түрийвчнийгэдэл” буюусөрдөгтүйсөрөгхүчнийтухай”, Зууны мэдээ.,2014.11.17., №268(4895)

6. Болд-Эрдэнэ Д. “Үндсэн хуулийн дархлаа” (Политологи. 2017. № 15\476\). 16-21 дэх тал.

ҮНДСЭН ХУУЛИЙН ДАРХЛАА

Д.Болд-Эрдэнэ,

Улс төр судлалын салбар, ЭШТА, доктор (Sc.D), профессор

Summary: The term “the privacy of the Constitution” is commonly used in constitutional theory. In the most countries regulate in detail privacy of constitutional law. This makes it close to the legal possibility of arbitrary violence the Constitution. In this article we want to discuss this case in Mongolia.

Keywords: Constitutional law of nature/pattern/, constitutional immunity, general legal regulation, special regulations, privacy index

* * *

Үндсэн хуульд *жам ёс* гэж байдаг. Үндсэн хуулийн жам ёс гэдэг нь түүний зүй *тогтол, хандлага, хувь заяа* юм. Үндсэн хуульд харилцан хамааралт хоёр үндсэн *жам ёс* үйлчилдэг. Энэ нь түүний *тогтвортой оршин үйлчлэх* нөгөөх нь *өөрчлөгдөн шинэчлэгдэх* жам ёс. Тогтвортой оршин үйлчлэх жам ёс гэдэг нь түүний тулгуур хууль, харин өөрчлөгдөн шинэчлэгдэх жам ёс нь түүний цаг үеийн бодит тусгал болж байдаг агуулгаар тус тус нөхцөлддөг. Сүүлийн үед их төлөв Үндсэн хуулийн өөрчлөгдөн шинэчлэгдэх жам ёсны тухайд анхаарал хандуулаад байгаа болохоос биш түүний тогтвортой оршин үйлчлэх жам ёсыг тэр бүр анхаарахгүй байх тал байх шиг байна. Гэтэл алив Үндсэн хуулинд тогтвортой оршихуйн *дархлаа* гэж байдаг. Нэг үгээр хэлбэл Үндсэн хуулийн тогтвортой оршихуйн *халдашгүй байдал*. Үндсэн хуулийн тогтвортой байдал нэн чухал бөгөөд түүнийг гагцхүү Үндсэн хуулинд өөрт нь олгогдсон дархлаа буюу халдашгүй байдлын хүчээр тогтоон барьж, хэрэгжүүлдэг.

Үндсэн хуулийн халдашгүй байдлын индекс

Манайд өнөөдөр Үндсэн хуулийн дархлааны эрх зүйн байдлыг сайтар таниж, түүнийг тэр бүр анхааран тооцдоггүйгээс болж Үндсэн хуулиараа байнга оролдох сэтгэл зүй сүүлийн жилүүдэд нилээдгүй газар авсан нь ажиглагддаг. Ийм нөхцөлд Үндсэн хуулийн халдашгүй байдал буюу түүний дархлааны эрх зүйн байдлын тухай асуудлыг сөхөж тавих нь ач холбогдолтой. Үндсэн хуулийг байнга оролдох, ойр ойрхон нэмэлт өөрчлөлт оруулахыг тэр бүр сайн үр дагавартай зүйл биш гэж судлаачид үздэг. Харин цагийн эрхээр түүний үйлчлэлийн эрх зүйн чадамжийг нь дээшлүүлэх зайлшгүй шаардлагын үүднээс зарим нэг процессын чанартай *нэмэлт, өөрчлөлт** оруулах нь байдаг.

Үндсэн хууль нь төр улсын оршихуйн норматив үндэс болж байдаг агуулгаараа түүний үзэл баримтлалын суурь чанар тогтвортой оршин үйлчилдэг. Үндсэн хуулийн тогтвортой үйлчлэн орших шинжийг эрх зүйн шинжлэх ухаанд “*Үндсэн хуулийн дархлаа*” хэмээх ойлголтоор оноон томъёолдог. Үндсэн хуулийн дархлаа гэдэг нь уг чанартаа түүний *халдашгүй байдал* юм. Үндсэн хуулийн халдашгүй байдал нь *хууль эрх зүйн* болон *ёс зүйн* (Үндсэн хуулийг дээдлэх, хүндэтгэх ёс гэх зэрэг Д.Б) хэм хэмжээгээр нарийвчлан зохицуулагддаг. Үндсэн хуулийн эрх зүйн ухаанд Үндсэн хуулийн халдашгүй байдлыг дотор нь *халдашгүй чанд* (хатуу), *уян хатан* (зөөлөн) гэж хоёр ангилдаг. Халдашгүй байдлын энэ шинж байдал ардчиллын зөвшлийн болон олонхийн загварын нөхцөлд ялгаа, онцлогтой хэрэгждэг. АНУ-ын нэрт судлаач А.Лийпхартын тэмдэглэсэнээр “Цэвэр зөвшилцлийн загварын нөхцөлд үндсэн хууль халдашгүй чанд бөгөөд шүүхийн хяналтаар хамгаалагдсан байдаг бол цэвэр олонхийн загвар нь уян хатан үндсэн хууль,

7. **Болд-Эрдэнэ Д. “Улс төрийн философийн статус”** (Философи, шашин судлал. Уб., 2017. № 19\475\)
8. **Болд-Эрдэнэ Д. “Улс төрийн философийн үүрэг”** (Политологи. Уб., 2017. XIV (464)
9. **Эрдэнэчимэг О. “Ахмадуудаа өнгөц ажиглахуй”** эрдэм шинжилгээний өгүүлэл. Монголын ахмадын холбооны сонин. Уб., 2017.
10. **Болд-Эрдэнэ Д. “Улс төрийн философи, улс төр судлалын харьцаа: ялгаа онцлог”** (“Философи, эрх зүйн асуудал”. Эрдэм шинжилгээний цуврал. XXXII боть. Уб., 2017)
11. **Баяр Н. “Монгол дахь компанийн нийгмийн хариуцлагын өнөөгийн байдал”** эрдэм шинжилгээний өгүүлэл. Бизнесийн ёс зүй. Уб., 2017.

iv. Хамтын бүтээлийн бүлэг зүйл - 1

1. Хатанболд О., Цэрэннадмид Ч. “Хөдөөгийн залуучуудын улс төрийн идэвх оролцоо: 18-45 насныхны жишээн дээр”. “Орос, Монголын залуучууд: улс төрийн идэвх, оролцоо”. Хамтын бүтээл. 1, 2 дахь зүйл. “Орос, Монголын залуучуудын улс төрийн идэвх, оролцоо: харьцуулсан шинжилгээ” Орос, Монголын хамтарсан төсөл. Соёмбо принтинг. УБ., 2017. 21 хх.

ОРОС, МОНГОЛЫН ЗАЛУУЧУУДЫН УЛС ТӨРИЙН ИДЭВХ, ОРОЛЦОО

ННА 66
ДАА 320
О-467

Шинжлэх Ухааны Академийн
Философийн хүрээлэн
ОХУ-ын ШУА-ийн Социологийн хүрээлэн
ОХУ-ын ШУА-ийн Дорно дахин судлалын хүрээлэн

Монгол Улсын ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн 45 жил,
ОХУ-ын ШУА-ийн Социологийн хүрээлэнгийн 50 жилийн ойд зориулав.

©2017 Монгол Улсын ШУА-ийн Философийн хүрээлэн
©2017 ОХУ-ын ШУА-ийн Социологийн хүрээлэн
©2017 ОХУ-ын ШУА-ийн Дорно дахин судлалын хүрээлэн

Энэхүү хамтын бүтээлийг Монгол Улсын БСШУСЯ, ШУТС-ын (Russ 12/2015), ОХУ-ын Хүмүүнлэгийн шинжлэх ухааны сангийн (РГНФ- №15-23—3003 а (м) “Орос, Монголын залуучуудын улс төрийн идэвх, оролцоо (харьцуулсан шинжилгээ)” хамтарсан төслийн хүрээнд гүйцэтгэж хэвлэсэн болно.

Бүтээлийг зохиогчдын зөвшөөрөлгүйгээр бүтнээр нь буюу хэсэгчлэн хувилах, нийтлэх, микрофильф хийх, электрон системд оруулах болон бусад ямар нэг хэлбэрээр олшруулахыг хориглоно.

Хариуцлагатай редактор:

Горшков М.К., академич
Чулуунбаатар Г., академич
Железняков А.С., доктор
Цэцэнбилэг Ц., доктор

Техник редактор,

Хавтасны дизайн бэлтгэсэн: Хатанболд О., доктор

Хэвлэсэн тоо: 100 ш

Хэвлэлийн хуудас: 11.5

“Соёмбо принтинг” ХХК-д хэвлэв.

ISBN 978-99978-945-6-4

ГАРЧИГ

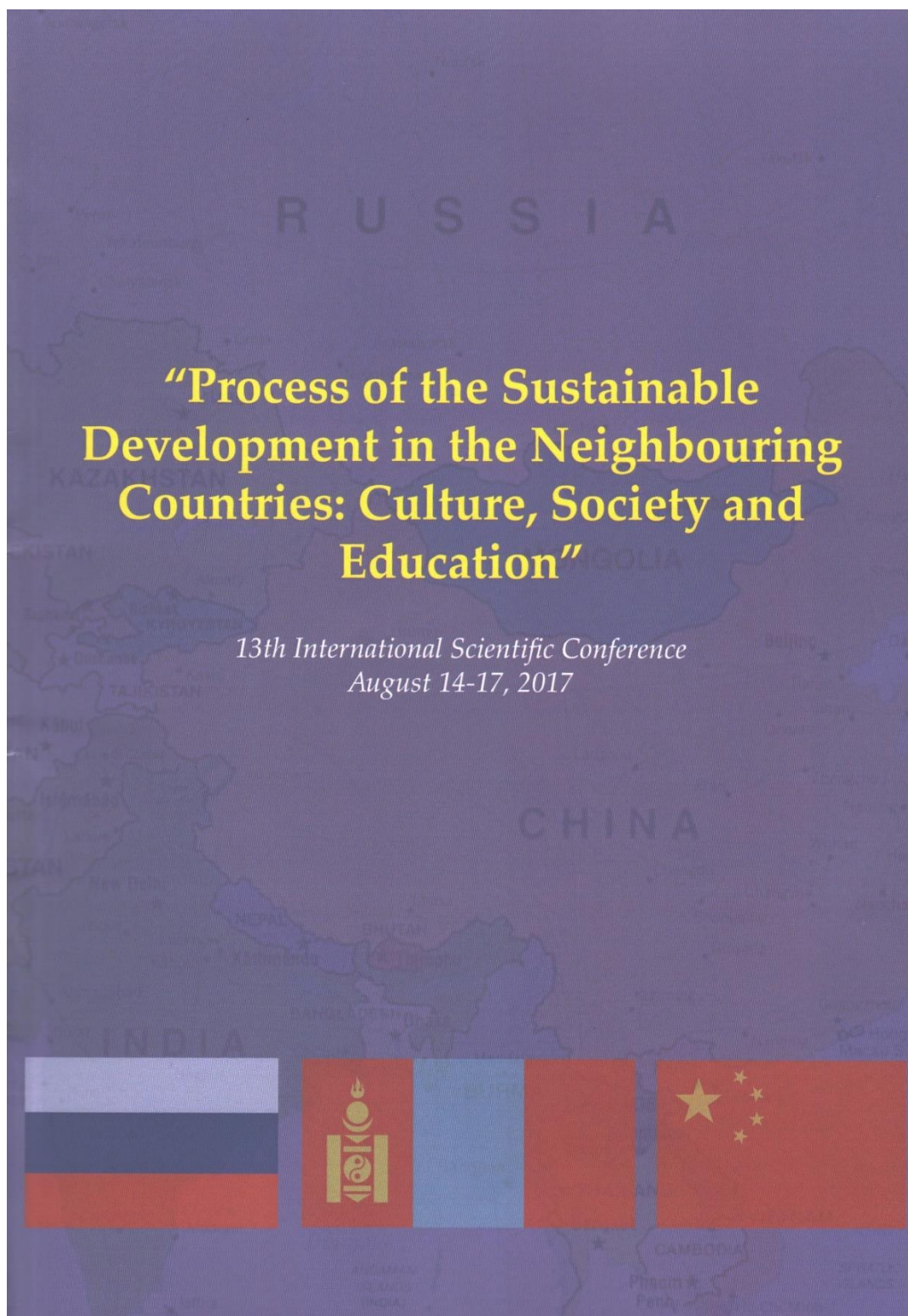
ХЭСЭГ I Монголын залуучуудын байдал, улс төрийн идэвх, оролцоо	7
Нэгдүгээр бүлэг. Монголын залуучуудын өнөөгийн нийгмийн шинж төрх	7
§1. Залуучуудын онцлог, төрийн бодлого	7
§2. Залуучуудын хөгжлийн тулгамдаж буй асуудлууд	17
Хоёрдугаар бүлэг. Монголын залуучуудын улс төрийн шинж төрх	38
§1. Залуусын ардчиллын талаарх ойлголт, төсөөлөл	38
§2. Монголын залуучуудын нийгэм-улс төрийн идэвх оролцооны өөрчлөлт	63
§3. Монголын залуучуудын улс төрийн идэвх, оролцооны хандлага	79
ХЭСЭГ II Оросын залуучуудын байдал, улс төрийн идэвх, оролцоо	104
Гуравдугаар бүлэг. Оросын шинэтгэгдэж буй нийгэм дэх залуучууд	104
§ 1. Оросын залуучуудын амьдрал	104
§2. Залуу хүмүүсийн амьдралын хүсэл эрмэлзлэл	115
Дөрөвдүгээр бүлэг. Оросын залуучуудын нийгэм-улс төрийн идэвх, оролцоо	126
§1. Нийгэм - улс төрийн процесс дахь Оросын залуучууд	126
§2. Оросын залуучуудын улс төрийн идэвх, оролцоо	144
§3. Оросын олон угсаатны бүс нутгийн залуучуудын улс төрийн оролцоо (<i>Сибирь, Хойд Кавказын холбооны тойргийн жишээн дээр</i>)	156
ДҮГНЭЛТ	165
Ном зүй	177

Монгол Улсын БСШУСЯ, ШУТС (Russ 12/2015), ОХУ-ын Хүмүүнлэгийн шинжлэх ухааны сан, (РГНФ) №15-23—3003 а (м) “Орос, Монголын залуучуудын улс төрийн идэвх, оролцоо (харьцуулсан шинжилгээ)” хамтарсан төслийн хүрээнд хийгдсэн “Орос, Монголын залуучуудын улс төрийн идэвх, оролцоо” судалгаа нь өнөөгийн Монгол, Оросын залуучууд ардчилал, улс төрийн оролцоог хэрхэн ойлгож, яаж хандаж байгааг харуулсан анхны суурь мэдээллийг бүрдүүлж байгаа бөгөөд Барометр судалгааны анкет, хэрэглэгдэхүүнийг ашигласан тул Европ, Азийн бусад орнуудтай харьцуулан дүн шинжилгээ хийх боломжтойгоороо онцлог юм.

Энэхүү хамтын бүтээл нь Орос, Монголын залуучуудын нийгэм, улс төрийн дүр төрх, нийгэмд тэдний гүйцэтгэж буй үүрэг, ялангуяа, хоёр орны залуучуудын улс төрийн идэвх, оролцооны шинж байдал, өөрчлөлт хандлагыг харьцуулан судлах анхны оролдого болж байгаа бөгөөд цаашид хоёр орны залуучуудын социологийн тодорхой асуудлуудаар хамтарсан судалгаа хийх эхлэлийг тавьж буйгаараа онцгой ач холбогдолтой гэж судалгааны баг үзэж байгаа болно.

Уг бүтээлийг бичихдээ мөн ОХУ-ын ШУА-ийн Социологийн хүрээлэнгийн олон жилийн судалгааны дүнг өргөнөөр ашиглаж тус хүрээлэнгийн захирал, академич М.К.Горшков, доктор И.О.Тюрина, Дорно дахин судлалын хүрээлэнгийн төвийн эрхлэгч, улс төрийн шинжлэх ухааны доктор А.С.Железняков, улс төрийн шинжлэх ухааны доктор Т.Н.Литвинова, МУ-ын ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн эрдэм шинжилгээийг тэргүүлэх ажилтан, академич Г.Чулуунбаатар, доктор Ц.Цэцэнбилэг, доктор О.Хатанболд, докторант Ж.Батжаргал, Д.Энхболд, Ч.Цэрэннадмид, Ё.Ундрал, магистр Г.Билгээ, Г.Төрхишиг, Ж.Пүрэвханд нар зохиогчоор оролцов.

Хатанболд О., “Sustainable approaches to the enthusiastic thoughts and perception on Mongolian Democracy: Analytic review” сэдэвт ханын илтгэл. Англи хэл дээр. МУ, ОХУ, БНХАУ-ын хамтарсан “Хөрш орнуудын тогтвортой хөгжлийн үйл явц: соёл, нийгэм, боловсрол” сэдэвт 13 дахь удаагийн олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхэтгэл. 130-138 дахь тал. Улаанбаатар хот, 2017 оны 8 дугаар сарын 14-17.

SUSTAINABLE APPROACHES TO THE ENTHUSIASTIC THOUGHTS AND PERCEPTION ON MONGOLIAN DEMOCRACY (Analytic overview)

KHATANBOLD' Oidov, Ph.D
(Mongolia)

Abstract: Political life should not be forced to involve the people, or except to interfering on this process, that they have own rights or freedom to approaching their dislikes. Though, the lack of active participation of the people that democracy was weakens and withers. Any democratic society or any communities, and number of private organizations, associations and voluntary groups could be worked in together to solving the challenges. Most of them are more engaged in policy issues in the country, but few of them work under government-control and funded from there. In association with individual voluntarily connections to the various non-government organizations are affected by the freedom that exercises on "the basis of democracy". Unknown, the people who have same views and interests that they have been united one to one in the any political discussions, which is being increased by the possibilities or opportunities in regarding to receive their feedback. Democracy is based on the major approaches of open debate, convince for a compromise and negotiation one to one. Most of the debate about democracy policy questions was affected by opinions and conflict of interests, that regards to be difference in being right to express discrepancy to listening. So, that democracy is required too many different views of the people in society, pluralism, diversities regards that citizens' equality assumption must be calculated in advance.

Any kind of democratic principles are related to the union of collective decision - making. There is a significant relationship between the democracy at the level of statehood and other social institutions' level of democracy. As for an author of this paper is responsible for researching of an accurate democracy and a proper perception and values that will be a research priorities, and except that democracy is not only planting soil of the country, but there most important thing to do is planted correctly for the country's human traditional rods brain, thoughts, mind, thinking.

Keywords: *democracy, determination, assessment, justice, understanding, relationship, democratic principle, social relations, social values, socio-political, political and social involment*

** ** *

Rationale

Contextual determination of the concept and perception on democracy of Mongolians, at first, defining the reasons for the issue of the political sciences or imagination on 'Democracy studies' has been developed by the independent research direction, and it can be attempted to answer that question of public attention. In association with democracy research philosophy and methodology in relatively common nature of mankind, or that is 'Yes', every single model of the democracy is required to similar development of democracy character, or there is a distinctive national style or type of differences of democracy development and religion and way of life which is affected by the factors to building the model. The people, specifically, politicians who have western view on "classic" definitions would like to call such a complete answer to this question seems to be able to give.

There are many definitions and reviews of democracy such developed or generated by the politicians and political scholars. Democracy, itself requires more unique individual in the system that is not a mechanical sum of belongings. In this sense, that smoothly implementation of its advantages of democracy and common values of the quality ascertain number of positive patterns to be observed. In particular, democracy is being more enriched the lives of citizens and their political freedom and economic needs, off-duty and learning, also such as the practice of democracy. By means that political freedom is a part of human freedom and that exercise of civil and political rights as the person who lived in the society, which must be an integral part of the good life.

The political and social involvement for human life and well-being of all its own that's worth

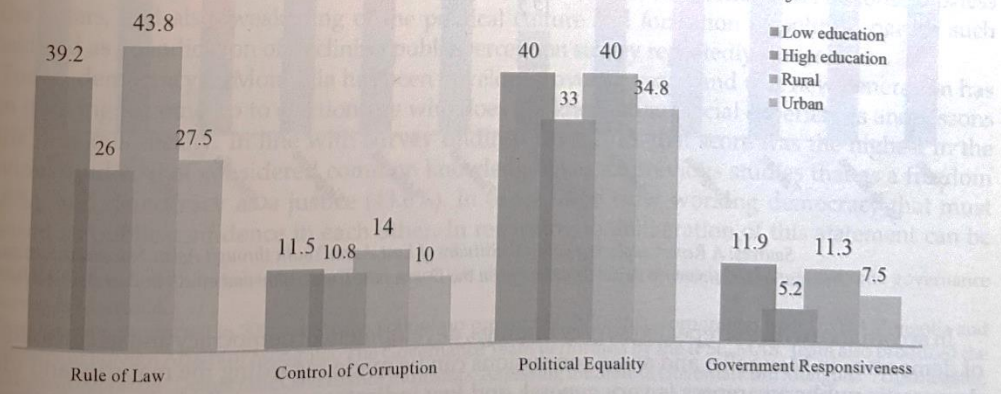
1 Academic Secretary of the Institute of Philosophy from the Mongolian Academy of Sciences.

is important situated. The instrumental importance of democracy is existed on politically voice expressed that should be noticed others notifications in requiring to expression of the views for the people. Along with detailed studies on democracy, that required to study on the practice of democracy, while a person who are the opportunity to learn from one another, and social values and priorities is construction of helps. Logically, democracy is naturally worth that lives of citizens and political decisions such is the instrumental importance and required to constructive spiritual importance as well.

Hereof, democracy was born from its life, or social relations among people of developing, or have limited wide multitude of phenomena, and in fact, that is a collective actions, and the work of someone else, which can't be owned by someone or any political force that is also not merchandise. The people are its author. Anyone does not take away the rights of its author. The political force is the only servant to the people that supports to the development of democracy as a slave. They have rights such is replaced that servant of them. Even killing our disposal, but they are needed. The electoral mechanism is performed in the democratic society.

From the Asian barometer survey, that East Asian youth generally have lower levels of satisfaction with democracy; they do not prefer alternatives to the system. Less developed societies in the region especially show high levels of preference for democracy. In most societies, youth hardly differ from older cohorts. The notable exceptions are Japan and South Korea, where youth have lower levels of preference for democracy. It seems youth there are less satisfied with democracy and they do not reject alternative systems of government.¹ The attitude might be skepticism about the current function of the prevailing political systems. Dissatisfaction with the existing political systems might propel youth to call for change and reform of the systems. Indeed, people in the Philippines, Mongolia, Japan, and South Korea, including young adults, prefers changes in their political systems. By contrast, people in Vietnam, Thailand, Malaysia, and Cambodia are pretty satisfied with their political systems and oppose extensive reform.² Taken together, in most societies, there are only minorities, including the youth, who prefer other forms of government, suggesting that the prevailing system of government remain resilient with low levels of citizen dissent. Similarities of the research findings in the internationally, the majority of Mongolians are considered that democracy is the ideal as an effective democratic political system.

Figure 1. Dismayed Youth in the Quality of Governance in Mongolia³
(Political Attitudes of East Asian Youth through Asian Barometer Survey)

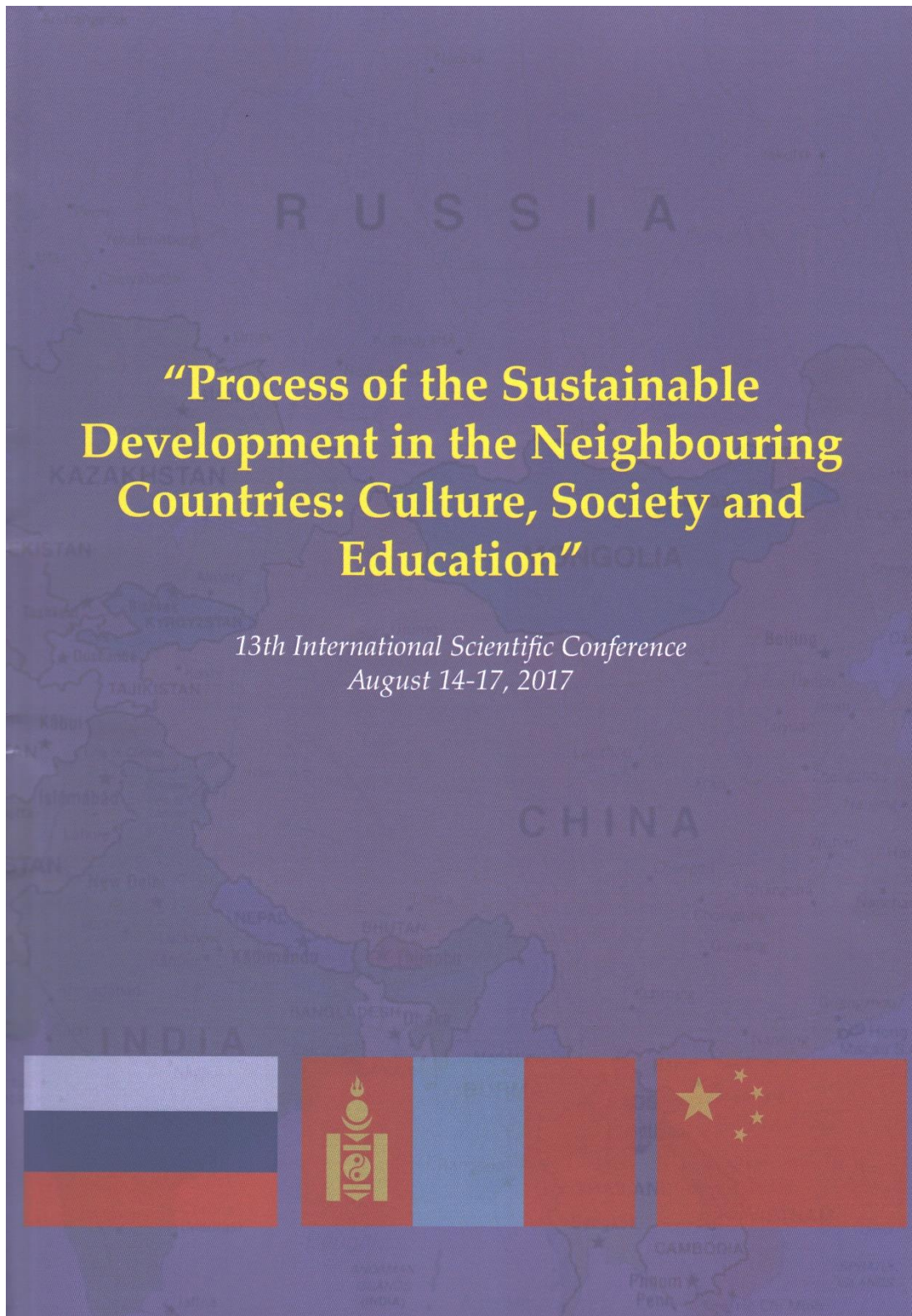

Sources: A Report exploring political attitudes of East Asian Youth through Asian Barometer Survey. International Conference Paper-Proceedings on the Democratic Citizenship and Youth in East Asia. UNDP

The quality of governance, which Mongolians in general are dissatisfied with governance compared with citizens in other societies. Mongolian youth are even more dismayed about

1 Asia Barometer Survey, UNDP. Democratic Citizenship and Youth in East Asia. Draft report. p. 57.
 2 Ibid. p. 58.
 3 Ibid. p. 41.

1. **Хишигдаваа А., “Монголын улс төрийн соёл: уламжлал ба орчин үе”** сэдэвт илтгэл. МУ, ОХУ, БНХАУ-ын хамтарсан “Хөрш орнуудын тогтвортой хөгжлийн үйл явц: соёл, нийгэм, боловсрол” сэдэвт 13 дахь удаагийн олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхэтгэл. 62-63 дахь тал. Улаанбаатар хот, 2017 оны 8 дугаар сарын 14-17.

MONGOLIAN POLITICAL CULTURE: TRADITION AND MODERNITY

KHISHIGDAVAA¹ Ayush, Ph.D candidate, BAYAR² Namsrai, MA
BATTSEREN³ Urtnasan, Ph.D
(Mongolia)

The nature of social phenomena is closely predictable from their past. The concept «times link» provides with opportunity to consider all public phenomena in integrated historical prospect. Model of democracy in modern Mongolian society in terms of social phenomenon depending on legacy of the national specifics develops in own unique way. Mongols are a nation with rich traditions of statehood. In mankind history tribal society based on kinship ties and voluntary basis expended territorially conquering the weak tribes, thus creating territorial foundations of modern state. Values and moral attitudes of Mongols has origin in their perceptive and relieved approach to life situation, respect to harmony and state. Mongolian concept of statehood are deeply rooted in their nomadic mentality, way of life and traditions. For example, in the world outlook of Mongols great importance has the concept of space, which is characterized by the traditional concept of dignity through the worship of tenger (heaven), their homeland, mountains, rivers and their ancestors⁵.

The concept of tradition comprises the idea of preservation and transfer of any thing. Tradition is characterized by specific cultural forms (history, artifacts, and language), as well as the universal ideological concepts (science, religion, art, and politics) within state, national and social context. As a system of norms and customs that constitute a significant part of the classic heritage of society, culture and world outlook, tradition is a mechanism binding past and present, and a mechanism for transmitting and storing patterns of action (technology), skills, ideas and beliefs in real life. Transmitting is a continual repetition of traditional activities, customs, rituals, and symbols⁶. Tradition is an inheritant feature of society. Values, norms, behavior, social organization and ideas are inherited from one generation to another⁷.

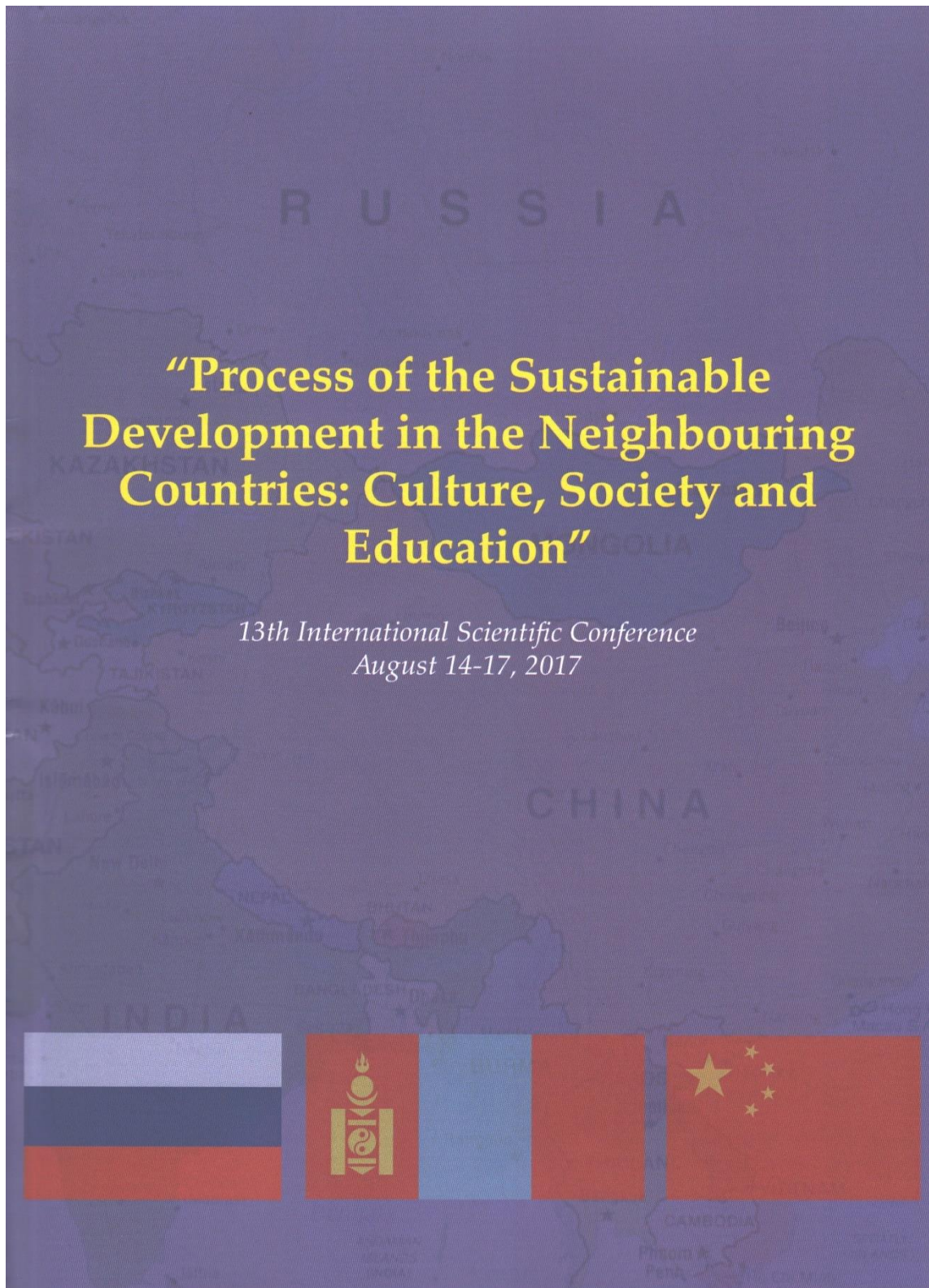
“Comparing to settled and agricultural civilizations Mongolian political culture is unique in terms of Eastern cultural tradition and historical legacy of nomadic civilization”⁸. Civic political consciousness is inherent in national traditions, culture, traditions, ethics, and ideology of statism. Concept of “respect to state” and “obedience to state rules”, its values and attitudes inherited from our ancestors has preserved until nowadays. Mongolian nation for many centuries perceived the state not as a means of coercion, but as a centralized state association, entitled to unite and protect people.

Since 1990, the concept of political participation, democracy, human rights, freedom and justice despite some distortion in social psychology and social consciousness have had certain positive impact on political reforms. The principle of pluralism in dealing with any question creates favorable conditions for implementation of the of the fair competition in policy. The establishment media has contributed to the development of the political culture of society. Political culture has an important role in promoting citizen’s political position, orientation, values, values, and approaches.

State, political parties, mass media, electoral system, research and science and educational institutions play an important function in formation of political culture. The process of consolidation

- 1 Academic researcher of the Department of Political & Legal Studies, Institute of Philosophy, Mongolian Academy of Sciences.
- 2 Senior academic researcher of the Department of Political & Legal Studies, Institute of Philosophy, Mongolian Academy of Sciences.
- 3 Academic researcher of the Department of Politics and Policy Studies for the National Academy of Governance.
- 4 Boldbaatar Zh., Lundeezhantsan D. – Legal and historical traditions of Mongolian state. UB., 2011, p.13
- 5 Dovchin Yo. Political studies. UB., 2002. P.127.
- 6 Zolzaya M. Specifics of moral values of Mongols in XIII-XIV centuries. UB., 2016. p. 24.
- 7 Kravchenko A.I. 2001. Culturology. University textbook. 3 edition. M.: Academic project 6
- 8 Politology. UB., 2009. №297 (50). p. 25

2. Баасансүрэн Д., “Нийгмийн хөгжил ба улс төрийн соёл” сэдэвт илтгэл. МУ, ОХУ, БНХАУ-ын хамтарсан “Хөрш орнуудын тогтвортой хөгжлийн үйл явц: соёл, нийгэм, боловсрол” сэдэвт 13 дахь удаагийн олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхэтгэл. Улаанбаатар хот, 2017 оны 8 дугаар сарын 14-17.

影响，尤其是新亚欧大陆桥沿线的省区更是如此。宁夏为何能成为“丝绸之路经济带”战略支点？宁夏将自己确定为“丝绸之路经济带”战略支点？具有什么样的优势和不利因素？如何才能真正成为“丝绸之路经济带”战略支点？本文对此做了必要分析，认为宁夏打造“丝绸之路经济带”战略支点的优势表现在：1、人文资源优势；2、区位优势；3、政策优势；4、包括自然资源、旅游方面在内的资源优势；5、独特的清真产业优势。本文同时认为宁夏打造“丝绸之路经济带”战略支点存在不利因素，主要有：1、经济社会发展水平落后和产业不合理；2、宁夏与阿拉伯国家的经贸和旅游发展等比较有限；3、基础设施落后；4、伊斯兰金融发展滞后；5、文化交流存在潜在危险。基于以上分析，宁夏要立足优势，打造“丝绸之路经济带”战略支点，必须致力于做好以下工作：（一）构建包括陆上、空中、网上丝绸之路在内的立体丝绸之路；（二）充分发挥中阿博览会的作用，推进中阿深度合作；（三）加快完善区域经济金融战略合作机制；（四）打造中阿人文交流合作示范区。

SOCIAL DEVELOPMENT AND POLITICAL CULTURE

BAASANSUREN¹ Dugarjav, Ph.D
(Mongolia)

One of the important characteristics of the XXI century is that the political role is increasing and its impact on social and economic development is extending. An example of this is how the weight and role of political culture is enhanced within the social process while at the same time the correlation between the social process and political culture is deepening.

The term, 'Political culture' in contemporary meaning, is used in recent times. The XX century was the era of development and formation of theory and paradigm for political culture. This era can be divided into three main parts.

The first part was from 1920 to 1940. The second time of development was from the 1950s to the end of 1980. The third section began at the end of 1990 and continues until now. Each section of research occurred during a specific period of political development worldwide. The theory and paradigm altered and developed due to specific issues, and therefore more attention has been given to the study of them. They are connected to the necessity of social development at the given time.

I state the following hypotheses, which contain the main opinions of the paper and emphasize that political culture is important to social development.

1. Political cultures source from a nation's features and traditions and develop as a result of social processes in every country. Political culture is a main factor of the social process of a country.
2. Not only does political culture become an integral part of social and political systems, it is also a channel for advancing political processes.
3. The outcome of social development is political culture. It directs progress for society politics and politicians.

НИЙГМИЙН ХӨГЖИЛ БА УЛС ТӨРИЙН СОЁЛ

XXI зууны нэгэн чухал шинж бол улс төрийн үүрэг роль өсөн нэмэгдэж, нийгэм-эдийн засгийн хөгжилд үзүүлэх нөлөөлөл өргөжин тэлж буй. Үүний нэг тод жишээ бол нийгмийн хөгжил ба улс төрийн соёлын харилцан шүтэлцээ гүнзгийрэх хэрээр нийгмийн хөгжилд улс төрийн соёлын үүрэг оролцоо өсөн нэмэгдэж буй явдал юм.

1 Head of the Department of Politic-legal Studies at the Institute of Philosophy, Mongolian Academy of Science.

“Улс төрийн соёл” хэмээх ойлголт орчин үеийн утга агуулгаараа харьцангуй хожим үед орсон.

XX зуун бол улс төрийн соёлын талаарх онол парадигмын төлөвшил болон цэцэглэтийн эрин зуун гэж хэлж болох бөгөөд үндсэн гурван үе болгон авч үздэг:

Нэгдэх үе 1920 -1940-өөд хүртэл үргэлжилсэн бол, хоёрдахь үе 1950-аад эхэлж 1980-аад оны эцэс хүртэл өрнөж, гурав дахь үе 1990 оны сүүлчээс эдүгээ үргэлжилж байна

Судалгаа шинжилгээний өрнөлтийн үе болгон дэлхийн улс орнуудын улс төрийн хөгжлийн онцлог үетэй давхцдаг бөгөөд тухайн цаг хугацаанд нийгмийн хөгжлийн хэрэгцээ шаардлагатай уялдан улс төрийн соёлын тодорхой аль нэг асуудалд түлхүү анхааран судалснаар тус онол парадигм баяжин хувирч өөрчлөгдөж ирсэн юм.

Улс төрийн соёл нь нийгмийн хөгжилд их чухал үүрэг оролцоотой болох тухай, тус илтгэлийн үндсэн үзэл санааг илтгэсэн дараахь үндэслэл таамаглалыг дэвшүүлж байгаа юм. Үүнд:

1. Улс орон бүрт нийгмийн хөгжлийн үр дүнд тухайн орны үндэсний онцлог, уламжлалаас улбаатай улс төрийн соёл төлөвшин бий болдог. Тэрхүү улс төрийн соёл нь тухайн нийгмийн хөгжлийн нөхцөл, хүчин зүйл болж хувирдаг зүй тогтолтой.
2. Улс төрийн соёл нийгмийн улс төрийн системийн салшгүй бүрдэл хэсэг болдог төдийгүй улс төрийг боловсронгуй болгох хэрэгсэл болж хувирдаг жамтай.
3. Улс төрийн соёл нийгмийн хөгжлийн үр дүн төдийгүй тухайн нийгмийг, улс төрийг, улс төрчдийг хөгжил дэвшилд хөтлөгч арга механизм юм.

3. Баасансүрэн Д. Хишигдаваа А. “Сонгуулийн үйл явц ба улс төрийн соёлын харилцан шүтэлцээ” сэдэвт эрдэм шинжилгээний илтгэл. “Тогтвортой хөгжил: оюуны соёл” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурлын эмхэтгэл. Улаанбаатар, 2017. 81-90 дэх тал.

ГАРЧИГ

Өмнөх үг.....	5
1. Ш.Ариунаа	
<i>Орчин үеийн оюуны соёл: Урлагийн философи</i>	6
2. Ч.Ган-Өлзий	
<i>Тогтвортой хөгжлийн оюуны соёлын суурь онтологи: Хайдэггерийн тайлал.....</i>	9
3. Ж.Энхбаяр	
<i>Нийгмийн хөгжлийн тухай өгүүлэх нь</i>	17
4. Б. Галиндэв	
<i>Нийгмийн эрсдэл ба ёс суртахууны асуудал.....</i>	23
5. Р.Дарьхүү	
<i>Тогтвортой хөгжил ба хүний хөгжил.....</i>	31
6. И.Лхам. Г.Уянга	
<i>Боловсрол-тогтвортой хөгжлийн үндэс болох нь</i>	39
7. Б.Буяндэлгэр	
<i>Спортын философийг Монголд хөгжүүлэх асуудал.....</i>	46
8. Д.Оюунгэрэл	
<i>Хүний хөрөнгө: Ёс суртахуун</i>	56
9. Б.Жаргалсайхан	
<i>Монгол хүний ёс суртахуун, сэтгэл зүйн язгуур шинж, түүнийг хөгжүүлэх нь</i>	61
10. Б.Наранбаатар	
<i>Нийтлэг нөөцийн эзэмшил дэх ёс зүйн асуудал</i>	74
11. Д.Баасансүрэн, А.Хишигдаваа	
<i>Сонгуулийн үйл явц ба улс төрийн соёлын харилцан шүтэлцээ.....</i>	81
12. Б.Нарантунгалаг	
<i>Тогтвортой хөгжилд боловсролын үүрэг</i>	90
13. Ч.Ичинхорлоо	
<i>Нийгмийн гоо сайхны соёл тогтвортой хөгжлийн үндэс болох нь</i>	96
14. П.Мягмарсайхан	
<i>Экогуманизмын зарим асуудал</i>	102
15. Ж.Бямбасүрэн	
<i>Улс орны хөгжлийн эзэн нь хүн мөн</i>	107
16. Д.Чулуунгэрэл	
<i>Когнитив соёл судлалын онцлог.....</i>	113

СОНГУУЛИЙН ҮЙЛ ЯВЦ БА УЛС ТӨРИЙН СОЁЛЫН ХАРИЛЦАН ШҮТЭЛЦЭЭ

Д.Баасансүрэн-доктор (Ph.D), ШУА, ФХ-ийн
Улс төр, эрх зүйн салбарын эрхлэгч
А.Хишигдаваа-докторант, ШУА, ФХ-ийн
Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА

Сонгуулийн үйл явц хэвийн зохион байгуулагдах эсэх нь олон хүчин зүйлээс хамааралтай байдаг. Тэдгээрээс улс төрийн сонгуульд оролцож буй субъектүүд болох улс төрийн нам, хүчин, эвсэл, нэр дэвшигч, сонгогчийн улс төрийн соёл нь улс төрийн сонгуулийн үр дүнд шууд нөлөөлдөг. Иймээс энэхүү илтгэлдээ сонгуулийн үйл явц улс төрийн соёлын харилцан хамаарал хэрхэн өрнөж буйг тодруулахыг зорьсон болно.

Сонгуулийн үйл явц дахь улс төрийн соёл, тэдгээрийн харьцаа хийгээд харилцан хамаарлыг судлан тогтоох нь улс төр судлалын тулгамдсан асуудлын нэг мөн билээ.

Эрдэмтэн судлаачид сонгуулийн үйл явцыг сонгогчдын үйл байдлаар дамжуулан судлах явдал түгээмэл байсан бол сүүлийн үед улс төрийн соёлтой уялдуулан түлхүү судлах болсон. Өөрөөр хэлбэл өнөөдөр сонгууль ба улс төрийн соёлыг салган судлах аргагүй болжээ.

Сонгууль бол ардчиллын гол үнэт зүйлс бөгөөд хүн төрлөхтний түүхэнд төр улс үүссэн цаг үеэс уламжлан хэрэглэгдэж ирсэн төрийн байгууллагын бүтцийг бүрдүүлэх сонгодог арга зам болж байжээ. Эртний Грек, Ромын үед сонгуулийн талаар нарийн цэгцтэй мэдлэг төсөөлөл бага байсан ч түүнийг улс төрийн практикт ямар нэг байдлаар хэрэглэж байсан түүхэн баримт байдаг. Хүн төрлөхтний улс төрийн амьдралын үзэгдэл, үйл явц боловсронгуй болж, парламентаг ёс, улс төрийн нам байгуулагдан, иргэдийн сонгуулийн эрх улам тэлэхийн хэрээр сонгуулийг орчин үеийн улс төрийн практикт ардчиллын тогтвортой үнэт зүйлсийн түвшинд хүлээн зөвшөөрч, өргөн хэрэглэх болсон юм.

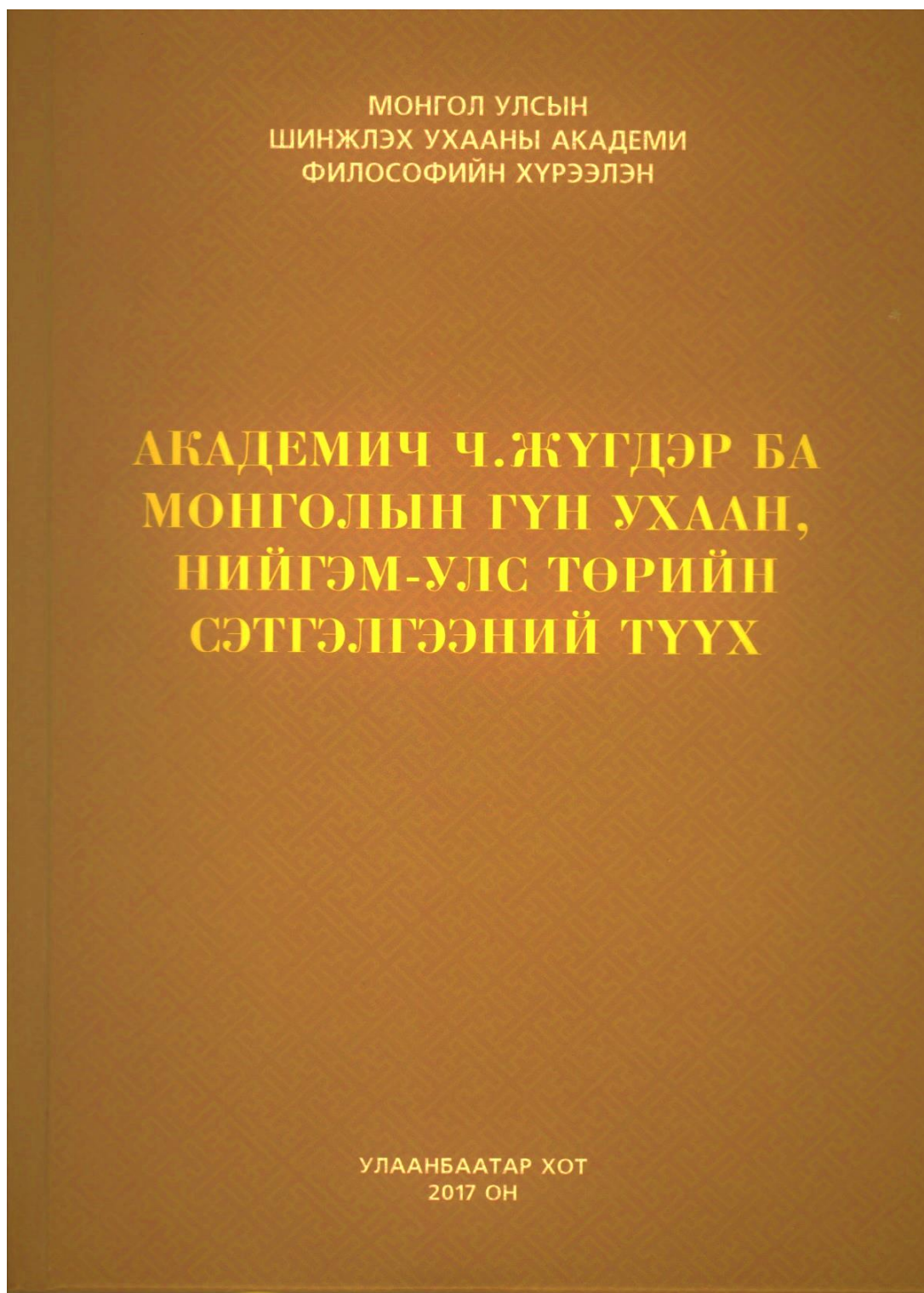
Төр бодитой оршин үйлчлэхийн тулд өөрийн хууль ёсны легитимт байдлыг олж авах, түүнийг тогтвортой хадгалах шаардлагатай болдог. Германы социологич М.Вебер төр, засгийн хууль ёсны байдлыг хүлээн зөвшөөрөх гурван төрлийн түүхэн хэлбэр байжээ гэдгийг судлаж тогтоосон нь уламжлалт; харизматик; рациональ эрх зүйн буюу ардчилсан хэлбэр юм. Тэдгээрийн дотроос төрийн хууль ёсны дагуу хүлээн зөвшөөрүүдэх орчин үеийн ардчиллын хамгийн сонгодог арга зам нь сонгууль болохыг М.Вебер онцлон тэмдэглэжээ.¹

Иймээс сонгууль гэдэг нь хүмүүсийн улс төрийн сонголт хийх үйл ажиллагаа юм. Улс төрийн сонголт хийнэ гэдэг нь хүмүүс, улс төрийн

¹ Макс Вебер. Улс төр бол мэргэжил мөн, шинжлэх ухаан бол мэргэшил мөн. Уб., 2000

4. Баяр Н. **“Путевой анализ формирования политического доверия в современной Монголии: на основе вторичного анализа исследования Азиатского барометра”** эрдэм шинжилгээний өгүүлэл. “Пути и механизмы трансцивилизационного взаимодействия России и Монголии” олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл. Улаанбаатар хот., 2017.
5. **Чудуунбаатар Г., Баасансүрэн Д., Болд-Эрдэнэ Д. “Үндсэн хуульд оруулах өөрчлөлт, хэрэгцээ, шаардлага, тулгамдсан асуудал”** илтгэл. УИХ-ын Тамгын Газар, ШУА-аас зохион байгуулсан “Үндсэн хуульд ёсны хөгжил ба үндэсний зөвөшилцөл” эрдэм шинжилгээний хурал. Улаанбаатар хот. 2017 оны 1 дүгээр сарын 25.
6. **Баасансүрэн Д. “Монгол Улс дахь шууд ардчилал: шинжээчдийн үнэлгээ”** сэдэвт эрдэм шинжилгээний илтгэл. МУИС-ийн Улс төр судлалын тэнхмийн 50 жилийн ойд зориулсан “Монгол дахь улс төрийн шинжлэх ухааны хөгжил” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал. Улаанбаатар хот. 2017 оны 11 дүгээр сарын 15.
7. **Болд-Эрдэнэ Д. “Гажуудсан орчин дахь улс төрийн намын парадокс”**. МУИС-ын улс төр судлалын тэнхим, “Мизес Монгол” ТББ-ын хамтарсан эрдэм шинжилгээний бага хурал.
8. **Эрдэнэчимэг О., Алтайбаатар Ж. “Монгол дахь буддын шашны олон нийтийн байгууллагуудын нийгэм, хүмүүнлэгийн үйл ажиллагааны онцлог”** илтгэл. Унгарын Өтвөш Лорандын нэрэмжит эрдмийн их сургуулийн дэргэдэх Төв Азийн тэнхимээс зохион байгуулсан «Монголын буддын шашны зан үйл» сэдэвт олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал. Унгар улс. 2017 оны 4 дүгээр сарын 25.

9. Хатанболд О., Хишигдаваа А. “Ч.Жүгдэр агсаны төр ёсны тухай үзэл санаа ба орчин үе” эрдэм шинжилгээний илтгэл. Академич Чимидийн Жүгдэрийн мэндэлсний 90 насны ойд зориулсан “Академич Ч.Жүгдэр ба Монголын гүн ухаан, нийгэм-улс төрийн сэтгэлгээний түүх” сэдэвт эрдэм шинжилгээний бага хурал. Улаанбаатар хот. 2017 оны 5 дугаар сарын 5. Академич Ч.Жүгдэр ба Монголын гүн ухаан, нийгэм-улс төрийн сэтгэлгээний түүх. 177-194 дэх тал. 0.6 хх. Илтгэлийн эмхэтгэл. Соёмбо принтинг. Уб., 2017.

ХОЁР.ИЛТГЭЛ

Г.Чулуунбаатар, Ш. Ариунаа, Ж.Энхбаяр МОНГОЛЫН ГҮН УХААН, НИЙГЭМ УЛС ТӨРИЙН СЭТГЭЛГЭЭНИЙ ТҮҮХ СУДЛАЛД АКАДЕМИЧ Ч.ЖҮГДЭРИЙН ОРУУЛСАН ХУВЬ НЭМЭР	124
Ж.Бямбаогт. АКАДЕМИЧ ЧИМИДИЙН ЖҮГДЭРИЙН НАМТАР, БҮТЭЭЛ ТУУРВИЛЫН СУДАЛГААНД НЭМЭРЛЭХ ЗАРИМ САНАА БОДОЛ	129
Ц.Ишдорж. Ч.ЖҮГДЭР АКАДЕМИЧИЙН БҮТЭЭЛ ТУУРВИЛЫН ӨВӨРМӨЦ ДҮР ТӨРХ	134
Д.Дондов. АНДЫН ЯРИАНААС ҮҮДСЭН НЭГЭН ЗҮЙЛ ТОВЧ ТЭМДЭГЛЭЛ	140
Т.Тунгалаг. АКАДЕМИЧ Ч.ЖҮГДЭРИЙН МОНГОЛЫН ФИЛОСОФИЙН ТҮҮХИЙН СУДАЛГААНД ОРУУЛСАН ХУВЬ НЭМЭР	144
Ч.Ган-Өлзий. МОНГОЛЫН МАДХЬЯМАКА СУДЛАЛД ТОХИОЛДОХ ЗАРИМ СААД БЭРХШЭЭЛИЙН ТУХАЙ	150
А. Жамбал. МОНГОЛД БУДДЫН СУДЛАЛ АЛБАН ЁСНЫ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТТАЙ БОЛЖ ХӨГЖИХӨД АКАДЕМИЧ Ч.ЖҮГДЭРИЙН ОРУУЛСАН ХУВЬ НЭМЭР	154
М.Гантуяа. ФИЛОСОФИЙН ТҮҮХИЙН ҮЕЧЛЭЛИЙН АСУУДАЛД	166
С.Даваадулам. АКАДЕМИЧ Ч.ЖҮГДЭР БА ТЭНГЭР ДЭЭД СУРГУУЛЬ	175
О.Хатанболд, А.Хишигдаваа. Ч.ЖҮГДЭР АГСАНЫ ТӨР ЁСНЫ ТУХАЙ ҮЗЭЛ САНАА БА ОРЧИН ҮЕ	177
Ж.Жаргал. АКАДЕМИЧ Ч.ЖҮГДЭР ДЭЭД СУРГУУЛИЙН НЭРТ СУРГАН ХҮМҮҮЖҮҮЛЭГЧ	190
Ш.Ганхуяг, Б.Цэрмаа. ТҮҮХ ДАХИН ДАВТАГДДАГ БОЛОХ НЬ	196
ГУРАВ.	
АКАДЕМИЧ Ч.ЖҮГДЭРИЙН БҮТЭЭЛИЙН ЖАГСААЛТ	204
БАРИМТ БИЧИГ	216
ГЭРЭЛ ЗУРАГ	281

Ч.ЖҮГДЭР АГСАНЫ ТӨР ЁСНЫ ТУХАЙ ҮЗЭЛ САНАА БА ОРЧИН ҮЕ

О.Хатанболд

*ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн
эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга, доктор (Ph.D)*

А.Хишигдаваа,

*ШУА-ийн Философийн хүрээлэн
докторант*

Хүн төрөлхтний түүхэн хөгжлийн турш үйлчилсэн хамгийн чухал зүй тогтлын нэг бол залгамжлал мөн бөгөөд тэрхүү залгамжлал бол хөгжлийн процесс дэх хуучин шинийн хоорондын бодит холбоос мөний хувьд хөгжлийн нэг төвшнөөс нөгөөд шилжих шилжилтийн үндэс болж¹ байдаг. Уламжлал бол өвлөгдөж буй юмс. Үнэлэмж, хэм хэмжээ, зан үйл, нийгмийн зохион байгуулалт, үзэл санаа уламжлагдана.²

Тухайлбал, өнөөдрийн Монголд болж буй ардчиллын тухай яриа, судалгаа, сурталчилгааны ажлын дийлэнх нь “Монгол дахь ардчиллын” тухай үзэл санааны далбаан доор явагдаж улмаар улс төрийн хүрээнийхэн, улс төр судлаачдын дотор ийм үзэл санааг талархан дэмжигчид үнэмлэхүй олонхийг бүрдүүлж байна. ХХ зуунд монголчууд ардчиллын тухай ярьдаг, бичдэг, бас ч судалдаг болсон. Энэ нь эхлээд марксист онолын “пролетарийн буюу социалист ардчиллын” тухай сургаалийг, дараа нь марксист биш онолын “либерал буюу чөлөөт ардчилал”-ын тухай үзлийг баримжаалсан байдаг. Тийм болохоор өөрөөр байх бололцоо хязгаарлагдмал байсан тал бий. Гэхдээ социалист ардчиллыг хэрэгжүүлэх гэсэн оролдлого 1990-ээд онд мухардалд орж тасалдсан, либерал ардчиллыг хэрэгжүүлэх үйл явц хорь гаруй жил үргэлжилж байгаа хэдий ч сүүлийн жилүүдэд хямрах, удаашрах, зарим талаар ухрах байдал ажиглагдах³ боллоо. Цаашид хэрхэх тухай асуудалд бүтээлч бодол санааны эрэл хайгуул хэрэгтэй байна. Ийм эрэл хайгуул эхлээд арга зүйн асуудалд төвлөрөх нь чухал⁴ төдийгүй энэ талаар бидний ахмад үеийн эрдэмтэд өөрсдийн бүтээлдээ хэрхэн судалж, эрэлхийлж байсныг тодруулах зорилгоор бид энэхүү илтгэлийг бэлтгэлээ.

¹ Жүгдэр Ч. Монголын нийгэм-улс төр, философийн сэтгэлгээний хөгжил (МЭӨ III-МЭ ХХ зуун). ФСЭХ. ШУА. Бэмби сан ХХК. УБ., 2006. 94 дэх тал.

² Кравченко А.И. 2001. Культурология: Учебное пособие для вузов. 3-е изд. М.: Академический проект.

³ ФСЭХ. ШУА. Ардчилсан засаглалын төлөв байдалд гарсан өөрчлөлт. УБ., 2006, 2008, 2010, 2013. ФСЭХ, ТБШХ, НҮБХХ. Монголын залуучуудын ардчилал, улс төрийн идэвх оролцоо. УБ., 2014. ҮСХ. ӨНЭЭС. Ардчилсан засаглал модуль. УБ., 2012, 2013, 2014.

⁴ УТШУХ. Үндэсний өвөрмөц соёлын орчин дахь ардчиллын зарчмын үйлчлэл. ЭШ-ний грант-төслийн тайлан. УБ., 2008. 16 дахь тал.

10. Хатанболд О. Использование интернета и информационных каналов Монгольской молодежью (случай качественного исследовательского анализа). ОХУ-ын ШУА-ийн Сибирийн салбарын Монгол, Будда, Төвд судлалын хүрээлэн, Буриадын улсын их сургууль, Буриад улсын Шинжлэх ухаан, боловсролын яам, ОХУ-ын Алс дорнодын холбооны их сургууль, ОУХ-ын ШУА-ийн Дорнодахины хүрээлэн, Социологийн хүрээлэнгээс хамтран Улаан-Үдэ хотноо зохион байгуулсан “Социальные и политические вызовы модернизации в XXI веке” олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал. Улан-Үдэ, 6-11 августа. 2018 г.

**SOCIOLOGICAL RESEARCH AND APPROACHES TO
RUSSIA & MONGOLIA
INTERNATIONAL ACADEMIC SEMINAR**

Dedicated to the 50th anniversary of
Institute of Sociology, RAS

**MONGOLIAN YOUTH'S INTERNET
USAGE AND INFORMATION CHANNEL
(CASE OF QUALITATIVE RESEARCH ANALYSIS)**

O.KHATANBOLD (Ph.D)
Academic Secretary, Institute of Philosophy, MAS

*September 19, 2017
Buryatia Scientific Center
Ulan-Ude, Buryatia, IMBT, SB, RAS*

**PRESENTATION AIMED TO
IDENTIFY**

I. THE CHARACTERISTICS OF YOUTH INTERNET USAGE, SOCIAL MEDIA DEMANDS AND INFORMATION APPROACHES

II. YOUTH DEMANDS OF GATHERING A MANDATORY INFORMATION BASED ON IN-DEPTH EXPERT INTERVIEWS

III. CHALLENGES TO GATHERING THE INFORMATION AND ITS MEDIA-SHARING CAUSALITIES

IV. COMPARATIVE QUALITATIVE ANALYSIS WITH NATIONAL SURVEY FINDINGS

V. CONCLUSIONS & RECOMMENDATION

11. Хатанболд О. “Доверие как фундаментальный вопрос успешного развития экономического коридора” илтгэл. Англи хэл дээр. ОХУ-ын Буриад Улсын нийслэл Улан-Удэ хотноо 2017 оны 9 дүгээр сарын 17-18-ны өдрүүдэд ОХУ-ын ШУА-ийн Сибирийн салбарын Монгол, Төвд, Буддын судлалын хүрээлэнгээс БНХАУ, ОХУ, Монгол улсын эрдэмтдийг оролцуулсан “Экономический коридор Китай – Монголия – Россия: дорожная карта” сэдэвт олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийн эмхэтгэл. 276-284 дэх тал. Улан-Удэ, ОХУ.

Ariunaa Sh. Economic Corridor – Supporting Inter-Cultural Communication.....	271
Wuyun. The Current Situation and Prospect of Cooperation in News Media between China and Mongolia.....	273
Khatanbold O. Trust as Fundamental Issues on Successful Development of the Economic Corridor.....	276
Petrova E. V. Problems of Cooperation of the Subjects of the Baikal Region (Irkutsk Oblast, Republic of Buryatia and Zabaikalsky Krai) with Mongolia and China: Attitudes and Opinions of Local Populations (A Sociological Study).....	284
4.3. PRACTICAL EXPERIENCE AND PERSPECTIVES OF HEALTH SAVING	
Tugdumov B. V., Rinchinova O. S., Bartanova E. A. Traditional Medicine of Buryatia – the Property of Russia...290	
Si Qingge. On the Internationalization of Mongolian Medicine Industry under the China-Mongolia-Russia Economic Corridor.....	293
Bartanova E. A. Integrative Rehabilitation Technology.....	296
Dambueva I. K. Gene Pool of the Mongolic-Speaking Ethnoses of Russia, China, Mongolia and Adaptation to the Environment.....	297
Li Cen, Zhang Ming, Geng Lujing, Bi Hongtao, Yang Hongxia, Du Yuzhi, Xiao Yuancan, Wei Lixin. Traditional Tibetan Medicine Zuotai: Transformation, Leaching and Absorption of Mercury.....	300
Bashelkhanova T. S. The Effectiveness of the Application of the Herbal Medicines “Taban Arshan” for Treatment of Gonoratoses.....	305
Cao Rong. Research on Mongolian Culture Identity and Consumption Demand of Mongolian Public Medical Service.....	306
Hasibagen. Clinical Features and Advantages of Mongolian Medicine.....	309
 FORUM DECLARATION AND RECOMMENDATIONS	
Declaration of the Forum (in Russian and Chinese).....	313
Recommendations.....	314

媒体代表团成员由蒙古国记者协会主席嘎拉日德带队,蒙古通讯社、蒙古祖国电视台、蒙古对外之音等媒体代表组成。媒体团首先参观了民贷天下,对民贷天下绿色开放的办公环境表示欣赏[蒙古国新闻媒体代表团,2016]。

二、中蒙两国新闻媒体合作前景

中蒙两国地缘相邻、文缘相同、人缘相亲,尤其是内蒙古蒙古族和蒙古国人民同根同族,语言文化相同,有着交流合作的坚实基础,展望未来前景似锦。当前,中蒙两国新闻媒体的合作与交流日益广泛,为进一步促进两国人民之间的了解和友谊,为推进两国全面战略伙伴关系做出了积极贡献。今后两国新闻媒体围绕推进中国“一带一路”战略与蒙古国“发展之路”倡议的对接,特别是围绕“中蒙俄经济走廊”建设互联互通方面的要求,一要进一步拓宽合作领域、合作空间和合作渠道,深化合作内容,使双方媒体合作进一步务实、常态化和可持续发展,共同为构建中蒙两国全面战略伙伴关系营造良好舆论氛围。二要把握好中蒙关系发展的前进方向,阐述好推进“中蒙俄经济走廊”建设的重要意义,传播好“中蒙俄经济走廊”建设中的相关新闻,阐释好中蒙俄经济命运共同体,宣传好“亲、诚、惠、容”理念,进而消除误解赢得共识。三要推进中国“一带一路”战略与蒙古国“发展之路”倡议的对接发挥好其社会功能,为政策沟通、设施联通、贸易畅通、资金融通、民心相通等五个合作重点起到监视、解释、劝说和推动作用,共同为“互联互通”建设传递正能量。

结语

1、大众媒体在现代社会发展中,发挥着重要的政治影响力(“媒体政治功能”),突出表现在设置政治议程、形成公共舆论、改变政治关系、影响公共政策、实施政治监督、塑造政治文化等方面。充分发挥媒体政治功能已成为共识。

2、中蒙两国新闻媒体必须进一步加强交流与合作,为推进中国“一带一路”战略与蒙古国“发展之路”倡议的对接、为促进“中蒙俄经济走廊”建设发挥好“媒体政治功能”。

3、近年来中蒙两国新闻媒体的交流与合作取得长足进展,各种交流互访不断,合作得到深化发展为两国和两国人民间搭起了一座桥梁,为两国各领域合作的发展创造了良好的舆论环境,进而为构建两国全面战略伙伴关系做出了贡献。

参考文献:

第二届中蒙新闻论坛在呼和浩特举行(2011.10.20),文档存取方式:www.chinanews.com。

中国国际广播电台蒙古语部2016年工作总结。

内蒙古新闻出版广电局着力加强对外文化交流融入国家“一带一路”战略,文档存取方式:www.nmg.gov.cn

第二届中蒙新闻论坛在呼和浩特举行(2011.10.20),文档存取方式:www.chinanews.com

内部资料:内蒙古广播电视台蒙古语卫视对外交流合作工作总结,2016年。

第六届中蒙新闻论坛在内蒙古举行,中国新闻光电视,2015年10月16日。

蒙古国新闻媒体团山东考察采访活动圆满结束(2015.10.21),文档存取方式: http://news.sdchina.com

蒙古国新闻媒体代表团到内蒙古考察采访(2016.3.21),文档存取方式: www.northnews.cn

蒙古国媒体代表团考察内蒙古“绿色发展”(2016.6.4)文档存取方式: www.people.com.cn

蒙古国媒体代表团到贵州参观访问(2016.11.4),文档存取方式: www.people.com.cn

蒙古国媒体代表团考察民贷天下(2016.11.15),文档存取方式: www.gmw.cn

TRUST AS FUNDAMENTAL ISSUES ON SUCCESSFUL DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC CORRIDOR

Khatanbold Oidov

Institute of Philosophy, Mongolian Academy of Sciences
khatanboldo@gmail.com

The paper issued on responding the challenges and clarified opportunities to the successful development in the economic corridor as fundamental specters of the sustainable government responsiveness and accountabilities are reflected as negatively and positively. Within the framework of capacity building that requires to categorizing its development, empowerment and strengthening-all describe an increase in the ability of social organization to achieve the goals that are institutionally set up. Though, capacity building goes well beyond the provision of basic needs, in regarding the matter of development at all levels of society and includes *institutional development, community development and economic development*. The central assets that identifies of *individuals, organizations, communities and governments* need in order to achieve their full potentials including prior knowledge, technical skills, and institutional or organizational capacities, in regarding the ability to prevent, manage and resolve conflicts.

The paper focused on how to build political capacity and the ability of individuals and institutions (organizations) to implement sustained and succeeded development strategies of the economic corridor. The focuses such above-mentioned illuminate the challenges and opportunities of the sustainable economic corridor based on three levels of institutional sectoral and individual responsiveness and capabilities. Structure and level of economic corridor although touches to fundamental things to forming economy. Sometimes left beyond the economy we have to solve the crucially specters of politics (treaties, commitment etc.), culture (national values, norms and behavior etc).

媒体代表
相同，
进一
体围
设互
作进
握好”
建共
通、
为“

置政
发挥
展之

与两
全面

We essentially solve the major factors of facial negative impact to weakness mechanism of coherent relationship between such mentioned levels of individuals, organizations, communities and governments. There is lack of expectation and cooperation and cultural coherent respective of people's attitudes and public trust to the further advancement of economic independence and sustainability. However, our major approach is trust as fundamental issues on the roots of economy. Such we researched findings repeatedly evince that a trend of the past years, in order to identifying the declines of public trust in government institutions and public organization activities, regarding to activities of the government priorities to serve the institutional accountabilities in the face of public demands in connection with decision or policy making participation.

Development is the process by which vulnerabilities are reduced and capacities increased no one develops anyone else relief programs are never neutral in their development impact. In association with capacity building is the idea of building the capacities of governments in developing countries, so they are able to handle the problems connected to environmental, economic and social transformations. While developing a government's capacity whether at the locally, regionally or nationally in acceptance with better governance that is leading to sustainable development and democracy.

Rationale of the economic corridor is part of a developmental process, and organizations repeat phases at different stage in towards capacity. While, we talk about capacity building than we have to initiate the effective interventions on the capacity in addressing the unique needs of an organization in its particular stage of development at that specific time. This paper was initiated by the comparative data analysis in the latest survey findings and current state of public trust in the individuals, organizations, communities and government in Mongolia as categorizing that fundamental factors to the sustainable development of economic corridor.

Keywords: individuals; organizations; communities; economic corridor; sustainable economic corridor.

Оршил

Аливааулс орнуудын харилцан хамтын ажиллагаа түүний дотор зорилгод хөгжлийн төлөөх томоохон төслүүд, олон талт хамтын ажиллагааг өргөн хүрээнд үр өгөөжтэй, харилцан ашигтай, ил тод, хариуцлагатай амжилттай хэрэгжүүлэхэд тухайн оролцогч талууд (3 улс)-ын бодлого хийгээд институтуудын тогтвортой, тодорхой байдал, иргэд олон нийтийн итгэл найдвар, салбар хоорондын харилцан уялдаатай итгэлцэл, үр нөлөөнөөс шууд хамаарч байдаг билээ.

ОХУ, Монгол Улс, БНХАУ гурван улсыг холбосон “Эдийн засгийн коридор” байгуулах хөтөлбөр болсүүлийн жилүүдэд тогтмол зохиогдож, улмаар гурван улсын төрийн тэргүүнүүдийн уулзалт, түүний хүрээнд өрнөсөн олон талт үйл явцын эхний үр дүн юм. Үүнийг талууд өндрөөр үнэлж, “Эдийн засгийн коридор”-ыг Монголын тал “Талын зам”, БНХАУ “Торгоны зам”, ОХУ-ын хувьд “ЕвроАзийн эдийн засгийн холбоо” хэмээн онцгойлон ач холбогдол өгөн хамтын ажиллаганы хүрээнд оролцогч талуудын харилцан ойлголцсон бодлого, хууль эрх зүйн тогтвортой байдал, засаглалын институтүүдийн харилцан уялдсан хамтын ажиллагааны үр нөлөөтэй хамтын ажиллагаагаар дамжин хэрэгжих нь зайлшгүй. Энэ талаар ч гурван улсын төрийн тэргүүнүүд өмнөх жилүүдийн форумын үйл ажиллагаанд оролцохдоо цохон тэмдэглэсэн байдаг. Тухайлбал, БНХАУ-ын дарга Си Зиньпин “Хөтөлбөр нь гурван улсын хөгжлийн стратегийг уялдуулсан тодорхой арга хэмжээг хэрэгжүүлж гурван талын бодит хамтын ажиллагааны нэн тэргүүний чиглэлийг тодорхойлсон болно”⁸ гэсэн бол, ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В. Путин “...төслүүдийг хэрэгжүүлэх нь бүс нутгийн интеграцчилалын төслүүдийг урагшлуулах, юуны өмнө Евразийн бүс нутагт, түүний дотор Евразийн эдийн засгийн холбоо... түншлэлийг бий болгоход дэмжлэг болно” гэж онцолсон байна. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн тухайд гурван орны хамтын ажиллагааг илүү өргөн хүрээнд гүнзгийрүүлэх сонирхолтой буйгаа “Манай хамтын ажиллагаа нь зөвхөн эдийн засгийн коридор, тгээвэр, гаалийн салбараар хязгаарлагдахгүй. Ирээдүйтэй салбаруудын нэг нь бүс нутаг хоорондын хамтын ажиллагаа юм” хэмээн илэрхийлсэн байна.¹⁰ Энэ бол, гурван улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын зорилтууд эдийн засгийн коридорын хөтөлбөрийн тэргүүлэх чиглэлүүдтэй уялдаж байгаа нь төслүүдийн хэрэгжилтэд эерэг нөлөө үзүүлэх шаардлагатай болохыг харуулж байна.

Бид энэхүү илтгэлдээ эдийн засгийн коридорын хөгжлийн тогтвортой стратегийг хэрэгжүүлэхэд улс төрийн чадавхийг бэхжүүлэх, хүмүүсийн итгэл болон байгууллагуудын харилцан уялдаатай итгэлцэл дээр суурилсан харилцаа, түүний чадавхийг хэрхэн бүрдүүлэх тухайд онцгойлон анхаарсан болно. Эдийн засгийн коридорын бүтэц, түүний түвшин нь хэдийгээр эдийн засгийг бүрдүүлэхэд зайлшгүй чухал шаардлагатай ч түүний үнэт зүйлс юунд оршидогийг тодруулах нь зүйн. Үнэндээ эдийн засгийн цаана улс төр (гэрээ, амлалт г.м.), соёл (үндэсний үнэт зүйлс, норм, зан үйл)-ыг тооцон үзэхгүйгээр орхиж үл болно.

Үнэндээ, бид хувь хүмүүс, байгууллага, олон нийт, засгийн газрын түвшинд харилцан уялдаа сул байгаа нь өнөөдөр сөргөөр нөлөөлж буй гол хүчин зүйлс төдийгүй харилцааны механизм хангалтгүй буйг шийдвэр-

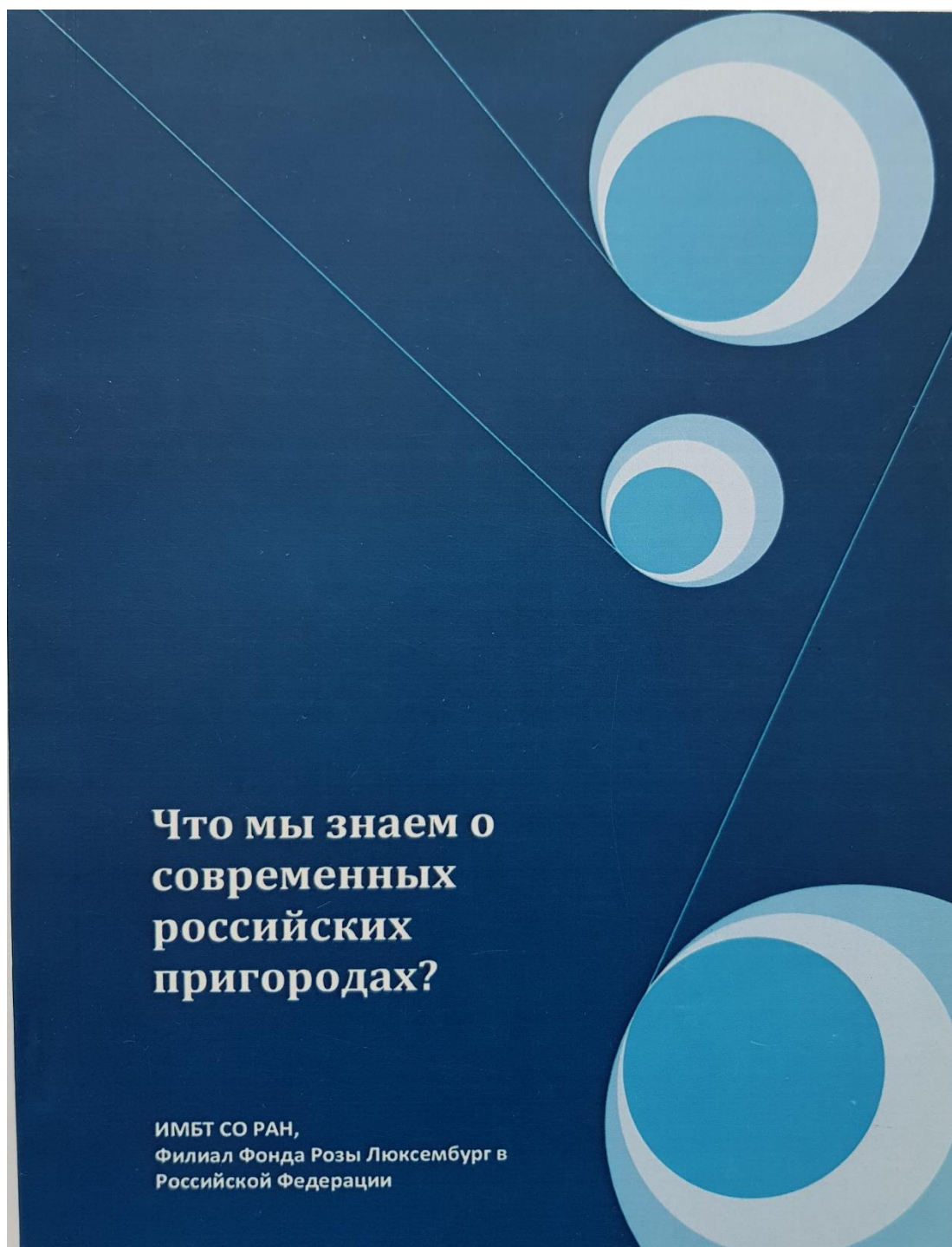
⁷ Өнгөрсөн гурван жилийн хугацаанд гурван талын холбогдох ажлын хэсэг 17 удаагийн уулзалт яриа болсон байна.

⁸ 2016 оны 6 дугаар сарын 23-ны өдөрБН Узбекистан улсын нийслэл Ташкент хотноо болсон Гурван талын дээд хэмжээний уулзалтын үеэр БНХАУ-ын дарга Си Зиньпиний хэлсэн үгнээс.

⁹ 2016 оны 6 дугаар сарын 23-ны өдөрБН Узбекистан улсын нийслэл Ташкент хотноо болсон Гурван талын дээд хэмжээний уулзалтын үеэр ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.В.Путины хэлсэн үгнээс.

¹⁰ 2016 оны 6 дугаар сарын 23-ны өдөрБН Узбекистан улсын нийслэл Ташкент хотноо болсон Гурван талын дээд хэмжээний уулзалтын үеэр Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржийн хэлсэн үгнээс.

12. Хатанболд О., Цэцэнбилэг Ц. “Процессы урбанизации в Монголии” эрдэм шинжилгээний илтгэл. Англи хэл дээр. ОХУ-ын Буриад Улсын нийслэл Улан-Удэ хотноо ОХУ-ын ШУА-ийн Сибирийн салбарын Монгол, Төвд, Буддын судлалын хүрээлэнгээс 2017 оны 6 дугаар сарын 2-3-ны өдрүүдэд зохион байгуулсан “Что мы знаем о современных российских пригородах?” сэдэвт бүх оросын эрдэм шинжилгээний салбаруудын олон улсын хэлэлцүүлэг. Илтгэлийг тус семинарын “Что мы знаем о современных российских пригородах?”. ИМБИТ, СО РАН, Улан-Удэ, 2017, 187-195 дэх тал. 13.75 хх.

УДК 616
ББК 60.5
Ч 80

Рецензенты

д-р ист. наук *М.Н. Балдано*
д-р геогр. наук *Т.Г. Нефедова*
д-р филос. наук *Е.Г. Трубина*

Что мы знаем о современных российских пригородах?: сб. науч. ст. / отв. ред. А.С. Бреславский. – Улан-Удэ: Изд-во БНЦ СО РАН, 2017. – 220 с.

ISBN 978-5-7925-0464-6

В сборнике собраны тексты докладов участников Всероссийского научно-практического семинара, посвященного пригородам крупных городов современной России, источникам, направлениям и масштабам их роста, а также методам их изучения. Семинар был организован при содействии Филиала Фонда Розы Люксембург в Российской Федерации.

What do We Know about Contemporary Russian Suburbs? (Edited Volume) / ed. by A.S. Breslavsky. – Ulan-Ude: Publishing House of BSC SB RAS, 2017. – 220 p.

The book contains articles of the participants of the All-Russian Scientific seminar on the suburbs of major cities of modern Russia, the driving forces, directions and scales of their growth, and the methods for their study.

Данное издание осуществлено при содействии Филиала Фонда Розы Люксембург в Российской Федерации и распространяется бесплатно.

УДК 616
ББК 60.5

ISBN 978-5-7925-0464-6

© ИМБТ СО РАН, 2017
© Коллектив авторов, 2017
© Изд-во БНЦ СО РАН, 2017

СОДЕРЖАНИЕ

Бреславский А.С. Введение: пригороды и пригородные исследования в современной России.....	3
Раздел 1. Развитие пригородов в современной России: социально-демографический контекст	
Мкртчян Н.В. Пристоличные территории России: динамика населения и миграционный баланс.....	26
Махрова А.Г. Сезонная субурбанизация: дачные пригороды российских городов.....	37
Антонов Е.В. Трудовая мобильность населения России: факторы и роль для локальных рынков труда городов-пригородов.....	51
Раздел 2. Пригороды крупных российских городов	
Григоричев К.В. Субурбанизм в сибирских регионах как механизм постсоветских трансформаций.....	74
Казакова А.Ю. Пригородная зона Калуги: система расселения, типы обитателей и варианты субурбанизма.....	87
Винокурова А.В., Костина Е.Ю., Осмачко Н.В., Панфилова А.О. Островные территории как пригороды: проблемы развития о-ва Русский во владивостокской агломерации.....	98
Корюхина И.Ю., Куклина В.В. Грамматика пригорода: особенности пространственного языка (на примере пригорода г. Иркутска).....	106
Дорофеева Л.А., Шадрин А.И. Трансформация пригородной территории красноярской городской агломерации.....	124
Шелудков А.В. Индустриальные деревни, спальные районы, внутренняя периферия: функциональная специализация пригородной зоны Тюмени.....	135
Раздел 3. Улан-Удэ и Улан-Батор: внутренняя миграция и стихийный рост пригородов	
Бреславский А.С. Улан-Удэ: масштабы, источники, сегменты и последствия пригородного роста.....	148
Бадараев Д.Д. Внутренняя миграция и столицы современной Бурятии и Монголии.....	159
Жалсанова В.Г. Миграционное поведение сельских жителей Бурятии: факторы и тенденции.....	170
Галиймаа Н., Болормаа О. Внутренняя миграция в Баганур (пригород Улан-Батора): социальные и экономические факторы.....	179
Цэцэнбилэг Ц., Хатанболд О. Процессы урбанизации в Монголии.....	187
Abstracts	195
Сведения об авторах	199
Приложения	201

чения этого управления надо усовершенствовать законодательство и упростить процедуру регистрации внутренних мигрантов, предусмотрев возможность регистрации всех внутренних мигрантов в районных отделах или отделах занятости и обеспечив доступ к социальным программам по месту их фактического проживания в Багануре и других пригородах. Это позволит определить точное количество сельского и городского населения, число внутренних мигрантов в городах для разработки программ по их адаптации. Это будет способствовать развитию городской инфраструктуры, социальных программ (детские сады, пособия на детей, адресная социальная помощь и др.).

Литература и источники

Улаанбаатар хотын суурин хүн ам, дуургээр, оны эцэст, мянган хүн: Нийслэлийн статистикийн газар // Статистикийн газар. – Улаанбаатар, 2017.

Хүн амын нутагшилт, суурьшил, худулмурийн зах зээлийн судалгаа // Ундэсний хугжлийн хүрээлэн. – Улаанбаатар, 2011.

Багануур, Налайхыг дагуул хот болгох шийдвэр гаргалаа // Монголын мэдээ. – 2015 оны 4-р сарын 6.

Монгол улсын нутаг дэвсгэрт иргэн шилжин суурьших худулгуунийг бүртгэх, мэдээлэх журам. – 2007 оны 10-р сарын 10.

Central Intelligence Agency. Портал социальных исследований «The world-factbook» – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cia.gov/library/publications> (дата обращения: 15.03.2016).

Цэвээний Цэцэнбилэг,

Ойдов Хатанболд,

Институт философии Академии наук Монголии,

Улан-Батор, Монголия

tsetsenbileg@yahoo.com

khatanboldo@gmail.com

ПРОЦЕССЫ УРБАНИЗАЦИИ В МОНГОЛИИ

Статья обращает внимание на процессы урбанизации в Монголии на примере столицы страны – г. Улан-Батор. Обсуждаются особенности урбанизации с начала XX в., приводятся статистические данные, иллюстрирующие уровень и тенденции урбанизации, основные факторы, влияющие на рост урбанизации в Монголии.

Ключевые слова: урбанизация, миграция, Улан-Батор, демография, периурбанизация.

Урбанизация является для Монголии сравнительно новым явлением, начавшимся в XX в. Процессы урбанизации в Монголии объяснялись в

основном на примере столицы страны – Улан-Батор (прежнее название – Хурээ). Информация об Их Хурээ¹, оказавшем большое влияние на быт, культуру и психологию Монголии, крайне скудна. Так, по расчетам историка С. Идшиннорова сразу после образования в 1710 г. число семей шабинарского населения Ундур-гэгэна составляло 3786, а общая численность городского населения – 17 тыс. чел. [1994, с. 11], а в XIX в. численность Хурээ не превышала 15–17 тыс. чел. [Там же, с. 11, 31].

Структура населения Хурээ в основном состояла из монголов: лам, служащих монастырей, граждан шабинарского ведомства, служащих уртонных станций и переселившихся в город феодалов, служащих хошунной администрации, городской бедноты и простых мирян. По национальному составу с начала XVIII в. кроме монголов в Хурээ проживали китайские торговцы, а после открытия в 1861 г. российского консульства в Хурээ – российские граждане.

В первой декаде XX в. в Их Хурээ проживало 60 тыс. жителей, из которых 20 тыс. были ламы и более 6,5 тыс. поселенцев, выходцев из разных мест [Идшинноров 2001, с. 27]. По результатам первой переписи населения в 1918 г., охватившей 4 халхасских аймака и Большое шабинарство, из общего количества населения в 647,5 тыс. чел. 15–20 % проживали в городской местности, в том числе в Их Хурээ – более 70 тыс. чел., из них монголов 45 тыс., китайцев – 20 тыс., а русских – около 5 тыс. чел. Начальник экспедиции Иркутской конторы Всероссийского центрального совета потребительских обществ И.М. Майский, проработавший в Монголии 16 месяцев в 1919–1920 гг., на основе переписи населения 1918 г. и данных собственной экспедиции утверждал, что из 647 тыс. населения Монголии в Нийслэл Хурээ проживает 100 тыс. населения, из них 30 тыс. монголов, 3 тыс. русских и 65–70 тыс. китайцев [2001, с. 27, 123].

Доктор Ж. Урангуа провела исследование по демографическим вопросам Монголии начала XX в., в котором утверждает, что «21,6 % населения, проживающего в городах, являлось не таким уж низким показателем» [2006, с. 178].

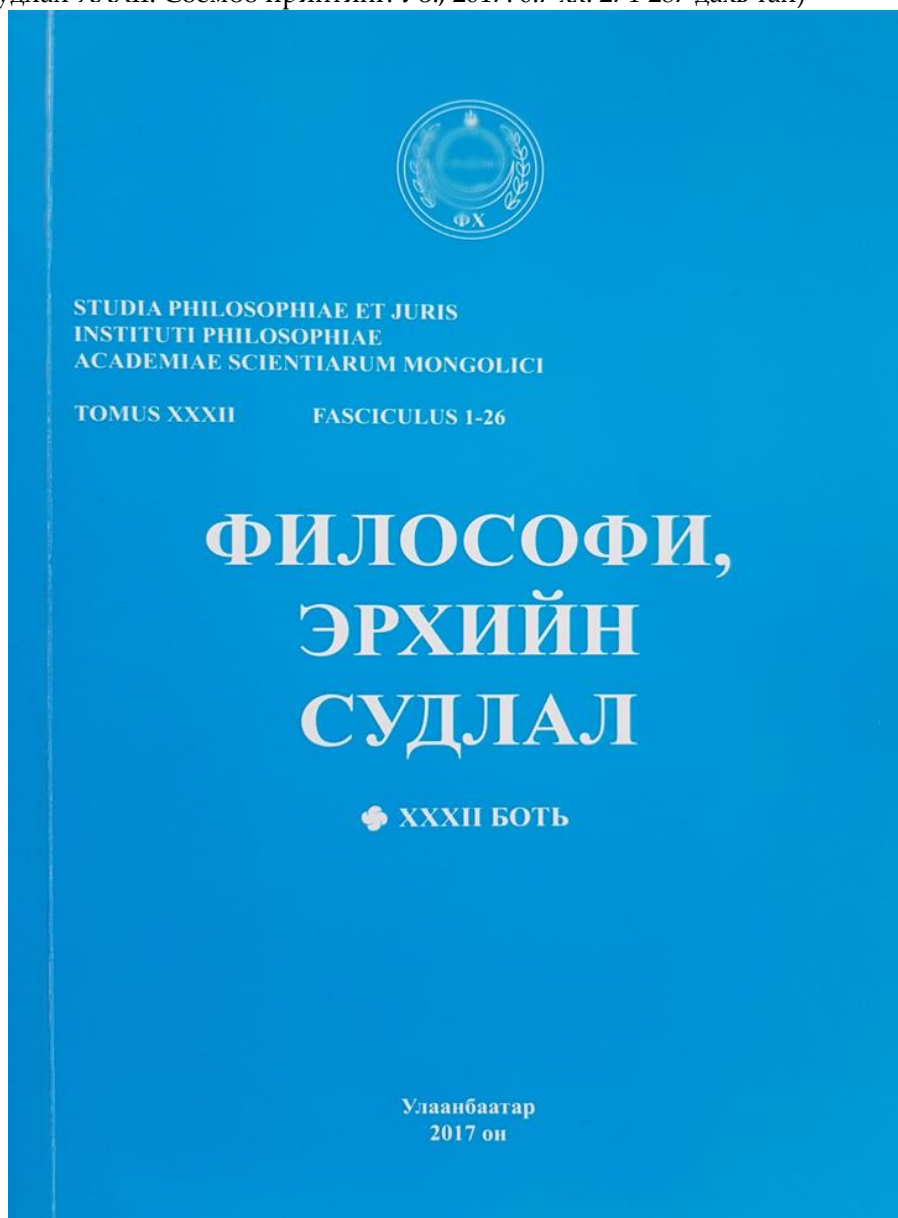
Доктор Н. Хишигт на основе анализа выше приведенных документов делает вывод, что «каждый третий житель города Улан-Батора был ламой, а почти каждый второй – иностранцем. Однако число студентов и служащих в государственных организациях, армии, полиции, культурно-образовательных, медицинских и других учреждениях Монголии шаг за

¹ Их Хурээ, Нийслэл Хурээ – прежние названия Улан-Батора, обозначающие буддийский монастырь, вокруг которого и сформировался город [Прим. отв. ред. А.С. Бреславского].

13. **Хишигдаваа А. “Соёмбо титэм ба төрийн бэлгэдэл”** илтгэл. “Соёмбо судлал: оюун сэтгэлгээ, бичиг соёл” эрдэм шинжилгээний бага хурал (С.Мягмарсүрэнгийн хамт).
14. **Хишигдаваа А. “Монгол дахь буддын сүм хийд, туурь”** илтгэл. 2017 оны 10 дугаар сарын 6-ны өдөр ШУА-ийн хурлын зааланд газрын зургийн нээлтийн ёслол.
15. **Долгорсүрэн М. “Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг тодорхойлох хандлага”** илтгэл. 2017 оны 1 дүгээр сарын 11-ний өдөр зохион байгуулагдсан Монгол Улсын төр, нийгмийн нэрт зүтгэлтэн, Монгол Улсын хөдөлмөрийн баатар, Ардын багш, Гавьяат хуульч, доктор, профессор Б.Чимидийн нэрэмжит эрдэм шинжилгээний шилдэг илтгэлийн уралдааныг зохион байгуулж, уралдаан. Улаанбаатар хот. 2017 оны 1 дүгээр сарын 12.

vi. Эрдэм шинжилгээний орчуулга – 2

1. **Хатанболд О.** Оксфордын их сургууль (1992)-иас эрхлэн гаргаж, улс төр судлаач, Арэнд Лийпхартын редакторлан хэвлүүлсэн **“Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгчийн засаглал уу”** номноос **Волтер Багехот, Вудро Вильсон, Харолд Ж.Ласки нарын бичсэн эрдэм шинжилгээний цуврал гурван өгүүлийг** англи хэлнээс монгол хэлэнд орчуулж эрдэм шинжилгээний цувралд хэвлүүлсэн. (ШУА. Философийн хүрээлэн. Философи, эрхийн судлал-XXXII. Соёмбо принтинг. Уб., 2017. 0.7 хх. 274-287 дахь тал)

Гурав. УЛС ТӨР СУДЛАЛ

16. **Д.Болд-Эрдэнэ**
Намын судалгааны зарим нэр томъёо, ойлголтын тайлбар 157
17. **О.Хатанболд**
Монголчуудын ардчиллын тухай ойлголтын шинжлэл 165
18. **Ж.Энхбаяр**
Нийгмийн капитал, улс төрийн итгэл 180
19. **У.Батцэрэн**
Монгол Улс дахь улс төрийн лидерийн имиж: хэв шинж, онцлог 185
20. **О.Хатанболд, А.Хишигдаваа**
“Философи, эрхийн судлал” дахь улс төрийн шинжлэх ухаан (Тойм өгүүлэл) 193

Дөрөв. ШАШИН СУДЛАЛ

21. **М.Гантуяа**
Сүсэг бишрэлийн сэтгэлзүйн онцлог 215
22. **П.Мягмарсайхан**
Буддын шашны сургаал ба хүмүүнлэг ёс 225
23. **Ж.Алтайбаатар**
Буддын шашны олон нийтийн байгууллага: үндсэн шинж, үйл ажиллагааны онцлог 231
24. **Б.Бадрах**
14-р Далай ламын сургаал онолын биологийн зарим асуудалтай холбогдох нь 242

Тав. ЭРХ ЗҮЙ

25. **Ц.Жаргал**
Гадаадын элемент оролцсон өмчийн болон үүргийн эрх зүйн харилцаа (МУ-ын Иргэний хууль болон БНХАУ-ын Иргэний хуулийн жишээн дээр) 249

Зургаа. ОРЧУУЛГА

1. **Петр Ж.Ричардс**
Улс төрийн шахалт 258
2. **Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгчийн засаглал уу**
Вольтер Багехот. Английн үндсэн хууль: сайд нарын танхим
Вудро Вильсон. Хорооны ба танхимын засгийн газар
Харолд Ж.Ласки. Ерөнхийлөгч ба конгресс 274

Долоо. Номын шүүмж

1. **Т.Н.Литвинова**
“Монголын соёл иргэвшил: түүх ба орчин үе. Атласын онолын үндэслэгээ” гэдэг А.С.Железняковын нэг сэдэвт бүтээлийн шүүмж 288

АНГЛИЙН ҮНДСЭН ХУУЛЬ: САЙД НАРЫН ТАНХИМ¹

Вольтер Багехот^{2*}

Хууль тогтоох байгууллага болон гүйцэтгэх засаглалын чиг үүргийн уусал нэгдлийн тухай асуудлаар төдийлэн эргэцүүлж үзээгүй хүнд Английн үндсэн хууль бол далд агуулгатай, үр нөлөө бүхий нууцлаг, хүйтэн хөндий, жижиг асуудал шиг санагдах биз. Харин бид түүний үндсэн агуулгыг, түүхийн хөгжлийн явцад бас харгалзаж явахгүй бол түүнийг нухчин дарж мэдэх хүчирхэг өрсөлдөгчтэй нь сөргөлцүүлэн харьцуулах замаар товчхон авч үзвэл. Тэр өрсөлдөгч бол ерөнхийлөгчийн засаглалын тогтолцоо юм. Түүний онцлог шинж гэвэл, ерөнхийлөгчийг бол шууд ард түмнээс сонгох нь нэг процесс, харин төлөөлөгчдийн танхимын сонгууль бол өөр процесс юм. Ерөнхийлөгчийн засаглалын өвөрмөц чанар нь гүйцэтгэх засаглал хууль тогтоох байгууллагаасаа хараат байдагт оршдог бол танхимын засаглал бол тэдгээрийн уусал, нэгдэл хамтын үйл ажиллагаагаар тодорхойлогддог ажээ.

Нэгдүгээрт, энэ хоёрыг тайван цагт харьцуулан үзвэл: Засаг захиргаа нь хууль тогтоох байгууллагын байнгын дэмжлэг шаарддаг иргэншсэн эрин үеийн мөн чанар оршино. Хууль тогтоомжийн нэг үндсэн чухал зүйл бол *албан татвар* оногдуулах явдал мөн. Иргэншсэн засгийн газрын зардал байнга хэлбэлздэг бөгөөд засгийн газар ажлаа гүйцэтгэж буй тохиолдолд түүний зардал хэлбэлзэх нь зүйн. Тухайлбал, Английн засгийн газрын зардлын янз бүрийн үнэлгээ байнга өөрчлөгдөж буй зардлын зүйл ангиудын холион бантан мэт харагддаг. Боловсрол, шорон гяндны сахилга дэг журам, урлаг, шинжлэх ухаан, иргэний хэрэгцээний янз бүрийн урьдчилан тооцоолоогүй зүйл зарим жилд илүү хөрөнгө төсөв шаарддаг бол, зарим жилд нь багавтар байдаг. Батлан хамгаалахын зардал тухайлбал усан флот, цэрэг армийн зардал их савалгаатай байдаг учир нөмөрч буй бусад аюул заналхийлэл жил жилд янз бүр байх бөгөөд түүнээс батлан хамгаалахад зарцуулах мөнгөний дүн хэмжээ ч тухайн жилүүдэд өөрчлөгдөж байдаг. Хэрэв хуулийг хэрэгжүүлэгчид нь хууль боловсруулагчдаас ангид байвал энэ хоёр төрлийн хүмүүсийн хооронд зөрчил үүсч болно. Татвар ногдуулагчид, татвар төлөгчидтэй маргалдах нь зайлшгүй. Гүйцэтгэх засаглал өөрт амин чухал хэрэгтэй байгаа хуулиа

¹ Walter Bagehot excerpted from *The English Constitution*, intr. by the First Earl of Balfour (London: Oxford University Press, first published in 1867; second edition, with an additional chapter, published in 1872; first published in "The World's Classics" in 1928 and reprinted in 1929, 1933, 1936, 1942, 1944, 1949, 1952, 1955, 1958, and 1991), ch.1.

* *Parliamentary versus Presidential Government*. Edited. Arend Lijphart. Oxford University Press, 1992, pp. 66-71 (Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгчийн засаглал уу. Ред. Арэнд Лийпхарт. Оксфордын их сургуулийн хэвлэлээс (1992) Вольтер Багехотын "Английн үндсэн хууль: сайд нарын танхим" бүлгийг 66-71 дэх талаас ФХ-ийн Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд англи хэлнээс орчуулав).

ХОРООНЫ БА ТАНХИМЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР¹

Вудро Вильсон*

Хорооны ба танхимын засгийн газар гэдэг нь зөвхөн намуудад хамаатай аль эсвэл тэдний хийхийг хүсч байгаа зүйл, мөн найдвартай албан хаагчдын үйл ажиллагааг хэрхэн хамгаалж, ханган ажиллаж байгаагаар илэрхийлэгдэнэ. Тиймээс намуудын лидерүүд хариуцлага хүлээх явдлыг хүлээн зөвшөөрөх ёстой. Намуудын тодорхой төлөөлөгчид нь намын эрх мэдлээс хазайхгүйгээр өөрийн намын чиглэлийг тодорхойлж, удирдахын тулд намын улс төрийн байр суурь, бодлого хандлагыг танилцуулахын хамт нэг бус хүний алдаанаас болж намын дотоод үйл ажиллагаанд зөрчил гарвал тухайн хүнд зохих шийтгэлийг оноохоос илүү намыг бүхэлд нь хавтгайруулан шийтгэх нь өөрсдийн бодлогыг төөрөгдүүлж, түүнийг буруу тийш эргүүлэхэд хүргэнэ. Энэ нь гол төлөв Конгресст ноёрхдог улс төрийн намын лидерүүдийн хийдэг үйл ажиллагаа бөгөөд хууль тогтоох байгууллагын хүсэл сонирхлоор гүйцэтгэх засаглалын албан тушаалтан, мөн Ерөнхийлөгчийн танхимын гишүүдийг ч адил сонгодог. Цаашлаад төрийн захиргааны хэлтэс, тасгуудын гүйцэтгэх байгууллагын дарга нарыг ч мөн томилно. Конгрессын ба Ерөнхийлөгчийн аль алиных нь танхимын зөвлөхүүдээс бүрдсэн байнгын хороодыг байгуулж, харилцан хамтран ажиллахыг шаардана. Энэ нь танхимын засгийн газрын үйл ажиллагааг бүрдүүлж буй явдал юм.

Танхимын засгийн газар нь үндсэн утгаараа гүйцэтгэх эрх мэдлийн яамдаас бүрддэг засаглалын хэлбэр бөгөөд тэдгээрийн тэргүүн, дарга нарыг хууль тогтоох байгууллагаас олонхын санал авч чадсан тус улсын үндэстэнг томилохын хамт яамд нь хууль тогтоох байгууллагад өөрийн бодлого, үйл ажиллагаагаа тайлагнадаг гүйцэтгэх хороодын нэгэн адилаар ажиллах ба бизнесийн бодлогыг чиглүүлж, түүнд гарч байгаа бусад маргаан хэлэлцүүлгийг удирдаж, намуудын нэгэн адил өөрийн зарчмаа танилцуулж ажиллана. Өөрөөр хэлбэл, “үүрэг хариуцлагын бодит байдлыг мэдрэх нь намуудад ч мөн адил шууд хамаарах”-ын зэрэгцээ ямар нэгэн зорилгоор засгийн газрыг огцруулах эсвэл хэн нэгэнд итгэл үзүүлэхээс

¹ Woodrow Wilson excerpted from “Committee or Cabinet Government” in Ray Stannard Baker and William E. Dodd (eds.), *College and State: Educational, Literary and Political Papers (1875-1913) by Woodrow Wilson* (New York and London: Harper and Brothers, 1925; New York: Kraus Reprint Co., 1970), i. 95-129. The essay was first published in the *Overland Monthly*, January 1884, series 2, vol.3: pp.77-133.

* Parliamentary versus Presidential Government. Edited by Arend Lijphart, Oxford University Press, 1992, pp. 72-74 (Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгийн засаглал уу, ред. Арэнд Лийпхарт, Оксфордын их сургуулийн хэвлэлээс (1992) Вудро Вильсоны “Хорооны ба танхимын засгийн газар” бүлгийг 72-74 дэх талаас ФХ-ийн Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд англи хэлнээс орчуулав).

ЕРӨНХИЙЛӨГЧ БА КОНГРЕСС¹

Харолд Ж.Ласки*

“Нормаль” болон “хямралт” нөхцөл байдал хоорондоо өвөрмөц ялгаатай. Юуны өмнө, Ерөнхийлөгчийн байр суурь нь илүү шийдэмгий байх нь түгээмэл байхаас гадна Конгрессыг захирч өөрийн удирдлагыг дагах сонголтыг хийдэг. Түүнчлэн үндэсний хэмжээнд далайцтай арга хэмжээ авах зорилгоор Ерөнхийлөгч аливаа үйл ажиллагааг санаачлан гүйцэтгэхийн хамт тухайн үйл явцыг тодорхойлохыг хичээдэг. Магадгүй энэ нь чухал мэт төсөөлөгдөж болох авч хямрал нь түүний зөвлөлгөөний үеэр өөртөө бүх эрх мэдлийг төвлөрүүлэхээс үүдэлтэй байж болох ч тухайн зүйлийг эргэлзээгүй болгох үүднээс хэтийн хүсэл эрмэлзэл нь өөр өөрсөддөө дайсагналыг бий болгодог. Гэхдээ энэ нь зайлшгүй байх ёстой асуудал мэт боловч хэн ч үүнд дүгнэлт хийхийг хүчилдэггүй, тухайлбал, 1917 оны Тагнуул хийх Актын (Espionage Act of 1917) үйл ажиллагаанд Ерөнхийлөгчөөс өмнө Конгресс тухайн практик шинжийг авч хэлэлцэнэ. Үүний нэгэн адил Франклин Рузвельтын “зуун өдөр”-ийн үнэнтэй ижилхэн. Нөгөө талаар олон нийтийн өмнө нүүрлэсэн бодит үнэнд боломжгүй зүйл гэж огт байхгүй мэт боловч Конгресс Ерөнхийлөгчид ямар нэгэн хэлбэрээр дарамт шахалт үзүүлсэн ч тэрээр тухайн нөхцөл байдалд асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх ажиглагчдын итгэлийг хэрхэн дааж ажиллах шаардлагатай болохоо ухамсарлах нь зүйн. Үүний хамт, Ерөнхийлөгчид цаг үеийн нөхцөл байдлыг соргоогоор мэдэрч, улс орны эрх ашиг, ард олныхоо хүсэл сонирхлын төлөө, эсхүл үндэсний хэмжээний аливаа асуудлыг шийдвэрлэх арга хэмжээ авахыг Конгресс зөвшөөрдөг. Түүнчлэн хямралын үед асуудлыг богино хугацаанд шийдвэрлэх шаардлагатай төдийгүй олон нийтийн зүгээс эрх мэдлийн хуваарилалтыг таслан зогсоохыг шаардах явдал тохиолддог. Үнэн хэрэгтээ, хүсэл эрмэлзэл бол идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулах хэлбэр бүхий Ерөнхийлөгчийн хүсэл байдаг. Хэрэв тэрбээр үнэхээр хүч чадалтай байж гэмээ нь сэтгэл зүрхээрээ улс эх орноо удирдан жолоодож чадна, тухайлбал, Британий ерөнхий сайд ямар ч тохиолдолд эх орныхоо үндэсний аюулгүй байдлыг сахин хамгаалдаг.

Харин “нормаль” нөхцөл байдал, түүний байр суурь нь янз бүр байна. Америкийн тогтолцоонд сул дорой засгийн газарт итгэснээс илүү

¹ Harold J. Laski, excerpted from *The American Presidency: An Interpretation* (New York and London: Harper and Brothers, 1940), ch.3 (footnotes omitted). Copyright 1940 Harper and Brothers. Reprinted by permission of Harper Collins Publishers.

*Parliamentary versus Presidential Government. Edited by Arend Lijphart. Oxford University Press, 1992, pp. 75-77 (Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгийн засаглал уу. ред. Арэнд Лийпхарт. Оксфордын их сургуулийн хэвлэл (1992)-ээс Харолд Ж.Ласкигийн “Ерөнхийлөгч ба Конгресс” бүлгийг 75-77 дахь талаас ФХ-ийн Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА, доктор (Ph.D) О.Хатанболд англи хэлнээс орчуулав).

2. Хатанболд О., Баянмөнх Ц. Их британий Өмнөд Хамптон (South Hampton University)-ны их сургуулиас эрхлэн гаргасан Г.Ричардсын (Peter G.Richards) “Parliament and Foreign Affairs” нэг сэдэвт бүтээлийн “Political pressures - Улс төрийн шахалт” хэмээх хэсгийг англи хэлнээс монгол хэлэнд орчуулж эрдэм шинжилгээний цувралд хэвлүүлсэн. (ШУА. Философийн хүрээлэн. Философи, эрхийн судлал-XXXII. Соёмбо принтинг. Уб., 2017. 0.9 хх. 258-273 дахь тал)

STUDIA PHILOSOPHIAE ET JURIS
INSTITUTI PHILOSOPHIAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM MONGOLICI

TOMUS XXXII FASCICULUS 1-26

ФИЛОСОФИ, ЭРХИЙН СУДЛАЛ

❁ XXXII БОТЬ

Улаанбаатар
2017 он

Гурав. УЛС ТӨР СУДЛАЛ

16. **Д.Болд-Эрдэнэ**
Намын судалгааны зарим нэр томъёо, ойлголтын тайлбар 157
17. **О.Хатанболд**
Монголчуудын ардчиллын тухай ойлголтын шинэжилгээ 165
18. **Ж.Энхбаяр**
Нийгмийн капитал, улс төрийн итгэл 180
19. **У.Батцэрэн**
Монгол Улс дахь улс төрийн лидерийн ижиж: хэв шинж, онцлог 185
20. **О.Хатанболд, А.Хишигдаваа**
*“Философи, эрхийн судлал” дахь улс төрийн шинэслэх ухаан
(Тойм өгүүлэл)* 193

Дөрөв. ШАШИН СУДЛАЛ

21. **М.Гантуяа**
Сүсэг бишрэлийн сэтгэлзүйн онцлог 215
22. **П.Мягмарсайхан**
Буддын шашны сургаал ба хүмүүнлэг ёс 225
23. **Ж.Алтайбаатар**
*Буддын шашны олон нийтийн байгууллага: үндсэн шинж,
үйл ажиллагааны онцлог* 231
24. **Б.Бадрах**
*14-р Далай ламын сургаал онолын биологийн зарим
асуудалтай холбогдох нь* 242

Тав. ЭРХ ЗҮЙ

25. **Ц.Жаргал**
*Гадаадын элемент оролцсон өмчийн болон үүргийн эрх зүйн харилцаа
(МУ-ын Иргэний хууль болон БНХАУ-ын
Иргэний хуулийн жишээн дээр)* 249

Зургаа. ОРЧУУЛГА

1. **Петр Ж.Ричардс**
Улс төрийн шахалт 258
2. **Парламентын засаглал уу, ерөнхийлөгчийн засаглал уу**
*Вольтер Багехот. Английн үндсэн хууль: сайд нарын танхим
Вудро Вильсон. Хорооны ба танхимын засгийн газар
Харолд Ж.Ласки. Ерөнхийлөгч ба конгресс* 274

Долоо. Номын шүүмж

1. **Т.Н.Литвинова**
*“Монголын соёл иргэншил: түүх ба орчин үе.
Атласын онолын үндэслэгээ” гэдэг А.С.Железняковын
нэг сэдэвт бүтээлийн шүүмж* 288

ЗУРГАА. ОРЧУУЛГА

УЛС ТӨРИЙН ШАХАЛТ¹

Петр Ж.Ричардс

Английн Парламентын Нийтийн танхим (The House of Commons)² нь улс төрийн дарамт, шахалтын сүлжээгээр хоорондоо ил, далд байдлаар хэлхэгдсэн байдаг хэдий ч нэг хэсэг нь тэгтлээ өргөн хүрээгээр тархаагүй, харин зарим нь олон нийтэд нэгэнт ил болсон байдаг. Энэ сүлжээг пирамидаар төсөөлбөл зохистой. Түүний дээд талд нь үндэсний хэмжээний бодлогын эцсийн шийдвэр гаргах хариуцлага хүлээсэн ерөнхий сайд, мөн түүний танхим байна. Харин доод буюу суурь хэсэгт нь пирамидын дээд хэсгийн шийдвэр гаргах үйл явцад нөлөө үзүүлэхийг хүссэн орон нутгийн салбар байгууллагууд, сонгогчид байх бол, дунд хэсэгт нь тэдгээр байгууллагуудын үндэсний хэмжээний бүтэц багтана. Хамгийн их нөлөө үзүүлэх хэмжээний холбоод болох томоохон улс төрийн намууд улс орны удирдлагад аль болох ойр, пирамидын дээд хэсгийн албан тушаалуудыг авахыг сонирхдог. Энэ бүтцээр бол улс төрийн шахалт үргэлж доороос дээш тэмүүлсэн байна. Пирамидын суурь хэсгийнхэн орой хэсгийнхэнтэй гол төлөв шууд холбогддог ч бодит итгэлээр нөлөө үзүүлэх гэхээсээ илүү асуудалд олон нийтийн анхаарлыг хандуулах эрэл хайгуулаар дамжин хийгддэг. Пирамидын дунд хүртэлх хэсгийнхэн буюу парламентын гишүүдэд санаа бодлоо ойлгуулж өөртөө татах нь нөлөөлөл үзүүлэх боломжгүй хэсгийнхний хувьд хамгийн сайн тактик болох нь тодорхой. Эс бөгөөс, тэдний хувьд өөрсдийн үзэл санаанд чухал гэсэн байгууллагыг өөрсөддөө татахыг хичээх болно. Жишээлбэл, 1960 оны Хөдөлмөрийн намыг татан оруулсан цөмийн зэвсгийн эсрэг кампанит ажил (CND campaign)-ыг нэрлэж болно. Ер нь парламентын гишүүн бол улс төрийн дарамт, шахалтын манаач мөн. Тэрбээр өөрийн сонгогдсон тойрог болон бусад байгууллагын төлөөллийг хүлээн авч уулзаж, заримыг нь холбогдох чиг үүргийн сайдуудтай холбож өгдөг. Гишүүд өөрсөд нь хамгийн их дэмжлэг үзүүлдэг байгууллага, тойргийнхоо зохих холбоод, үйлдвэрчний эвлэлийг анхааралтай сонсох нь

¹ Петр Ж.Ричардсын (Peter G.Richards) "Parliament & Foreign Affairs" Reader in Politics, University of Southampton номын 7 дугаар бүлгийг (Political Pressures) Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын ЭШДЭА доктор (Ph.D) О.Хатанболд, ЭШДаА, магистр Ц.Баянмөнх нар англи хэлнээс орчууллаа.

² Их Британи, Умард Ирландын нэгдсэн Вант улсын парламентын доод танхим.